

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ERDEM KAŞIKÇIOĞLU

ÜÇ ALTIN GÜN

Her Yerde Ölüm Vardı

ÜÇ ALTIN GÜN
Her Yerde Ölüm Vardı

ERDEM KAŞIKÇIOĞLU

Erdem Kaşıkçioğlu, 1969 yılında Göksun'da doğdu. Orta öğrenimini Kabataş Erkek Lisesi'nde tamamladı. 1986'da kaydolduğu İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni 1992'de bitirerek tıp doktoru unvanına hak kazandı. 1992-2013 yılları arasında İç Hastalıkları, Kalp-Damar Hastalıkları ve Spor Hekimliği dallarında uzman oldu. Halen İstanbul Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaya devam etmektedir.

Dr. Kaşıkçioğlu, birçok ulusal ve uluslararası derginin hakemliği ve kurul üyeliğini yapmaktadır. 70'ten fazlası uluslararası alanda olmak üzere, 200'ün üzerinde makale ve bildirisi yayımlanmıştır.

Yazarın diğer eserleri:

Sağlıklı Yaşlan: Anti-aging'de Bir Sır-Egzersiz, İletişim Yayınları, 1998

Acı Tebessüm, Galata Yayınları, 2011 (Roman)

Spor Öldürmesin, Sistem Yayıncılık, 2011

BELGE YAYINLARI: 793

Marenostrum Dizisi

ÜÇ ALTIN GÜN

Her Yerde Ölüm Vardı

Erdem Kaşıkçioğlu

Düzeltili | Faris Kuseyri

Kapak Tasarım | Mert İnan

Sayfa Düzeni | Aristan

Birinci Baskı | Kasım 2015

©

İç/Kapak Baskı-Cilt | Berdan Matbaacılık

Davutpaşa Cad. Güven Sanayi Sitesi C Blok

No: 239 Topkapı / İstanbul 0 (212) 613 12 11

Sertifika No: 12491

BELGE ULUSLARARASI YAYINCILIK

Divanyolu Cad. Binbirdirek İşhanı No:15/1

Sultanahmet/İstanbul

Tel: 0 (212) 517 44 53

E-mail: belgeyayinlari@gmail.com

www.belgeyayinlari.com

Sertifika No: 11206

Erdem Kaşıkçıoğlu

ÜÇ ALTIN GÜN

Her Yerde Ölüm Vardı

Haksız savaşlarda yaşamını yitiren masum insanların anısına ithafen,
Kore gazisi babam Haydar'a;
evlatlarının bir gün evlerine döneceklerine ait umudu hiç yitirmeden
adeta buzlu bir camın arkasında bekleyen annelere ithafen,
annem Zübeyde'ye;
Ve yerküre üzerindeki tüm savaşlara karşı çıkan,
gerçek insanlara...

El ginnam custo es aki...
Cehennem, tamı tamına burası...

Yolculuk...

Bir çeçe sineğinden daha uzun değildi hayatları.

Gün ışığıyla başlayıp günbatımıyla sona erdi.

Sadece anlık görüntü,

kısa bir öyküydü yaşadıkları.

Derin bir nefes alıp küçük cep aynasından sırtını döndüğü Amanos Dağları'nın eteklerine baktı. Kalbi kırık güneş ışınları gibi yalpalayan vadideki gölgeleri gördü. Gri siyah gölgeler anılarını hatırlatıyordu. Gözlerini ayırdığında yitip gidecekti her şey. Ne ayna hatırlatacaktı aslını ne aslı hatırlayacaktı suretini.

Geminin küpeştesine dirseklerini yaslamış, az sonra çıkacakları yolculukta geride bırakacaklarını düşünüyordu. Yaşam işte böyle bir şeydi galiba, anlam kazanmış bir hayat birden puslu birer gri gölgeye dönüşüveriyordu. Amanosların yamaçlarında yer alan Belen Yaylası'nda kurulu çadırlara takıldı gözleri. Kendilerini almaya gelen ve şimdi güvertesinde durduğu devasa büyüklükteki Amerikan gemisini üç gün beklemişlerdi. O sahra çadırlarında zamanı yitirmişlerdi sanki.

Tepeleri süzerken birbirine yaslanmış gibi duran ve bir kama-yı andıran gölge dikkatini çekti. Köylülerin Yarikkaya dedikleri ve kutsal olduğuna inandıkları yer, aslında kanyona açılan büyükçe bir giriş kapısı. Güneş, Yarikkaya'ya vurduğunda batıya doğru uzayan gölgesinin, insanı geldiği yere götüreceğine dair bir inanınları var. Oraları fethettiğinde, İskender dolaşmış o vadinin derinliklerini. Komutanın günler sonra ortaya çıkıp kendisine nerede olduğu sorulduğunda, Atina sokaklarında dolaştığını söylediği rivayet edilirmiş. Yarikkaya'nın rivayeti gerçekmiş meğer. Çünkü o da benzer bir duyguyu yaşıyordu o anlarda. Daha önce hiç hissetmediği kadar anılarına, yaşadığı yerlere dönme arzusu duymuştu. Belki de hep pişman olacağı bir yolculukta ilk pişmanlığını o anlarda yaşamış oluyordu. Büyük bir kederle izledi, karşısında

küçük gibi duran devasa o gölgeyi. "Acaba" dedi, kendi kendine, "O gölge, tıpkı İskender'e yaptığı gibi anılarıyla dolu o yaşadığı kente, mahalleye ve insanlara onu götüremez miydi?" Dalgın, hüznü ama içindeki kıpırtıyı harekete geçiren umudun, dudağının kenarına çizdiği tebessüme sıkıca sarılan biriydi o. Nedim, Amanosları; Amanoslar da onu izliyordu sessizce.

Bir kitabın içinde sıkışan sayfalar gibi o kanyonun derinliklerinde yaşamına ait gölgelerin sıkıştığını hissetti. Ne yaşamdı ama! Savaşın gölgesinde yaşanan bir çocukluk ve tam da o gölgeden sıyrılmışken gerçek bir savaşa yolculuk! Şimdi gerçek bir savaşa giderken yaşadığı onca sıkıntı ve sefaletle rağmen o çocukluk günlerinin, hayatının en güzel anları olduğunu daha iyi anlıyordu. O anlarda yaşanan en acılı öyküleri bile bir iç gıdıklaması hissiyle hatırlıyordu.

Batıya doğru eğilmiş gün ışıklarına rağmen güverteye tatlı tatlı akan rüzgârla hafiflediğini hissediyordu bunları düşünürken. Bir kuş tüyü gibi hafifti sanki ve yükseliyordu güverteden. Rüzgârın avuçlarında tıpkı bir denizin dalgalarında salınır gibi salınarak yükseldi, yükseldi ve yol aldı Yarikkaya'ya doğru, uzaklara, geçmişe doğru...

Balat'taydı. Dünya onun için o mahalleden ibaretti. Hatta dünyanın sonradan ne kadar büyük bir yer olduğunu öğrense de değişmemişti o his. İşte, o anda yine oradaydı. Çocukluğunu o sokakta salınıp duran gölgesinde gördü. Bir yabancı gibiydi gölgesi. İzlendiğini fark etmeyen bir çocuğun heyecanı ile koşuyordu, kanter içinde kalana dek. Arkadaşlarının kahkahaları, bağırışları çınlıyordu kulaklarında. Sahi, ne çok kere sebepsizce, duraksamadan koşarlardı öyle. Çocukluk işte. Yaptıkları çoğu şeyin bir nedeni olmasa da oyuna dönüşmesi yeterdi mutlu olmaları için. Sesleri dinledi, gölgelere baktı. Her bir parça kendisine ait olmayan gri birer fotoğraf parçasıydı.

O anda küpeşteye dayalı duran sağ dirseği boşluğa düşer gibi oldu. Son anda toparlanmasa çenesini küpeşteye vuracaktı. Bir asker grubu güverteye sığmaya çalışırken arbede yaşanmıştı. Yanında duran, arkası dönük genç asker, yaratmış olduğu nahoş durumun farkında olmaksızın arkadaşıyla konuştuktan sonra ellerini küpeşteye dayayıp sol gözünü de kısarak limana doğru baktı.

Amanos'un eteklerinden yükselen gürültülere kulak kabarttı. Limanın karşısında duran kışladan kıyıdaki gemiyi uğurlamak için top atışları yapıyordu.

Dalgalar kıyıya vurup geriye çekilirken gemiyi hafif hafif sallıyordu. Denizin üzerinde kırılmış milyonlarca ayna parçası vardı sanki. Bakışlarını, gemiden âdeta bir dil gibi uzanan metal rampaya yöneltti. Bir insan seli, ince bir çizgi gibi limandaki geminin binış rampasına doğru uzanmıştı. Başlarında kayak kepler, ellerinde silahlar, sırtta hurçlar varken bir ip gibi tek sıra halinde olan askerler sessiz ve düzenli bir şekilde yeni yuvalarına giden bir karınca sürüsü gibi General Haan Gemisi'ne biniyorlardı. Limanın parmaklıkları arkasında toplanan kalabalıktan yükselen sesler, hüznle karışık uğultular eşliğinde gidenlerin yüreğinde derin hasret yaraları açıyordu. Kıyıdaki bütün sesler birleşip anlaşılmaz, homurtulu bir tek sese dönüşmüştü. Nedim, tel örgüler arkasında bekleyip duran insanlara baktı. Yüzlerini, gözlerini yakalamaya çalıştı. Hepsi o mesafeden mumyalanmış gibi duruyordu. Oysaki az önce o insanların önünden geçmişti. Yorgunluk, şaşkınlık, kaygı ve hüznü vardı her birinin bakışlarında. Hep böyle mi olurdu; belirsizliğin sancısını, gidenlerden çok kalanlar mı hissederdı?

Güvertenin kıyıya bakan kısmı tamamen birkaç sıra askerle dolmuştu. Askerlerden bazıları iskelede toplanmış kalabalık arasından yakınlarını bulmaya çalışırken kimi de içlerindeki kaygı ve korkuyu gizlemeye çalışarak zoraki gülümsemelerle el sallıyordu. Limandaki asker sıraları azaldıkça güvertedeki insan kalabalığı da artmıştı. Bir süre sonra Nedim, sıkıştığını hissetti.

Ama onca sıkışıklığa, bunaltıya rağmen ayrılmak istemiyordu oradan. Özlediğinde diriltip düşlerinde bir sığınağa dönüştüreceğini bildiği bu son anların her saniyesini yaşamak istiyordu. Tepeleri, yaylaları, gün ışığını, pırıldayan cam kırıklarını, her görüntüyü zihnine çizmek, hatta kazımak istiyordu. En çok da toprak rengine bürünen, bekleyip duran insanları... Biliyordu ki bu sonu bilinmez yolculuğunda bu görüntülerin hepsini kullanacaktı. İnsanı ayakta tutan en güçlü ilaç hatıralar değil miydi? Gideceği yerde yeşilin, sarının, mavinin, kırmızının hiçbir tonu; hiçbir renk, gün ışığının o ânındaki gibi görünmeyecek, huzur ve dinginliği tattırmayacaktı. Toprak, gökyüzü, deniz hiçbir şey şu an yaşadığı haz

kadar ona tatlı gelmeyecekti. Baharın sihirli elinin bir kez daha boyamaya başladığı tepelerden renkler topluyordu Nedim. Gün ışığı gözlerine doldu. Açmaya çalıştıkça gözleri yaşıyordu. Bir çölü andıran tepelerden vadiye doğru yeşeren yaylalarda hayvan sürüleri serpilmiş gibiydi. Güneşin kızıl ışıklarıyla yanan tek tük ağaçların yeşillikleri arasında birer yama gibi duran sarı gölgeler, o vadide kendiliğinden var olmaya çabalayan yaban çiçekleri olmalıydı. O çiçekler bazı bölgelerde o kadar yoğundu ki sanki toprağın o bölgesi tamamen sarıya boyanmış gibiydi. Her sene yok olduktan sonra nasıl da yeniden her şeyin aynı renk ve görüntüyle filiz verebildiğine bir kez daha şaşırıp hayran kaldı. O topraklarda öğrenmişlerdi her şeye rağmen var olmayı, yaşamayı. Kar ve boranın altında ölümcül sessizliğini yaşadktan sonra açan sarı bir çiçeğin iyi şeyleri müjdeleyen dili olduğunu o topraklarda öğrenmişlerdi.

Dalgalar giderek daha sık aralıklarla geminin gövdesine bir tokat gibi çarpıyordu. Her tokatta, o devasa cüsseli gemi, kıyıdan ince bir savrulmayı yaşadktan sonra tekrar gerisin geriye kıyıya yanaşıyordu. O esnada geminin manevra halatları dalgaların etkisiyle bir gevşeyip bir geriliyordu. Bir süre dalgalar da kesildi, o titreşimler de. Her şey sessizliğe gömülmüştü. Denizden yansıyor duran küçük dalgaların yarattığı pırıltılar da azaldı.

Geminin gölgesinde genç kadınlar, çocuklar, yaşlı erkek ve kadınlar limanın tellerle çevrili alanında beklemeye devam ediyorlardı. Bu sessiz ve tevekkül içindeki kalabalık, iki gün önce iki yüz, üç yüz metre ötedeki tren istasyonundaki alanı doldurmuştu. Ankara'dan onları getiren tren, hâlâ o istasyonda duruyordu. Sıra sıra tepelerin arasından, vadilerin derinliklerindeki dereleri aşarak gelen asker topluluklarını, o trenin getirdiğine inanmak gerçekten zordu. Trenle Anadolu'nun virane kasabalarından, toprak damlı köylerinden geçmişlerdi. O kasabaların, evlerin istasyonlarında duraklamışlardı. Oralarda onları elleri nasırlı köylüler karşılamış ve tebessümle, mütevazı hediyelerle uğurlamıştı. Kimisi elinde bazlama, kimisi yavan bir ekmek, bir avuç çökelek, bahçeden koparılıp getirilen birkaç sebze, meyve, tütün, uzun içlik, çorap... Köylüler gücü neye yetiyorsa, elinde avucunda neyi varsa asker ile paylaşmak için akın ediyordu istasyonlara. Bunların herkese

yetmeyeceğini iyi bilirlerdi ama elden ne gelirdi. Askerler de bilirlerdi o anda avuçlarına bırakılanların ne kadar değerli olduğunu ama bu hediyeleri almak zorundaydılar. Her biri ana kuzusuydu, kendi evlatları gibi. Bir evladın ana babasının uzattığını almaması kabul edilemezdi.

Son istasyondan bir önceki duraklama yerleri Adana'nın Osmaniye kazasıydı. Bir Anadolu kadınıyla komutanın vedalaşmalarına şahit olmuşlardı. Kadın büyük kazanlarda şerbet hazırlamış, askere şerbet ikram etmişti. Oradan ayrılırken komutan, yaşlı bir kadının elini öperken buğulu, kırık bir sesle:

- Anacım, ben bu askerlerin kumandanıyım. Dua et ki şerefle geri dönelim, bu çocukların her birini anasına babasına sağ salim teslim edeyim, demiş ve kısa bir suskunluktan sonra eklemişti:

- Bir oğlum ve hanımım var, onlar size emanet!

Yaşlı kadının yüzündeki derin izler bir kat daha derinleşmişti sanki. Gözleri dolu bir şekilde başını okşamıştı kumandanın. Askerler, bir Anadolu kadınının gerektiğinde bir komutan gibi nasıl güçlü hareket ettiğine hayretle şahitlik ediyordu. Kendisine verilen emaneti sahiplenirken onlarda bıraktığı güven duygusunu komutanla birlikte âdeta bütün askerler hissetmişti.

Yol boyunca karşılaştıkları o insanlardan farklı görünmüyorlardı limanda bekleyip duran insanlar. Kendilerini seyredenlere acıma ve gurur duygusunu bir arada yaşıyorlardı. Hepsinin kolları gövdesine bağlandığı yerden bir daha kalkmayacakmış gibi sarkık duruyordu. En önlerde duran o kadın dikkatini çekmişti bu sırada Nedim'in. Siyah başörtüsü ve siyahlı entarinin içinde, bükük belini doğrultmaya çalışarak o devasa demir yığınına bakıyordu yaşlı kadın. Elinde tuttuğu torbasında besbelli ki yolda karşılaştığı o kadınlar gibi yemişler, bazlama ya da belki de bir tutam tütün vardı. Kim bilebilirdi ki? Gölgede kalan gözlerle gemiden sarkan başlar arasında besbelli hâlâ oğlunu arıyordu. O kalabalığın içinde neredeyse huzursuz bir şekilde bakınıp duran o köylü kadınıydı. Bariyerlerin önüne geçip gemiye binmeye çalışan son askerlere doğru yönelmek istedi. İnzibat jandarmalarından birisi kadını durdurdu. Kadın askere bir şey anlatıp duruyordu. O kadının anlattıklarını belki o jandarma bile duymuyordu. Jandarma başını olmaz anlamına gelecek şekilde iki yana salladı.

Kadın jandarmanın ellerini okşadı. Tam askerin ellerine doğru başını uzatıp sanki askerin sağ elini öpmeye çalışırken nereden çıktığı belli olmayan bir düdük sesi duyuldu. O anda asker, kendini gövdesinde çapraz bir şekilde tuttuğu tüfekte birlikte bir adım geriye çekti. Kadına bir şeyler söyledi. Kadının sol avucunda tutmaya devam ettiği irili ufaklı birkaç şey yere saçıldı. Yere saçılan şeylerin ne olduğunu da kadının kim olduğunu da artık çok iyi biliyordu Nedim. Kadın bir süre bir adım ötesinde duran jandarmaya mahzun bir şekilde bakakalmıştı. Sonrasında iki kolu, kanadı kırık kuşlar gibi yana düştü ve tel örgünün arkasında bekleyen kalabalığa doğru yürüdü. Kalabalıktan birkaç kişi o yaşlı kadına hemen tel örgülerin arkasında yer açtı. Kadına, az sonra gerçekleşecek olan ayrılış sahnesini seyredebileceği en iyi yer sunulmuştu. Kadın artık o tel örgülerin arkasındaydı. Diğerleri gibi artık yüzü gözü seçilemeyen donuk bir şekilde duran insanlardan biriydi. O kadını, iki saat kadar önce şehirden limana uygun adımla geldiklerinde görmüşlerdi. Şehir halkı belli bir sırada ve düzende birbirini izleyen askerlere bir sevgi gösterisinde bulunmuştu. O gösteriler sırasında zaman zaman askerlerin ilerleyişlerinde duraksamalar olmuştu. Askerlerin arasına girmeye çalışan kadınlardan birisiydi o yaşlı kadın. Çavuşlardan birisi kadına derdini sormuştu. O konuşmaların büyük bölümünü Nedim duymuştu. Kadın ağlamaklı bir şekilde yanıtlamıştı çavuşun sorusunu.

- Kimi areysin aney?
- Oğulu, evlat... Oğulu.
- Senin adın nedir aney?
- Naze'dir.

Naze Ana, heyecanlı ve çökük, askerse sevecen bir şekilde sokulmuşlardı birbirlerine. İki dert ortağı gibi birbirlerinin hasretliğini gideren iki yoldaştılar sanki.

- Nerelisen?
- Dört-yolluyam oğul.
- Ha buralardansın yani?

- He ana gurban! Buralardanım. Hemen öte yandaki Dört-yol'dan.

- Gurban olem sana gumandan oğulum, iki heftedir gün olur buralara gelir, akşam ezanı okunur tekrar eve dönerem.

Asker bir elini kadının yorgun, çökük omzuna koymuş, kalabalıkta sesini duymak için kulağını kadının ağzına doğru yaklaştırmıştı. Bu kadının oğlunu bulduğunda, kendisi de anasına kavuşacak gibiydi sanki. Daha fazla bilgi alıp, bulmak istiyordu oğlunu.

- Kim ki senin oğlun aney?

- Halil... Aney sana gurban...

Bunu öğrenen asker bir arayışa girmişti tez canlılıkla. Naze Ana hın oğlunun ismi askerler arasında yankılanıp durmaya başlamıştı. "Dört yollu Halil!" diye seslenen askerin ardından, dev bir ulağa dönüşmüştü âdeta topluluk. Herkes "Dört yollu Halil!" diye seslenip durmuştu. Ama ne yazık ki o asker kalabalığı içinden "Ben Dört yollu Halil'im!" diye cevap vermemişti kimse. Bekleşen kalabalık içinde küçük adımlarla bir ileri bir geri hareket eden kadının elindeki torba bir anda yere düştü, torbadaki elma ve cevizler yere saçılmıştı. Bekleşen insanlar yere eğilip bir elmayı ve birkaç cevizi kadına vermişlerdi ama çoğu, dalgalanan kalabalığın ayakları altında çatırdayarak ezilip gitmişti.

Nedim, tel örgüler arkasında kalan o yaşlı kadını düşünürken hareketsiz gibi duran o insan topluluğunda bir dalgalanmanın oluştuğunu fark etti. Tek tek ayırmaya çalışırken tekrar bir yumak gibi birbirinin içine geçmişlerdi. Tel örgülerin bitim noktasındaki kapının orada, ortasından ikiye yarılan kalabalığın arasından bir atın başını ve yelesini gördü. At ve çektiği araba birkaç dakika sonra kıyıda bekleyen insanların arasından kurtulup sarı sıcak alanda, gemi yüklerinin alındığı makaraların bulunduğu yere gelip, çuval çuval erzakını boşaltmıştı. Bu sırada başka arabalar da gelmiş, hızla yüklerini boşaltıp sonrasında yine hızla liman hududundan ayrılmıştı. O atların içinde bir tanesi dikkatini çekti Nedim'in. Doru bir attı ve yelesinin parlaklığı bunca uzaktan fark ediliyordu. Nedim, "Zeliş" diye mırıldandı tebessüm ederek. "Osman'ın Zeliş'i!"

Çocukluğuna ait belirsiz ve artık kendisine ait olmayan gölge-leri tekrar seyretmeye başlamıştı. Balat'ta oturdukları mahallenin arabacısıydı Osman. Her sabah, "Hadi Zeliş'im, çok şükür bir sabahı daha gördük deeh!" diyerek arabasını iş aldığı mahalleye doğru harekete geçirirdi. Bazı sabahlar ona "Kocamustafapaşa'da

bir odun işi var seni bırakayım,” derdi Arabacı Osman. Yaşlılıktan olduğu kadar, yaşam yorgunluğundan kırılmış sakalı, cefanın ve ezanın her halini görmüş elleriyle bir abide gibi duran bu adamın, aslında sırf ona acıdığından yolunu değiştirdiğini nice sonra tesa-düfen öğrenmişti.

Çoğunlukla ev eşyaları, meyve, sebze ve odun, kömür taşıya-rak kendisinin ve yalnızlık arkadaşı karısının ekmeğini çıkarıyor-du Zeliş’le birlikte. Ekmeği Zeliş’in fedakârlığından, sadakatinden geliyordu. Bu yüzden, kamçısını şaklatmaktan bile çekinirdi. Sa-dece bir ekmek teknesi değildi Zeliş onun için, iç dünyasında ya-şadığı her şeyi büyük bir anlayışla dinleyen sırdaşı, yaşam savaşı-nın kutsalıydı Zeliş.

Arabacı Osman’ın çocukları olmamıştı ama merhamet sahibi bu adam, çaresi olmayan lanet bir hastalık nedeniyle gözünü kay-betmiş karısı için; “Bu kadını bırak, başka kadın al,” diyenlere “Fu-karanın ne suçu var, Allah’ın takdiri,” cevabını vermiş ve vicdanı-nı dinlemişti. Karısının gözlerinin ferinin sönmesini ise acı içinde seyretmişti.

“Ya Rab! Ne suç işledik, ya Rab ne suç işledik!” deyip durmuş senelerce.

Çoğu zaman kıpkırmızı olan gözlerle karşısında duran gariba-na bakmış ve bu kadının anasından böyle doğduğuna kendini inandırmaya çalışmıştı...

Arabacı Osman’ı her düşündüğünde Zeliş kadar, bir başka gö-rüntü daha canlanırdı zihninde Nedim’in. Çocuklar... Mahallenin köşesinden her belirişinde onunla ve yorgun atıyla alay edip egle-nen çocuklar... Lağımların içinde oynarken, kurumuş sümüklerini sürdükleri lime lime kazaklarına, yamalı pantolonlarına aldırma-dan Arabacı Osman’ın sefaletiyle alay etmeyi oyuna dönüştüren çocuklar... Arabasının yükü ağır olduğunda elindeki kavak sopa-sıyla çocukları korkutmaya çalışmasına rağmen başaramayacağını anlayınca, arabaya asılan çocukları görmezden gelirdi. Yine de ço-cuğu olmamasına rağmen çocuk sevgisi birçoklarından daha faz-laydı. Hatta bu didişmeler çocuk sevgisini yaşamasının bir başka yolu-ydu sanki.

Bazen kendi isteğiyle çocukları arabasına bindirir, onlara ce-binden çıkardığı birbirine yapışmış akide şekerlerinden birer tane

verirdi. Zeliş bile yorgun olmadığı zamanlarda çocukların civıltılarından duyduğu hoşnutluğu kuyruğunu savurarak gösterirdi. Balat'ın dar sokaklarından başlayan çoğunlukla Unkapanı üzerinden Fatih'in veya Kocamustafapaşa'nın dolambaçlı sokaklarının birinde son bulurdu zahmetli yolculukları. Kimi zaman da Unkapanı su kemerleri son istasyon olurdu çocuklar için. Yokuşu tırmanan yorgun atını dinlendirmek için tam da o sınırda durakladığında çocuklar da çil yavrusu gibi peşi sıra yokuş aşağı mahallenin yolunu tutarlardı. Sanki bu çizginin ötesi başka bir dünyaya, sonu bilinmez bir seyahate açılırdı. Arabacı Osman ve Zeliş'iyle işte o noktaya kadar yapmış oldukları o küçük seyahatler belki de hayatlarının en eğlenceli en keyifli yolculuğu olarak tarihe geçerdi çocuklar için. En azından o yaramaz çocuklar arasında yer alan Nedim için bu böyleydi.

Raşel

Toprak ısınmıştı. Doğa bir ayrılık için hazırlanıyordu sanki. Ayrılık öncesi rıhtım ne kadar sıcaksa kıyı şeridinin arkasındaki evlerin önü de bir o kadar serin ve huzurlu olmalıydı. Evlerin pencerelerine vuran güneş ışıklarını kıyıda görmek mümkündü. Bahçelerde sarı, kırmızı, yeşil renkteki çiçeklerin arasındaki seyreker ağaçlar göze çarpıyordu. Servi değildir, diye aklından geçirdi Nedim. Sonra o kadar yüksekte o ağacın ne işi var diye düşündü. Uzak tepelerde zeytin ağaçları vardı ama o görünen zeytin ağacı da değildi. Ne ağacı olduğunun ne anlamı vardı ki. Serinliğini, yapraklarının hışırtısını hissedemedikten sonra, eğer meyve vermişse koparıp tadamadıktan sonra çok da önemli değildi. O anda yaşanan belirsizliğe, tedirginlik ve huzursuzluğa inat, bahar bütün vurdumduymazlığıyla sevinci, coşkuyu ve huzuru serpiştiriyordu limanın ardındaki akıp giden yaşama.

Geminin motorunun gürültülü sesiyle birden irkildi Nedim. Geminin dev pervanesinin savurduğu dalgalar, büyük bir hışımla kıyıya vurmaya başladı. Yaşanan bu hareketlilik herkese ayrılık saatinin geldiğini daha kesin bir şekilde hatırlattı.

Doktor Nedim, geminin hareketlenmesiyle birlikte küpeşteye yığılan ve artık âdeta içinde sıkışıp kaldığı kalabalık asker topluluğunun arasından çıkmak istedi. “Burada kalmamalısın,” diyordu içinden bir ses. Tıpkı deniz suyunun renk değiştirmesi gibi anbean değişen, bunaltıcı karmaşalar yaşatan duygularından kurtulmak istiyordu, oradan uzaklaşarak. Ama o kalabalıkta dirseklerini küpeştenin üzerinden çekemedi bile. Çaresiz vazgeçti ve yeniden kıyıda donuk insan kalabalığına bakmaya devam etti.

Homurtulara dönüşen insan sesleri göğe yükseliyordu. Bu esnada geminin motorlarından az önce yükselen ve denizi köpüğe kesen metal gürültüsü şekil değiştirip kuvvetlendi. Bacasından çıkan simsiyah bulut dağılırken kararsız kaldı. Önce askerlerin üstünde kasvetli bir gölge oluşturdu. Sonra birbirini izleyen giderek

belirsizleşen kümeler halinde iskeleye doğru yayıldı. İskeleyeki görevliler arasında yaşanan hareketlenme de buna eşlik etti. Geminin iskeleye sarkan merdivenleri yukarı doğru çekilirken iskele babalarına dolanmış palamarlar çözülmeye başladı. Geminin ve hizmetkârlarının davranışlarında yaşanan bu değişim, onu yolcu eden kalabalığın davranışlarında da karşılığını bulmuştu hemen. Bekleyenlerin kıpırtısı bir anda durmuş ve sesler kesilmişti. Siyah-tan griye dönmüş olan duman kümesi bekleyenlerin üstünde yük-sekten sarkan bir örtü gibi duruyordu. Askerler hüznelerini belli etmemek için keplerini daha hararetli bir şekilde sallıyorlardı. Ama artık çok azı haykırıyordu. Limanın bütününde çığlıklar, yüksek perdeden çağrışmalar giderek sönüyordu. Sesin, sözün hükmünün bittiği an gelip çatmıştı. Şimdi çaresizliğin, kabullenişin, bir bilinmeze giden çocukların sevdiklerinden ayrılık vakti gelmişti. Bu âna kadar her şey bir düş gibiydi ama şimdi her şey gerçek, keskin ve soğuktu.

O güvertede toplanan herkes gibi tarifsiz duygular yaşıyordu Nedim. Ne üzülmüyor ne seviniyordu. Kendini tüm duygulardan yoksun hissediyordu. Büyük bir dalga geminin gövdesine vururken bu dev makinenin içinde kaybolduğu hissine kapıldı. Mutlak bir çaresizlik, bilinmezlik içindeydi. Sanki son kez görüyormuş gibi çevresindeki her şeyi bir kez daha inceleme gereksinimi duydu. Tepeleri, kızılığının zarafetiyle gurur duyan güneşi, yal-nızlığa terk edilmiş ağaçları, sarı çiçekleri, yoksul insanları... Bi-raz önce kımıldanıp bekleyen insanların yüzleri birbirinin içine geçmiş gibi duruyordu ve bir çocuk; tıpkı durgun başak tarlasını yarar gibi, kalabalığın arasından ilerliyordu. Birbirinin içine geç-miş gölgeler; o çocukla birlikte bir bıçak yemiş gibi ayrılıyor, ayrıldığı yerden tekrar birleşiyor ve bütünleşiyordu. Nedim, o kala-balıkta tepsisinde bir şeyler satmaya çalışan bir çocuğu izlemeye başladı. Kalabalıktan hiç kimse, çocuğa beklediği ilgiyi göster-meyince oradan uzaklaştı. Tren garının çevresindeki daha seyrek duran insanların önlerinde durdu. Çocuk her seferinde yaptığı gibi örtülü duran tülbendi tepsinin üstünden kaldırıp içinde di-zili olan çörekleri gösteriyordu. Oradaki insanlar ise yalnızca bakmak ile yetinince, çocuk da garın arkasına doğru yürüyüp gözden kayboldu.

Gemi limandan uzaklaşmaya başlamıştı. Vatan toprağıyla gü-
vertedekilerin bağlantısı kesilmişti. Kıyıda, kalabalığın önünde
bulunan bir bölük asker, önlerindeki komutanın selamının ardın-
dan tüfeklerini yüz hizalarına yükselterek selam duruyor, ge-
miden yükselen düdük sesi ortalığı inletiyordu.

Limanda bekleyen insanlar biraz daha küçülmüş ve donuklaş-
mış gibiydi. Hâlâ birilerine el sallıyorlardı. Kiminin anası, kimisi-
nin babası, kardeşi vedalaşma için gelmişti limana. Ama araların-
da öyle biri vardı ki, herkese üzüyor, herkesi uğurluyordu. El
sallayacağı kimse yoktu belki ama acı içindeydi. Birkaç saniyeliği-
ne görse bile unutmamıştı Naze Ana'yı. Limanda o insanları bir
araya getiren tek ve ortak duygu memleket sevgisiydi. O toprak
parçasında çocukluğunun, gençliğinin, sevinçlerinin, umutları-
nın, üzüntülerinin, gözyaşlarının, anne ve babasının toprak olmuş
bedenlerinden geriye kalanlar. "Ve..." diye düşündü fakat düşün-
cesinden ürktü. Gerçekte kendisi için var olup olmadığını bile bil-
mediği kadının ismini belleğinde telaffuz ederken yavaşladı. Daha
da durgunlaştı ve mutsuzlaştı. Birbirinin içine geçmiş yüzlerde
onu aradı, kalabalığın üzerinde uçarcasına gezindi bakışları. Yüre-
ğinde mutluluk veren bir sızı aktı. Keşke, diye mırıldandı.

Bu his bütün bedenini terletti, bir anda yorgunluk çöktü üle-
rine. Daha sıkı tutundu tırabzana, elini acıtıncaya kadar sıkı. Kar-
şılık bulamadığı, hatta karşılık bulmaya bile fırsatının olmadığı
sevgiyi hatırladı, onun kendisini yolcu etmeye geldiğini düşündü.
Durdu, gözleri buğulandı, el salladı onun hayaline.

Yasefi hatırladı, sevdiğini ondan alıp götürən arkadaş Yasef.
Yasef de benzer şekilde ayrılmıştı bu topraklardan. O da kendisi
gibi bir bilinmezliğe yol almıştı. Tek farkla, Yasef vatanına gidi-
yordu. Nedim ise vatan olarak bildiği yerden giderek uzaklaşıyor-
du. Raşel'in ayrılışına kadar, mutluluğun o kadar kırılgan olduğu-
nu anlayamamıştı. Oysaki her şey ne kadar güzel olabilirdi. Neden
ayrılmışlardı ki bu topraklardan?

Düşünceleri onu geçmişe götürdü. Cihan Harbi'nin ıstırapı her
geçen gün artan son senelerinde, zorlukların ortasında can yolda-
şıydılar. Nedim yoksulluğun, Yasef de dünyada Yahudi olmanın
zorluklarıyla boğuşuyordu o zamanlar. Fırsatçı zenginler olarak
görülen azınlıklara karşı her geçen gün vergiler artırılıyordu.

İktidarda olan partinin uygulamalarına halk da destek veriyordu. Bu öfke, artık öyle bir hale gelmişti ki, "Allah o zenginliği Yahudilerden alsın da cümlemizin başına musallat etsin." şeklinde yapılan beddualar artık çekinmeden dile getiriliyordu. Alman üçüncü Reich'ının faşist dalgası, şefin Almanya'yla yakın durması, hatta bazı devlet adamlarının Alman hayranı söylemlerinin de etkisiyle ortaya çıkan beşinci kol faaliyetleri sokaklarda kara bir hayalet gibi dolaşmaya başlamıştı. Yahudilere karşı Trakya'da yapılan yağma girişimleri, onların âdeta kaçarak İstanbul'a sığınmalarına sebep olmuştu. Varlık vergisi yüzünden birçok Yahudi tüccar iflas etmişti. Kendi aralarında konuştuklarında ya da hükümet ile aralarında telkin taşıyan kişilerle yapılan görüşmelerde ya Filistin'e kaçmak ya da baskı altında yaşamak seçeneklerinin bulunduğu söyleniyor ve değerlendiriliyordu. Orada kurulmak üzere olan devletin belki de onlar için en iyi seçenek olduğu kanaati giderek ülkede yaşayan Yahudiler arasında yaygınlaşıyordu. Aslında sadece azınlıklar baskı altında değildi. Faşist düşünce ve akımlara karşı olan herkes aynı tehlikeyle karşı karşıya kalıyordu. Varlık vergisine muhalefet eden, babasının da çalıştığı *Tan Gazetesi* de aynı şekilde cezalandırılmamış mıydı?

Nedim yaşanan bütün o huzursuzluk ve sıkıntıyla yoğrulmuş günleri en yakın arkadaşı Yasef'le birlikte yaşamıştı. Tıp fakültesinin ilk senesinden başlayan bir dostluğa Raşel de dâhil olmuştu. Raşel'le de aynı sene tanışmıştı. Güzel sanatlarda okuyordu. Yasef'le mahalleden çocukluk arkadaşlarıydılar. Ortaköy'deki Bulgurcu Sokağı'nda oturuyorlardı. Mukavvacılık yapan Moiz Leon'un kızıydı. Hatta bir ara Ortaköy'ün her tarafında Yasef ve Raşel'le birlikte yoksullar için yardım toplama çalışmaları yapmışlardı. Raşel'in gözleri aklına geldi bunları düşünürken. Işık vurduğunda kehribar rengine dönüşen açık kahverengi o güzel gözler... Yürürken bedeninin süzülür gibi hareketini düşündü. Bu düşünce içini ısıtmış, bütün sızı ve acılarını alıp götürmüştü sanki.

Balat'ta bir yazlık sinema vardı o zamanlar. Sinemanın sahibi Selanikli Nurettin, Yasef'in babası İsak'la yakın arkadaşmış. Bu yüzden Yasef'in Selanikli Nurettin'in sinemasında her daim indirimli bazen de bedava bilet hakkı vardı. Nedim'e, bilet para-larını Yasef'in vermesi dokunurdu. Hatta bu yüzden kimi zaman

gitmemek için ayak sürüdüğü olurdu ama Yasef buna müsaade etmez, Nedim'i ve Raşel'i de alıp giderdi sinemaya.

Sinemanın kapıları, birbirini çaprazlayan iki sokakla birleşip yosun kokusunun vurduğu Haliç kıyısına açılırdı. Her iki yanındaki evlerin pencerelerinden ve damlarından biletsiz izleyicilerin perdeyi görmesini engellemek için dış duvarların üzerine direkler dikilmiş, aralarına gizlenmiş bir alan oluşturacak şekilde çarşaflar gerilmişti. Ama bütün o çarşaflarla bile beyazperdeyi karşıdan gören bazı yüksek damlı evlerin görüşü engellenememişti. Ucundan da olsa izleyebiliyorlardı o yüksek damlardan. Hatta bazıları, işi arsızlığa vardırır; ses zayıf duyulduğunda, "Ses ses!" diye bağırıp dururlardı. Film makarasını çeviren makinist sinemanın gerçek müşterileri gürültüden rahatsız olmasın diye mecburiyetten ama küfrederek sesi artırırđı böyle anlarda. Filmin öpüşme sahnelerinde "Ooo" sesleri, üzüntülü anlarda hıçkırık sesleri, kötü karakter kötülüğünün zirvesine ulaştığında ağdalı küfürler duyulurdu. Bir keresinde kötü karakteri yumruklamaya çıkan bir seyirci sahneden zorla indirilmişti. Bazı öpüşme ve soyunma sahnelerinde beyazperdeye bakamayan insanlardan "Nuşt, nuşt!" sesleri yükselirdi.

Bu nevi şahsına münhasır cümbüş, filmin bittiği gece saatlerinde uğultular bırakan kalabalığın ardında sona erer; bütün topluluk, karanlık sokaklar arasında kaybolup giderdi. Geriye inceden inceye mırıldanıp sızlanan kediler, gruplar halinde havlayarak dolaşan köpekler, kendi kendine sallanarak ve küfrederek sokaklarda ağır ağır ilerleyen sarhoşlar kalırdı.

Üniversitenin dördüncü sınıfındaydılar. Raşel'e olan sevgisi bir gül gibi açılmıştı. Raşel, sıklıkla Yasef'in sağ yanına oturur, Nedim de gözlerini Raşel'in oturduğu tarafa çevirmeye çekinirdi. Hep bu şekilde gerçekleşen oturma nizamını yine almışlardı. İlk kez oturma nizamını kabullenememişti Nedim, içten içe bir kıskançlık belki de. Olamazdı. Yasef'in Raşel'e karşı masum bir arkadaşlık dışında ilgisi yoktu. Olamazdı. Olmamalıydı zaten. Buna kendini inandırmaya çalışmıştı. Kulaklarını tıkayıp duymak istemediğini duymamak için sürekli inandığını mırıldanan bir çocuk gibiydi âdeta. İçten içe mırıldanırdı kendi kendine. Olamaz! Hatta bundan emin olabilmek için en azından Yasef'ten bir şeyler koparmak düşüncesiyle arkadaşına bir gün:

“Raşel’in sana farklı bir ilgisi var,” diyebilme cesaretini göstermişti. Yasef buna karşılık şaşırmış bir ifadeyle:

“Yok ya daha neler,” diyerek karşılık vermişti.

Bu karşılık Nedim’in içini bir parça rahatlatmış olmasına rağmen sonrasında yine içini kemirmeye devam eden bir duyguya engel olamamıştı. Çünkü Yasef’in inkârı dışında her şey bazen o kadar açık görünüyordu ki. Farkında olmayan ya da o an için karşılık vermeyen ve reddetme halinde olan bir Yasef vardı karşısında. Belki Yasef de ilgi duyuyordu Raşel’e. Yasef’in bu durumu için sebepler aradı kendince. Raşel’in babasının işi diğer Yahudilere göre daha iyiydi. Babası varlık vergisini, devlete verilmesi gereken helal hak olarak görüyordu. Onun işlerinin hele hele bürokrasiyle kurmuş olduğu özel ilişkileri sayesinde bozulmaması, Yasef’i rahatsız etmişti. Bu yüzden, Raşel’e bir süre mesafeli ve ilgisiz kalıyor ya da en azından öyle görünmeye çalışıyor olabilirdi.

Hem Yasef reddetse ya da görmezden gelse ne olacaktı ki? Yasef’in Raşel’in ne olursa olsun hiçbir isteğini geri çevirmemesine ne demek gerekirdi. En dikkat çekici olanı ise Yasef’in anlattıklarına tebessümle yanıt veriyordu Raşel. Nasıl bir duyguydu şu şüphe denilen şey.

Öfke ve suçluluk bir aradaydı Nedim’in içindeki cehennemde. Raşel ile Yasef arasında bir şeyler olma ihtimali... Öfke... Yasef’le dostluklarına ihanet etmiş olmak düşüncesi. Suçluluk duygusu bu iki karşıt duygu arasında sarkaç gibi salınıp dursa da değişmeyen tek şey vardı: Raşel! Nedim için hayatta hiçbir şey Raşel kadar kıymetli görünmemiş, hayatta hiçbir şey onun peşinden koşmak, ona erişmek, ona sahip olmak kadar değerli görünmemişti. Etrafına daima bir yabancı gözüyle bakmış, o âna kadar hiçbir yere bağlanmak arzusu duymamış, yalnızlığının gururu içinde memnun olmaya çalışmıştı. Şimdi ise ilk defa yalnızlığını sonlandırmak istiyor, hem de korkunç bir şiddetle istiyordu bunu.

İşte o yazlık sinema, Nedim’in içindeki cehennemin gemini azağa aldığı, ezayı azaba yükselttiği yer olarak kalacaktı. O sinemaya birlikte son gidişlerini hatırladı Nedim. Sadece Yasef, Raşel ve kendisi vardı sanki o yazlık sinemada. Aynı nizamda oturmuşlardı o gece de. O gece... Gözleri hâlâ kenar ışıkları sönmemiş olan beyazperdedeydi. Makinist hâlâ film makarasının dönen dişlilere

tam tespit edip etmediğini kontrol etmekle uğraşıyor olmalıydı. Her seferinde makaranın atmasından o da rahatsız olmaya başlamıştı. Makara her attığında tekrarlanan, “Hoppala”, “Yuhh” bağrışları ile gittikçe artan ısıklık sesleri makinist için çekilir gibi bir şey olmamalıydı. Şimdi yine daha film başlamadan tek tük duyulan ısıklıklar sabırsızlığın işaretleri olarak görülüyordu. İşte o anlarda, o kâbusu yaşamıştı Nedim. Yasef, film daha başlamadan Nedim’e doğru dönerek fısıltıyla:

- “Gidiyorum,” demişti.

Gözü perdede olan Nedim, o an için neyi kastettiğini anlayamamış, şaşkın bir yüz ifadesiyle sormuştu:

- Nereye?

Muzaffer bir komutan gibi gururla, kocaman gülümsemişti Yasef. Bir süre Nedim’in tahmin etmesini bekledikten sonra cevabı kendi vermişti:

- Filistin’e... Öncü olarak.

Bu cevap yüreğine bir sızı sapladı Nedim’in. Zihnine yalnızlık duygusu hücum etti. Sesi âdeta boğazında düğümlenmişti:

- Ne zaman?

- Çok yakında.

O anda salonun yan ışıkları sönmüştü. Sahne ve perde altı ışıkları yanmaya devam ediyordu. Seyircinin homurtusu ve ısıklık sesleri kesilmişti. Yasef, son anda hatırladığı bir şeyi söyler gibi fısıldamıştı:

- Aslında gidiyoruz desek daha doğru.

- Gidiyoruz mu?

- İsak Amcalar da mı?

- “Yok yok, onlar burada,” dedi. O esnada başını sağ yanına, sessiz bir yanıtı verir gibi çevirmişti.

- Raşel de geleceğim diyor.

İşte istenen olmuştu. İstenen karanlık ve tam sessizlik olmuştu. Sahnedeki tüm ışıklar da sönmüştü. Perde de siyaha dönmüştü. Nedim’in içinde kopan fırtınayı görmüşçesine içindeki fırtınanın, yüzünde yarattığı yıkımın sahne ışıklarının aksiyle görünmesini engellemek istercesine kararmıştı her yer. Ta ki ilk şoku atlattıp kendini biraz toplayıncaya dek sürdü bu karanlık. Sonra siyah-beyazlı boş film kareleri birbirinin peşi sıra geçmeye başladı.

Aylardır içinde dönüp duran, bir o tarafına bir diğer tarafına çarpıp duran öfke ve suçluluk duygusu bir kristal parçası gibi tuz buz olmuştu. Şüpheleri gerçeğe dönüşmüş ve karşısına dikilmişti. Bir anda bütün duyularını kaybetmişti sanki. Görmüyor, duymuyor, hissetmiyordu sanki. Ağlamaklı bir iniltiyle sormuştu az önce cevabını duyduğu soruyu:

- Kiminle?

Yasef biraz da garipseyerek ve duraksayarak başlayan filmin ışık gölgeleri arasında Nedim'e gözleriyle tekrar Raşel'i işaret etmişti. Nedim, işte ilk defa o an, içindeki duyguların dışına taşmasına engel olamamış, sorudan çok itiraz eden bir ses tonuyla:

- Raşel de mi? Olamaz!

Ama bunu söyler söylemez, daha o anda Yasef'in yüzünde beliren şaşkınlık ifadesiyle kendine gelmiş ve durumu hemen toparlamıştı.

- Vallahi mi?

- Vallahi, billahi doğru. Gelmekte kararlı.

Paramparça olan sadece duyguları değildi; bedeni, ruhu, her şeyi. Beklenen film, çoktan başlamıştı, yansılar birbiri ardınca perdeye düşüyordu. Gri renkteki bir kadın ve erkeği seyretti, onların konuşmalarını dinledi. Dakikalarca... Anlamadan... Ne yapmaya çalışıyorlardı, gri gölgeler halindeki o insanlar? Adı neydi bu filmin? Oysa haftalardır bekledikleri film bu değil miydi? Niye hatırlamıyordu? Oysa izlediği her filmi yönetmeninden yardımcı oyuncularına kadar bilirdi. Hatırlamalıydı bu filmin adını. Yoksa çıldırabilirdi... Evet, çıldırabilirdi. İçinde giderek büyüyen bir bunaltıyla Yasef'e dönerek kimin filmi diye sormayı düşünmüştü ama yapamamıştı. Sanki vurgun yemiş gibiydi. Tam bir hissizlik hali... Anlamlandıramadığı bir boşluk... Perdeye bakıyordu ama neye gülündüğüne bir türlü anlam veremiyordu.

Daha fazla dayanamadı ve hatırlayamamanın verdiği huzursuzluğa rağmen sordu. Yasef'in yüzünde tekrar beliren şaşkınlık ifadesini fark etti. Fakat alınganlık gösterecek bir durumda değildi. Yasef nereden bilebilirdi ki o ân neler yaşandığını... Sorusuna cevap bekledi. Yasef filmin adını fısıldadı kulağına: "Moon Over Miami".

İç çekti Nedim. Haftalardır gelecek denilen, o heyecanla bekledikleri film buydu. Don Amache ile sarışın güzel Betty Grable

başrolde oynuyordu. Betty Grable'in daha önceki filmlerinin afişlerindeki görüntüsüne herkes gibi o da hayranlıkla bakmıştı. O kadar etkilenmişti ki siyah beyaz filmde gri olarak görünen saçları zihninde sarıya çevirmekte hiç zorlanmayabilirdi. O filmi başka bir zaman izlemiş olsaydı o açık gri renkli saçlar sarıya dönüşebilirdi. Belki de her kare bir başka renge dönüşebilirdi. Yapamazdı. Her şeyin karardığı o anda yapabilmesi mümkün değildi. Yapamayacaktı...

Aklında Yasef'in az önce söyledikleri yankılanıp durdu. Beraber gideceğiz, öncü olarak! Orada yeni bir ülke kurulacaktı, onlar için bir vatan olacaktı. Betty Grable'in dalgalanan saçları, gri renkli gölgeler olarak geçip gidiyordu beyazperdede. Oysa ne kadar güzel parlayan sarı saçları vardı afişlerde, geçip giden griliğin yerine. Ne yapıyorlardı, ne konuşuyorlardı? Neden Clark'ın yanında üstünü çıkarıyordu? Neden dudaklarını uzatmıştı ona? Sevginin bu kadarı fazla değil miydi? Evet, fazlaydı. Sevmemeliydi kimse birbirini o kadar. Yalan olmalıydı, abartının her türlüsü. İçinde sevgi olsa bile... Bu karanlığın içinde sevemezdi hiçbir insan diğerini o kadar. Sevmemeliydi o anda kimseler, kimseleri... Tam da o anda Betty gözkapaklarını mutlulukla kapatabiliyordu, nasıl yapabiliyordu bütün bunları. Seyirciler karşı çıkmalıydı bütün olanlara. Ayıplamalı, sesler çıkarmalıydılar. Karşı çıkılmalıydı o kadar sevgiye. Karşı çıkılmalıydı Raşel'e! Engel olunmalıydı o yolculuğa. Tekrar yanmalıydı sinemanın tüm lambaları. Beyazperdenin yanındakiler bile. Bu karanlıklar içindeki film bir an önce bitirilmeliydi.

O karanlığın içine sinmiş seyircilerden her birisi donmuş gibiydi. Beyazperdede Betty ve Clark gitmişti. Gerçek hayatta ise Raşel ve Yasef'ti, giden. Ne şekilde olursa olsun engellenmeliydi o yolculuk. Ama nasıl? Olabilir mi diye düşündü. O an için hiçbir çözüm yolu bulamamıştı. Olmamıştı. Düşündü sonraki olacakları. Belki de hiç bilemeyeceği kadar öte zamanlar için. Evleneceklerdi, o iki gri gölge. Kadının saçları bile gri. O beyazperdede o kadar mutluluğun ayıplanması gerekirdi. Yasef ve Raşel! Çocukları olacaktı sonrasında. Kollarına almıştı Raşel'i, sarmıştı sıkı sıkıya. Bir film karesi gibi kısa süren ama engellenemez bir arzunun eşliğinde sıcaklıklarını paylaşacaklardı. Günün herhangi bir saatinde

bu anlamsız hayattaki en anlamsız sorunları birbirlerine anlatacaklardı. Ama Yasef, Raşel'i kendisi kadar sevmezdi ki! Sadece bu davanın içinde reddedemeyeceği bir zayıflık olarak kalacaktı onun hayatında. Sonrasında vatanları ve çocukları için sürdüreceklerdi yaşamlarının geri kalanını. Her geçen günle, ayla, yılla birlikte giderek soğuyan bir kor gibi, kaybedeceklerdi birbirini sevme heyecanını. Ama olsun diyeceklerdi, büyük bir kısmını hatırlamasalar bile geride bıraktıklarını düşündükçe.

Karanlığın içinden ılık bir rüzgâr esmeye başlamıştı Haliç'ten Balat'ın sokaklarına doğru. Çıkamıyordu düşlerinden. Raşel'in doğacak çocuklarını düşünüyordu. Raşel, kırklı yaşların tombulluğuyla sokaktaki çocuklarına seslenecekti. Senelerin güzelliğinden alıp götürdüklerinin farkında olarak ve bunu hiçe sayan bir tebesümle seslenecekti çocuklarına. Yine de güzel bir kadın olarak kalacaktı. Nedim onun pencereden Doğu Akdeniz'in iyot kokusu sinmiş Hayfa sokaklarına bakan gözlerini görüyordu hayallerinde. Hiçbir zaman çekiciliğinden hiçbir şey kaybetmemiş olacaktı o gözler. Tekrar Raşel'e baktı. Filmin heyecanıyla koyu kızılılığı artan ve titreyen alt dudağı, yüzünde ne kadar da çekici duruyordu. Ne olursa olsun bu çekici duruş kaybolmayacak diye düşündü. İçsizliyordu düşündükçe. Henüz yeni açılmış, kabuk tutmamış bir yaraya tuz basmak gibi bir sızıydı bu.

Hatta onlar gittikten sonra dahi aylarca dinmeyecekti içindeki o sızı. Hafta sonları aylak aylak, amaçsız bir şekilde yürümüştü Balat'ın daracık sokaklarında. Kimi zaman Beyazıt'ı, kimi zaman da Altın Boynuz'u geçerek Şişhane'ye çıkmış buluyordu kendisini. Bu anlarda duyduğu, gördüğü her şey, Yasef ve Raşel'le birleşiyordu. Rüzgâr, martıların sesi, sokağın kenarında beliren sevimli beyaz bir kedi...

O günlerin birisinde Saraçhane'ye gelmişti. Sonrasında Markianos sütununun yanına kadar yürümüştü. Kıztaşı da denen sütunun bir efsanesi varmış. Rivayete göre İmparator II. Lustinianos'un baldızının kulağına sevdiğini fısıldayınca üzerindeki heykel kırılıp devrilmiş! Sütun tek taraflı bir sevginin anıtı olarak kalmaya devam etmiş.

Taşın etrafında yarı bilinçsiz, birkaç tur attıktan sonra oradan ayrılmak üzereyken Raşel'le son kez işte tam orada karşılaşmıştı.

Kısa bir süreliğine sütunun gölgesi üzerlerine düşmüş, sonrasında yürümeye başlamışlardı. Geriye dönüp bakmak istemiş ama yapamamıştı. Ayaklarının altındaki eğik duran gölgesini geride bırakarak tramvay yolundan tekrar Saraçhane'ye gelmişlerdi. Oradan Şehzadebaşı'ya ve sinemaların önüne kadar devam ettiler. Sinemanın önünde Tyrone Power'la Henry Fonda'nın "Sevimli Haydut" adıyla gösterilen "Jesse James" filminin afişleri vardı.

Raşel'i sarmak istemişti fakat nasıl yapabiliirdi ki. Birisine sevdiğini söylemek, ne kadar da zor bir işti. Uzun sessizlikler arasında ne söylemesi gerektiğini hatırlayamazken... Sessizlik içinde gerçek duygular ne kadar da büyüyormuş meğer. Söylenemeyecek kadar büyüyen, acı veren bir ağırlık gibi. Saçma bile olsa bir şeyler söylemeliydi. Düşünmeden, hesaplamadan konuşmak gerekirdi belki de. Bir irkilme bir heyecan dalgası içerisinde sormuştu o soruyu:

- Sinemaya gidelim mi?

Ama daha bu soruyu sorduğu anda, ürpertiyle yüreğinin hızlı bir şekilde atışını duyumsamış, "Allah kahretsin!" demişti. Zira soruyu sorduktan sonra elini cebine atmış, cebindeki paranın miktarını anlayınca sırtından aniden bir ter boşalmıştı. Bir tanesi tam tamına bir lira olmalıydı ama diğeri daha küçüktü. Olsa olsa fazlasından bir yirmi kuruş olmalıydı. Cebindeki para sadece bir kişinin biletini alabilecek kadardı. Raşel ondaki bu garip dönüşümü fark etmiş, duraksayıp Nedim'e bakmıştı.

- Bir sıkıntın mı var?

Nedim,

- "Yok yok, bir şeyim yok," cevabını kekeleyerek, zorlukla verebilmişti.

- "Eve gitmem gerekiyor," demişti Raşel ve eklemişti:

- Hem zaten "Gunga Din" filmini seyrettim!

Derin bir rahatlama hissetmişti o anda. Ne garip bir duyguydu. Sevdiği kızıdan ret cevabı almıştı ve rahatlamıştı.

Çemberlitaş'tan Karaköy'deki tramvay istasyonuna kadar birlikte yürürlerken bir kez olsun yüzüne bakamamış, gözlerinin içine bakıp tek bir sevgi sözü söyleyemeden geri dönmüştü. Bütün isyan hamlelerine rağmen boyun eğeceği bir duygunun girdabına girmişti.

Raşel'se yol boyunca "Gunga Din" adlı filmi anlatmıştı. Hindistan'da geçiyordu. Üç İngiliz askerle ilgiliydi. Hatta isimlerini bile peşi sıra söylemişti Raşel ama Nedim için hiçbirinin önemi yoktu. Çünkü Nedim, kendi oynadığı filmde, sevdiğini sonsuzlukta kaybetmiş bir aktörün iç sıkıntısını tekrar yaşamaya başlamıştı. Filmde, başkaldıran Hint kabileleri katledilirken bir Hintli İngilizlere yataklık ediyordu. "Vatan haini, ne olacak," demişti, içten içe. Sevdiğine sarılamadıktan sonra; Hint kabileleri, İngilizler, Gunga vatan hainleri... Zaten griydi her şey. Unkapanı sinagogunun önünden geçerek, tahtadan yapılma Unkapanı Köprüsü'ne doğru yönelmişlerdi. Güzergâhlarındaki kıraathanelerin birinde çalan bir radyodan Alice Faye'nin "You'll Never Know" şarkısı Haliç'e doğru yayılıyordu. Yol boyunca Raşel'in incecik tüylü üst dudağının hareketlerini izlerken arada sanki son görüşü gibi yüzünü, gözlerini, ellerini, ayaklarını ulaşılamaz bir hayranlıkla sevip durmuştu. Ama söyleyememişti, söylemek istediği asıl sözleri.

Ve kaçınılmaz gün gelmişti. Haftalar nasıl da geçmişti öyle! Kötü bir şaka gibiydi yaşam. Çok uzakta duran ve hiç gelmeyecek diye düşündüğü o ayrılık zamanına gelmiş olması ne acıydı. Raşel ile Yasef, yaşlı bir şilebe binmişlerdi. Şilebin yorgun makineleri ıslak ıslak hışırıyordu. Marmara'yı kirli bir duman kaplamış, İstanbul grinin her tonunu giyinmişti o gün...

Ve şimdi Nedim, tıpkı o gün yaptıkları gibi; geminin "Elveda!" diyen yüksek sesli düdüğüyle, küpeştede dayandığı yerden kıyıya doğru bakmaya devam ediyordu. Geride kalmıştı o seneler, geçmişin puslu grisinde yitip gitmişti Yasef ve Raşel. Şimdi, neredeydiler, ne yapıyorlardı bilmiyordu. Tıpkı bundan sonra kendisinin nerde yitip gideceğini, hangi puslu griliklerde kaybolacağını bilmediği gibi... Geminin uzun sireni tekrar çalmaya başlamıştı. Bir kez daha yüksek sesle selam veriyordu, tüm bekleyenlere, dağlara, çiçeklere, toprağa, bundan öte bize ait olmayanlara...

Limanın sol tarafında beliren mezarlıkta serviler, göğün solgun maviliğini delmek ister gibi duruyordu. Kıyıyı takip eden yolda limandan az önce çıkmış olan atlı arabayı fark etti. Üzerinde küfeleri ile birlikte üç hamal duruyordu. Halsiz ve bitkin bir görüntüleri vardı. Birbirinin içine geçmiş kemiklerden oluşmuş bedenleriyle, kendilerinden beklenmeyen bir güçle, içi dolu küfeleri

taşımışlardı gemiye. Tepelerde yollar öylesine iç içe geçmişti ki kıvrımlar bir perdenin arkasındaki gölgeler gibi duruyordu. Bir süre sonra kıyıdaki yol bir çizgi halini almıştı. Atlı arabayı süren adamı tekrar görmeye çalıştı, sıcaklıkla bulanıklaşmış yolda. At da arabacı da hamallar da kısa bir sürede sarı sıcak bir toz bulutunun içinde belirsizleşmişti. Liman, Yarıkaya'nın gölgesi ardında gide- rek kaybolmaya başlamıştı.

Gemi kıyıdan uzaklaşmaya başladıkça bakışları değişiyordu güvertedeki askerlerin. Balatlı Nedim'in, Uşaklı Hikmet'in, Antak- yalı Kemal'in, Vanlı Ramazan'ın, Ordulu Ahmet'in, Edirneli Me- sut'un, Malatyalı Dursun'un, Bingöllü Rıza'nın, Çorumlu Satıl- mış'ın, Trabzonlu Mahir'in, Maraşlı Hasan'ın... O devasa gemi kı- yıdan uzaklaşırken hiçbirisi birbirinin derinleşen hüznü bakış- larını fark etmedi. Arka sıralarda üstünde iki numara büyük for- manın içinde âdeta kaybolmuş gibi duran, ayak ucunda yüksel- meye çalışarak limanı görmeye çalışan Dörtlyolu Halil'in, ağla- maklı ürkek bakışlarının bile farkında değildi hiçbirisi. Bin dokuz yüz elli yılının sonbaharının en güzel günlerinden birinde hiç ta- nımadıkları bir ülkeye doğru yola çıkmışlardı. Kendilerine ait olan topraklara birer yabancı gibi bakakaldılar. Çehresi değişiyordu kı- yıların... Birbiri ardına sıralanmış küçük koylar peşi sıra açığa çı- kıyordu. Kimisi sarp bir kuytulukta, kimisi toprakla dudak duda- ğa duran koylar. Koyların birisinde birkaç çocuğun belli belirsiz, bir karınca kadar küçük silüetleri çivit mavilikler içinde çırpınıp duruyordu.

Gazeteci Namık

Bu uçsuz bucaksız denizde motorun sinir bozucu sesi ve metal, yağ kokularından başka hiçbir şey yok gibiydi. Tıpkı yeni doğan bir çocuğun kordonunun kesilmesi gibi, vatanıyla, doğduğu topraklarla bağı kesilmişti. Nedim en güvenli limanı terk etmişti. Ama yine de belli belirsiz bir duygu, inceden inceye gerçek olmayan bir umudu dürtükleyip duruyordu. Bir anda bir şey olacak ve gemi dümen kırıp geri dönecekmiş gibi hissediyordu. Ama her geçen dakika, bütün o hislerin beyhude bir temenniden ibaret olduğunu kabullenmeye başlayacaktı.

Güvertedeki askerler giderek seyrelmeye başlamış, büyük çoğunluğu bu demir yığnında kendileri için ayrılmış olan büyük koğuşlara gitmişti. Neredeyse iki yüz askerin yerleşebileceği ikili ranzalı, büyük koğuşlar vardı. Ayrıldıkları liman artık beyazlı mavili bir toz bulutunun arkasında görünmez hale gelince bir yalnızlık duygusu sarmıştı her yanını. Uzak bir ülkeye doğru yol alırken tanıdık kimsenin olmadığı bu yerde bir başına olmak ürpertmişti onu. Kendisinin yerleşeceği koğuşa gitme zamanı gelmişti artık. Orada kendisiyle aynı kaderi paylaşan, kendisi gibi kaderlerinin olağan akışından koparılıp alınan diğer askerlerin arasına karışmanın, unutmak için tek çare olduğunu düşündü.

Güvertenin altına yönelen merdivenlerden iki kat aşağıya indi, etrafına bakındı ve kendi koğuşunun hangisi olduğunu hatırlamaya çalıştı. Aslında koğuşuna dair ayırt edici hiçbir iz kalmamıştı zihninde. Birkaç koğuşa girdi ama hepsi birbirine benzeyen, içi hıncahınç askerle dolu yerlerdi. Sonra birden çantasını koğuşun ortasında bırakmış olduğunu hatırladı. Önce bulunduğu katı gezdi. Bulamayınca bir kat daha aşağıya indi. Kontrol ettiği ikinci koğuşun ortasında öylece duran çantasını fark etti. Babasından yadigâr, onun bazı yolculuklarda kullandığı kirli kahverengi, yıpranmış çanta onu bekliyor gibiydi. Vatanından ayrı düşmenin yarattığı can sıkıntısı, çantasını bulunca hafiflemişti sanki. Çantasını

aldı, koğuşun mihmandar çavuşunun gösterdiği ranzanın alt katındaki yatağın kenarına oturdu. Sonra çantasını açtı ve en alt kısımda olan günlük çamaşırlarına ulaşmak üzere içindekileri boşaltmaya başladı. Evden çıkarken lazım olur diye aldığı bir anatomi ve fizyoloji kitabı, tababet usullerini anlatan birkaç kitabı yanına almıştı. Çantayı boşaltırken bir kitabın arasından sarı iki zarf yere düştü. Bir tanesi orta boy bir zarf diğeri ise onun yarısı kadardı. Eğildi, büyükçe olan zarfı alıp açtı. Babasının masasının üstünde kalmış olan son notlarıydı içindekiler.

Kısa kısa, dağınık bir günlük gibi ama çok şeyler anlatan notlar... Testereyle kesilip çıkarılan bir beyin, göğsü makasla açılarak çıkarılan bir yürekten ölüm sebebini ararken sonunda ortaya çıkan bir nekropsi raporu gibi. Notların en başında bir daire içine alınmış kırk bir senesi yazılmıştı.

11 Ocak

Savaşla birlikte baskılar giderek şiddetleniyordu. Hafiyeler, etrafımızda âdeta bir gölge gibi. Gazete yine sebepsiz kapatılmış. Neymiş, İngiltere'deki evakuasyonu anlatan bir makale basılmış. Sonunda çocuklardı onlar; İngiliz de olsa, Alman da olsa... Savaşların en korumasız olanları ve en acı çekenleri...

Almanlar Rus cenabından da durdurulamıyor. Moskova-Rostov hattı, cihanın ahvali için bir dönüm noktası olacak gibi... Sebepsiz değil, Almanları destekleyen bir makale ortaya konmadığında olan bir durum. Ruslarla Almanların savaşına seyirci kalmayı tercih ediyorlardı. Beklenen Fransa cephesi bir türlü açılmıyordu. Her ikisinin de kan kaybediyor olmasına gizliden gizliye seviniyor olmalıydı.

17 Ocak

Maaş alamadık bir ay daha. Bir nevi savaştayız işte. Halka yeni bir savaş daha reva görülecek gibi. Millî Şef kararını veremiyor. Sonucu ve ne olacağı belli olmayan bir savaş... Bir tarafından da, memleket savaşa girmiş gibi. Bunun adı yoksulluk değil, mutlak açlık. Ekmek karneleri âdeta "hayat karnesi." Ekmek ve açlık, hangisinden ne kadar olduğu; acı ve mutluluk arasını belirliyor. Ekmek karnesini her gün cebimin içinde avuçlarımda daha sıkı

tutuyorum. Kaybeden ölür. Yine karneye talim, ne yapacağımı bilemiyorum. Büyüklere günde yarım, çocuklara çeyrek ekmek istihkakı. Doymuyor Nedim, annesi veriyor neredeyse ekmeğinin tamamını.

Nedim'e baktım... Nasıl da uyuyor. Yavrum diyorum. Koruyacağız seni. Savaşta olsaydık kim bilir ne yapardık ne yapardı. Nasıl koruyabilirdik onu, ölümden... En azından sadece açız ama hayattayız ve katledilmiyoruz ve katletmiyoruz demek geçiyor oğlumunu düşündükçe.

28 Ocak

Kapkara bir mevsim. Hiç sevmedim senenin bu ayını. Evde yiyecek bir şey kalmadı. Para da... Amcam oğlu Şevket'e on gün kadar önce haber saldım. Onun da elinde hiçbir şey yoktur bilirim. Ama geçen seferki gibi öğütülmüş süpürge tohumundan belki gönderebilir. Nedim'in hiç sevmediği kahverengi ve çiğnenmez bir ekmek oluyor o undan. En azından annesi ve benim için bir tokluk.

11 Şubat

Zerzevatın gelip gelmediğini kontrol etmek için haftanın iki günü Bayrampaşa'daki acenteye uğruyorum. Eskiden haftada bir olan Bursa-İstanbul seferlerini salı ile cuma günleri olmak üzere ikiye çıkartmışlar. Bu sebeple seviniyorum, birkaç gün daha erken olabilecek diyerek. Bugün de uğradım, bir umutla bakındım. Adam, Hitlervari bıyık taşıyan üst dudağını hareket ettirerek sararmış dişlerinin arasından çıkan bir "cık" sesiyle birlikte gelen giden bir şey olmadığı anlamında kafasını yukarıya sallıyordu her seferinde. Nefret ediyorum bu adamdan da Hitler'den nefret ettiğim kadar.

14 Şubat

Gözlerim kararıyor bir süre bir yerde çömelerek oturuyorum her seferinde. Üç gün sonra gelecek otobüste olacağını umut ediyorum. Umutla yakınlaşan, açlıkla uzaklaşan bir üç gün daha... Matbaaya gidiyorum dişlilerinin yağlarına bakıyorum. Oysa daha üç gün önce bakmıştım. Deliriyor olmalıydım.

Piray'e'ye bakıyorum. Ne kadar da güçlü duruyor. Tüm Anadolu kadınları gibi... Açlığa ve zorluklara tahammülü ne kadar da fazla... O gün de ekmeğinin büyükçe parçasını "Ben doydum," diyerek sonraki gün için çocuğuna saklıyordu.

Kaç kere "cık" sesini duymuştum bilmiyorum. Artık bu adamın bundan zevk alır gibi yaptığını düşünmeye başlamıştım. Adamın yüzüne bakamıyordum. Tahammülüm azalmıştı, birçok şeyi haz etmemeye başlamıştım. Matbaaya artık uğramıyorum, uğramak istemiyorum, üzülüyorum, kahroluyorum...

28 Şubat

Acenteye usanmadan, tekrar tekrar uğruyorum. Acentenin kapısında bazen gördüğüm, önünde "BMC" yazan bir otobüs. Her zamanki gibi bir parça umut, bir parça heyecan... Adam kafasını geriye atmıyor. Sakinim. Başka bir cevap bekler gibi duruyor. Adam önemli bir işi varmış gibi, önündeki kâğıda heceleyerek bir şeyler yazıyor.

Adam bu sefer "cık" sesi çıkarmadı. Bıyıklarına bakıyorum, bıyıkları hareket etmedi. En son gözlerine baktım, tebessüm eder gibi bakıyordu. Belki de hep öyleydi bakışları. Gerisin geriye kapıya yöneliyorum. Dur be birader, diyen bir sesle duraksıyorum. Bir çuvalı önüme koyuyor. Seviniyorum. Bıyıkları Hitlervari olsa da bir başka görünüyor. Nefretim bir camın kırılması gibi tuz buz...

Buram buram bir elma kokusu yayılıyor acentenin içine. Çuvalın ağzına atılmış düğümü zorlukla açıyorum. Çuvalı fazla karıştırmadan iki elma çıkarıyorum. Elmanın yüzüne bakmıyorum. Ce-bimde ancak yetmiş beş kuruş, avuçlarına döküyorum. Mutsuz bir şekilde bakıyor. Biliyorum, neredeyse bir o kadar daha ister. İki buçuk liraydı bir yolcu ve zerzevat gönderisinde yarısı isteniyordu. Yüzüme bakarken iman tahtamın üzerinde bir hoşnutsuzluk belirdi, acı ile yangı arası bir his. Sırtımda çuvalı eve götürünceye kadar geçmeyen bir tatsızlık...

"Benim kadınıym," diyorum. Güçlü kadınıym açlık zulmüne, gözünü kırpmadan karşı durmaya devam ediyor. Bir parça umut tebessümüyle torbayı boşaltıyor. İçindeki hüznü içimdeki hüznle hissedebiliyordum. Birbirimize bakıyoruz. Zavallılık ve çaresizliğimizle dolu bakışlarla.

Utandır gibi, puslu gözlerini öte tarafa çeviriyor. Yamalı bezlerle örülmüş, toz toprağa ve de hayatın kirine bulanmış, boş torbanın içine peşi sıra birkaç damla düşüşünü fark ediyorum. İman tahtama abanan bir baskı... Alnım o anda da terli. Daha pekleşen alın terimin gözlerime dolduğunu hissediyorum. O vakitlerde, yanan gözlerimle çuvaldan çıkardığı zerzevatın önünde çömelmeye devam eden Piraye'yi, dokunmadan kadını diyerek bir şifa alır gibi içten içe sevdim.

Nedim, kaç kere okuduğunu bilemediği o notları okşarcasına tekrar aynı zarfın içine koydu. Küçük olan zarfın içinden de iki tane fotoğraf çıkmıştı. Küçük olan resimde, evlerinin yanı başındaki ambarın üstüne oturtulmuş bir çocuk vardı. Çocukluğu, işte tam karşısında duruyordu. Küçük Nedim ambarın damından ayaklarını sarkıtmış vaziyette oturuyordu. Çoraplardan birisi gri diğeri ise beyaz renkte görünüyordu. Küçücük, tebessümle gülümseyen bir çocukken o anda bir tabip olsa bile savaş yolundaki bir askere dönüşmesindeki can yakıcı tezadı düşündü, içi burkuldu. Biraz baktıktan sonra bu küçük resmi büyük olanın arkasına attı. O resim, anne ve babasından kendisine kalan en değerli ve belki de elle tutabileceği tek hatırasıydı. Annesi ile babasının yüzleri ve gözleri birbirine doğru bakar halde ayrı ayrı çekilmiş fotoğraflarının sonradan birleştirildiğini kolayca fark edebiliyordu. Babasının sol göğsünün üzerinde "Fo-nu" harflerinin yazılı olduğu kısma takıldı kaldı. Silinmiş olan "To" ve "Ri" ekleri belli belirsizdi. Annesinin olduğu resimdeki bakışlar ise kaygılı gibiydi. Bu bakışları hatırlıyordu. Bu bakış, babasının akşam saatlerinde gelişini beklerken yüzünde beliren bakışlarla aynı bakışlardı. Zorlu kış aylarında, uzunca bir süre camın üzerinde zorlukla süzülen damlaların arasında sokağın ucundaki gölgeleri yakalamaya çalışırdı. Duvarın dibinden babasının elinde filesiyle belirmesi, bu kaygılı bakışları yok ederdi.

Yatağına uzandı, resme bakarak hatıralara döndü. Nice sonra fotoğrafları tekrar zarfa koydu ve birbirinin üzerine katlanmış saman sarısı ve avuç içi kadar olan kâğıtları eline aldı. Babasının masasında kalan, tutmuş olduğu son notlarıydı. Hayranlıkla baktı kâğıttaki el yazısına. Hiçbir zaman babası kadar güzel bir el yazısı

olmamıştı. Babası bu notların çoğunu, gecenin karanlığında her an alevi sönecek kadar kısık yanan bir gaz lambasının ışığıyla yazardı. Fitili yağ seviyesinin üstüne çıkarmak için düğmesini minik parmak hareketleriyle çevirdiğini üzüntüyle karışık bir tebessümle anımsadı. Sanki çok zorlu bir iş yapıyormuş gibi parmaklar tuttuğu düğmeyi bir ileri bir geri yaparak ayarını bulmaya çalışıyordu. En az yağ sarfiyatıyla, yazmasına yetecek en az ışığı bulma kaygısında olmuştu hep. Kalan gazyağı ile o haftayı belki de o ayı tamamlamak gerekirdi.

Yine görünmez ufuklarda bıraktığı o toprak parçasındaki mahallesine dönmüştü. Mahallenin çamurlu sokaklarında bir grup çocuk oyun oynuyordu. Nedim de onların arasındaydı ve ev sahiplerinin oğlu Cevdet'le birlikte bir çivi oyunu oynuyorlardı. Kış zamanlarında, çamurlaşmış toprakta oynanıyordu bu oyun. Elindeki çiviye yere bir bıçak gibi fırlatıp çivinin saplandığı yeri, bir önceki saplandığı yerle arasına çizgi çekerek birleştirmeye çalışırlardı. Oyunda paralel yol alan rakibinin çizgisini, oluşan dairelerin içinden kendi çizgisi geçemeyecek şekilde hapsetmeye çalışılırdı. Oyun bittiğinde çamurlu toprakta çiviyle çizilmiş izler birer örümcek ağına benzerdi. Öğleden sonra yağmur önce hafif damlalarla tekrar yağmaya başlamış sonra birdenbire hızlanmıştı. Annesinin pencereden sokak koridorlarına ismini bağırdığını o günlerdeki gibi kulaklarında hissetti. Sanki yine yağmurun başladığı bir öğle sonuydu, sanki yine oyunun en heyecanlı anlarıydı.

- Nedim... Oğlum üşüteceksin, gel artık!

Sonra yine gece... Yine karartılmış evler, yine sokaklarda kaçışırçasına karanlıkta yitip giden insanlar. Mahallenin bekçisi Reşat, oturdukları evin önüne geldiğinde düdüğünü daha bir coşkuyla çalıyordu. Zira babasının gaz lambası mahallenin tümünde tedirginlik uyandırıyordu. Bu durum en fazla da ev sahipleri Kasap Cabbar'ı tedirgin ediyordu. Her görüştüklerinde:

- Gazeteci kardeşim, gece yazacaklarını gün ışıyınca yazsana! Allah'ın lambası dururken derdin ne? Hepimizi Alamanlara yem mi edecen! Hem bak... Gazyağı da onca para...

Bütün bu şakayla karışık konuşmalara aldırış etmezdi gazeteci Namık. Lambasını, bekçinin düdüğü çalıştıktan bir müddet sonra

tekrar yakardı. Çoğunlukla onunla da yetinmez, bir de radyosunu açardı. "PYE" marka radyosundan verdiği ajansları kısık sesle dinlemeye çalıştığı anlardaki halini hâlâ dün gibi hatırlıyordu Nedim. Ajansları dinlerken kendinden geçer gibiydi. En ufak bir tıkırtı veya söze tahammülü olmazdı. Bu radyo o kadar önemliydi ki radyonun pilinin bittiği veya pil bulamadığı haftalarda huzursuz ve gergin olurdu babası. Masanın üzerinde kaybettiği bir şeyi arar gibi kendi etrafında döner dururdu. Bazı geceler ajanslardan sonra karısı Piraye ile kısık sesle konuşur, ajanstan duyduklarını Piraye Hanım'a aktarırdı.

Sonrasında Piraye Hanım, gider uyur, babası ise gecenin geç saatlerine kadar o masanın üzerinde bir şeyler okuyup kâğıtlara notlar alarak devam ederdi. O masayla babasını özdeşleştirmişti sanki Nedim. Babasının notlarını tuttuğu eskimiş meşe ağacından yapılmış masa, kendisi için canlı bir varlık gibiydi. Onun için kutsal bir özellik taşıyordu, tıpkı daima elinde tuttuğu "Parker" marka dolmakalemi gibi. Üzerindekileri düzgün bir şekilde kontrol edip çalışmadan önce her birisi uygun yerinde ve çizgisinde kalacakmış gibi düzene sokardı: Âdeta bir törene hazırlık gibi bozulmaması gereken bir nizamda. Kendisi de babasıyla çalışacağını söylediğinde masanın sağ kenarında ona da yer açar, bir de kâğıt ve kalem bırakırdı.

Masası babasının mabedi, minberiydi ama kim bilebilirdi ki günün birinde aynı zamanda musallası olacağını. Çocuk aklıyla anlamlandıramamıştı o sabah gördüğü manzarayı. O gün uyandığında, sonraki her günün kendisi ve annesi için koyu umutsuzlukların başlangıcı olacağını farkında değildi. Babasının çok yorulduğu zamanlarda masaya dakikalarca başını koyduğunu hatırlıyordu ama onu bütün bedeniyle uzanırken hiç görmemişti. Ne yazık ki masasının üzerinde uzanmış halde gördüğü babasının ta kendisiydi! Yüzünü açık bırakacak bir şekilde üzerine beyaz bir çarşaf örtülmüştü. Çenesinin altında başına doğru tülbentten bir düğüm atılmıştı. Yüzündeki pembelik tamamen kaybolmuş mora çalan bir solukluğa dönmüştü. Hiçbir zaman yüzünde sakal görmemişti. Cansız bir insanın sakalları bir gecede bu kadar uzarmıydı? Kendi kutsalı üzerinde boylu boyunca uzanıyordu, kendini yoran düşüncelerinin tüm donuk ağırlığıyla birlikte.

Annesi, babasının yer yer kırılmış sakallarına dokundu. Bir süre sonra annesi de bir iç çekişten sonra hıçkırıklara boğuldu. Açık pencereden sızan ışık, kenarında duran iki menekşenin ince uzun gölgesini üzerlerine düşürmüştü. Gördüğü manzara karşısında odanın eşiğinde âdeta takılı kalmıştı. Bir adım daha atamadı. Bir kâbustu ve biraz sonra odadan sızan ışığın artmasıyla bu kâbus ortadan kaybolacaktı. Daha fazla gün ışığı süzölmeliydi odanın içine, menekşelerin arasından bitmeliydi. Evet, bitmeliydi bu kâbus, hem de bir an önce. İki menekşe, biri mavi biri sarımtırak. Her ikisi de gülen yüz gibi dolmalıydı odanın içine. Gülen yüzler ve gün ışığı. Ama bir türlü kaybolmuyordu, gördüğü o manzara, bitmiyordu o kâbus. İçinde kabaran ağlama hissini bastırmaya çalışıyor ama engel olamıyordu. O esnada başını tanıdık bir elin okşadığını hissetti. O tanıdık tenin kokusuna, yüzünün kurumayan ıslaklığına dakikalarca dokunduktan sonra içindeki acı kahredici sessizliğe gömülmüştü. Nedim henüz bu ölümün acısını tam kavrayamamıştı ama annesi... Annesi tam anlamıyla mahvolmuş durumdaydı.

Komşular annesinin delireceğini düşünerek teskin etmeye çalışmışlardı. Tabuta konulmadan önce kefenin ucunu yakalamaya çalışırken diğer kadınlar tarafından engellenmişti. Kendi kendine konuşuyor ve anlamsız sözcüklerle bir şeyler mırıldanıyordu annesi. En can yakıcı kısmı da o manzaraydı.

İlk tokadını unutmamışken babasından yediği ikinci tokattı bu. Ölü bedeninden kopup gelen ve ruhuna çarpan son tokatla, yüzünün kızardığını hissetti tıpkı ilk tokatta olduğu gibi! Ama bu sefer ondan daha fazla acıyordu canı. İlk tokadı bir kötü söz nedeniyle yemişti. Çocuk yaşlarında iken en büyük zenginliği gıcır gıcır misketleriydi. Arkadaşlarla bu misketleri yan yana dizip on adım kadar uzaklaşarak misketlerden oluşan bu zinciri vurmaya çalışırlardı. Son oynadıkları oyunda yine misketleri silip süpürmüştü. Kasap Cabbar'ın mızımız oğlu Cevdet, oyunda kaybedince avazı çıktığı kadar bağırıyordu. Nedim de buna daha fazla dayanamayıp bir misketi sus payı olarak verdi, her oyunun sonunda yaptığı gibi. Ama bu kez bir avans yetmemişti mızımız Cevdet'e. Hiç durmaksızın bağırmaya devam etmişti. Ve Nedim, her zaman eve geç gelen babasının bu olaylar sırasında başının

üzerinden kendisini seyrettiğinin farkında değildi. Nedim daha fazla dayanamayıp Cevdet'e bir küfür savurmuştu tam da o sırada!

- Eşoğlu...

Omzundan kavrayan bir elin onu çevirmesiyle birlikte tokadı yemesi bir olmuştu. Elindeki misketler yere saçılmış, neye uğradığını şaşırmıştı. O günden sonra misketlerin sadece parlayan renkleri kalmıştı hafızasında. Kefen içindeki adamı artık göremiyordu. Yüzü de örtülmüştü. Annesi tekrar açmıştı yüzünü. Yüzünü defalarca öpmüştü. Hiç kimse Nedim'i tanımıyor gibiydi. Nedim de her birisini unutmuş gibiydi. Biri hariç. O da bakmıyordu zaten. Bakamazdı. Artık bir daha açılmayacak şekilde beyaz bir örtüyle örtülmüştü. Kırılmıştı o gün babasına ama şimdi onu cansız gördüğünde... Kendine kızmış, o tokadı yediği günkü gibi küfürler etmişti kendine.

Babası o gece uykudayken şiddetli göğüs ağrısı ile uyanmış ve annesi, babasını hastaneye götürmüştü. Annesi onu uyandırmamış, ona mukayyet olması için ev sahibeleri ve komşuları Makbule'yi tembihlemişti. O gece uyanamadığı için de kızmıştı kendine Nedim. Uyanabilseydi gözlerini ovuşturup babasını son kereliğine de olsa tekrar görebilirdi belki. Arabacı Osman onu hastaneye götürürken ağrıdan yürüyememiş babası. Her adımla birlikte gidererek soğurken alnından inen ter damlaları birikmiş. Eyüp'ün tepesine ulaştıklarında kendini hepten kaybetmiş ve hastaneye vardıklarında annesine yapılacak bir şeyin olmadığı söylenmiş. Annesi bunları ağlayarak anlattıktan sonra bir iki kadın gelip annesini kaldırarak diğer odaya götürmüşlerdi.

Odanın penceresinin yanındaki camlı vitrinin önündeki kanepeye başörtülü kadınların hepsi oturmuş, gövdeleri kalkıp inerek sessiz bir şekilde gözyaşı dökmeye devam etmişlerdi. Annesine sarılmak istiyordu ama karşısında oturan kadın, sanki bir yabancı gibiydi. Annesini ilk kez başörtülü görmüştü. Babasının kendisini devrim kadını diye severken elinin birisini tarak gibi kullanıp, saçlarının arasında gezdirdiğini hatırlamıştı. O acılı kadın... Her şeye yabancı... Her şey ona yabancı kalmıştı, o anlarda.

Nedim, uzunca bir süre ayakta durarak annesinin onu fark etmesini beklemişti ama nafi! Odaya sızan gün ışığının vitrinde o

ilk tokadı yediği günden bu yana bir torbanın içinde duran misketleri pırıldattığını fark etti. Zümrüt yeşilinden gök mavisine kadar her renk bir başka pırıldayıp durmuşlardı. Göz yaşartıcı pırıltılar, pencerenin kenarındaki menekşeler gibi her çarpışmayla parlaklıklarını ve göz alıcılıklarını kaybeden ama yine de her koşulda erkek çocuklarını cezbeden oyuncaklardı. Odadaki hiç kimse vitrine yönelip onları oradan aldığını fark etmedi. Tekrar dönüp annesinin kahrolmuş haline bakmıştı. Birkaç kere göz göze de gelmişlerdi oysaki. Annesi, puslanmış bir camın arkasından bakar gibi bakıp durmuştu.

Nedim babasının cansız yattığı odaya tekrar döndü. Oda sanki yüreğini sıkıştırıyordu. Artan bir huzursuzlukla babasının olduğu yere doğru yöneldi. Babasının gözlerini görmeye çalışmıştı. Beyaz örtüyü başının üzerinde açmaya çalıştı. Vazgeçer gibi olmuştu. Yanında duran bir adam örtüler altındaki babasının elini yüzünü açmıştı. Babasının yüzünde siyahlı beyazlı sakalları biraz daha uzamış gibiydi. Gözkapaklarının incecik bir aralığından hâlâ devam eden parlaklığını görür gibi olmuştu. Birkaç adım geriye doğru çekilmişti. Elinde tuttuğu torbadaki misketler yere saçılmıştı. Her renkten misket odadaki çini karonun üzerinde birkaç kere zıpladıktan sonra durabilmişti. Her renkten misketler! Artık eskisi gibi görünmeyecekti hiçbirisinin rengi. Odanın kapısı açılmıştı. Annesinin kapının eşiğinde, ona doğru baktığını fark etmemişti. O ise puslu bir pencereden hâlâ annesini bekliyordu...

Teğmen Hikmet

Ne kadar yol aldıklarını, kaç limana uğradıklarını artık hatırlamıyordu ve menzilin ne kadar uzakta olduğunu da bilmiyordu. Zaman ve mekân hissini kaybetmişti.

Yine bir limandaydılar. Yine bir kent, tam karşılarında duruyordu. Denize sırtını dönmüş kıyılar silik görünüyordu. Askerlerin büyük bir kısmı, güvertede demir atmak üzere yol aldıkları liman kentini seyrediyordu. Kaç gece, kaç gün, kaç hafta tüketmişlerdi buraya gelinceye kadar; bir süre sonra onu bile saymayı bırakmışlardı. İnsanın dünyası bir köy veya kasabadan ibaret olunca gördüğü her yeri oraya benzetmekten olsa gerek, bu kentin de diğerlerinden hiçbir farkı yok gibiydi. Varsa bile onlar bu farkı algılamıyorlardı.

Kıyılardan bakıldığında puslu bir havanın içinde saklanmış gibi duran kent, sahil kenarına kurulmuş küçük bir kasaba izlenimi veriyordu. Gemi sessiz süzülüşüyle kıyıya yaklaştıkça kasaba giderek büyümüş ve diğer liman şehirlerine benzer bir görüntüye kavuşmuştu. Yine demir atacaklar, biraz orada duraklayacaklar, gemiye bir şeyler yüklenecek ve tekrar demir alacaklardı. Bütün bunlar olurken gemi sakinleri yine küpeşteye yorgun dirseklerini yaslayıp izleyeceklerdi o limanı; martılarıyla, tekneleriyle, binalarıyla, yük taşımaya devam eden hamallarıyla...

Geldikleri yerin Kore'nin bir liman kenti "Pusan" olduğunu bilmeden seyrettiler dakikalarca ve saatlerce. Ama bu limanda farklı bir hareketlilik göze çarpıyordu. Gördükleri hiçbir limanda böylesi bir gemi ve tekne karmaşasına şahit olmamıştı. Güvertede seyreden askerler, şaşkın şaşkın denizin üstündeki kargaşaya bakıyorlardı. Demir atmış gemilerin büyük bir kısmı savaş gemileri, bir kısmı da direkli, makaralı, vinçli yük taşıyan gemilerdi. Bu gemilerin bazılarında filikalar yanaşıp duruyordu. Ardı ardına patlamasına çalışan motorlarıyla, manevra yapmalarına gerek kalmadan, yalnızca makinelerini tornistan ederek gemilere yanaşıyor,

gemilerden alacaklarını alıyor ve telaşla kıyıya doğru yol alıyorlardı. Ve iki kıyı arasında gidip gelen küçük teknelerin içinde bulundukları gemilerde olduğu gibi askerlerin olduğunu görüyorlardı. Fazlaca bir zaman geçmeden ayrıldıkları limanlardan biri olmadığını anladılar.

Nedim, şehrin sırtını yasladığı tepelere doğru baktı. O tepelerden yoğun bir sis tabakasının sinsice şehrin üzerine doğru hareket edişini izledi. Artık biliyordu; çok kısa bir süre içinde gelecek emirle, üstü tamamen sis bulutlarıyla kaplanacak olan o şehre ayak basacaklardı. Bu sırada güvertede uzun boylu bir subayın yanına yaklaştığını fark etmemişti bile.

- Asker, ne yapıyorsun burada?

Yüksek ses tonu, dalıp gittiği o görüntülerden irkilerek ayrılmasına sebep olmuştu. Gövdesini küpeşteden hızlı bir hareketle çevirdiğinde bu şakayı yapanın, Ankara'dan bu yana hep yanında olan Teğmen Hikmet olduğunu ve tebessüm ettiğini. Bu tebessüme, keyifsizce omuz silkerek yanıt verdi Nedim.

- Hiç... Ne yapayım. Limandaki telaş ve karmaşayı...

Teğmen Hikmet de başını liman yönüne çevirip dalgın bakışlarını kentin üstünde gezdirerek:

- "Akıbetimiz," dedi.

- Yaa!

Birbirlerine acı tebessümle gülümsediler. Aslında askerliğini yapan edebiyat öğretmeniymiş Hikmet. Köy Enstitüleri'nde öğretmenlik yaparken kendi kendine öğrendiği İngilizcesini geliştirmiş, bu da ona askerlikte tercüman vazifesi verilmesi imtiyazını sağlamıştı. Gel gör ki bu imtiyaz, sonrasında onu bu savaşa sürüklemişti.

Öğretmenlik yaptığı zamanlarda kendisine "Gâvur Muallim" lakabı takıldığından bahsetmişti Teğmen Hikmet. Yolculuk boyunca sürekli bir şeyler yazıp durmuş, yanında getirdiği birtakım gazete küpürlerini kesip küçük bir not defterinin arasına koymuştu. Kestiği birkaç haberi görmüş, her birisinin aslında gayet sıradan haberler olduğunu fark edince şaşırılmış, anlam verememişti Nedim. Hiçbir zaman da soramamıştı nedenini.

Nedim bu düşünceler içinde Kore'ye gitme ihtimalinin kesinleştiği Ankara'daki o günleri hatırladı. O günlerde tugayda tam bir

koordinasyonsuzluk ve kargaşa hâkimdi. Bir savaşa giderken yaşanan çaresizlik, o vakitlerde başlamıştı. Mehmetçiğin Kore’de kullanacağı piyade tüfekleri bile ortada yoktu. Giderayak az sayıda silah, tanıtım amacıyla Almanya’dan getirilmişti. Yabancı subaylar tarafından verilen eğitimde birlik subayları seyirci gibi kalmışlardı. Hâsılı, nasıl bir silah olduğu ve nasıl kullanılacağını doğru dürüst öğrenebilme şansını bile bulamamışlardı.

Kore’de ne olup bittiğine dair eksik haberleri de ilk kez o kargaşa içinde duymaya başlamışlardı. Kore’ye gidecek tugay oluşturulmuştu. Tugaya Kore’den gelen haberler de her gün değişiyordu. Bir ay önce komünistlerin Kore’yi ele geçirmelerine ramak kaldığı haberini almışlardı. Sonra Amerikalıların “Inchon” çıkarmasıyla birlikte Güneylilerin topraklarını komünistlerden geri almaya başladığı söylenmişti. Kore’ye hangi maksatla gidildiğine dair tereddütler oluşmuştu. Asker olarak alınanların birçoğu; çocukluktan yeni çıktıkları o günlerde yaşanan İkinci Cihan Harbi’nin kâbusunu, yarattığı yıkım ve sefaleti unutmamıştı henüz. Bütün bunlar sıcağı sıcağına hatırlanırken nereden çıkmıştı şimdi bu savaş? “Marshall Yardımı”, “Truman Doktrini” derken, Anadolu’nun her şeyden bihaber çocukları, hızla kanlı bir kavgaya doğru sürükleniyordu.

Cılız da olsa buna muhalefet eden kesimler vardı. Ama ne çare!

- “Gidilecek,” denmişti.
- Mehmetçik barışı tesis etmeye gidecek...
- Komünistler yok edilmeli.
- Yoksa vay halimize. Komünistler kapımızda!..

Her şey bir oldubittiye getirilmişti. Bir anda gazetelerde “Kore’ye gidecek kahraman tugay göreve hazır” manşetleri atılmaya başlanmıştı.

Kore Tugayı; tugay karargâhı, merkez komutanlığı, piyade alayı, bir topçu taburu, birer istihkâm, uçaksavar, ordu donatım, sıhhiye, ulaştırma bölüğü, bir ikmal bölüğü, bir depo bölüğü, inzibat takımı, muharebe takımı, bir keşif takımı ve bir tanksavar takımı olmak üzere yaklaşık beş bin kişilik bir kadrodan ibaret olacaktı. Çocuklar alelacele bir nevi panik halinde zifiri bir belirsizliğe gönderilirken onların hiçbir zaman önemsenmeyecek olan

akıbeti, Ankara'nın yüksek rakımlı gündemindeki mülahazalarda çoktan şekillenmişti. Amerika dış ilişkiler temsilcisi Mchee, Celal Bayar'la görüşmüş, Türkiye'nin Kore'ye kuvvet göndermesinin uygun davranış olduğunu, Türkiye'nin menfaatlerine yardım ettiğini söylemişti. Gazetelerde büyük puntolarla Amerikan takdirleri alınıyordu:

“Kahraman Türk Ulusu!”

“Beklenen cesaret!”

Bütün bu haberlerden haberdardı Teğmen Hikmet. Muhtemel akıbetlerinden de... Birçok askerin, ne olduğunu anlamamasına rağmen onun durumu farklıydı. Sonuçta Teğmen Hikmet, o yolculuğa isteyerek ve karşılaşacağı manzarayı tahmin ederek gönüllü olarak gelmişti. Ama Nedim arkadaşına, “Neden” diye sorma cesaretini bulamamıştı. Kendisi o soruyu sormaya bile cesaret edemezken cevabını arkadaşından nasıl beklerdi? Her ikisinin de aklında kalan ne Anayasa Hukuk Profesörü Bülent Esen ne de Behice Boran'ın karşı duran demeçleriydi. Bir tek dikkatlerini çeken, birliğin komutanlık görevine ilk başlarda getirilmeye çalışılan Necip Yarbay'ın vatanın dışındaki bir göreve karşı gelmiş olmasıydı.

- “Bölüğümü götürüp oralarda telef edemem,” demiş Necip Yarbay.

- “Vatan haini,” demişler kendisine.

- “Bu hainlikse size, vatana değil!” demiş.

Sonradan kulaktan kulağa anlatılanlardan olayın sonrasını takip edebilmişlerdi. Görevden almışlar komutanı. Vatan hainliğinden ve amirlerine karşı gelmekten tutuklanmış. Sonrası ise meçhul...

Ankara'da tugay hazırlıklarını yapmaya devam ederken, Amerikalı muhabirler gelmişti. Haber yapacaklardı, tugaya gelen o misafirlere Hikmet Teğmen eşlik etmişti. Misafirlerin geleceğinin haberi önceden alınmıştı. Her şeyin tam da onların istediği gibi hazırlanması gerekirdi. Muhabirlerin olası sorularına nasıl cevaplar verileceği askerlere öğretilmeye çalışılmış, âdeta ezberletilmişti. Türkçe bilmeyen askerler, röportaj yapılacakları arasında gösterilmemişti zaten. O anlarda söz konusu askerler, garnizonun Kore'ye gitmeyecek grubu olarak ayrılmıştı. Tabii

röportajlar bittikten sonra gönderilecek gruba dâhil olmuşlardı. Amerikalı birkaç muhabir, tugayın bölüklerini dolaşmıştı. Dolaşırken rastgele karşılaştığı askerlere sorularını yöneltmiş, Teğmen Hikmet de çevirmenlik yapmıştı:

- *Are you going to Korea as a volunteer?*

Teğmen Hikmet, askere dönüp:

- Kore'ye gönüllü mü gitmektesiniz?

- He vallaha.

- *What reasons?*

Teğmen:

- Neden?

- Komünistleri gebertmek için.

- *Do you have any information about Korea? Where is Korea?*

Teğmen, önce askere sonra muhabire dönerek diyalogları çevirmeye devam etmişti.

- Kore hakkında bilginiz var mı? Mesela nerededir Kore?

- Hee Bilirem... Bu cihan içinde!

- *Don't you fear the war? You may die.*

- Korkmuyor musun savaştan? Ölebilirsin bu savaşta!

"Ölebilirsin," demişti muhabir son sorusunda. Bu soru bazı askerlerde kısa süreli suskunluğa yol açmıştı.

- Olsun... Vatan sağ olsun!

Ölüm, başkasının ölmesi ve kendisinin ölmesi... Savaş, zaten öyle bir şey değil miydi? Ölmeden öldürmeden nasıl olacaktı?.. Bütün o söylenenler... Ve de istenenler... Ne istendiği bilinmese bile...

Askerlerin kısa süreli suskunluğu dikkatini çekmişti Teğmen Hikmet'in. "Vatan sağ olsun!" diyorlardı demesine ama... Ya ölen kendileri olursa... O istenenler için... Ölüm düşüncesi jilet gibi etlerine çalınıyordu besbelli.

Teğmen muhabire dönmüştü, "Vatan sağ olsun!" sözünü nasıl çevirmesi gerektiğini düşünürken. İyi bir çeviri olmadığını bile bile:

- *Maybe... Be forever my country.*

Muhabir o anda, Teğmen'in yüzüne şaşırılmış bir şekilde bakarak, son notunu almıştı.

- *Be forever your country. Okey!*

Hep aynı soruyla ve cevapla biten başka röportajlarda, yanı ba-
şındaki askere sorulan soruları ve o askerin cevaplarını duyan her
asker, tereddüt etmeden, aynı sorulara aynı cevapları vermişti.

- He vallahi, vatan sağ olsun!

Bire bir aynı cevabı vermeyenler de vardı. Kimi askerî heye-
candan, kimi onları gergin bakışlarla izleyen komutanın korku-
sundan unutuyordu vereceği cevabı. Röportajları muhabirlerin
omuzlarının üzerinde izleyenlerden birisi de Çetin Yüzbaşı'ydı.
Komutanlar içinde savaşa en hevesli, en ateşli olanı Çetin Yüzba-
şı'ydı. Kore ile ilgili her konuda durumdan vazife çıkartıyor, sinir
bozan tavırlarıyla müdahil oluyordu. Röportajlarda da işte bu şe-
kilde heyecandan ne söyleyeceğini unutan askere kaşlarını ça-
tarak bakmıştı. Çetin Yüzbaşı dayanamayıp araya girdiğinde as-
kerler vermesi gereken cevabı büsbütün unutuyordu.

Hikmet Teğmen'in o günlerde Amerikalı muhabirlerle çıkar-
mış olduğu iş, komutanları pek bir memnun etmiş, Kore toprak-
larında da komutanların sürekli yanında durmasına neden olmuş-
tu. Kore'de Amerikalılarla anlaşmada tugay komutanlarına yar-
dımçı tercümanlık yapacaktı. Ama diğer yandan, Amerikalıların
konuşmalarına o kadar da hâkim olamaması tedirgin etmişti Hik-
met Teğmen'i. Bu sebepten dolayı dil bildiğini beyan etmiş oldu-
ğu için kızıyordu kendine ama olan olmuştu bir kere. Adı bir ke-
re "Gâvur"a çıkmıştı artık.

O günden bu yana olayları kendi akışına bırakmıştı Teğmen
Hikmet. Şimdi olduğu gibi her şeyi dalgaya vuruyordu bu yüzden.
Güvertede yanında duran arkadaşı Nedim'e takılmaya devam etti
aynı ruh haliyle.

- "Tabip artık tatil buraya kadar," dedi muzipçe.

- "Tatil mi?" diyerek kaşları çatık bir şekilde yanıtladı Nedim.

İnsanın içinde biriken kaygıyı ve korkuyu saklamak için sap-
tığı en iyi yol kendi durumuyla dalga geçiyor olması. Arkadaşı-
nın çatılan kaşları, şakanın dozunu biraz daha artırmak için bir
sebepti:

- Yapma tabip şimdi. Gemide iyi beslediler bizi(!)

Bu sözleri daha önce yaşadıkları yokluklarla dalga geçer gibi
söylemişti. Teğmen'in yüzündeki muzır tebessüm bir iç acısıyla
lekelenmişti sanki. Bu arada Nedim başını keyifsizce sallayarak:

- Onda haklısın işte, iyi beslediler. Vatanımızda hiç göremediğimiz kadar iyi.

Sonra güvertede asker olup olmadığına baktı. Birkaç asker yine durmaksızın muntika temizliği yapmaya devam ediyordu.

- Şu garibanlar ekmeğe doydular vallahi.

Yolculuğun ilk haftasında ekmek sorun olmuştu ama sonrasında çözülmüştü. Ekmek azlığı dolayısıyla doyma sıkıntısı çeken askerlerin kişi başına istihkakı artırılınca yemekle ilgili bir sorunları kalmamıştı. Nasılsa sadece ekmekle doyabilecek insanlardı.

Teğmen, yanan sigarasını göstererek onun da bolluğuna şükrediyordu.

- Hele bu... Hele bu! Aynı ekmek gibi... Yok, yok... Belki de bal!

Cebinden yeni bir paket Amerikan sigarasını çıkartıp içinden arkadaşına uzattı. Sigarayı yakmadan elinde tuttu Nedim. Bolluktaydılar. Son günlerinde besiyeye çekilen, doyurulan, semirtilen kurbanlıklar gibiydiler.

- Birçok kişi bu bal tatlısı için canını bile verir!

Bu sırada Nedim de sigarasını yakmıştı. Avurtları dişlerine yapışmış gibi sigarasından derin bir soluk aldı. Ağzından ve burnundan çıkan duman kentin üzerindeki sise karıştı.

- Evet, iyi baktılar ve tatil bitti hepimiz için. Artık bundan sonrası...

- "Allah kerim," diyerek sözlerini tamamladı Teğmen Hikmet.

Sigaralarını büyük bir keyifle içlerine çekip bir taraftan da liman kentinin şekilden şekile geçişini izlerken arada güvertede çıkan seslere başlarını çeviriyorlardı. Kova şakırtıları, fırça sesleri, başlarındaki çavuşun emirleri. Bütün sesler birbirine karışıyordu. Her gün aynı saatlerde aynı düzende çalışmaya devam ediyorlardı. Artık Ankara'dan bu yana devam eden beraberlikte askerlerin birçoğunu tanımışlardı. Askerlerden birisi de Malatyalı Dursun'du. Teğmen de, Nedim de, onu çok iyi tanıyordu. O anlarda bir hayaletin güvertede temizlik yaptığını düşündüler. Hâlâ soluk ve sarı görünüyordu ama yaşadığı o olaydan sonra bile hayatta kalabilmesi bir mucize olmuştu. Nedim dalgın gözlerle izliyordu çalışanları. Mırıldandı kendi kendine:

- Bu yolculuk artık bitsin! Hepsini canından bezdirdi!

Bunu söyledikten sonra tekrar limana doğru dönerek sigarasından derin bir nefes daha aldı. Bu sırada arkadaşının tatil dediği o zorlu yolculukları kısa süreli bir hayal gibi gözlerinin önünden geçti. Aslında sadece erler için değil, hepsi için yeterince bezdirici olmuştu bu yolculuk. Şimdilerde tatlı bir okşama ve huzur veren deniz, bu yolculuk boyunca onlar için âdeta bir cehennem olmuştu.

Gemiye öncesinde tanımış olan kılavuzların nezaretinde koğuşlara yerleştirilmişlerdi. Alışmak zordu ama zorunluydu. Gemi Süveyş Kanalı'nı geçip de güneye ilerledikçe sıcaklıkla birlikte nemin yarattığı hava daha da boğucu hale gelmişti. Güvertede durmak ve yürümek bazı anlarda kor ateş üstünde yürümekten farksızdı. Geceleri kalabalık koğuşlarda yatabilmek hiçbir asker için mümkün değildi. Güvertede yatma yasağı, Kızıldeniz'i geçişlerinin ikinci gününde mecburen delinmişti. Yoksa askerlerin bir kısmı sıcaklığa uyum sağlayamama sorunu yüzünden kaybedilecekti. Çoğu yemeden içmeden kesilmişti. Bir kısmında ise hareket etmesini engelleyecek derecede ağır pişikler oluşmuştu.

Askerlerin dayanıklılıklarını kaybetmeleri çok uzun sürmemişti. Birkaç gün içinde başlayan iştahsızlık, soluklaşma ve halsizlik... Hayatlarında hiç deniz görmeyen o çocukların büyük bir kısmı için büyük dalgalar doğuran okyanusun üzerinde dengede kalmaya çalışan o devasa boyuttaki metalin üstünde yaşayabilmeleri pek bir zor olmuştu. Böylelikle toprak denen şeyin kıymetini daha iyi anlamışlardı. Bitmeyen bir baş dönmesi, dayanılmaz bir iç kalkması. Sallanıp, savrulup duran o demir yığını âdeta bir canavara dönmüştü. Boğazlarından geçen ekmek midelerine inmek istemiyordu sanki. Günler boyunca güvertede öğürüp duran bir topluluk...

Hatta erlerden Malatyalı Dursun, bulantı ve kusmadan neredeyse ölecekti. Hiçbir şey azaltamamıştı Dursun'un öğürmesini. Nedim bir doktor olarak onun öğürtülerini dindirmek için elinden geleni yapmıştı. O arada yakından tanımıştı Er Dursun'u. On bir çocuklu bir ailenin sondan ikincisi olarak hayatta kalabilmiş sarı, soluk ve cılız bir çocuktü..Anası aslında on beş tane doğurmuş ama dördünü daha bebekken hastalıktan kaybetmiş. Köyün ebesi Hanife Hanım, göbek bağına makasla kesip anasının kucağına verdikten sonra kadın şaşırmış. Derisi kemiğinden sarkan,

mora çalan bir renkte, cılız bir çocukmuş. Ondan sonradır ki adını "Dursun" koymuşlar. Köylerinde aynı sene doğan gürbüz ve sağlıklı çocukların çoğunluğu yakalandıkları ateşli hastalıklardan kurtulamamışlar. Hatta kendisinden bir yaş kadar büyük olan gürbüz ve pembe yanaklı ağabeyi İsmail bile öylece göçüp gitmiş. Akarsuların yeniden çağladığı yine bahar mevsiminde, köydeki çocuklara bir kıran hastalık musallat olmuş; ana memesinde olan çocukları âdeta tırpanlamış. Dursun için bu sefer "Yaşamaz!" denmiş, "Ha öldü, ha ölecek!" denmiş. Ama o çocuk, inadına hayata tutunmuş. Onu o şekilde hatırlayanların söylediği tek söz "Öldürmeyen Allah, öldürmüyor!" olmuş. İşte o şartlarda hayata sımsıkı tutunan Dursun, şimdi ölümün yeni bir sınavından daha geçiyordu. Öğürdü, günlerce. Artık kursağında kusacak bir şey kalmamıştı. Yolculuklarının beşinci gününde bir asker panik halinde Doktor Nedim'i çağırmıştı. Koğuşa gittiğinde o koğuşun dibindeki ranzalardan birisinin önü kan gölüne dönmüştü. Bir oluktan kaynarcasına avuç avuç kusuyordu Er Dursun. Bir beyaz kâğıttan farkı yoktu teninin hatta daha soluklaşmıştı, alnı ise terle kaplıydı. Doktor Nedim yanında bekleyen çavuştan dolaptaki çantayı getirmesini istedi. Çok geçmeden tarif edilen o çanta gelmişti. İçinden hortuma benzer bir şey çıkardı. Hortuma üfledi. Hortumun ucunda iki balon belirdi. Ağzını çekti, balonlar indi. Kendi kendine "Şişiyor" demişti. Ellerine bulaşan kana aldırmadan Dursun'un burnundan o hortumu boğazına doğru itmiş, hortum santim santim Dursun'un burnunun içinde kaybolmuştu. Hortumdan geriye kalanını karışıyla ölçtü. Yine kendiyle konuşur gibi "Tamam" dedi. Sonrasında hortumun ucunu tekrar ağzına alarak hızlı bir şekilde birkaç nefes vermişti. Birkaç dakika içinde Dursun'un öğürtüsü devam etmesine rağmen ağzından kan gelmesi kesilmişti. Bütün bunlar olurken Hikmet Teğmen de oradaydı. Korkmuştu ve üzülmüştü askerin o durumuna. O askerin o gün öleceğini düşünmüştü. Zayıf bir bedenden o kadar kan çıktığında ölürdü insan. O korkunç manzaradan sonra bile ölmemişti işte. Er, o olaydan iki hafta kadar sonra yine aynı solukluğu ve cansızlığıyla ayağa kalkabilmişti. Ağzındaki hortum da çıkmıştı ve artık öğürmüyordu. "Öldürmeyen Allah öldürmüyor işte!" demişti Teğmen bütün bu olanlara yorum getirirken.

Askerlerin büyük bir bölümü yeni dünyalarına artık alışmış gibi görünüyordu. Alışma ve toparlanmayla birlikte, ilki Ankara'da yapılmış olan dizanteri ve tifo aşılarının ikincilerini yapmıştı Nedim. Yapılan bu aşılardan etkisiyle günlerce ateşler içinde kalan askerler olmuş, iştahı ilk günlerde bozulanların yaşadığı halsizlik ise ilerleyen günlerde ortadan kaybolmuştu.

Hint Okyanusu'ndan geçip Singapur sahilleri uzaktan görünmeye başladığında hava -giderek şartlara alışmalarının da etkisiyle- biraz daha dayanılabilir hale gelmişti. Günler, geceler boyunca geminin motorları kulak zarlarını yırtarcasına büyük bir gürültüyle çalışmıştı. Zamanla ilk anda garip gelen her şeye alıştıklarının farkında değillerdi. Bir süre sonra artık ne motor gürültüsünü duyuyor ne de motordan gelen titreşimleri hissediyorlardı. Artık o gürültü yaşamın içinde varolan hava gibi, su gibi, rüzgâr gibi doğal bir şeydi.

Zaman, kaplumbağa hızında ovaları, dağları aşmaya çalışıyordu sanki. Geceyle gündüz iç içe geçmiş, katran gibi yapışmıştı ayaklarına. Uyku ile uyanıklık arasında gidip gelerek uykularda huzursuz, uyanırken mutsuz ve sıkın, bitmesini bekliyorlardı bu yolculuğun.

Ve sonunda varmışlardı menzile ve buradaydılar. Malatyalı Dursun hemen ötelerinde, elinde fırça yolculuğun izlerini siliyordu. Teğmen Hikmet de sigarasının sonuna kadar ulaşan ve koru elini yakan ilk izmaritini fırlattı adına Kore denen o ülkenin sularına. Sigara düşerken ucundaki alev, denizden kabaran sis dalgasının içine girip kısa sürede kaybolmuştu. Teğmen az önce yolculuklarını kendisinin de inanmadığı bir tatile benzetmişti benzetmesine ama her birisi için artık bu yolculuğun dayanma sınırının sonuna geldiklerini de çok iyi biliyordu. Bu hissiyat kendisi için de geçerliymiş sonunda o da pes edip kabullenmek zorunda kalmıştı. Az önce yarım kalan sohbetlerine kaldığı yerden devam etti.

- Evet, yolculuğumuz kolay olmadı ama...

- Ama dedi Nedim, arkadaşının cümlesini nasıl bitireceğini merakla beklerken.

Cebinden bir sigara daha çıkarmıştı Teğmen. Nedim'in sigarasıyla kendi sigarasını yaktı.

- Aması şu ki gelen haberler, hiç iyi değil.

- "Bitecek dediler ama," diye itiraz eder gibi oldu Nedim.

- Öyle görünmüyor. Bundan sonrası daha zorlu olacak gibi.

Nedim arkadaşının bu söylediklerine bir şey diyemedi. Haklı olmalıydı. Komutanların arasında, en sıcağından haberlerin içindeydi arkadaşı. Demek ki durum, tahmin edilenden de daha kötüydü. Ne beklenirdi ki! Başka bir şey değil savaştı bu! Teğmen, giderek azalan görüş mesafesine rağmen kıyıya daha yakın bir gemiden asker naklinin yapıldığı yere bakarak devam etti:

- Bugün naklimiz yapılmayacak gibi.

- Limanının kapasitesi bu kadar hareketliliği kaldırmaya müsait değilmiş.

- "Peki ya yarın?" diye sordu Nedim.

- Yarın bile şüpheli diyorlar.

İç iyece bunalmıştı Nedim'in. Bir an önce bu gemiden çıkıp uzaklaşmak istiyordu. Ne olacağını bilmeden... Ne olursa olsun, yeter ki artık o gemiden çıkıp gitsindi. Neresi olursa olsun, bir toprağa ayak basmak... Hikmet, bu sırada Nedim'in yarasına tuz bastı âdeta:

- Keşke şimdi Ankara'da olsaydık değil mi? Ulus'a çıkıp oradan Sıhhiye'ye kadar güzel kızların arasında bir yürüyüş yapıp çayımızı içseydik. Ne güzel olurdu değil mi?

Bunları söylerken, göz ucuyla Nedim'i bir parça da olsa keyiflendireceği düşüncesiyle yüzüne baktı. Arkadaşının, memnuniyetsiz bir ifade takınışını izledi. Derin bir iç çekip söylenir gibi cevap verdi, Nedim:

- Hayal gücün zayıf...

Teğmen, soru soran gözlerle arkadaşının yüzüne baktı. Bu sırada Nedim kente doğru bakarak konuşmasını sürdürdü:

- "Daha güzelini hayal et! İstanbul'da olsaydık, Ortaköy'ün sırtlarından sahiline doğru inseydik, çayımızı orada yudumlasaydık!" Susmuştu bir an.

O esnada Teğmen'e doğru acı bir gülümsemeyle baktı:

- Ama senin suçun değil.

- İstanbul'u ben bile unuttum. Hem de bu kadar kısa sürede.

- "Öyle," dedi Teğmen Hikmet.

Oysa nasıl unutulabilirdi Hikmet, o şehri. Birkaç kere gitmişti İstanbul'a ama o bile yetmişti. Son kez arkadaşı Yaşar'ı ziyarete

gittiğinde Boğaz'ı öylesine büyük bir hayranlıkla izlemişti ki ayrılmak zor gelmişti. Arkadaşının planlarını dinlemişti. En doğrusunun hangisi olacağına bir türlü karar verememişti. Onunla birlikte Rumelikavağı'na doğru çıkıp Boğaz'dan geçen gemileri göstermişti Yaşar. Hangi geminin hangi ülke bandıralı olduğunu, hangi günlerde hangi yöne doğru yol aldığını ezberlemişti artık. O şileplerin, kıyıları nasıl da yalayarak seyir aldığını izlemişlerdi. Hiç kimse bilmemeliydi. Bilmesine de gerek yoktu. Bilmeyecekti de zaten. Partinin bile haberi olmamalıydı. Üzerine düşen görevi tamamladıktan sonra "Ne olursa olsun," demişti Yaşar. Ama en ufak bir hata kendi sonunu getirebilirdi. Hayatı pahasına olacaktı belki de. Vazgeçmeyecekti. Planlarını gözden geçirmeliydi. Mevzu bahis olan sadece kendi hayatı olsa sorun değildi ama ya ona da bir şey olursa... İşte öyle bir sonucu kabullenmesi mümkün değildi ve ölümden beter bir durum olacaktı. Arkadaşlarının içinde sadece Yaşar kabullenememişti Hikmet'in buralara gelişini. "Anlamsız ve gereksiz," demişti, o mert ve duygusal Amasyalı çocuk. Arkadaşlarının üstüne bir annenin yavrusunu koruma içgüdüsündeki gibi titrerdi. Elinden gelse kimseyi bir yere göndermezdi. Sonunda Yaşar da Hikmet'in bu yolculuğunu kabullenmek zorunda kalmıştı diğer arkadaşları gibi.

- "Ölmek gerekmiyor," demişti.

- "Ölmek birilerinin varoluşunu sağlayacaksa gerekli," diye cevap vermişti Hikmet ona.

- "Biliyorum, seni kararından döndüremeyeceğim," diyerek ağlamaklı olmuştu.

Teğmen Hikmet, o günkü gibi içten içe Yaşar'la konuşmaya devam ederken bir erin, sert bir selam çakarak arkasında esas duruşta durduğunu uzunca bir süre fark etmedi. Ta ki başını gayriihhtiyari askere doğru çevirene kadar, halen hazır olda durmaya devam eden asker:

- Komutanım, başkomutan sizi çağırıyor.

- Tamam.

Bu cevap üzerine asker, "Emredersiniz komutanım!" diyerek birkaç adım geri çekildi ve hazır olda Teğmen Hikmet'i bekleme-ye devam etti. Teğmen Hikmet, ikinci sigarasını da sis bulutuna doğru savurdu. Deniz yoktu, geminin gövdesi de yoktu. Sadece

görünürde, güvertede birkaç askerin gölgesi... Teğmen, Nedim'in omzuna elini koydu ve samimiyetle gülümsedi:

- "Neyse... Ben şimdilik gidiyorum. Daha yeni başlıyoruz... Nasıl olsa biz seninle daha böyle çok konuşur, çok dertleniriz," dedi.

Komutanlık dairesine doğru atılan üç beş adımdan sonra, arkasından yürüyen postasıyla birlikte görünmez olmuşlardı. Doktor Nedim sisin içinde kaybolan Teğmen Hikmet'i düşündü. Ankara Etimesgut'ta tanışmışlardı. O kadar kısa süren tanışıklığa rağmen, Teğmen'in varlığı; yaşananlara dayanabilmek için ne kadar önemliydi. Nedim, sis bulutunun içinde yine çok uzaklara gitmişti.

Gün sonunda ağır botları, diz ve ayaklardaki sızıyı giderek bedenlerine yayıyordu. Botlar eski kamyon lastikleri eritilerek yapılmıştı. Ayaklar içinde hava almıyor âdeta yanıyordu. Alman harbi sırasında, İstanbul'da bazı askerlerde gördüğü; insanın üstünde, derisine bir zımpara gibi sürtünen yamalı kıyafetler, Ankara'daki askerlerde yoktu.

Bugün sonunda olan olmuştu. Askerlerde o bitmeyen kaşıntı baş göstermişti. Bir kısmı mantar, bir kısmı ise uyuz salgınına maruz kalmıştı. Ankara'daki garnizonda kalan askerlerin büyük kısmı, gece kaşıntıdan uyuyamama şikâyetiyle başvurmuştu. Kavrucu yaz sıcaklığında, kalın elbise ve hava almayan botların içinde hastalık kapmaları o askerlerin suçu değildi. Görmezden gelen bu sorun, sonunda askerlerin büyük bir kısmının mantara yakalanmasına sebep olmuştu. Bir kısmında ise, uyuz tespit edilmişti. Her ikisi de ciddi bir sorundu ama uyuz kontrol edilemediği takdirde garnizonun tümünü etkileyebilecek bir soruna dönüşebilirdi. O şekilde bir savaşa değil herhangi bir yolculuğa çıkabilmek mümkün değildi. Ulus'ta bir cilt hastalıkları mütehassısına danışmak gerekmişti. Teğmen'le birlikte gitmişlerdi o konsültasyona. İlk kez o zaman Teğmen'le sohbet edebilme ve birbirini tanıyabilme fırsatı bulmuşlardı. O görüş alışverişi sonrası, uyuzun daha büyük bir salgına yol açmasını engellemek için; hastalığa yakalanmış askerleri ayırıp ayrı bir tedavi uygulamak zorunda kalmışlardı. O çabaların hiçbirinde Teğmen, doktoru yalnız bırakmamıştı. Sonrasında da vakit buldukça revire uğrayıp doktorla

uzun sohbetler yapmıştı. Kanayan bir burna tampon yaparken, bazen bir askerin ciğerlerini dinlerken veya başka bir askerin karınını muayene ederken Teğmen'i odasında bulurdu. Teğmen, askerlerin her birinin çaresizliğini; en çok da o odada izleyebilme fırsatını bulduğunu söylemişti. Teğmen'in, bazı askerlerin halletiruhiyesi ile ilgili cebinde sürekli taşıdığı not defterine notlar aldığını biraz da şaşırarak izlemişti.

O odanın içindeki hava ile garnizonun geri kalan kısmındaki hava çok değişik, demişti not tutarken. Bir tarafta kahramanlıklara, öte tarafta savaşın şiddetine ve yarattığı trajediye şahitlik ediyordu. Siperler kazarken birçoğunun elleri su toplamıştı ama umursayan kimse yoktu ya da öyle sanılıyordu. Ne de olsa "Türk askeri yorulmaz, acıkmaz, üşümez, uyumaz..." Ve en önemlisi de, "Canı yanmazdı." Uzun tahtalarla yapılan süngü taliminde süngülenen bir de Çetin Yüzbaşı'dan kallavi bir dayak yiyordu. Küfrün, azarlamanın bir ölçüsü de yoktu. Trajikomik gelmişti bütün bunlar, Nedim'e. İcat edilen bir bombayla on binlerin bir anda yok edildiği bir dünyada süngü taliminde yenildi diye dayak atılıyor, küfürler ediliyordu askere. O dayakların askerlerde yarattığı hasarları tebessümle izlemek de mümkün değildi. Birçoğuna yapılabilecek tek şey, kanayan bir burna tampon yapmak ya da açılmış bir yaraya pansuman yapmaktı. Bilmedikleri bir savaşa sürüklenmişlerdi ve hak etmedikleri acıyı, işkenceyi ve ölümü yaşıyorlardı.

Ankara'yı çok iyi biliyordu. Ulus'u, Kızılay'ı, Sıhhiye'yi, her izin gününde tek tek dolaştırmıştı Teğmen Hikmet onu. Bir keresinde bir arkadaşıyla Ulus'ta buluşmuşlardı ayrılmadan önce. Özel bir konuşma yapmışlardı. Nedim birkaç adım geride durmuştu onlardan. Önünden geçip giden bir kalabalığı izlemeye koyulmuştu. Konuştukları birkaç kelimeyi o kalabalığın gürültüsünde istemeden de olsa duyar gibi olmuştu. Aslında neyi tartıştıklarını çok merak etmişti ama yine de duymaması gerekirdi. Karşısındaki iri yarı esmer genç arkadaşı çıkışıyordu Teğmen Hikmet'e:

- "Neyine gerek! Yapma üstat," demişti.

Hikmet bütün bu konuşmalara, zaman zaman gözlerine çarpan dudak oynatmalarıyla cevap veriyordu. Ulus'taki Gazi'nin bronz heykelinin gölgesi vurmaya başlamıştı üstlerine ve Nedim

bu sırada gelip geçenleri seyrediyordu. Elleri yırtık ceplerinde, yamalı giysiler içinde, geçen insanları seyretti. Bazen hiç yaması olmayan, boyalı kundurasıyla erkekler geçerci. Elllerinde birer torba ekmekle insanlar geçerci bazen. Bir oyun gibi, her birisi başka tarafa doğru yürüyen, bir yerine batmakta olan güneşin gölgesi vuran insanları, bir filmi seyrederek gibi seyretmişti.

- Olmaz, Yaşar, demişti Hikmet, "Kararlıyım!"

Yaşar, Teğmen'in arkadaşının adıydı. Onun da ceketinin sağ dirseğinde küçük bir yama vardı. Kundurasına çamur bulaşmıştı. Kafasını can sıkıntısıyla sallamıştı. Kısa bir duraksamadan sonra elinde tuttuğu defteri Hikmet'e vermişti. Hikmet üniformasının düğmelerini açıp atletinin içine koymuştu defteri. Yaşar'la birbirlerine bakmışlardı. Bir daha hiç, birbirlerini göremeyecek gibi. Ama yine de bir son görüşme olmamasını birbirlerine tek kelime söylemeden temenni ettiler. Hiçbir zaman son diye bir şeye inanmamışlardı. Çünkü son kavramı onlar için de, inandıkları için de, hayal ettikleri için de imkânsız kabullenmek olacaktı. Son` diye bir şey yoktu belki de şu yaşamda. Son, tazecik kokan ve parlayan yeni bir başlangıcın tohumu olacaktı. Onlar yaşamlarını birbirinin içine geçmiş sonsuzluk halkaları olarak görmüşlerdi, son değil! Peki, neydi o burukluk! O an yaşadıkları bir halkadan diğerine geçerken insan olana ait hissiyattan öte bir şey değildi. O yüzden başka bir sonsuzluğa gidişin vedası gibiydi sarılışları.

Komutan

Teğmen Hikmet'in verdiği bilgi doğru çıkmıştı. Ertesi gün Pusan'dan asker taşıyacak tren ve nakliye kamyonlarının yetersizliği dolayısıyla gemide kalma zorunluluğu hâsıl olmuştu. Aslında bu belirsiz bekleyiş, askerlerin yolculuklarını daha huzursuz kılmaya yetmişti. Kore liman kentindeki üçüncü günde, gemide büyük bir hareketlilik başlamıştı. Bir gün önce kentte yaşanan olay yüzünden askerlerin şehre sokulmadan, hızla nakledilmesine karar verilmişti. Komutan huzursuzluğun yaygınlaşmasının yeni olaylara yol açabileceğini düşündüğü için, bütün askerlerin güvertede nakil için toplanmasını istemişti.

Bu esnada şehirde de tatsızlıklar, kargaşalar başlamıştı. Teğmen Hikmet anlatmıştı yaşanan olayları. Yazışmaları limandaki Amerikan komutanlığına götürdüğünde sohbet ettiği bir Amerikalı çavuştan öğrenmişti olayı. Söylentilere göre her şey Amerikalı bir komutanın, iki manga kadar askeriyle şehirde dolaşmaya çıkmasıyla başlamış. Başta her şey eğlenceliymiş, turistik gezi zannedilmiş. Uzakdoğu mimarisi taşıyan tapınak gibi bir yere gitmişler. Uçları yukarı doğru kıvrık, altıgen bir çatısı olan bu yapı, dünyada benzeri olamayacak kadar güzelmiş. Birbirinin içine girmiş parlak rengârenk ağaç oymalar ve eflatunumsu çiçekler çatının duvarlarının üzerine oturtulmuş. İçerde turuncu giysiler içinde, elleri bellerinin üstünde birleşmiş şekilde duran insanlar hafifçe eğilerek selamlamışlar geçen askerleri.

Tapınağın içinden geçip şehre kuşbakışı bakan tepenin üzerindeki heykelin önünde durmuşlar. Bu eser, omuzlara kadar inen miğferi ve sol elinde ucu topuklara kadar değen kılıcıyla asilce duran çekik gözlü bir askerin heykeliymiş. Koreli rehber subay tercüman aracılığıyla bu heykelin, Amiral Yi'nin heykeli olduğunu, Amiral Yi Su-sin'in, on altıncı yüzyılda ahşap bir filoyu demir levhalarla kaplayarak Japon donanmasını ağır yenilgiye uğratıp Kore'yi işgalden kurtaran komutan olduğunu söylemiş.

Tercüman bütün bunları söylerken bir taraftan da arada sürekli kendisini ikaz eden Güney Koreli bir subayın uyarısını tekrarlıyormuş:

- Ama şimdi içinde bulunduğumuz savaşta; her an, her şey için hazırlıklı olmalı!

Teğmen Hikmet bunları anlatan Amerikalı çavuşa savaşın durumunu sormuş. Çavuşun dediğine göre bulundukları kentten yalnızca elli kilometre uzaklıktaki Kuzey Kore'den gizli timler suikastlar düzenlemek için güneye sızmayı becerebiliyorlarmış. Geçen ay içinde Amerikalı askerî gruba yapılan saldırıda beş Güney Koreli ve altı Amerikan askeri yaşamını yitirmiş.

Amerikalı çavuş, gezinin devamını anlatırken kentin durumundan da bahsetmiş. Bir süre sonra çıktıkları o tepeden ve patikadan gerisin geriye şehre dönmüşler. Şehrin merkezinde şehri tanımak için kısa bir süreliğine araçlarından inip yola yayan devam etmişler. Bazı dükkânların önünde Kore bayrakları asılı duruyormuş durmasına ama iki yanında, küçük dükkânların ortasında telaşla bir şeyler satan, sefaletleri üzerlerinden akan çaresiz ve mutsuz insanlardan da geçilmiyormuş.

Durdukları yerin birkaç yüz metre uzağında yıkık yapılar görmüşler. Sadece ayakta bir duvar kalmış. Eskiden bir okulmuş orası. Kuzey Kore'den sızmış birliklere karşı gönüllü olarak dövüşen, alınlarına "Ölünceye kadar!" yazılı beyaz bandanalar takmış üniversite öğrencilerinin direndiği bir duvarmış. Nitekim de öyle olmuş. O duvarın arkasında bulunan o çocukların beyaz bandanaları kırmızıya bulanmış. Bu çocukların çoğu Koreli tercümanın da arkadaşıymış.

Ve dönüş zamanı gelmiş. Sokaklarda yoğun bir baharat kokusu varmış. Tam da bu sırada sokaklarda patlama sesleri duyulmuş. Askerler bir anda komutanların çevresinde bir daire oluşturmuşlar. Kısa bir süre sonra sesin geldiği sokaktan kanlar içinde bir Amerikan askeri sendeleyerek gelmiş ve araçların bulunduğu meydanda birkaç adım attıktan sonra yere kapaklanmış. Bu sırada arkasından ellerinde bıçaklarıyla iki Koreli görünmüş ve Korelileri gören Amerikan askerleri, hiç tereddüt etmeden sokağın başına doğrulttukları silahları ateşlemişler. Koreliler gövdelerinden kesilen ağaçlar gibi devrilmişler.

Komutan ve askerleri derhal araçlarına binip oradan uzaklaşmışlar. Olayın aslı daha sonra ortaya çıkmış. Dedğine göre iki Amerikan askeri, iki Koreli kadına tecavüz etmeye kalkışmış. Bunu gören Koreliler, Amerikalı askerlere bıçaklarla saldırmış; biri olay yerinde, diğeri ise ağır yaralı olarak kaçmaya çalışırken ölmüş. Olaydan sonra Amerikan askerleri gidince ölen Amerikan askerlerini taşımak da Kızılhaç yetkililerine kalmış.

İşte bütün bu olanlardan sonra askerlerin mümkün olduğunca hızlı bir şekilde kentten nakledilmesine karar verilmiş. Güvertedeki askerler belirli bir sıra içinde, hazır ol vaziyetinde beklemekteydiler. Komutanlar henüz güverteye gelmemişti. Bekleyen askerlerin karşısında o an için Çetin Yüzbaşı'nın bulunması yeterliydi. Çetin Yüzbaşı, hazır olda bekleyen askerleri çatık kaşlarla izliyordu. Teğmen Hikmet'in onun için söylediklerini hatırladı:

- Düşmanın kendi içinde be birader!.. Benden, senden, ondan, kendinden nefret eden bir adam. Ona "Nefret et ve yok et," demişler. Ve bu yaptığı ile takdir toplamış.

- Onun yaşamı sadece nefret etmek ve yok etmek.

Nedim, arkadaşının Yüzbaşı'yı tanımlamaktaki bu ince zekâsına hayran kalmıştı. Sonrasında söyledikleri ilk saptamasından daha keskin, ürpertici ve bir o kadar da doğrudu.

- Öldür, dendiğinde bu adam ilk beni öldürür!

Bu saptama da doğrudu. Üstüne üstlük Çetin Yüzbaşı, Hikmet için düşündüklerini, Nedim için de düşünebilirdi. İkisine de bunu yapabilecek sebebi vardı çünkü.

Çetin Yüzbaşı, askerlere sertliğiyle inanılmaz bir korku salmıştı. Tam bir baş belası... Ankara'da askerleri canından bezdirecek içtimalar yaptırmıştı. Hareketler istendiği gibi yapılsa da yapılmasa da sövgü ve şiddet vardı. Bu şiddet ve hakaret kasırgasını, askerlik eğitiminin bir parçası olarak görüyordu.

- "İyi bir asker sert olmalı ve acımamalı," deyip durmuştu.

- Yoksa düşmanla karşılaştığında...

Acıma hissinin yok edilmesi gereken melanet bir şey olarak kabullenmişti. O hissin yok edilmemesi asker için ne kadar tehlikeliyse düşman için de bir kozdu. O buna kendini inandırmıştı. Yoksa öldürme sanatı nasıl icra edilebilirdi ki?.. Bu acıma hissini kaybediş her anda ve herkese karşı olmalıydı. Kendi inancına ait

en iyi örnek yine kendisiydi. Bir keresinde bir içtimada hırsını yeterince alamayıp Doktor Nedim'in revirde müdahale ettiği Edirneli Er Mesut'un yanına gelmişti. Burun tamponu yapılmış ve kanaması durmuş olan Er Mesut komutanı görünce sedyeden doğrulmaya çalışırken bir tokat daha yemişti. Tokadın etkisiyle Er Mesut'un burnundaki tampon fırlamış, tıkalı bir çeşmenin bir anda patlaması gibi burnundan kan fışkırmıştı. Asker, kanlar içinde sedyenin üzerinde tekrar toparlanmaya çalışırken komutan yüksek sesle bağırıyordu:

- Koş dedim mi, koşacaksın lan eşşoğlu eşşşek! Revire geldin diye peşini bırakacağımı mı sandın?

Asker burnundaki tamponun sızdırmasına engel olamıyordu. Damlacıklar halinde yerde birikinti oluşturan kana öylece bakarken hazır ola geçmeye çalışmıştı. Ama durmaya niyeti yoktu Çetin Yüzbaşı'nın. Bu kez bir yumruk inmişti askerin yüzüne.

- Ben sana bir şey dediğimde, "Emredersiniz komutanım," diyeceksin ulan! Ne biçim askersin sen!

Asker incinen gururunun sesinde yarattığı ağlamaklı dalgalanmayla yanıt vermişti Çetin Yüzbaşı'ya.

- Emredersiniz komutanım!

"Tamam, şimdi oldu," demişti Çetin Yüzbaşı. Sonra müdahale edemediği için öfkesinden kıpkırmızı kesilen Doktor Nedim'in gözlerine dik dik bakıp gitmişti. Bir pisliğe bakar gibi bakmıştı. Bu askerin hastalığı bile merhamet duygusu yaratmıyordu adamda. Teğmen Hikmet doğru demişti. Bu adama "Öldür" dendiğinde, ilk olarak Teğmen'i öldürebilirdi. Çünkü bakışlarının yarattığı nefret hissini o gün Doktor Nedim de görmüştü. Eğer bir savaş olacaksa bu topluluk içinde düşmanla birlikte ilk ölmesi gereken asker o olmalıydı, Yüzbaşı için. Gerçi Teğmen Hikmet'in yaşadığı olayın, Çetin Yüzbaşı'nın nefretini daha çok çekeceğini gösteriyordu.

Hatırladığı şey yüzünden tebessüm etti Doktor Nedim ve tekrar Çetin Yüzbaşı'ya doğru baktı. O anda onun da kendisine baktığını fark etti ve göz göze gelince bakışlarını diğer komutanların yürüdüğü güzergâha, güvertenin boşluğuna doğru çevirdi. Hâlâ o boşlukta kimseler görünmüyordu. Tekrar Çetin komutana doğru baktı. Sol gözünün altında ince bir morluk görülüyordu. O kalabalığın içinde o morluğu ona hediye eden görmesi hiç de zor

olmamıştı. O günün sonunda Hikmet'le nasıl da katıla katıla gülmüşlerdi.

Olayın gerçekleştiği gün gemide bir tuvalet krizi yaşanıp durmuştu. Komutanların teftişleri öncesinde temizlenen tuvaletleri askerler, teftiş bitene kadar kullanamıyordu. İşte böyle anların birinde, bir asker sıkışmıştı. Ama öyle böyle bir sıkışma değil, adam ya ölecek ya da o tuvalete girecek. Gel gör ki kapıdaki asker bir türlü izin vermemiş. O sırada Çetin Yüzbaşı gelmiş. Askere, derhal yerine dönmesini emreder. Ama asker sanki denileni umursamamış gibi kapıyı zorlamaya devam etmiş. Çetin Yüzbaşı o anda belindeki palaskaya takılı başparmaklarını çıkartıp yumruklarla askere girişmiş. Ama karşısındaki askerin cüssesi dev gibi... Bu darbelerin adamda en ufak bir etkisi olmamış. Bu durum Çetin Yüzbaşı'yı daha fazla sinirlendirmiş. Birkaç sert yumruk daha savurmuş ama nafiye. Asker zerre etkilenmemiş, diğer taraftan daha da sinirlenmiş Yüzbaşı'ya. Beşinci vuruşundan sonra dayanamamış ve yüzbaşının burnuna yumruğunu indirmiş, yüzbaşı da yumruğun etkisiyle ânında kendisini yerde bulmuştu.

Yüzbaşı burun kanamasıyla revire kaldırılırken yumruğun sahibi olan Er Rıza, tuvalete girip işini gördükten sonra ılık çalarak çıktığında karşısında iki inzibat askerini görmüş. Teğmen Hikmet, Rıza'dan sorumlu subay olarak olayı araştırmakla görevlendirilmişti. Teğmen Hikmet erden yaşanan olayı anlatmasını isterken yakın arkadaşı Hasan Çavuş'un yanında bulunmasına izin vermişti. Hasan Çavuş da doktorun yanında sıhhiye yardımcısı olarak görev yapıyordu. Sonunda Teğmen Hikmet, üstlerine verdiği raporda; erin ivedi ihtiyacı ve Türkçeyi bilmemesi sebebiyle komutanının emrini anlayamadığını bildirmişti. Zira gerçekten de Er Rıza neredeyse "Hazır ol", "Esas duruş" ve bunun gibi birkaç kelime dışında tek kelime Türkçe bilmiyordu. Teğmen Hikmet ayrıca karşısındakinin okuma yazma bilmediğini, eğitim döneminde eksik eğitim verildiği için bu askerin rütbeleri pek de tanımadığını, başındaki astsubay çavuşu bile yüzbaşidan üst rütbe sandığını söyleyerek durumu üstlerine böylece rapor etmişti.

Komutanlar raporda yapılan izahı göz önünde bulundurarak ve bir Amerikan gemisinde, bir erin yüzbaşığı yumruklamasının

duyulmasının getireceği olumsuz etkiyi de hesaba katarak bir işlem yapmamış, Er Rıza'yı serbest bırakarak konunun üstünü kapatmışlardı. Çetin Yüzbaşı harp kanunlarına göre erin şiddetle cezalandırılmasını istemişti. Birkaç hafta hücre cezasını o çam yarmasının fazlasıyla hak ettiğini düşünmüştü. Ama karar çıkmış, konu yüzbaşı dışında herkes için çoktan kapanmıştı.

Bu arada güvertede ufak bir hareketlenme yaşandı. Çetin Yüzbaşı postallarını sertçe yere vurup yarım saatten fazladır ayakta bekleyen askerlere haykırdı.

- Dikkat, hazır ol!!!

Bu sözlerle birlikte tek bir makineden çıkan güçlü bir çarpma sesi, güvertenin boşluğundan gökyüzüne yayıldı. Bu sesle geminin direklerine tünemiş birkaç martı havalandı. Güverteye bol yıldızlı birkaç komutan giriş yaparak hızla asker hatlarının önünden geçti ve Çetin Yüzbaşı'nın yanında durarak onun tekmilini aldılar. Yüzbaşı hâlâ selam durur pozisyondaydı. "Tugay emrinize hazırdır komutanım," şeklindeki tekmili orta sıralara kadar rahatça duyuldu. Komutan, Çetin Yüzbaşı'ya elini kepine götürerek karşılık verdi ve sonrasında bekleyen askerlere dönerek:

- "Rahatt!" dedi.

Bu emirle birlikte düzgün bir sırada yapraksız birer kavak ağacı gibi duran askerler, ani bir rüzgârla yaprakları birbirine çarpan birer söğüt ağacı haline dönmüşlerdi.

Komutan, birkaç kere sessizce başını güvertede toplanan askerler üzerinde çevirdi. Sonrasında arkasında duran alay komutanına doğru dönerek hiç kimsenin duyamayacağı şekilde bir şeyler fısıldadı. Alay komutanı, komutanın sözlerini başıyla onayladıktan sonra tekrar bir adım geriye çekildi. Komutan, avucuna kısık kısık öksürür gibi yaptıktan sonra:

- "Mehmetçik, Ulu Türk Askeri," diyerek nutkuna başladı.

- "Buraya bir tarih yazmaya geldiniz. Kurtuluş Savaşı'ndaki gibi, Çanakkale'de geçit vermediğiniz gibi..." dedi ama pek içine sinmedi söylevi.

Ne söylemeliydi şimdi bu askerlere? Bir an sustu, bakışlarıyla yanaşık düzende dizilmiş olan askerleri taradı. Kaybettiği birini arıyordu sanki. Yeniden, bu sefer daha gür bir sesle konuşmasını sürdürdü:

- Yedi cihana nam salmış Mehmetçiğin ününden haberdar olan, sizin de kim olduğunuzu biliyordur.

Elini kaldırıp güvertenin karşısında duran Pusan şehrini, şehrin arkasındaki bilinmez toprakları işaret etti.

- Ama siz de gördünüz işte. Bu cihan çok büyük, daha ne âlemler var. Başka bilmeyenler olabilir. Eğer buralarda da var ise, bunu onlara da gösterme vaktidir. Vatan, bunun için size bu görevi bahşetti. Sizi onun için besledi, büyüttü. Ananız, helal sütünü bu günler için kursağınıza akıtmış.

İşte şimdi hamasetin dik âlâsı geliyor, diye düşündü Nedim. Evet, Mehmetçik gücünü ve cesaretini gösterecekti göstermesine ama niye? Nedim de Teğmen Hikmet de bu anlamsız hamasetin ne kadar boş olduğunu biliyordu bilmesine ama ne çare! Gözlerini güvertenin paslı döşemesine indirdi Nedim. Çoğu okuma yazma bile bilmeyen, bu çocuk yaştaki küçük adamlara ne anlatılsa ona inanacaklardı nasılsa! Bu sırada Komutan, tam da Nedim'in düşündüğü yönde söyleve devam ediyordu.

- Komünizm canavarı her yerde, bakın ta buralara kadar gelmiş. Sizin köyünüze de evinize de gelir bu canavarlar. Gün; ananızı, bacınızı, vatanınızı bu kötülükten kurtarma günüdür. Kuzeydeki komünist canavarlara gerçekte dünyanın kaç bucak olduğunu göstereceksiniz!

Söylevini bitirince kısa bir an durakladı ve başını yukarı aşağı sallayarak kendini tasdik etti. Sonrasında yeniden gürledi sesi.

- Ama unutmayın! Şimdi daha güçlüyüz. Dünya yanımızda ve artık bileğimizi hiç kimse, hiçbir şekilde bükmeyecek, karşımıza çıkmaya dahi cesaret edemeyecektir. Boyları bizim yarımız bile olmayan bu kızılar da Mehmetçiğin maksadını ve şanını iyice belleyecektir.

Gözleri kısılmış, kaşları çatılmış, yüzünde bir hınç belirmişti komutanın. Daha tek kurşun atılmamış bir savaşı şimdiden mutlak bir zaferle kazanmış gibiydi tavırları. Tarihe geçecek önemli bir ânın fotoğraf karelerinden birinin içindeymiş gibi poz veriyordu.

- Çanakkale'yi geçemediler! Şimdi de sizin burada bulunacağınız yerleri, sizler izin vermedikçe geçemeyecekler, geçirmeyeceksiniz.

Nedim, komutanın sol arkasında en gerilerde duran Teğmen Hikmet'le göz göze geldi. Büyük şairin *Kuvâyi Milliye Destanı*'ndan da okuduğu ve ezberlediği mısraları hatırladı. Çanakkale'de başlayan o kavga... Kurtuluş Savaşı'na kadar uzanmıştı. Büyük bir savaşla başlayan o kanlı kapışma, bin dokuz yüz yirmi iki yılının ağustos ayındaki büyük taarruza kadar aralıksız sürmüştü neredeyse. Ve o yeniden var olma savaşının son günlerini yazmıştı üstat.

...

Saat 3.30.

Halimur-Ayvalı hattı üzerinde

manga mevziindedir.

Nedim güvertedeki askerlere tekrar bakındı. Zihninde bir şii-
rin dizeleri yeniden diriliyordu. Demek doğruymuş, böyle oluyormuş,
bir ordu diye düşündü. Rüzgârı göğsünde bir orman, servi
ağaçlarından oluşan bir orman... En uzaklarda ulu çınar gibi cüs-
seli gövdesiyle duran Rıza'yı gördü.

İzmirli Ali Onbaşı

kendisi tornacıdır

karanlıkta göz yordamıyla

sanki onları bir daha hiç görmeyecekmiş gibi

baktı manga efradına birer birer:

Askerlerin hiçbiri benzetememişti vatanlarına, bu ülkenin ilk
görüntülerini. Ne Gelibolu idi ne de başka bir Anadolu parçasıydı
karşılarında duran kara parçası. Aynı gök kubbeyi bile... Tek ben-
zeyen parçası, tepelerinde kanat çırpmadan, kendini bir tüy gibi
gökyüzünün boşluğuna bırakarak süzülen martılardı. Birkaçının
hafif bir dalgalanma gibi kanat çırpışıyla geminin direklerine tek-
rar tünediğini fark etti. Ucu sivri bir kama gibi uzanan gagalarının
üzerinden güvertede toplanmış olan askerleri izliyorlardı.

Sağda birinci nefer

sarışındı.

İkinci esmer.

*Üçüncü kekemeydi,
fakat bölükte*

yoktu onun üstüne şarkı söyleyen.

Çanakkale Yarımadası'nı sadece bir kere görebilme şansları olmuştu. Fakültede iken ikinci sınıfın sonlarıydı. Arkadaşı Yasef ve babası İsak'la birlikte Gelibolu'daki Yahudi ailelere birkaç eski eşya götürmüşlerdi. İstanbul Boğazı gibi kıvrım kıvrım dönen o kara parçası, Anadolu insanının tarihinde kilit bir noktaydı. Bu yarımada yeryüzündeki belki de en büyük mezarlıktı. Askerlerin ölümleri pahasına korudukları siperler, çiçekler ve çimenlerle kaplanmıştı. O zaman derin bir hüznle siperleri gezmişti Nedim. Bütün bu delicesine çabaya rağmen açılmayan kapı, düşmanın karşısında dimdik ayakta durmuştu. Sonunda orada verilen ölümcül mücadele, bir ulusun bağımsızlığı için en değerli umut olmuştu.

Gittiklerinin ertesi günü mezarlıkları dolaşmıştı; Fransız, İtalyan ve Anzak mezarlığını. Anzaklar, kendisinin olmayan o toprak parçasında, emperyal sebeplerle insan öldürmeye ve ölmeye gelmişlerdi. İnsan öldürmeye gitmek nasıl bir şeydi. Onları kiralık bir katilden farklı kılan neydi ki? Hiçbir sebebi olmadan namlunun ucuna mermiyi vermek ve kendisine bakan gözlere kurşun sıkmak nasıl bir duyguydu? Ama sonuçta onların akıbeti de öldürmeye geldiklerinden farklı olmamıştı! Onlar da bu toprağa düşmüş, başuçlarına birer mermer taş konulmuştu.

Dördüncünün yine mutlak bulamaç istiyordu canı.

Beşinci, vuracaktı amcasını vurarı

tezkere alıp Urfa'ya girdiği akşam.

Britanya ordusunda omuz omuza çarpışanlar arasında; Maoriler, Sihler, Pencaplılar ve Gurkalar vardı. Fransız ordusunda Cezayirliler, Zovavalar, Goumierler, Senegalliler vardı Çanakkale'de. Hepsi de ölmeyi becerebildikleri için oradaydı. Köle oldukları için veya paraya itaat ettikleri için oradaydılar. Köle... Para... Ölüm... Ve öldürmek... Bir kitapta okumuştun; bir saldırı sırasında kafasına şarapnel parçası isabet eden Gurka taburundan bir binbaşının emir erinin, ölmek üzere olan komutanına, "Sahip bensiz

ne yapacak?” serzenişini hatırladı. Şimdi ise orada, tıpkı Çanakkale’ye gelen Anzaklar gibi bir başkasının topraklarındaydılar. Komutan, konuşmasında sadece Çanakkale’den bahsetmiyordu. Geldikleri başka bir ülkede, kendi vatanlarını savunan birer nefer olacaklarını, şimdiden emin olduğu göstereceği kahramanlıkları anlatıyordu, az sonra gemiden tahliye edilecek askerlerine! Ölüme göz kırpmadan, tek bir emirle atılacaklarından dem vurdu. Biliyordu, daha önce kendi vatanları için o dirayeti göstermişlerdi. Burada da pekâlâ gösterebilirlerdi o kahramanların çocukları. Bütün bu söylevler sırasında kendi içinde bile hiçbir tezat duygu yaşamadan.

- Sakarya’da, İnönü’de, Afyon’da yedi düvel neye uğradığını şaşırdı. Cephane yok, top yok, tüfek yok, ekmek yok. Sadece bir süngü ve bir can! “O da feda olsun vatana!” demişlerdi. Siz işte, o babaların oğullarısınız.

İçi üşüyerek dinliyordu Nedim, komutanın nutkunu! Evet, şimdi görmüştü. Sağa sola sallanıp duran çocuğu görmüştü. Şiş dizleriyle hâlâ oradaydı. Ağrılı ve dayanılması güç bir huzursuzluk içindeydi. Adı Mesut’tu.

*Altıncı,
inanılmayacak kadar büyük ayaklı bir adam,
memlekette toprağını ve tek öküzünü
ihtiyar bir muhacir karısına bıraktığı için
kardeşleri onu mahkemeye verdiler
ve bölükte arkadaşlarının yerine nöbete kalktığı için
Ona “Deli Erzurumlu” derdiler.*

Güvertenin en arka sırasında Er Rıza, anlamaksızın ve kıpırdamaksızın konuşmayı izliyordu.

*Yedinci Mehmet oğlu Osman’dı.
Çanakkale’de, İnönü’de, Sakarya’da yaralandı.
ve gözünü kırpmadan
daha bir hayli yara alabilir,
yine de dimdik ayakta kalabilir.*

Nedim, Komutan’ın bağırان sesi ile irkildi. Ses, geminin içinde âdeta yankılanıyordu:

- Cesaretle savaşın ki ananın ak sütü size helal olsun.

Anasından emdiği ak süt! Belli belirsiz bir tebessüm belirdi Nedim'in yüzünde. Kendi kendine, "Canım anam!.. Acaba her şey farklı olsaydı şimdi buradayım diye neler hissederdin? Hiç olur muydu? Hiç gönderir miydin ta buralara hem de savaşa ha! Hiç razı gelir miydi ki... O değil miydi her daim, "Tırnağın taşa gelmesin!" diyen."

Tırnağının taşa gelmesini istemeyen bir anne, nasıl bir bilinmezliğe atabilirdi yavrusunu? Oysa ne eziyetler çekmişti. Gz ucuy-la yanı başındaki askerlere baktı. Her biri için aynı değil miydi? Ne farkı vardı birbirlerinden. Ne farkı vardı Naze Ana'nın, Piraye Ana'-dan? Birisi Halil'i aynı ilelerle büyütmüş, diğeri ise Nedim'i.

etin Yüzbaşı, kirpiklerini bile kırpmadan komutanın sözlerini dinlemeye devam ediyordu. Besbelli komutanın anlattığı kahraman vatan evladının kendisi olduğunu düşünüyor, bu savaşın kaderini değiştireceğine inanıyordu; rütbesi büyük, kendisi küçük adam. n sırada kısa boylu askerlerden birisi Doktor Nedim'in dikkatini çekti. İçinde bir anlık acı bir his belirdi. "Drtyollu Halil, o sensin ha!" stne baktı, komutanı dinleyen bakışlarına baktı. "Bu sadece bir ocuk," diyerek i geçirdi! O İskenderun sokaklarında bağrışarak aranan o utangaç asker. Annesinin son bir kez daha görmesi için arayıp da bulamadığı, anasıyla vedalaşamadan buralara gelen bir ocuk!

Sekizinci,

İbrahim,

korkmayacaktı bu kadar

bembeyaz dişleri böyle tıkırdayıp

birbirine böyle vurmasalar.

Ve İzmirli Ali Onbaşı biliyordu ki:

tavşan korktuğu için kaçmaz

kaçtığı için korkar.

- Bu nasıl bir savaştı ki, bir millet yedi dvele karşı durdu!

Komutan giderek daha grleşen bir sesle hitap ediyordu. Bunun delikleri genişlemiş, kızaran boynunda şahdamarları belirginleşmişti.

- Avustralya denen yerden her renkten öldürmek için asker getirilmiş, dedi ve devam etti:

- Sizlerin yaptığı kadar uzun bir deniz yolculuğu yapmışlar, birileri başka bir yerde masa başında çayını yudumlarken!

Bunları söylerken bir pişmanlık duyar gibi duraksadı. Besbelli zülfıyâre dokunan, askerlerin burada oluşlarının anlamsızlığını, nasıl bir oyunun bir parçasını olduğunu itiraf eden bir söz sarf etmişti. Tekrar yüksek bir ses tonuyla değiştirdi konuşmasının yönünü:

- Şanlı Mehmetçik! Öyle bir savaşın ki vatan evlatları da babaları gibiydi desinler. Bu topraklarda iz bırakacağınıza hiç şüphem yok. Anadolu topraklarında olduğu gibi!

Bütün bunları söyledikten sonra kısa bir an duraksadı ve derin bir soluk alarak, "Allah yolunuzu açık eylesin, sizleri utandırmasın. Allah gazanızı şimdiden mübarek kılsın!" dedi.

Bu sırada güvertede cansız duran söğüt ağaçları kuvvetli bir rüzgâr almış gibi aynı anda gürledi.

- Sağ ol!!!

Bu sesle birlikte direklerde tünemiş martılar göğe yükselip uzaklaştı. Askerler yine büyük bir gürültüyle belirli bir sırada dimdik, hareketsizliğe büründüler. Çetin Yüzbaşı ortalığı yırtan bir ses tonuyla haykırdı:

- Dikkattt!

Emirle birlikte bütün birlik esas duruşa geçerken yüzlerce askerın aynı anda bedenlerinden, postallarından yankılanan ses gemiyi titretti. Bu arada Çetin Yüzbaşı hazır ol vaziyette komutana döndü.

Komutan, sağ elini kepine götürerek güvertedeki askerlere selam verdikten sonra ayrıldı. Çetin Yüzbaşı, komutanlar ayrılırken selam durmaya devam etti, ardından da askerlere döndü:

- Rahattt!

Bu konuşmadan sonra askerler güvertenin kenarına sırayla konulmuş hurçlarını sırtlarına alarak tekrar sıraya girdiler. Birkaç saat o şekilde bekledikten sonra limana yanaşmış gemiden uzatılan köprünün üzerinden limanın meydanına indiler. Gemiden inerken, askerleri izleyen bir savaşın içinde olan bir halkın huzursuz ve mutsuz yüzleri, askerlerdeki yabancılık hissini daha da artırmıştı.

Gemiden inen askerler geniş alanlı limanı doldurmaya başlamıştı. Askerlerin gemiden inmesi ve limanda yanaşık düzen alması saatler sürmüştü. İnenler sıra oldukları alanda hurçlarının üzerine çöküp hasır şapkalı çıplak ayaklı insanları, birkaç bisikletliyi, başlarında bir şeyler taşıyan kadınları, cıvıldaayan, koşuşan çocukları seyre dalmışlardı.

Daha sonra askerî cemselerden oluşan çok araçlı bir konvoyun peş peşe liman alanına girdiğini gördüler. Bölükçe binilen cemseler onları bir saatlik mesafedeki tren garına ulaştıracaktı. Trenle giderken yol boyunca yaşlı insanların tarlalarını nasıl ektiklerine de şahit oldular. Köylüler sırtlarına bağladıkları kayışlarla pullukları sürüyorlardı. Bu görüntü hiçbirine yabancı gelmedi. Kendi memleketlerindeki gibiydi buradaki insanların yaşamı da.

Doktor Nedim'in Anadolu'daki kurtuluş mücadelesinin -hepsinin haksız olduğuna inandığı savaşların içinde- belki de en haklısı ve en kutsalı olduğuna olan inancı daha da artmıştı. Peki ya aynı ulusun ikiye bölünerek birbirlerinin canına düştükleri bu savaş da neyin nesiydi? Bir suçun ortaklığına sürüklendiğini o anda daha fazla hissetmişti.

İsimsiz Koreli

Yağmur, ince ince, sakın sakın çiseliyordu. Toprak, yağmurun bu usul usul yağışına bağındaki buğulu kokuyu yayarak cevap veriyordu. Tabiatın kirlenen, daralan, kuruyan, çatırdayan ruhunu arındıran o yağmur; bu zavallı insanların sıkılan ruhlarına bir nebze de olsa ferahlık vermişti. Yağan o yağmurla birlikte Kore'nin nemli, üzerine pus çökmüş dağlarının, tepelerinin, kokusunu ince dalgalar halinde sunan rüzgâr; haftalardır süren deniz yolculuğunun ardından tugaydaki askerlerin hepsine huzur vermişti sanki.

Tageu bölgesindeydiler. O bölgeye limandan bindikleri trenle ulaşmışlardı. Oradan da cemselerle asıl konaklama yerine gitmeleri gerekiyordu. Sarsıla sarsıla ilerleyen cemselerin içinde yorgun bedenleriyle her biri birer karartı gibiydi. Savaşın atmosferi farklıydı. Ve haliyle o atmosferde savaştan başka da bir şey konuşulmazdı. Yağan yağmurla birlikte askerlerin üzerine çöken huzur kısa sürmüştü, bir anda renk ve şekil değiştirmişti. Sanki o rüzgârın içinde, o ince dalgalar; tepelerin ve dağların ardındaki belirsizliği de ardı sıra getirmişti. Askerlerin kendi aralarındaki konuşmalar; gökyüzü grileştikçe, rüzgâr sertleştikçe başkalaştı, gökyüzü gibi karardı konuşmaları da. Savaştan, kahramanlıktan, düşmandan, hayallerinde bir acayip insanlar olan komünistlerden konuştular. Her biri yaşamın bir insan için en derin, en hafif duygularından hiçbirini yaşamamış, hissetmemiş gibiydiler o an için. Ve ölümden bahseder oldular, adını zikretmeden. “Şehit” dediler, “Kutsanmak” dediler ölüme. Bir nasip... Bir yaşamın varoluşu gibi sıradan... Belki dediler... Bilinmeyen ve hükmedilemeyen bir olasılık... “Şehit olmak nasipteyse” diyerek başlayan her cümlede bir kasabadan, bir güzel şehre göçmenin şüpheli bir inancından bahsediliyordu. Savaşı, savaşta ölmeyi, sadece ataların kahramanlıklarıyla tanımışlardı. Şimdi de görev onların. Yaşadıkları yolculukların tümü kahramanlık destanlarının teferruatı olmalıydı. Öylece

zihinlerinde bezeyip bir düşe dönüştürüyorlardı. Dalgın dalgın dinliyordu Nedim yapılan konuşmaları. “Çok sürmez,” diyordu, “Çok sürmez!” Ölümü görecektlerdi, kendilerine en uzak duran o şeyi... Belki de en yakın bir zamanda. En yakınında duran, o anda en olmadık zayıf hislerini paylaşmak istediği, belki de sona bu kadar yakinken daha önce hiç kimseyle paylaşmadıkları sırları paylaştığı en yakın arkadaşı olmuş olan bedeninin kahredici değişimini görecektlerdi. Ona üzülmeye bile fırsat bulamayacaklardı belki de. Parçalanmış ve artık o savaş denen şeyde en değersiz hale gelmiş olan bedene ait sırları, ruhunun köşelerine hapsetmelerine rağmen... O anda, şehit bile diyemeyeceklerdi. Adına “zayıyat” diyeceklerdi. Aynı bir eşya gibi, kaybedilen bir silah gibi, bir top gibi, en değersizinden madde parçası gibi... “Öldü” diyeceklerdi. Sadece “Öldü!” O kelime ağızlarında buz tutacaktı bütün çıplaklığıyla.

Bunları düşünürken, “Ya!” dedi bir anda kendi içinden Nedim. Ya kendisinin de canı bu yolda heba olursa? Doktordu... Çokça şahit olmuştu ölüm denen şeye ama başkası adına onu fark etmek ayrı, eşiğinde olmak, onun soğuk nefesini ensesinde hissetmek ayrı bir şey olmalıydı. İnsan ölümün o soğuk nefesini hissetmeden nasıl tanıyabilirdi ki onu? O düşünceler arasında savaşı, düşmanı, ölümü konuşmaya devam eden askerlere imrendi. Olacak olanlara bu denli kolay teslim etmiş olmalarına... Keşke o da ölümü o askerler gibi algılasaydı! Yol çok uzun değildi. Savaş yakındı. Ölme ihtimalinin verdiği korku ve keder, hiç olmadığı kadar yüreğinde büyümüştü.

Bu sırada sakın sakın yağan yağmur, giderek hızlanmış, yakın yolu uzak kılmıştı. Garnizonun bulunduğu bölgeye uzak bir noktada değillerdi ama yağmurla topaklanan ve tekerleklerin arasını dolduran toprak, cemselerin yol almalarını zorlaştırıyordu. Bunun üzerine cemselerden inerek yürümelerinin daha doğru olacağına karar verilmişti. İvedilikle, askerlerin çoğu cemselerden indirildi ve garnizona yayan gitmeleri emredildi. Ancak çamurlaşan ve dökmüş yapraklarla kayganlaşmış olan toprak, yürümeyi de bir eziyete dönüştürmüştü. Saatler sonra gün kararmak üzereyken uzakta tellerle çevrili garnizon alanı görünmüştü. O koşullarda ufukta görünen o düzlüğe ulaşmak bile tugayın iki saatini almıştı.

Yorgunluk ve tükenmişlik, o insan dizisinin ilerleyişini daha da ağırlaştırmıştı. Kimse konuşmuyor, oflaya puflaya, söve söve ilerliyorlardı. Karargâhın kapısından giren her asker, “Çok şükür,” diye dua ediyordu. Garnizon alanı tek ve iki katlı birkaç yapıdan oluşmuştu. Konaklayacakları o yere ulaşmakla da iş bitmiyordu. Ulaşır ulaşmaz Çetin Komutan emirleri art arda sıralamıştı. Cemselerin arazinin üzerinde belirli bir düzende dizilmesini, pusulasına bakarak her birisinin işaret ettiği yere yerleşmesini istiyordu. Karargâh bahçesinin ortasına dikilmiş, boyun damarları şişmiş vaziyette emirler sıralıyordu.

- Birinci tabur muhteviyatı arazinin kuzeybatı kısmına, marş marş! İkinci tabur arazinin güneybatı kısmına, üçüncü tabur ise ikisinin arasına yerleşecek!

Askerler başlarındaki çavuş ve onbaşlıların telaşlı yönlendirmeleriyle, alanda koşuşturuyorlardı. Cemseler çalıştırılmış, arkalarında bağlı tekerlekli depolar, hafif top arabaları ve römorklar sağa sola manevra yapmaya başlamıştı. Bulundukları vadide korkunç bir motor gürültüsü yankılanıyordu. Ama arazinin balçığı yüzünden cemseler bir türlü dönemiyor, askerler kâh ön tarafından kâh arka tarafından iteleyerek cemselere Çetin Yüzbaşı'nın küfürleri arasında yol aldırmaya çalışıyorlardı. Savaş henüz başlamamıştı ama köylerinden alınıp üniforma giydirilmiş eğitimsiz, alet edevatı bilmeyen, şaşkın ve ürkek çocuklardan oluşturulmuş bu genç kalabalık yığın; korkuyla, şaşkınlıkla ne yapacağını bilmeden sağa sola koşuşturup duruyordu. Nedim içinde bulunduğu sıhhiye cemesinin içinden izliyordu yaşanan bu trajediyi. Bu telaşın içine girmek yerine, biraz ortalığın yatışmasını beklemek dışında yapabileceği bir şey yoktu. Şaşkınlık içindeydi. Zaten kendi cemse sürücüsüne beklemesi söylenmişti. İlk emirde tel tel dökülen bu ordu nasıl savaşıacaktı. İlk can verildiğinde nasıl toparlanacaktı!

Bir süre sonra bütün bu gürültünün arasında tiz ama arazideki tüm sesleri susturan bir çığlık duyuldu. Çığlığı, kapanan motorların ve bağrışmaların bıraktığı bir sessizlik, o sessizliği de farklı dildeki bağrışmalar izledi. Bir cemsenin yakınında, telaşlı bir koşturma ve panik yaşandı.

- Tabibi çağırın, tabip!

Doktor Nedim yardım ıgıllıkları ile birlikte cemseden fırladığı gibi askerlerin, kalabalık bir topluluk halinde biriktiğı alana doğru koşmaya başladı.

Gördüğü manzara ürperticiydi: Tugayda görevli Koreli bir asker, yaralı yerde yatıyordu. Neredeyse gövdesi ikiye bölünmüş, bağırsakları dışarı sarkmış, bulamaca dönmüştü. O bulamacın her yanından kan sızıyordu. Koreli askerın her iki bacağı tekme savurur gibi sarsılıyordu. O görüntü sırasında yüreğinin sıkıştığını, nefesinin tükendiğini hissetti. Nefesi kesilecekti âdeta. Haftalar boyunca böyle bir olayla karşılaşacağını düşünerek çalışmıştı ama bu yaralanma, beklediğinin de ötesindeydi. O kadar okumasına ve kafasında kurgulamasına rağmen; ilk anda hızlıca ne yapacağı konusunda kafasında belirlediğı müdahale senaryoları bir anda yok olup gitmişti. Ne yapacağı konusunda en ufak bir fikri yoktu. Tıp fakültesinde öğrendiğı her şeyi unutmuş, sanki daha önce hiçbir yaralı görmemiş gibi bir süre şaşkın ve çaresiz bir şekilde öylece baktı.

Şaşkınlığı gerçekte saniyeler sürmüş olsa bile, sanki saatlerce sürmüş gibi geldi. O sırada sıhhiye cemselerinden bir sedye getirilmiş, yaralı sedyeye güçlükle alınmıştı. Baş, kollar ve bacaklar birbirinden bağımsızdı sanki. Doktor Nedim kendini toparladıktan sonra yaralıya ilk müdahaleyi, yeni karargâhlarında bulduğu bir masanın üzerinde yapmıştı. Sıhhiye birliğinde yardımcı olacak askerleri de yeterince eğitemedikleri için, bir işbölümü de henüz gerçekleştirilememişti. Ve keza, acil müdahale için gerekli düzene ile malzemeleri de ortaya çıkaramamışlardı.

Belirli bir zaman sonra olayı duyan ve o anda başka bir cemsenin içinde bulunan Doktor Kemal de yardımına gelmişti. Doktor Nedim bu esnada, Hasan Çavuş'a telaşla seslenerek daha önceden hazırlanmış olan malzeme kutusunu cemseden getirmesini söyledi. Doktor halen askerın karnına iki eliyle bastırıyordu. O yaralanmaya çok fazla yapacak bir şey yoktu. Karnından sızan kanla birbirine karışmış bağırsak karışımı, gövdesinin her tarafına sıvanmıştı. Ama bütün bu umutsuz görüntüye rağmen müdahale etmek zorundaydı. Çaresinin olmadığını bilseler de bir şeyler yapmak zorundaydılar. İşte bu, doktorluk mesleğinin en acı anlarından biriydi. Ölüme gideni ölümden döndürememek ve o yolculuğa, tıbbi müdahale adı altında refakat etmek!

Bir anda, "Ölmedi mi daha o!" diyen tok bir sesle irkildiler. Çetin Yüzbaşı'nın sözleri ile her iki doktorun da yüz hatları gerilmişti. Korelinin yarası onları âdeta sağır ve dilsiz yapmıştı. Hasan Çavuş, bu arada doktorun istediği kutuyu getirmişti. Doktor Kemal kutuyu açtı. Büyük bir sargı bezini arkadaşına verdi. Ellerini askerin karnından çekip araya sargı bezinin tümünü sıkıştırdı. Bunları yaparken derin bir nefes aldı. Korelinin yüzüne tekrar baktı. Komutana cevap vermeden yaralıyla ilgilenmeye devam ettiler. Bağırıtı çağırıtı arasında cemsenin şoförü ne olduğunu anlayamadan gaza basarken girdiği çukurdan tekrar çıkmak istemiş. Fakat bu esnada kamyonun arkasında duran Koreli askeri fark etmemiş ve her şey bir anda olup bitmişti. Korelinin karın bölgesi bir bulamaç gibi karşısında kalmıştı. Olayı neredeyse baştan sona görmüştü Çetin Yüzbaşı. Askerin o halini görür görmez:

- Bu geri zekâlıya kamyonun arkasına kim gir dedi. Gel de karargâha bu Allah'ın belası ahmaklığı anlat!.. Daha ilk günden başımıza iş aldık!

Ölüm, yaralı için, kaçınılmaz sondu ama yine de yapılabilecek bir şeyler olmalıydı. En azından acısı dindirilmeliydi. Komutan âdeta sağır olmuşçasına söylediğine ilgi göstermeyen doktorların yanına giderek, kendisinin bile fark etmediği öfkeli bir bakış savurarak oradan ayrılmıştı.

Doktor Kemal, Korelinin ellerine, kollarına, bacaklarına iğneler batırdı ama bir damar izi bulamadı. Yaralının âdeta kanıyla birlikte bütün damarları çekilmişti. Soluk bedeni giderek soğumaya başlamıştı. Küçük bir dikkatsizlik az önce kendileri gibi kanlı canlı yaşayan bu insanın yaşamının sonlanmasına sebep olmuştu. Garnizona giren cemselerin manevra yapmasına yardımcı olurken tökezlemiş ve cemsenin arka tekerleğinin altında kalmıştı. Koreli tekerleğin altından çıkarıldığında gözkapakları birkaç kez istemsiz bir şekilde açılıp kapanmıştı. Ölüyordu.

Olay sona erdiğinde artık gün kararmıştı. Bir sigara yakan Nedim, yer değiştiren karartılara dikkatlice bakınca yarasa olduğunu fark etti. Çocukluğunda yarasaların gözlerinin az görmesine rağmen, bir yerden bir yere çarpmadan nasıl da böyle uçabildiğini hep merak ederdi. Sonra kitaplarla haşır neşir olan bir arkadaşı

anlatmıştı. Yarasaların büyük ve kıvrımlı kulakları varmış. Burun ve kulaklarındaki bu kıvrımlar bir tür duyu organı işlevi görüyormuş. Yarasaların çıkardığı seslerin frekansı aslında çok yüksekmiş, insanlar bu sesleri duyamasa da o sesler etraftaki cisimlere çarpıp geri döndüğünde onlar da yönlerini böylece bulurlarmış. Arkadaşının verdiği bu bilgi ona çok ilginç gelmişti ve hâlâ aklındaydı.

Sigarasından bir nefes daha aldı, bu sırada az önceki müdahale sırasında elbisesine bulaşan kanın kokusunu hissetti; içinde tiksintiyle karışık bir ürperti hissetti. Yarasalar çok iyi görmemelerine rağmen, sesleriyle yönlerini bulabiliyorken o ve onun gibiler gözleri göre göre hızla çarpacakları duvara doğru nasıl böyle fütursuzca ilerliyorlardı. Ölümün kirli yüzü, soğuk bir duvar gibi karşılarındaydı artık. Bundan sonra hep böyle; korku, kaygı, tedirginlik ve üzüntü girdabında dönüp duracaklardı.

Bir süre sonra karargâhın kapısında bir gürültü koptu. Bu bağrıışmalar yine anlamadıkları bir dildeydi. Anlaşılmaz bir dil olmasına rağmen bağrıışlardaki duygunun, kızgınlık olduğu apaçık belliydi. Bu bağrıışmalar birkaç dakika sürdü. Sonra yorgun gün kendini tekrar karanlığın sessizliğine bıraktı. Bu sessizlik içinde bir askerin kendisine doğru geldiğini gördü. Teğmen Hikmet'ti gelen.

- "Gürültü neydi Teğmenim?" diye sordu.

Omuz silkti Teğmen Hikmet. Canının sıkkın olduğu her halinden belliydi.

- "Karargâh bölgesine girmek isteyen yaşlı bir Koreli," dedi.

- Derdi neymiş?

- Tercümanın söylediği kadarıyla cemselerin balçığa çevirdiği yer onunmuş, çeltik tarlasıymış. "Bana izin verin, tarlamı göreyim," demiş. Adam, bağırdı, çağırdı, askerlerin yakasına yapıştı. Zararı ödenmeden, bir yere gitmeyeceğini söyleyip durdu. Sonra tercüman askerle birlikte cemselerin bulunduğu yere götürüldü. Tarlasına bakmış. Her taraf tekerlek izleri ve çamur tabii! Kendini yerlere atmış, ağlamış. Sonra geri getirdiler. Onun bağırtısıydı.

Başını üzüntüyle salladı Doktor Nedim:

- İşe bak. Sözde bu insanları kurtarmaya geldik! Daha ilk günden birini öldürdük, birinin de tarlasını mahvettik!

- Sulh getireceklerimizden birini öldürdük, birini de aç bıraktık daha ilk günden!

Sigarasından derin bir soluk aldıktan sonra Teğmen Hikmet'e doğru döndü Nedim:

- Sahi, ne yaptınız peki o yaşlı adam için sonuç olarak?

Karanlığın gölgesinde acı acı tebessüm eden Teğmen Hikmet omuz silkti:

- Ne yapabiliriz ki! Mutfaktan iki torba pirinç verdik. Kaderi-ne razı olup o karanlıkta çekip gitti.

Vatansız Yahudi Yasef

Gecenin dipsiz karanlığında yapayalnızdı Doktor Nedim. He- kimlik mesleği sırasında sıkça ölüme şahit olmuştu. Ama o günkü farklıydı. Yalnızlık ve çaresizliği en çok o anda duyumsamıştı. Cemsenin tekerleği altında kalan Korelinin o ürpertici görünü- şü tekrar tekrar canlanıyordu gözlerinin önünde. Ölüm, ha- yatın gerçeğiymiş ama... En sıradan, en basit şekliyle, en kabul edil- mez ve en çirkin haliyle ölmek hiç kimsenin kaderi olmamalıydı. Uzandığı yatağından doğruldu, yanı başına koyduğu ağaç kütüğü- nün üzerinde duran sigara paketini aldı. Besbelli bu gece uyku ha- ramdı. Yaşadıkları bundan sonra olacaklar için de ne kadar hazır- lıksız, çaresiz ve yetersiz olduğunu göstermişti. İçinde bir panik dalgası kabarmış, ruhunu önüne katıp sürüklemeye başlamıştı. Ne yapacaktı? Nasıl yapacaktı? Sigarasını dudaklarına doğru götür- rürken elinin titrediğini fark etti. Başını iki yana doğru salladı. Ça- lışmalıydı. Bütün bilgilerini en ince ayrıntısına kadar hatırlamalıydı. Her bir kelimeyi beynine kazımalıydı.

Komodinin çekmecesini açtı telaşla, içindeki kitabı çıkardı. Kutsal bir şeye bakar gibi bir süre elindekine baktı. Bir anatomi atlasıydı. Fakülte yıllarında fazlasıyla lüzumlu olmasına rağmen, sahip olamadığı kitap. Bir dosttan geriye kalan hediye idi ve kita- ba bakarken hediye edeni hatırladı. Senelerce arkadaşı Yasef'le ortak kullanmışlardı, ardından da Yasef giderken bu kitabı hedi- ye olarak vermişti Nedim'e. Yasef'in babası Eskici İsak getirmişti bu muhteşem hediye, ilişigindeki mektup ile beraber tabii. Ki- tabın üst kapağında bir erkek resmi vardı. Bedenin yarısının de- risi soyulmuş olan bu resme bir süre baktı. Fakülte yıllarında ilk gördüğünde ne kadar da korkunç görünmüştü bu tasvir ona. Bu- gün gördüğü manzarayı düşündüğünde aslında ne kadar da sıra- dan kalıyordu kitabın üzerindeki bu resim. Âdeta bir sanat icra edilir gibi katman katman soyulmuştu resimde görünen bedenin sağ yarısı. Birleştirilmiş dergilerden oluşan kitabın kapağının sağ

alt köşesinde duran "Netter" yazısının, hemen her çizimin altında olduğunu hatırladı. Kapağı açtı. Hemen ilk sayfada, bir ucu kapağın içi yüzünden dışarı taşmış ve üçgen şeklinde kıvrılmış saman renginde bir kâğıt gördü. Kâğıdı eline aldı ve yazının Yasef'in el yazısı olduğunu fark etti.

Kahraman kardeşler... Hür ve müstakil vatanımız buradakileri de kucaklamak, bağrına basmak istiyor! Ecdadımızın ruhları heyecanla bizleri beklemektedir. Hepimiz oraya koşalım ve onlara katılalım! Şuna ant içeriz ki bir tek can kalıncaya kadar çarpışarak, mukaddes toprakların hudutlarını kanımızla çizeceğiz!

Halutz Komitesi

Acı bir tebessüm belirdi dudaklarında. Yazının sonundaki tarihe bakıyordu; 12 Aralık 1946. Yasef'in o mukaddes gördüğü ülkeye gitmeden neredeyse iki sene öncesine ait bir tarihti. Zaten arkadaşının Filistin'e gitme isteğini ve kararını uzun bir süredir biliyordu ama onun bir komitacı olduğunu öğrenince şaşırmıştı Nedim. Yasef'in sarf ettiği cümleleri hatırladıkça şaşkınlığı daha da artmıştı.

- "Bu cihan Yahudiler için bir cehennem olarak kurulmuş," diyordu Yasef.

Sonra duraklamış, gülümsemiş ve,

- "Ama," diyerek tekrar susmuştu.

- "Aması ne Yasef?" diye sormuştu Nedim.

- "Boşver," diye yanıtlamıştı onu Yasef.

Yüzünde garip bir ifade vardı. Anlatacaklarına Nedim'i inandıramayacağı için devamını getirmek istemediği her halinden belliydi. Ama bunu söyledikten sonra arkadaşının yüz hatlarındaki kırılganlığı görünce karar değiştirip devam etmişti konuşmasına:

- Elbet bir gün değişecek her şey. Evet, buna bütün kalbimle inanıyorum!

O sözlerin ardından uzun bir nutuk atarak son yıllarda yaşadıkları ayrımcılıktan bahsetmişti. Türkiye'nin Türklerden ibaret olduğunu savunan anlayıştan, sokaktaki insanın ağzında; Yahudiğin, Ermeniliğin, Rum olmanın aşağılanma ya da küfür malzemesi haline gelmesinden, gâvur sayılmaktan; varlık vergisinden ve

Müslüman olmayanların üç kuruşlarının devleti idare edenler ile şovenist, milliyetçi basının gözüne batmasından... Kendi düşüncelerini haklı çıkaracak her şeyden bahsetti Yasef.

Arkadaşının anlattıklarına belli ölçülerde hak vermiyor değildi Nedim. Özellikle Cihan Harbi yıllarında Almanların baskılarının da etkisiyle giderek güçleşmişti yaşamları. Struma faciası bunun en acı örneği değil miydi? Yasef'ten dinlemişti bu olayı. Gemiye doluşup Romanya'dan kaçan Yahudilerin kıyıya çıkmasına hükümet müsaade etmemişti. Günlerce gemide pislik, açlık ve sefalet içinde yaşamışlardı. İstanbul'daki Yahudi cemaatleri; zar zor, yalvar yakar gemiye yiyecek taşımışlardı. Sonra gemi yine Karadeniz'e açılmaya zorlanmış; açılır açılmaz da, Rus denizaltıları tarafından Alman gemisi zannedilerek torpillenmişti. Birkaç kişi dışında gemideki yüzlerce kişiden kurtulan olmamıştı. Sadece bu kadar mıydı? Hükümetin baskıları sonucu Yahudi esnafın durumu da giderek kötüleşmişti. Bütün bunların arkasından ne tür baskıların geleceğini kimse tahmin edemiyordu. İşte öyle bir ortamda Filistin, birçok Yahudi için eldeki tek kurtuluş seçeneği gibi görülmeye başlamıştı.

Evet, olanların ve yapılanların bir kısmının farkındaydı Nedim. Bunları düşündükçe arkadaşına da hak vermiyor değildi. Ama yine de... yine de böyle gitmemeliydi! Gidilmemeliydi.

- "Yaşananlar ve çekilenler sadece size özgü değil," demişti Nedim.

Onun da çok iyi bildiği, babasının yaşadığı olumsuzluklardan bahsetmişti ona. Sıradan bir insan olmak da bir Yahudi olmak kadar zordu. Bazı zamanlar da belki de daha da zor... Nedim'in babası da uzun yıllar muhabirlik yaptığı zamanlarda ya hapiste ya sürgünde eziyet çekerek ya da açlığa mahkûm bırakılarak canından bezdirilmemiş miydi? Babasının çalıştığı gazetesinin kapatılmasını ve baskı altında tutulmasını anlatıp durmuştu. Ülkedeki olumsuzlukların tümünün, memleket idarecilerinin faşist Almanların mikrobuna yakalanmış olmalarından kaynaklandığını söylemişti. Ve bu hastalığın, günün birinde kendi kendini yok ederek kaybolup gideceğini anlatmıştı. En azından o şekilde hayal etmek, kendisini de rahatlatan bir düşünceydi. Ama tüm bu anlattıkları fikrini değiştiremiyordu Yasef'in. Karşısındakini

ikna edemeyen cümleleri art arda karşılıklı yineleyip duruyorlardı böyle anlarda.

- O bahsettiğin halkın işyerleri yağmalanıp halkı sürülmedi...
- Can alıcı vergilerin konulması haksızlık, biliyorum.
- Kendi ülkemiz olmadan hiçbir şey düzelmeyecek!

Yasef'in bu ateşli çıkışları ve Filistin'e gideceğinin işaretlerini vermesi Nedim'i tedirgin etse de kendini rahatlatmaya çalışıyordu. Oralara gitmek, onlar için bile o kadar da kolay değildi. Uzunca bir uğraş vermek gerekiyordu; pasaportlar, ikamet tezkereleri, sefarethane damgaları... Aynı istekle yanıp tutuşan birçok Yahudi'nin Filistin'e gidebilmesi mümkün olamamıştı zaten. Birçoğu için bir hayal olarak kalmıştı.

Arkadaşının kendi el yazısıyla kaleme aldığı, sararmış mektup hâlâ elindeydi. Mektubun yazıldığı tarih, fakültenin ikinci senesine denk geliyordu. Arkadaşlıklarının üzerinden bir yıl geçmişti. Yedikleri içtikleri o senelerden itibaren ayrı gitmedi. Sıkça Karaköy'deki Royal fabrikasının önünden Tophane'ye çıkıp sahilden yürüyerek Kabataş'tan, Yasef'in ve cemaatinin yaşadığı Ortaköy'e giderlerdi. O yürüyüş yolunu tekrar hatırladığında değişik bir huzur kapladı Nedim'in içini. Dolmabahçe'nin önünden başlayıp Ortaköy'e kadar uzanan yoldaki çınar ağaçlarının altından geçişleri, Ortaköy'e ulaştıklarında, Palanga Caddesi üzerindeki Cumbalı Konakları'nın bağ ve bahçeleri arasından geçerek tepeye tırmandıkları zamanlar... O yokuşun bir noktasından sonra âdeta her adımdan sonra birlikte dönüp dönüp gittikçe büyüyen dalgalı çivit maviliğe hayran hayran bakarlardı. O manzarayı her gördüğünde, "Burası cihanın en güzel yeri," derdi. O cümleyi her söylediğinde Yasef takılırdı arkadaşına.

- Beyim, bu cihanda başka nereleri gördünüz acep?

Nedim'se ısrar ederdi düşüncesinde:

- Yok, gitmesem de biliyorum. Burası cihanın en güzel noktası!

Aralarında geçen bu konuşmalardan sonra Yasef'in hüzünlendiğini hissedirdi. Belki de buralardan gitme planlarının henüz olgunlaşmamasına dair tarif edilemeyen, kırık bir hüzündü hissettiği.

- Biliyor musun Nedim şu güzel maviliğin ne acılar barındırdığını?

- Evde anam hep 41'ler deyip gözyaşı döker.

- Strumayı anlatır.
- O istenmeyen gemiyi.
- İstenmeyen masum insanları.
- Aç ve sefil halde katledilişlerini...

Struma ismi geçtiğinde iki arkadaşına uzun ve derin bir sessizlik çökerdi. Nedim, işte o anlarda onun yerine koyardı kendini. Doğup büyüdüğü toprakları ansızın ve istemeyerek bırakıp gitmek... Doğduğu yeri, büyüdüğü sokakları, mahalleleri, o yerlerde yaşanan tüm anılarını; dostlarını, arkadaşlarını bırakıp gitmek. Güvensizlik... Sonu belirsiz bir yolculuğa çıkmak... İçi daralır, ürperirdi Yasef'in yerine. Hüzünlü bir durgunluğu hissettiği anda arkadaşına sorardı:

- Yine Filistin'e mi gittin?

Daldığı düşüncelerden süratle sıyrılır, gözleri hafifçe buğulanaarak zoraki gülümserdi Yasef;

- Yok canım, dünyanın en güzel yeri hiç bırakılır mı?

Sonra tepede bir yerde çömelip ellerinde Yasef'in yeni almış olduğu o anatomi atlasını açar, orada ders çalışırlardı. Kasları, kemikleri, kafatasının yüzlerce girinti ve çıkıntılarını tek tek Latince isimleriyle ezberlerine almaya çalışır; ezberlerini pekiştirmek için birbirlerine sorular sorarlardı. Ama sık sık ara verip yeniden Yasef'in bir yerlere gitmekteki hayallerinden konuşmaya başarlardı.

Zamanla bazı hayaller soğurdu. Ama Yasef cephesinde bir şey değişmiyor, aksine giderek daha da fazlasıyla bağlanıyordu davasına. Planladığı yolculuğundan önce belki de davasının gereklerini yerine getirecekti. İstanbul'daki Yahudi topluluğunun sosyal gereksinimlerini mümkün olduğunca karşılamaya çalışıyordu. Kâh fakir bir Yahudi için erzak temin ederken kâh Filistin'e gitmek üzere olan bir aileye para toplarken kâh oturdukları Portakal Sokak'taki Yahudi çocukların barındığı yetimhanede çalışırken görülürdü Yasef. Hatta bir yaz, Yahudi erkek çocukları için mohel (sünnetçi) bile olmuştu. O anlarda Nedim de arkadaşının yanında durup çocukların pansumanlarında yardımcı olmuştu. Çok keyif aldığı bir işlem değildi ama o anlarda yapabilecek başka birileri de bulunamamıştı. Her sünnet işi çıktığında:

- "Umarım günün birinde postu fazlaca kesip bir Yahudi'nin gazabına uğramam," diye söylenip durmuştu.

Yasef aynı zamanda, Ortaköy çarşısındaki Alliance Mektebi'nde çocuklara ücret almadan biyoloji, matematik ve fizik dersleri verirdi. Bu işi okulda İbranice, tabiat bilgisi ve cebir öğretmeni yapan ve kendisinin de öğretmeni olan Madam Mela'nın isteği üzerine yaptığını söylemişti. Ara sıra da Dereboyu Caddesi'nde muayenehanesi olan Doktor Arel'in yanına giderek muayene yapmayı ve ilaç isimlerini öğrenmeye çalışırdı. Yaralara dikiş atmayı da yine orada öğrenmişti. İş o kadar hızlıca öğrenmişti ki bazen Doktor Arel'in yaralıyı tamamen kendisine bırakıp başka işleriyle ilgilendiğini anlatmıştı. Yasef'in bütün yaptıklarını düşündükçe çok daha iyi anlıyordu ki bütün bu işler birer hazırlık ve hedefinden hiçbir an vazgeçmediğinin işaretleriymiş.

Arkadaşlıklarının o yıllarında Nedim, Ortaköy Musevilerinin bazılarını tanımıştı. Bunlardan biri Mösyö David'di. El arabasıyla veresiye mutfak malzemeleri ve züccaciye satıyordu. Annesi için bir cezve almıştı ondan. Çarşı esnafının kendisini Mösyö Davut diye çağırmasına bile epey zamandır kızmıyordu David. İyi bir adam olarak hatırladı Mösyö'yü. Birkaç hafta sonra cezvenin parasını ödemeye gittiğinde daha iyi anlamıştı bunu. Parayı uzattığında elinin tersiyle para tutan elini hafifçe itmişti Mösyö:

- "Bu ne ki bre evlat! Borcun falan yok bana. Hediyemdir mamışine o cezve," demişti.

O tanıştığı insanların hangi birisinden iyilik görmemişti ki Nedim? Dereboyu'nda oturan Mamika'nın yaptıklarını nasıl untabilirdi? Yıllar geçiyordu. Fukara topraklara yardım edileceği söylenip durulmuştu. Sonunda o yardımlar gelmişti. "Marshall Yardımı" diyorlardı o zamanlar gelen yardımlara. "Yardımsever Amerikalılar" ülkemize yardım eli uzatıyorlardı. Ulaştırılan yardımların yanı sıra giyecek, yiyecek gibi levazımatın yoksul ve bakıma muhtaç ailelere ulaştırılması amacıyla Mösyö Grosman ile birlikte hiç durmadan çalışırdı Mamika Hanım. İşte o günlerde birçok defa Mamika, Nedim'e de paket hazırlar ve bir köşeye çekerek fısıltıyla, "Bunları anışkona götür," derdi.

O zor zamanlarda Nedim'in çalışmak zorunda kaldığında da yine yardımına Museviler koşmuştu. Ortaköy'de kıraathane işleten Çaycı Haim, hafta sonları oğlu Moiz'in dinlenmesini istemişti. O yüzden belki de öyle göstererek Nedim'e iş vermişti; devam

eden Cihan Harbi'nin son yıllarında. Sonra bir de Balıkçı Yitsak vardı. Ara sıra onun dükkânında balık yerlerdi Yasef'le birlikte. Bazı günlerde Raşel de eşlik ederdi onlara. Balıkçı Yitsak'ın kızarttığı istavritleri yerken sakalını kaşıya kaşıya mahalleden öyküler anlatışını dinlerlerdi. Her birisi için kesin olan bir şey vardı ki o da anlattığı öykülerin istavritlerinden daha lezzetli oluşuydu. Ama en güzeli, onun sandalıyla zaman zaman açıldıkları balık avıydı. Denize açıldıklarında o muzip öyküler anlatan adam denizin meşakkatlerinden bahsederdi hep.

- "Hep günlük güneşlik bellemeyin buraları," demişti en keyifli av gününde.

Sardığı sigarasını tütürürken bir öne bir arkaya doğru yaylanarak kürek çekmeye devam ediyordu. Teknenin bir ucunda kendisi, diğer ucunda Yasef ve Raşel otururdu.

Ortaköy'den açıldıklarında yakından görünen Beylerbeyi kıyıları, sanki giderek uzaklaşıyordu. O keyifle geçen günün dönüş yolunda yaşadıklarını hatırlamıştı Nedim. Karadeniz'den bir şilebin geldiğini fark ettiler. Bir süre sonra küreklere önce Yasef sonra da Nedim geçmişti. Nedim kürek çekerken Yasef teknenin arka ucundaydı. Karşısında Yitsak ve Raşel duruyordu. Raşel'in yüzüne, gözlerine sanki rengârenk binlerce kırık aynadan yansıyan pırıltılar vuruyordu. Arada bir kumral saçlarının arasına güneş kırıkları düşüyor, saçları tek tek aydınlanıp sararıyordu. Bütün bu olağanüstü manzarayı seyre dalmışken bir siren sesi Boğaz'ın tepelerinden yankılanmıştı. Nedim olağanüstü bir hayalden o sesle irkilerek çıkıvermişti. Hemen arkasından Yasef'in sağ omzuna kuvvetli dokunuşunu hissetmişti:

- Birader daha kuvvetli asıl küreklere, yoksa hepimiz şilebe yosun gibi takılacağız!

Karadeniz tarafından bir sandal gibi görünen o şilep yaklaştıkça büyümüş, kocaman bir canavara dönüşmüştü. Yasef'in söylediği gibi onun karşısında hiç şansları olamazdı. Raşel'in renkten renge görüntüsünün üzerini de bir anda büyük bir gölge sarıp sarmalamıştı. Telaşla kürek çekmeye başlamıştı. Bir ara kayığın reisine doğru endişeli gözlerle bakmıştı. Reisin sakın görüntüsü Nedim'i biraz rahatlatmasına rağmen şilebin üzerlerine düşen gölgesinin yarattığı korkudan kurtulabilmesi mümkün olamamıştı.

Şilepten birbiri ardına gelen uzun siren sesi, Nedim'in paniğini daha da artırmıştı. Kollarındaki kan kesilmiş gibi, kendini güçsüz hissetmişti. Sanki çektiği kürekler, kayığı bir karış bile hareket ettirmiyor gibiydi. Raşel'in gözlerindeki mavi ve yeşile çalan o parıltının giderek küçüldüğünü ve bir süre sonra tamamen yok olduğunu fark etmişti.

Kısa süre sonra kıpırtılar tamamen kaybolmuş, önce reisin, sonra Raşel'in, en son olarak tüm teknenin üstüne büyükçe bir gölge düşmüştü. Hemen yanı başlarından, neredeyse sandala sürünecek kadar, yakın geçiyordu şilep. Güçlü motorunun titreşimleri, sandalın tabanında bile hissediliyordu. Gemideki mürettebat, bir tepenin üzerinde duran noktalar gibi denize doğru sarkmışlardı. El kol hareketleriyle bir şeyler söylemeye çalışıyorlardı. Geminin geçişiyle birlikte büyük bir hışırtıyla akıntı kanalları oluşmuştu. Bu kanalların içinde dönen ve gerisin geriye akan kayık, şilebin arkasına doğru yol almıştı. O sırada tekne bir tahterevalli gibi sallanmıştı. Raşel'in denize doğru batıp çıkışını izlemişti Nedim. Şilebin arkasında bıraktığı beyaz köpüğün içinde öylece kalakalmışlardı. Beyaz köpük hızla eski maviliğine dönerken, şilebin arkasında yazan büyükçe yazıları okumuşlardı: "Navora-Romenia." Kürekler, titreyen avuçların içinde ileri geri hareket etmeye devam etmişti.

- "Çekme bre artık," demişti bu sırada reis.

O talimatla kürek çekmeyi bıraktığında, kollarında sızıyla karışık bir katılık hissetmişti. Ondaki tükenmişliği gören reis, tekrar küreklerin başına geçerken:

- Haftada bi gez Garadeniz'den geleyi, bi de gideyi.

Küreklerin başına geçtiğinde ise sandalın bir ucunda bırakmış olduğu tabakasını göstererek:

- "Bi cigara sar bakem," deyip eklemişti, "Şimdi anladınız mı denizden ekmek kazanmanın zorluğunu?"

O gün Ortaköy'den evlerine kadar tekrar yürümüş, sanat fakültesine kadar da Raşel ve Yasef ona eşlik etmişti. Raşel sanat fakültesinde okuyordu ve o yıl resim bölümünü bitirecekti. Günbatımının açık tondaki kızılığı, Kızkulesi'nden ötelere doğru yansıyor; sol yanlarında kalan denizden hiç eksilmeyen dalgaların getirdiği serin iyot kokusu içlerine işliyordu. Kabataş'tan baktılar

ötelere. Batmakta olan ve portakal rengi ile kızıl arası bir renge bürünmüş olan güneş, Sultanahmet'in minarelerinin ucunda yanan bir kandil ışığı gibi görünüyordu. Saniyeler içinde kızılık yerini bir koyu morluğa bırakmıştı. Raşel ve Yasef, oradan az ileride ayrıldılar Nedim'in yanından. Her ikisinin arkasından bakmış, Raşel'in tıpkı güneş gibi giderek kıızıdan griye dönen bedeninin küçülerek kayboluşunu hüznle izlemişti.

Doktor Nedim'in elinde hâlâ "Netter" imzalı anatomi atlası duruyordu. Anılar eşliğinde rastgele çeviriyordu sayfaları. Baktığı bir sayfanın sol tarafında bir insanın göğüs kafesi resmedilmişti. Yüz kısmı çizilmemişti. Açık mor renkte iki taraflı akciğerlerin arasında, kahverengi kalbin ucu görünüyordu. Sayfanın sağ tarafında ise bir kalp resmi vardı. Kalbin ucundan görünen büyük iki damarın Latince isimleri oklarla gösterilmişti. Latince isimler... Hiçbirisini okumadı. Sayfalara değil geçmişine bakıyordu âdeta. Karaköy rıhtımındaydı. Yasef'in yıllarca planladığı ve gelmesi için uğraştığı o günde idi.

Rıhtım hıncahınç insan doluydu. Yolcu salonunun önü, duvar dipleri ve karşısındaki geniş saha; kadınlı, erkekli mahşerî bir kalabalıkla dolmuştu. Bavullar, sandıklar, sepetler arasında; koca koca yamalı bohçalar, torbalar ve yırtık pırtık bezlerle sarılmış eşyalarla birlikte, alanda adım atacak yer yoktu. Karaköy rıhtımında bir mavna hazırlanmıştı ve az sonra pervaneleri bilinmez topraklara doğru çırpacaktı.

Yolcular sefil bir durumda beklemişlerdi bu yolculuk gününü. Kimisi İzmir'den, kimisi Bursa'dan, Edirne'den gelmişti. Aç, susuz bir halde, kıraathane köşelerinde kıvrılıp ne uyuyarak ne de tam ayık kalarak bekliyorlardı kaderlerini. Bir kısmı aylarca o limanın çevresindeki barakalarda konaklamak zorunda kalmış, çoğunun bir çay içmek için bile parası kalmamıştı. Bir kısmı ciddi bir şekilde hastalanmıştı. Çeyizine kadar olan varlıklarını satmış genç kızlar, kucaklarında meme arayan bebekleriyle kadınlar, işyerlerini yok pahasına satmış Yahudi esnaflar... Hepsi çaresizlik içindeydi. Eretz İsrail'e (İsrail Diyarı) gitme istekleri, önceki hayatları ile işlerini yıkmakla mümkün olabilirdi ve de öyle olmuştu. Oraya varmak ya da ölmek dışında başkaca bir seçenekleri yoktu artık.

Şimdi burada, bu insanlarla yolculuğa çıkmayı bekleyen Yasef ve Raşel'le birlikte; aylar önce o insanların ihtiyaçlarını karşılamak için haftalarca uğraştıklarını hatırladı Nedim. Sonrasında tıp fakültesindeki arkadaşları Zehra da bu yardım faaliyetlerine katılmıştı. Nedim o günlerde Raşel'in çabasını hayranlıkla izlemişti. Çoğunlukla çaresiz kadınların ve çocukların arasında görüyordu onu. Kimi zaman ağlayan bir çocuğu susturmak için komiklikler yapmaya çalışırken kimi zaman da ekmek somunlarını dağıtırken izliyordu Raşel'i. Artık takatlerinin kalmadığı günlerin birisinde, o çaresiz topluluğun karşısına oturup elindeki kalemle boş bir kâğıda çizimler yapmıştı.

Raşel'in bu kadar yorgunluktan sonra, nasıl olup da kalemi oynatabilecek gücü bulabildiğine hayret etmişti. O soğukta ellerini nasıl bu kadar hünerli kullanabiliyordu? Darbeleri her geçen saniyeyle birlikte hızlanırken ritminden, ahenginden hiçbir şey kaybetmiyordu. Soğuktan ellerinin mavi damarları belli belirsiz hale gelmişti. Yine de o anda, ısınılabilecek ve sığınabilecek en güzel şeyler olarak görünmüşlerdi. O ellere dokunmak istemişti o an. Ellerini ellerinin arasına almak, ısıtabileceği kadar ısıtmak geçmişti içinden. Ama yapamadı, yapamazdı. Bu ruhunu sıkıştıran gelip gitmelerden kurtulabilmek için Raşel'in yanından kalkıp Yasef'i aramaya çıkmıştı. Bir süre sonra Yasef'le birlikte döndüklerinde beyaz kâğıdın büyük bir kısmı, anlatacağı öykünün çizgileriyle dolmuştu. Kâğıttaki kompozisyonda oturan bir anne ve çocuğun tasviri çıkmıştı. Annenin bir eli, üç yaşlarında bir kız çocuğunun karmakarışık duran saçlarını okşar gibi duruyordu. Çocuk belki de yaşamının en huzurlu uykusuna yatmış gibi kıpırtısız duruyordu. Annenin diğer elinde ise bir parça ekmek vardı.

Yasef ve Raşel daha önce hiç yaşamadıkları ve görmedikleri bir yeri artık vatan olarak belirlemişlerdi. Neyle karşılaşacaklarını bilmeden bir yolculuğa çıkacaklardı. Nedim o anda bile anlayamamıştı Yasef'in kendi dünyasında yaşadığı ve onu şu an bilinmezliğe sürükleyen o duyguyu. Kendisi için bu kadar yabancı ve bilinmez olan bir toprak parçasının Yasef için de bir o kadar kabul edilmez olması gerektiğini düşünmüştü. Aynı topraklarda yaşamışlardı ve aynı şartlardaydılar. Hatta hatırlayabildiği tüm anlarda Yasef'in yaşam şartları kendisinininkinden daha iyi olmuşken Filistin

denen yerdeki ısrar da neyin nesiydi. Yasef için hep ulaşılması gereken bir hedef olmuştu. Söylenecek tek bir söz bile kalmamıştı onun için. Nedim için artık sorun Yasef'in gidiyor olması da değildi. Yalnız gitmeyecek olmasıydı esasında. Raşel niye gidiyordu ki? İzin vermemesi gerekirdi Raşel'in kendisiyle gelmesine. Raşel'i de bir pusun ardındaki bilinmezliğe sürüklemiş olacaktı.

Vakit giderek yaklaşıyordu. Rıhtım parmaklarının gerisinde kadınlı erkekli yüzlerce genç ve yaşlı birikmişti. O kalabalığın arasında dolaşan gazete satıcısı çocukla yine göz göze gelmişti. Çocuk, toplanan kalabalığın ne olduğundan habersiz, avazı çıktığı kadar bağırmağa devam ediyordu. "Yazıyor!.. Yazıyor!.. Filistin'e kaçan Yahudileri yazıyor!"

Toplanan insanların her birisinin yüzünden, gözlerinden hüznün akıyordu. Ayrılığın, kopuşun hüznü... Hem de bir şahab gününde ayrılmak... Galata Limanı'nın balkonunda toplananların hiçbiri o günkü yolculuğu hayra alamet olarak görmemişti ama izinleri gereği vapur limandan o akşam ayrılmak zorundaydı. Nedim'in yanında durmuş, Yasef'in her zaman "Mami" diye seslendiği annesi Sara, kocası İsak'a sarılmış hıçkırıklar eşliğinde sızlanıyordu. O yaş grubu Musevilerin çoğunun yaptığı gibi farkında olmadan hem Türkçe hem de Ladino dilini birlikte kullanarak yakarmıştı:

- Gidiyorlar işte! Gidiyorlar...

- Na! Ya se estan indo. Ya se estan indo...

Oysaki Sara Kadın, oğlunu kararından vazgeçirmek için bir annenin yapabileceği her şeyi yapmıştı. Bir annenin çocuğuna yapabileceği ne duygusal baskı varsa! Acındırmadan acımaya kadar... Hiç gitmediği ve aslında dünya üzerindeki yerini dahi bilmediği Filistin'deki yaşama dair duyduğu en kötü örnekleri anlatıp durmuştu. Sadece duyduklarını değil, bir annenin evladı için hayal dünyasında bile kurmak istemeyeceği her şeyi ağlamaklı bir şekilde defalarca savurup durmuştu. Ama nafile! Bir arada oldukları son Pesah (Hamursuz) Bayramı'nda Nedim de Yaseflerin evindeydi. Un, yağ ve tuzdan yapılan pesahın kokusu evin her yanına yayılmıştı. Sara Kadın, bir taraftan mutfağın köşesine sakladığı çatal, kaşık ve tabakları çıkarırken, bir yıldır kullandıklarını sarıp sarmalayıp yenice çıkardıklarının yerine kaldırmaya çalışmıştı.

Bütün bunları, yaparken oğlunu gideceği yoldan döndürmek adına bazen yalvarıyor bazen de iç çekerek konuşuyordu. Bir vakit sonrasında artık dayanamayıp kaşlarını çatıp Ladino'yla:

- *"Si tu no tynes pasyon para ti, ten unkopo pasyon para tu madre."*

Bu konuşmalar sırasında, Nedim, bir süre arkadaşının simasındaki burukluk ve muziplik arasında gidip gelen tebessümleri izleyerek anlamlar çıkarmaya çalışıyordu, Yasef bir yandan annesine cevap verirken diğer bir yandan da konuşulanları tercüme ediyordu:

- "Kendine acimiyen, barım mamikine bir parça aci," demişti.

Yasef, çoğunlukla sessiz bir tebessümle izlerdi annesini. Annesi konuştuğu o tebessüm ederdi. Söylenenlere yalnızca bir parça karşı çıkıp kabul etmiyordu söylenen hiçbir şeyi. Annesi de oğlunu çok iyi tanıyordu. Karşısında duran genç adamı ikna edemeyeceğini çok iyi biliyordu. Hâlâ kucağında sevip büyüttüğü inatçı bir keçiden başka bir şey değildi. O güzel yavrusunun nasıl olup da her şeyi hiçe sayabilmesini, böylece kendine kıyabilmesini her seferinde üzüntüyle karışık bir şaşkınlıkla karşılıyordu. Sonunda mahzun ve derin bir sessizliğe gömüldüğünde, Yasef yüzünde kaybolan o ince tebessümle annesini rahatlatmaya çalışmıştı:

- *Mira mamika lo dişitez muy bueno. Custo por esta kale ke me vaya.*

- Bak mami, iyi söyledin. Tam da bunun için gitmem iyi olacak.

Ama bu sözler, kadının hıçkırıklarını azaltmamıştı. Bunu gören Yasef, üzüntüsünü belli etmemek için şakaya vururdu.

- *Mamika, la idea de ti i del papa, i de todos los ke konosemos, por toda la vida ke estuvitej kon penseryos negros.*

Yasef, hiç sıkılmadan annesiyle birbirlerine söylediklerini çevirmeye devam etmişti:

- Mamiğim, senin ve papanın ve daha bildiklerimizin hepsinin; ömrünüz boyunca yaşadıklarınızı, hele hele şu son on yılda yaşadığınız tasaları düşün.

- *Hı, hı! Estas avlando custo mi alma, tu no mires a tu madre, el corason lo tyne una ansina la otra parte otro modo.*

- Hı, hı! Doğru söylen canikom. Sen mamikine bakma işte.

Arkadaşının yapmış olduğu bu çeviri sonrası Yasef'in ailesinin daha önce yaşadıklarını hatırlamıştı Nedim. Çok uzak değildi, on üç yıl kadar önce, Trakya'da diğer insanlarla barış içinde yaşarken hiçbir sebep yokken yaşadıkları o yağmadan canlarını zorlukla kurtarıp kaçmışlardı. Yeniden ve en baştan başlamışlardı ama her zamankinden daha ürkekçe ve korku içinde. Silinmemişti ve de silinmeyecekti üzerlerindeki o gölge. O zorunlu göçün üzerinden ancak sekiz yıl geçmişti ki, kırk ikili yıllarda olsa gerek, babası kırklı yaşlardayken askere alınmış birçok Yahudi gibi. O dönemlerde Nazi faşizimin yaptığı gibi erkekleri kadın ve çocuklardan ayırmışlar. Paramparça olup savrulan o küçük topluluk içinde yeni bir korku yayılmış. Tecrit ve sonrasında yok edilme...

- *Mamika, en esta patria no mos konsintimos komo kreaturas portijadas? Siempre kualo va ser amanyana? No estivimos penser-yozos? La kulpa de esto ez porke no tuvimos muestra patria, mamika.*

- Mamiğim, her zaman kendimizi bu ülkenin üvey evlatları gibi hissetmedik mi? Her zaman yarın ne olacak diye hep tedirgin, huzursuz yaşamadık mı? İşte bunların hepiciğinin sebebi vatan-sızlıktır, mamiğim.

Nedim'in gözleri arkadaşı konuşurken sağ şakak bölgesinden kafasının arkasına doğru ince bir çizgi şeklinde görünen saçsız bölgesine takılmıştı. Çocukluktan kalma bir taş sıyrığı olduğunu biliyordu. Gözlerinin önünde Yasef'in okula gitmiş olduğu o zamanları hayal etmişti. Tedrisat mektebine giden o çocuk, "Vatandaş Türkçe Konuş" pankartları asılı mahallelerin sokaklarından geçerken başka çocukların kendilerini "Pis Yahudi" diyerek taşlamaları. İlk kez bir insanın diğerine sebepsiz öfkesini avuçlarına bulaşan kanla hissetmiş. Bir daha da unutamamış.

- *Si, si! Custo, custo. Ma corason de madre... El ke no tyene kualo save?*

- Hı, hı! Doğru, doğru. Ama ana yüreği... Sahip olmayan ne bilir.

Annesinin birazcık sakinlediğini görünce içi rahatlar, yüzünde daha parlayan bir tebessüm belirirdi Yasef'in. Tam o anda annesine sarılırdı ama sarılmak da yetmezdi. Annesini ninni dinleyen bir bebek gibi sağa sola sallayarak:

- *Si no yo ati i al papa voz deşava i me iva al ginnam del diz-yerto.*

- Yoksa seni de papayı da bırakıp da çöl cehennemine gider miyim.

Defalarca izlemişti Nedim, Yasef'le annesinin muhabbetlerini, içten içe yalvarışlarını. Ama olmamıştı. Ayrılış vakti gelip çatmıştı. Sonra kalabalık bir yün yumağı gibi açılmaya, seyrelmeye ve dağılmaya başlamıştı. Bir kısmı rıhtımdaki mavnadan bozma gemiye binerken bir kısmı da rıhtımda biraz daha geriye doğru çekilmişti. O zoraki metin duruşlar, geminin halatının denize atılışıyla birlikte paramparça olmuştu. Eskici İsak ve Nedim göz göze gelmişlerdi. Yaş süzülüyordu saçları kırışmış adamın yanaklarından. Eskici İsak, Yasef'in gelip geçici bir heves ve macera içinde olduğunu düşünmüştü. Her gençte olduğu gibi... Bir gün o da gelip geçecekti. Ama geçmemişti işte! Bir gencin en isyankâr duygularının karşısında kim durabilirdi ki! Ama o ikna edemeyeceğini bile bile çabalamıştı, bu zamansız gidişi engellemek için. Belki... Belki değil mutlaka... Yasef'in yaşlarında olsaydı o da hiç kimseleri dinlemeden çekip gitmeyi seçecekti. Eskici İsak'ın gözyaşını görmek, Nedim'i de engel olamadığı bir hissiyata sürüklemişti. Eskici İsak, babasının kaybından sonra Nedim ve annesine çok destek olmuştu. Annesinin, Eskici İsak'a kendilerine yapmış olduğu desteklerden dolayı minnettar sözleri gelmişti aklına.

- Allah o adama gözyaşı döktürmesin!

Geminin motorlarının çalışmasıyla bacadan çıkan kirli duman, rüzgârın da etkisiyle rıhtımın üzerine çöküyordu. Rıhtımda kalan son yolcuların kimisi ağlaşarak kimisi aceleyle konuşarak ikide bir birbirlerine sarılıyorlardı. Gemiye binmeye hazırlanan Yasef ve Raşel, Nedim'e doğru döndüklerinde Nedim Yasef'in yüzünün, oraya toplanmış diğer insanlarınkinden farklı bir şekilde aydınlanmış olduğunu gördü. O güne kadar hiç yakalamadığı bir tebessümle bakmıştı, rıhtımdaki insanlara. Kucaklaştılar. Kucaklaşma ânında Nedim, Yasef'in omzu üzerinden arkasında duran Raşel'le göz göze gelmişti. O anda yüreğinden bir sızı kopup boğazına yürümüştü. Ağzından tek bir kelime bile çıkamamıştı. Rıhtımda kalanlardan yükselen "Yule, yule" sesleri ile beraber uzayıp

giden hayaller de artık sona gelindiğini hissettirmişti buz gibi bir duyguyla.

Sara Kadın, başını kocasının omzundan zorlukla kaldırıp kı-zarmış gözlerle vapurun ayrıldığı yöne bakabilmişti. O da artık Yasef'in duymayacağını bile bile, diğer anneler ve kadınlar gibi iyi temennilerle yollamalıydı oğlunu. Zorlukla, her kelimeyle birlikte iç çekerek söyleyebilmişti o temennilerini:

- *Kaminos de leçe i miel* (Yolların süt bal olsun).

Nedim göç etmenin gidenler için yeniden doğmak, geride kalanlar içinse terk edilmişlik ve öksüzlük anlamına geldiğini hisset-mişti. Kaybetmiş olduğu, sadece uzun yıllar bir arada yaşadığı arkadaşları değildi. Hayalleriydi, Raşel'di... Yasef'in kısa boyu, kara saç-ları, geminin uzaklaşmasıyla seçilmez olmuştu. Raşel de Yasef'in yanı başında, her iki dirseğini küpeşteye dayayıp ellerini güçsüz bir şekilde sallamıştı. Raşel'in omzu Yasef'inkiyle birleşiyor gibiy-di. Bir süre sonra o noktada belli belirsiz hal aldılar. Sanki bir göl-genin içinde bütünleşmişlerdi.

Bir insanın diğer bir insanın hayatındaki varlığı ancak bir ha-yaldi. Ufukta kayboluşlarıyla birlikte hiçbir zaman birbirlerinin yaşamında yer almamışlar gibi gelmişti. Hem Yasef hem de Raşel... Hiç olmamışlar gibi! İnceden inceye içini sızlatan şeyin ne ol-duğunu bulmaya çalışmıştı. O duygu, sadece kaybetmeye karşı ruhunda beliren bir teselli çabasından ibaretti. Acınacak bir du-rumda olduğunu hissetmişti. İçi sızlıyordu. Varlığının bilincine vardığı zamanlardan bu yana hiç çekmediği bir sızı...

Sarayburnu'nun ucunu yalayarak dönmeye başlamıştı gemi. Kısa bir süre sonra geriye gemiden hiçbir iz kalmayacaktı. Kalaba-lık, serpiştirmeye başlayan yağmurla birlikte ikili üçlü gruplar ha-linde bekledikleri yerden ayrılmaya başlamıştı. Bir süre sonra ge-riye kalan birkaç kişiden biri olduğunu ancak fark edebilmişti Ne-dim. Bu uğurlama sırasında, son bir saattir yanında bekleyip du-ran Zehra'nın, avuçlarını avuçlarına sıkıştırdığını fark etmişti. Eli-ni Zehra'nın elinden çekmemişti. Az ötede, başına bir yağmurluk geçirmiş adamın bağırıldığını işitmişti:

- Haydi, karşıya tekne beylerrr hanımlarr, Haydarpaşa'ya Ka-dıköy'e 28 kuruşa! Hemen galgıyoz!

İçine bir umut dolmuştu. Bağırıp duran o adamın teknesine

binerek yarımadaanın ucunda saklanmış olan ve Marmara'nın ufuklarında kaybolacak olan gemiyi tekrar görebileceğini düşünmüştü. O gemiyi ucundan bile görmek, artık onun için Raşel'i görmek demektir. Ama binmedi, binemedi o tekneye. Raşel... Yasef... Yitip gitmişti mazisinde.

Şay*

Er Mesut yine şiş dizlerle çıkagelmmişti. Bir yanık kızılıllığındaki şişlik, askerin hareket ederken korkunç ağrılar çekmesine yol açıyordu. Doktor Nedim, muayene etmek için dokunmak istediğinde bile askerin huzursuz ve acı çeken bir yüz ifadesi vardı. Acısını belli etmemeye çalışıyordu gerçi çünkü o vakte kadar yaşayarak öğrendiği en önemli şeydi bu. İnlemek, ses çıkarmak hatta belki de bağırarak gerekirdi ama askerlikte durum ne yazık ki çok farklıydı. Ağrı hangi şiddette olursa olsun dayanmalıydı. Nedim birkaç kez şişliğin etrafına dokundu. En sonunda da elinin sırtını, bir süre şiş dizin üzerinde tuttu. Geçen haftalar boyunca o askerin dizlerindeki şişlik ve ağrı kısmen azalmasına rağmen tam olarak geçmemişti. Asker, şiddetli romatizmadan muzdaripti. Başka bir şey olabilir miydi? Doğrusu aklına başka bir şey gelmemişti. Askerin durumunu bir de arkadaşı Doktor Kemal'le konuşmaya karar verdi. Başkaca danışabileceği, fikir sorabileceği kimse yoktu. O da biliyordu Er Mesut'u. Askerin ağrısını hafifletmek ve vakit kazanmak için bir ağrı kesici vermesini söyledi Hasan Çavuş'a.

Askerin yaşadığı ıstırapı ve kendi teşhisini aktardığında Doktor Kemal, sessizce uzun uzun dinledi. Arkadaşının kafası başka şeylerle meşgul olmasına rağmen Nedim, hasta asker hakkındaki düşüncelerini sebepleriyle birlikte anlatmayı sürdürdü. O konuşmaları esnasında, meslektaş kalemli parmaklarının arasında çeviriyor ve hafif hafif başını sallıyordu. Doktor Nedim konuşmasını bitirdiğinde mırıldanırcasına konuyla ilgisiz bir soru sordu Nedim'e:

- Farkında mısın orduda bir kıpırdanma başladı.

Şaşırmıştı Nedim.

- "Orduda kıpırdanma mı var," dedi ve ekledi:

- Ben ne diyorum, sen ne diyorsun be Kemal Ağabey. Dizleri şişmiş askerin, Mesut'u ne yapacağız diyorum?

- "Ben ne bileyim birader," dedi Doktor Kemal. Daha ilgisiz bir tavırla,

- Ben hariciye mütehassısıyım, dahiliyeci değil. Ne anlarım şişen dizden. Aç kitaplara bak!

Bu cevapla yüzü değişmişti sanki Nedim'in. Bozulmuştu ama kendisini kaygılandıran o askerin durumuyla ilgili olarak başka da bir şey söylemedi. Arkadaşındaki gerginliği fark ettiği için daha fazla üstelemek istememişti. En nihayetinde Doktor Kemal'in söylediği birkaç sözle ilgili konuşmayı yeğledi.

- "Ne kıpırdanmasından bahsediyorsun," diye sordu Nedim.

- Bir yolculuğa çıkacakmışız gibi söylentiler dolaşıyor.

- Ne olabilir ki?

- Savaşın eşiğine gelmişken başka ne olabilir!

- Ömür boyu bizi burada tutup beslemeyecekler herhalde.

- Ateş neredeyse bizi oraya gönderecekler.

- "Savaşın içine," dedi Doktor Kemal.

Bu arada Çetin Yüzbaşı'nın, sıhhiye çadırının hemen karşısında bulunan cemselerin tarafına doğru, arkasında bir manga askerle birlikte ilerlediğini gördüler. Çadırın önü açık olduğu ve göz temasına girdikleri için ayağa kalkıp Yüzbaşı'ya selam durdular. Yüzbaşı'dan karşılığı, bir iğrenti ile almışlardı. Yüzbaşı sağ elini belli belirsiz kaldırmış, zoraki bir gülümsemeyle dişlerini gıcırdatır gibiydi.

- Herkeste gitme kaygısı başlamış, baksana seninkine, eskiden olsa bir bahane bulur, sataşırdı duran askerlere.

- "Hı hı," diye onu onayladı Doktor Nedim.

Az biraz da olsa keyiflenmişti bu tatsızlığın ortasında.

- Baksana.

- Şimdi sadece kibirli bir selam ve pis bir bakışla yetiniyor.

Derin bir of çekti Doktor Kemal ve "Ben gideyim artık," dedi. "Karargâhta biraz işim var. Kesilip, biçilecek bir şey olursa haber verirsin."

"Aslında benimki de laf," diye gülümsedi içinden. Cerrahlar hiçbir konuyu çok fazla tartışmayı sevmezlerdi zaten. Varsa yoksa neşterleri. Doktor Kemal garnizonun içindeki iki katlı karargâh binasına doğru uzaklaşmaya başladı. Ardından bakarken "Mükemmel bir tabip ve hariciye mütehassısı" diye düşündü Nedim.

Onun varlığı Nedim'in en büyük güvencesiydi. Yaralanmalardaki dikiş tiplerini ve müdahaleleri ondan öğrenmişti. O göstermişti kanayan damara atılabilecek en etkili düğümü. Ellerinin titrediğinden şikâyet ediyordu. Henüz otuz beşinde ya var ya yoktu. Aileden gelen bir şey demişti Doktor Kemal.

Annesinin ellerinin de zaman zaman titrediğini söylemişti. En büyük korkusu da buydu. Annesinin yaşadığına benzer şekilde kırklı yaşlarda titreyip duran elleri olan bir cerrah... Annesi gibi her şeye tasalanan bir ruh hali içinde olursa sonunun da annesi gibi olacağını düşünüyordu. Bu yüzden de insanın, kendisi için hiçbir şeyi düşünmeden tartışmadan; her şeyi olduğu gibi kabul etmesi gerekir diyordu. Bütün mesele belki, kesilecek, biçilecek ve dikilecek bir şeyin olup olmadığıydı. Bir savaşta olması gereken teferruatlardan biri... Bu sırada Er Mesut'un ince ince sızlanmasını tekrar duydu Doktor Nedim. Ne yapacağını bilememenin can sıkıntısı yine dolmuştu yüreğine. İçeriye girdi, Hasan Çavuş'a seslendi:

- İlacı verdin mi?

- Evet, gomutanım.

Bir şeyler yapması gerekiyordu. Çadırın köşesindeki sehpanın üzerine koyduğu kitaplara baktı. Tekrar, çaresizce, ağır adımlarla gidip, *Dâhili Hastalıklar* kitabını karıştırdı. Mevcutlar bölümünden "Mafsal İstirapları" bölümünün kaçınıcı sayfada olduğuna baktı. O sayfayı açtı. "Tek Mafsal İstirapları"na baktı, iki taraflı mafsal ıstiraplarını bir kez daha okudu. Bu durumun sebebi birçok şey olabilirdi ama hangisiydi, bir türlü emin olamıyordu. Er Mesut'a üzülmüştü ama ondan daha çok kendisine üzülmüyordu. Nasıl çıkacaktı bu işin içinden? O anda Doktor Kemal'e özendi bir an. Keşke cerrah olsaydım diyerek. Açıp bakmak, işe yaramayanı kesip atmak ve dikmek. Muhteşem bir basitlik...

Kitabı kapatırken arada bir şeyin olduğu izlenimini yaratan boşluk, dikkatini çekmişti. Tam da o boşluğa işaret parmağını koyarak kitabı tekrar açtı. Bir mektup... Hemen hatırladı o mektubu. Nasıl unutabilirdi... Defalarca okumuştusu... Her seferinde aynı heyecan ve merakla. Eskici İsak kendi elleriyle vermişti. Tıpkı dükkânı gibi kokuyordu. Eskicilerin dükkânlarına has o koku... Küf, kâğıt, keten ve çuha... O mazi kokusu... Her şeyi kısa süreliğine de olsa yeni baştan yaratan mazinin kokusunu çekti içine.

Eşyasını satarak bir başka eşya almak isteyenler, mallarını satmadan önce Yeni Cami'nin arkasındaki Eskici Yahudilere uğrarlardı. Eskici İsak da onlardan birisiydi. Bu alışverişten her iki taraf da memnun kalırdı. İsak, ayağına kadar gelen işe yarayabilecek şeyleri yorulmadan seçme şansını yakalar, seyyar satıcılar da her parça için ayrı ayrı müşteri bulma derdinden kurtulurlardı. Eskici İsak'ın dükkânının arkası değişik tokaşla alınmış eşyalarla doluydu. Mektubu kendisinden aldığı o günde Eskici İsak, yine seyyar satıcılarla pazarlıktaydı.

Satıcıların tahta kasalarının üstündeki eski eşyalarına, mandal veya plastik kap kactan değer biçiyor, anlaşılarsa mal takası gerçekleşiyordu. Bazen yaması az bir pantolon için küçük bir plastik kova, bazen de kırılmış veya yıpranmış bir süs eşyası için birkaç düzine mandal... Birkaç tane plastik renkli mandalı göstererek:

- Günden güne daha değişiklerini çıkartıyorlar.

Sonra kendi kendine anlaşılmaz bir şeyler mırıldandı. Kendi kendine Ladino konuşuyordu.

- *Si aviya kozas ke viniya kontra de lo negro, no se iva laz buendades en un punto...*

(Kötülüklere engel olan bunlar gibi bir meret olsa keşke. Hiç iyilikler savrulup gidemese bir anda...)

Son zamanlarda tahta mandallar yerine renk renk plastikten yapma mandallar çıktığını ve tahtalar kadar kolay çürümediğini ama yaylarının erkenden attığına dair seyyar satıcılardan şikâyetler geldiğini canı sıkılarak uzun uzun anlatmıştı. Bir mandalın birçok insanın yaşamında bu kadar yer işgal ettiğini şaşırarak dinlemişti Nedim. En çok da çocuklar bozuyormuş evdeki bu çamaşır kışkaçlarını. Daha önce ilgi duymadıkları mandallar can alıcı renklere dönünce artık bir oyuncak gibi kullanılmaya başlanmış. Bazısı kulağına, bazısı burnuna, bazısı saçlarına takar; bazısı üst üste koyarak evler yapar, bazısı araba oyunları oynarmış. Tabii çocuklar bu mandallarla oyun oynarken mandalların yayları atarmış. Satıcılar bu şikâyetleri dinlerken her seferinde kadınlar birkaç düzine daha alıp çocuklardan saklama yoluna gidermiş. Aslında satıcılar için de satıcılara bunları satan İsak için de bu şikâyetlerin olması işlerin daha iyi olması anlamına geliyordu.

Elinde mutlaka bir defter tutardı İsak. Her bir eski parçayı neye karşılık aldığını yazardı. Dükkâna gelen müşterinin beğendiği bir parça olursa önce o deftere bakar, yazdığı şeyin karşısına ne yazmışsa, onu üç beş katıyla pazarlığa açardı. Böylece zarar etmemeyi garanti etmiş oluyordu. Kendisini tanıyan bazı esnaflar, bu satışlarla birkaç kat daha varlık vergisi ödeyebileceğini söyleyerek onu sinirlendirmeye çalışırlardı.

Yasef, Nedim'e zaman zaman aile öykülerini anlatırdı. İşte o gün, Yaseften yine bir aile öyküsünü dinlemişti. Neye benzediğini bilemediği ömrünü, başka birisinin hatıraları gibi duraksayarak anlatmıştı.

Eskici İsak'ın anne ve babası Edirne'ye yerleşmiş ama bu onlar için ilk yerleşim yeri değildir. Aslında yurt dedikleri yerden göç etmeleri, bazı Yahudilerin ruhlarına işlemiştir. Bazıları Edirne'den göç ederken de işleri iyi olan Yahudiler kalmayı tercih etmişler. Hatta inandıkları ve savundukları dinsel değerler, kalanlar için çoktan zayıflamıştır. Para kazanıldığı sürece her dinden olunabilir. Parayı veren Tanrı hangisiyse onun koyduğu kurallara göre bir yaşam sürmek de çok da yanlış olmayacaktı. Zaten insanların birçoğu için din göstermelik ve çıkarsal bir amaç uğruna kullanılmıyor muydu? Dünyanın her tarafındaki zenginler için de böyle değil miydi sanki? Hiçbir yerde zenginler kıyılamamıştı yerinden; din, yoksullar için yaratılmıştı sanki. İsak ailesinin de gördüğü buydu, topluluklarındaki zengin ailelerin, Yahudilik yüzünden yaşadıkları bir sıkıntı olmadığını düşünüyordu ve zaman zaman da söyleniyordu. Bir keresinde, çocuklarını Filistin'e göndermeyen mahalledeki aileleri saymıştı: Solomonlar, Avramlar, Eskeneziler, Alatonlar ve hatırlayamadığı birçokları. Her zamanki gibi dinin buyruklarını yerine getirmek yoksullara düşüyordu.

- Küçük yaştan beri birçok işe girdim çıktım. Her birisinde ayrı bir korkaklık ve ürkekliği yaşadım yıllar boyu. "Ne yapalım? Rızkımız bu," dedim sürekli... Varlık vergisi denen eziyette bile. Bütün bunlara rağmen, iyiye de kötüye de şükredip geçinip gidiyorduk...

- Üç günlük bir ömür ama çilesi ondan daha uzun.

Biraz duraksadı. Sanki sonraki kelimeleri boğazında düğümlemişti de onları çözmek için uğraşıyordu. Sonraki cümleleri kendine söyler gibi yere doğru bakarak Ladino ile söylemişti:

- *Aflu ke ize munços eços, i vendidades en las kayes a la fin ni a mozotros ni amustras kreyaturas no se vido otros caminos mas de eçarmos del pais.*

(Bütün yapılan çaba, uğraş ve sıkıntıları düşünüyorum da... Sonunda bizlere hak görülen, sonu bilinmeyen bir sürgün.)

Birkaç kez yutkundu. Gözlerinde yaş belirdi. Öylece kaldı.

O esnada dükkânın arkasından gelen gürültüye başını çevirmişti. Üst üste yığılmış olduğu plastik kovalar devrilmişti. Eskici İsak oturduğu yerden kalkıp düşen kovaları toplama gereksinimi bile duymamıştı.

Babasının ölümünden sonra annesiyle birlikte düştükleri o yokluk döneminde, Eskenazi ailesinin desteğini almıştı Nedim. Annesinin o zamanlarda söylediği sözleri hatırladı: "Bu memlekette bile, bu insanlar kötü tanınıyor ve neden haksızlığa uğruyor, hiç anlamıyorum." Belki bunu söylerken oğluyla Yasef'in arkadaşlığını düşünmekten çok parasal olarak zor durumda kaldıklarında, her ne kadar eşyalarını satmak zorunda kalsalar da Yahudi ailelerin elinden gelen yardımı yapmaya çalıştıklarını biliyordu. Bir keresinde paranın tamamen bittiği bir anda çözüm yolu ararken son başvurdukları yer yine Eskici İsak'ın dükkânı olmuştu. Ceviz ağacından yapılmış bir yatak odası takımını satarak bir süre geçinebilmişlerdi. Bu takımı, yüz yirmi liraya satın almıştı Eskici İsak. Bu bedel, başka eskicilerin verdiği kadarı iki katı kadardı.

Eskici İsak, mektubu uzatırken:

- Eşek gafalı herif, bari okulu bitirip gideydi. Ama yok!.. Dinlemez, hiç dinlemedi zaten, mamışkasının keçisi... Doğrudur zor olacaktı sonrasında da her şey ama...

- *Si puediya eskapar i rse a kel tiempo puedeser...* (Bitirip gideydi, belki o zaman...)

"*A kel tiempo...* (O zaman...)" deyip durmuştu. Aklına az önceki seyyar satıcıya verdiklerini yazmadığı gelmişti. Ne verdiğini de hatırlayamamıştı. Uzunca süre kalemi elinde, veresiye defteri açık duraksamıştı. Sonunda bir şey yazamadan kalemi defterin arasına koyarak önündeki tezgâhın rafına koymuştu. Eskici İsak, Yasefi gitmekten vazgeçirebilmek için her yolu denemişti. Hatta Nedim'den bile Yasef'in gitmemesi için konuşmasını rica etmişti. Ama Nedim zaten bundan önce defalarca arkadaşıyla konuşmuştu.

Bunu İsak da biliyordu ama insan çaresizliğe düştüğünde bir sonuç alamayacağını bile bile aynı şeyleri yapar durur. Yasef'i çıkaracağı yoldan alıkoyamayacaklarını her ikisi de çok iyi biliyordu.

Deftere ancak rakamlarının okunabileceği bir yazıyla bir şeyler yazmıştı. Defteri kapadıktan sonra:

- *Sara dezzeni soraydın. Ne yapsın mamışkası.*

Agora ni el no esta. Í el se hue lo ke esta dizyendo siempre es Yasef, Yasef.

Bunları söyledikten sonra karşısındakinin şaşkınlığını fark etmişti ki tekrar Türkçe konuşmaya başlamıştı.

- Gitti diyip durmakta. Yasef de Yasef, der durur. Canikom oracıklarda ne eder. Elde avuçta varolan bir tek Yasef'imdi. O da gitti. Evlat, anlayacağın bizde de keyif kaçtı.

Babasına gönderdiği en son mektubunda ilk zamanlar çok sıkıntı çektiğini yazmıştı. Önceleri "oel" dedikleri çadırlarda, sonrasında "maabarot" adını verdikleri çinko kulübelerde kötü koşullarda yaşamışlar aylarca. Ama mutlu olduğunu yazmış. "Mutluymuş, mutlularmış," diye mırıldanmıştı Nedim.

İsak, tekrar yönünü Nedim'e dönerek sözüne kaldığı yerden devam etmişti:

- "O da gittiğine göre, bizim burada artık ne işimiz var," diyerek beni kemirmekte.

Aslında son söylediği sözün onun kendi düşüncesinden çok eşi Sara'nın içinde bulunduğu ruh halinden kaynaklandığını kanıtlar gibi:

- Zaten Yasef'in mamikasını buralarda artık zaptedebilmek mümkün olamayacak. Her akşam evde ağlamaklı...

Bu arada Nedim'in ne kadar yalnızlaştığını hiç düşünmeden söylemişti tüm bunları.

- Yani Nedim, Yasef'in "Aliya*" etmesinden sonra, bizim için de "Aliya" etmek dışında başka çare kalmadı gibi.

Hep maziye anan İsak, bu yüzden olsa gerek kapısına gelen eskicileri reddetmişti. Artık elindeki yeni eşyalarını birer eskici olarak satma kaygısına düşmüştü. Filistin'e göç eden birçok Yahudi gibi Eskici İsak da aynı şeyi yapacaktı. Sahip oldukları birçok şeyi

---

Aliya: Eskiden kutsal topraklara yükselme anlamına geldiği gibi, günümüzde de göçmenlerin başka topraklardan İsrail'e göç etmesini anlatmak için kullanılır. (E.n.)

belki de yok pahasına elden çıkarıp yeni bir göç yoluna düşeceklerdi. O dönemlerde sorun sadece bununla da bitmiyordu. Biliyorlardı ki varlıklarını götürmeleri bile sorun olabiliyordu. Bunun dilden dile dolaşan çok örnekleri vardı. Filistin'e göç eden bir ailenin öyküsü trajikomik bir olay olarak anlatılıyordu. Kadın, kocasından habersiz, mücevherlerini, yaptığı dolmaların içine saklamış; adam her dolma yemek istediğinde kadın onu engellemiş; sonunda Hayfa limanına gelmişler. Bu durumdan habersiz olan adam, artık bozulmuş ve kokmuş olan dolmaları, kadının olmadığı bir anda denize dökmüş. Olanlardan habersiz, kocasının yanına gelen kadın bunu duyunca çılgına dönmüş. Adamcağız onu bir türlü sakinleştirememiş. Kadın sonunda kocasının tokadıyla baygın bir şekilde geminin güvertesinde uzanmış. Olaydan habersiz olan güvertedekiler bu durumu Hayfa'ya ulaşmanın sevincine bağlayıp hep beraber mutluluk gözyaşı dökmüşler.

Yasef babasına göndermiş olduğu mektupta, odasında kalmış olan kitapları, Nedim'e vermesini istemişti. Aslında bir eskici için bir servetti bunlar. İsteseydi bunları fakülte kapısına götürüp hızla paraya dönüştürebilirdi. Ama Eskici İsak, Yasef'in odasından topladığı kitapları Nedim'in seçebilmesi için dükkânına getirmişti.

O gün Eskici İsak'ın anlattıklarını hatırladı:

- Cihanda en büyük zulüm fukaralıktır. Bunu böyle bile... Sü-rünen de ölen de göç eden de fukaralıktan göç eder ama has zenginler başka yaşar bu cihanda, göç etmeden, çile yüzü görmeden ve hatta uzunca vakit ölmeden...

Bütün bunları anlattıktan sonra, üzerinde İbranice bir şeyler yazılı olan, bir liman kentini gösteren pul yapıştırılmış mektubu uzattığında, anlaşılmasız sözcükler dudaklarından dökülmüştü:

- Bu cihan zulüm çekmek için kurulmuş evlat, kim bilir hepimiz birer günahkarız!..

Bütün bunları söylerken topuklarını tepinir gibi tahta zemine vuruyordu.

-Hah! İşte, cehennem tamı tamamına da burası.

Nedim mektubu, Eskici İsak'ın bu son sözü defalarca dükkân-da yankılanırken almıştı. Topuğuyla vurarak iki dilde kendi kendine tekrarlamıştı.

- *El ginnam custo es aki...*

- Cehennem, tamı tamına burası...

Elinde açık duran mektubu aldığı o gündeki gibi içinden kelime kelime, tekrar okudu:

Biraderim Nedim,

Yazmak için sana söz verdiğim bu satırlar bir başarının kanıtı. Umarım mektubun sana ulaşması, bizim Aliya'mız gibi ıstıraplı olmaz. En kısa sürede okumanı temenni ediyorum.

Zor bir yolculuk oldu birader. Hem de çok zor! Artık, motordan bozma o Buntaş Vapuru'nun içine doluşmuştuk. Evet, hep o ayrılış ve göç gününü bekliyordum ama ne yalan söyleyeyim, bu kadar zorlu geçeceğini ben de tahmin etmemiştim. Gri gölgelerin her tarafı sardığı o güne kadar, ayrılık ne kadar da kolay ve ne kadar da acısız görünmüştü oysa. İçimi yıllarca, her geçen gün daha fazla ısıtan vatan hayaline rağmen, ömrümün o vaktine kadar yaşadığım yerden kopmak, ne kadar da zormuş meğer. Senin bana söylediklerini hatırladım; o geminin, Marmara'nın gri sularına açıldığı anlarda.

Küpeştedeki demirleri paslı, brandaları lime lime olmuş geminin, gürültüyle öne doğru her atılışında, kıyıda hâlâ bekleyip duran insanlar görünmez oldukça bir daha belki de hiç göremeyeceğim o koca kenti seyrettim. Sanki daha önce hiç görmediğim bu kente ilk defa geliyormuş gibiydim, onu hayretle ve hüzünle hislerle seyrediyordum. Birbirinin içine geçmiş, sırt sırta vermiş evleri, arada minareleri ve kubbeleriyle bir başka kent gibi görünmüştü. Gemi, Sarayburnu'nu döndüğünde artık Karaköy Limanı ve bekleyen insanlar görünür olmaktan çıkmıştı. Sultanahmet'in minareleri bütün ihtişamıyla gökyüzünde asılı duruyordu. O minarelerin arasındaki griliğin içinde Galata Kulesi bütün ihtişamıyla podyumda kendini gösteriyordu. O güzelliklerin hepsi bir kum saatinin içinden dökülür gibi gri suların derinliklerine gömülüyordu.

Kara tahtaya yazılmış yazıların, ıslak bir süngerle silinmesi gibiydi yaşadıklarım. Bütün yaşadıklarım, bütün gördüklerim bir anda silinmişti buğulu gözlerimin önünde. Gülenler, ağlayanlar, sevenler, birbirine acı çektirenler, açlık sancısıyla kıvrananlar, birbirine sırtını dayamış o evlerde hiçbir şey olmamış gibi yaşamaya devam edenler... Silik bir gölgeye, yitik bir anıya dönüyordu.

Gemi kavis çizerek Sarayburnu'nu dönerken Ortaköy'e bakmıştım. O mahalledeki küçük evimiz, yan yana yaslanmış ev yumaklarının içinde çoktan görünmez olmuştu. Yaşadığım ev hatta o mahalle görünmezliğin sisi içinde boğulup gitmişken bütün hatıralarıma keskin bir özlem duymuştum. Garip, şaşırtıcı, çocukça ve keskin bir özlem... Mümkün olabilseydi belki geri dönebilir, gitmekten vazgeçebilirdim. Ama yapamayacağımı biliyordum. Kaç yıllık hayalimdi. Gidecektim. O anda fark edemediğim ama artık çok daha iyi bildiğim bir şey vardı, gitmeseydim bir tarafım hep eksik kalacaktı.

Evet, Nedim tam da o anda her şey donup kalmıştı. Donan bir şehir, gri bir denizin içinde neredeyse kaybolmak üzereydi. O anlarda hıçkırıklarla ağlayan Raşel'e bile bakamamıştım. Daha soğukkanlı görünecek, bir parça rahatlatacak tek bir söz bile söyleyememiştım. Gözlerimi benimle birlikte sonu belli olmayan bir serüvene atılan o insandan saklamaya çalıştım. Raşel'in ıslanmış yüzünü gövdemin içinde sakladım. Bir süre sonra sakinleşti, duruldu, kızarmış gözlerle ufukta kaybolan kenti şaşkınlıkla aradı. Hiçbir zaman öyle bir şeyi itiraf etmemesine rağmen onun da o anlarda çıkmış olduğumuz bu yolculuktan geriye dönüşümsüz pişmanlık duyduğunu çok iyi biliyordum.

Yolculuğumuzun üçüncü gününde artık herkes yeni hayatına alışmış gibiydi. O gün, yolculuğumuzun en kâbuslu günü olacağını hiçbirimiz tahmin etmemiştik. Akdeniz'deydik artık. Bize ait olan bir denizdeydik, ulaşmak istediğimiz toprakların kokusu sanki her dalgayla birlikte yüzümüze vuruyordu. Gri bulutlar hâlâ bizi izler gibiydi ama daha sıcak bir hava vardı. Yağmur ve fırtına toplayan bir hava olduğunu söylemişti kaptan. Gemide "Almira" adında gebe bir kadın vardı. Geminin gelmesini beklediğimiz günlerde. İki aydır o da kocasıyla birlikte bu yolculuğu bekleyip durmuştu. Geminin kalkmayacağını bile bile her gün Karaköy Limanı'na iner, günün sonlarına doğru kaldıkları Şişhane'deki hanın sığıntı odasına geri dönerlerdi. Almira'nın gebeliği son haftalarda hepimizde bir kaygı uyandırmıştı. Aynı temennide bulunmuştuk, gemide doğurmasa diyerek.

Almira'nın da hayali ilk çocuğunu Filistin'de doğurmaktı. Eğer yavrucak birkaç hafta daha beklemiş olsaydı o hayal gerçekleşmiş

olacaktı. Ama olmadı, olmadı. Suyun üstünde değil de çoğu zaman taşların üzerinde sekerek giden bir at arabası gibi her dalgayla birlikte savrularak giden gemide daha fazla dayanamadı. Almiranın suyu gelmişti. Kısa bir süre sonra ardı arkası gelmeyen sancıları başladı. Kadının iniltileri, çığlıklara dönmeye başlamış, bu beklenmeyen durum gemide heyecan, merak ve tabii ki tedirginliği beraberinde getirmişti. Bilirsin bu sene içinde doğum derslerimiz olmuştu hem de birkaç doğuma birlikte katılmıştık. Ama bu durum benim de beklediğim bir şey değildi. Yaşadığım heyecanla birlikte sanki her şeyi unutmuştum.

Yapılması gereken hazırlıklar gemide bir panik havasında tamamlanmış gibi görünüyordu. Geminin ilkel tıbbi müdahale çantası bulundu; eldivenler, sıcak suda dakikalarca kaynatılmış makaslar, bisturi, çocuğun sarılacağı havlular hazırlandı. Bir süre sonra artık kadının attığı çığlıklar, motor gürültülerini ve dalga seslerini bile bastıracak dereceye varmıştı. Sanki bu kocaman cihanda bir tek o ses vardı. O sırada Raşel'le göz göze geldim. Büyüğe ela gözler sanki daha da büyümüş gibiydi. Raşel'in gözlerindeki o ifade benim için o yolculuğun bir simgesi olarak kalacaktı. Şaşkınlık, endişe ve korku her tarafı sarmış gibiydi. Beni sardığı gibi...

Sakin olmam gerekiyordu. Bu sorunu çözebilecek tek kişi ne yazık ki bendim. Bir süre durdum, kafamda dersleri yeniden canlandırdım. Bir terslik vardı. Tespit ettiğim şeye inanmak istemedim. Belki de ilk kez o anda Tanrı'ya yakardım. Kanal ağzı neredeyse tamamen açılmıştı ama bebeğin kafası elime bir türlü gelmemişti. Böyle olmamalıydı. Karnı bir miktar bastırdıktan sonra, elime değen parçanın, sırt kemikleri olduğunu fark etmiştim. Tespitim doğruydu. Hocalarımızın, "Hiçbir zaman karşılaşmanızı istemem," dedikleri olayla karşı karşıyaydım. Hem tek başıma, hem de denizin ortasında... O sırada başımdan aşağı kaynar sular döktü sanki. Bebeğin baş aşağı dönmesi gerekirdi ama dönmemişti. Birkaç dakika sertleşen ve iki yana büyüyen karnı, ağrının geçmesiyle saniyeler içinde tekrar eski haline dönüyordu. Derin bir nefes aldım ve yine ne yapılması gerektiğini düşündüm. Hiçbir şey aklıma gelmiyordu. Bir gerçek vardı ki o şekilde doğumun gerçekleşemeyeceğiydi. Bir süre sonra kadının kasılma ve gevşeme

anları giderek sıklaşmıştı. Bebeği bir an önce çevirmeliydim yoksa bebek ölecekti, hem de denizin ortasında.

Kaptan geldi, ne zaman kıyıya çıkabileceğimizi sordum. Bir gün alacağını, bu acil duruma rağmen rotayı değiştiremeyeceğini söyledi. Hepsinden önemlisi ben, Raşel ve olup bitenleri şaşkınlıkla izleyen kadının kocası dışında; diğer yolcuların hiçbirisinin, hedef dışındaki bir başka kıyıya çıkmayı kabul etmeyeceğini çok iyi biliyorduk. Yapacak bir şey yoktu. Bebeğin başı kadının karnının sol tarafındaydı. Çığlıklar eşliğinde kasılıp gevşemeye devam eden karnının sağ tarafına doğru masaj yapmasını Raşel'den istedim. Dakikalar süren bu mücadele işe yaramıyordu, bebeği hareket ettirebilmek mümkün olamıyordu. Giderek endişem ezici bir korkuya dönüşmeye başlamıştı.

Düşündüm, yapacak başkaca bir şey bulamadım. Yüreğim daraldı. İki insan yaşamı ve yapacak bir şey bulamamak... Ama birkaç dakika sonra bir mucize yaşadık. Karnın üzerinde hareket eden elime farklı bir hareketlenme gelmişti. O anda Raşel'den Almira'nın karnına masaj yapmasını istedim. Bebeğin omur çıkıntılarının yavaşça parmaklarımın arasında yer değiştirdiğini hissediyordum. Raşel'e "Devam, devam!" diye haykırıyordum. Giderek seyreden kasılmalar ve kadının iniltileri arasında bebeğin hareketi devam etti. Sonunda bebeğin başı kanala düşmüştü. Bu, gerçek bir mucizeydi.

Almira'nın alnı ve boynunu soğuk bir ter kaplamıştı. Bebeğini, ıkınarak itmesi gerekiyordu ama yorulmuştu. Yapamıyordu, yapamadı. Giderek daha fazla güçsüzleşti, soluklaştı. Raşel'den göbeğin üstünden baskı yapmasını istedim. Yolculuklar bu kadar uzun ve bu kadar yorucu olmamalıydı.

Raşel'le yer değiştirdim. Evet, işte olmuştu! Küçük bir iniltinin ardından, derinden zayıfça bir kasılmayı hissettiğim anda sağ dirseğimle kadının karnına bütün gücümle bastırdım. Kadın hissettiği acıyla âdeta yavaş ve derinden girmiş olduğu yorgunluk uykusundan haykırarak uyandı. Güçsüz ama kısa süreli ıkınmalarını peşi sıra dirseğimle hissettim. Dakikalarca süren mücadele kadının bağırtılarının kesilmesiyle sonlandı. Kasılmalar da kesildi. "Yoksa son bu muydu?" diye düşündüm. Her şey böyle bitmemeliydi. Kadının soluklarını hissediyordum. Karnına, sol dirseğimle

daha kuvvetli ve kesintisiz baskı uyguladım. Alnımdan, saçlarımdan dökülen terlerin kadının şişkin karnının üzerinde kayışını titreyerek izledim. Başımın, kollarımın titreyişine engel olamıyordum. Dayanmalıydım. Sıyrılmamalıydı dirseklerim. Aynı şekilde kalabilmeliydim. Dayanmalıydım. Giderek daha fazla titriyordu ve sıyrılıyordu sol kolum ve dirseğim. “Yok, olmayacak. Artık dayanamıyorum!” dedim.

O esnada etraftaki kadınlardan yükselen “El todo podorozo (Tanrı)” bağırışları hıçkırıklara karışmıştı. Dirseğim, karnın üzerinde daha kolayca kaymaya başlamıştı. Bebeğin başı, herkesi şaşkına çevirmişti. İnanmayacaksınız ama bebeğin ayak bileklerinden tutuyordum. Kalın ve kıvrım kıvrım dolanan mavimtırak kordonu keserken alt çenesi titreyerek ağlamaya başlamıştı bile. Gemideki herkeste tebessüm ve hüznün bir aradaydı. Tüm bu yıkıma inat, her şeyden habersiz bir masum... Kadınlardan birisi “Şay” dedi. Doğruydı, bu bir hediye olmalıydı. Aynı gün içinde ikinci kez bir mucize! Bebek, annesinin kollarında hemen derin bir uykuya dalmış, annenin yüzünde yorgun ve solgun bir tebessüm belirmişti. Kendinde değil gibiydi. Ölümüne verdiği savaşın yorgunluğu çökmüştü. Üzerime damlamaya devam eden terli görüntümle kendimi güverteye attım. Az sonra Raşel yanıma geldi. Beni görünce bir başka sıcak tebessümle, ıslaklığıma sarıldı. Yüzünün ıslaklığını fark ettim. Islaklığım, onun ıslaklığıyla Akdeniz’in rüzgârlarına karışmıştı. Güvertede kadınlardan birisinin sesi duyuldu:

- Gelin, çabuk çabuk!..

Tekrar, kadının çocuğuyla yattığı yere yöneldik. Kadının yatmakta olduğu yerin zeminine parlak kıvılcık bir boya dökülmüş gibiydi. Kadının yüzü her zamankinden daha soluktu. Kireç gibiydi rengi. Kanıyordu. Durmayan bir kanama. Nafile bir çaba... Bilinci tamamen kapanmıştı. Kısa sürede hiçbir sese cevap veremez hale gelmişti. Artık soluğu bile kalmamıştı. Bütün bunlar olurken bebek hâlâ annesinin koltuk altındaydı. Kadının kireç beyazı yüzü... Her şey ne kadar da acıydı. Sol tarafında ince bir tebessüm sanki... Sağ tarafı ise yitmeyen bir korkuyu sergiliyordu.

Bir süre sonra beklesen, üşümüş kadınlardan biri bebeği annenin ağırlaşmış kollarının altından çekip aldı. Bebek bu esnada dudaklarını mamişkasına doğru bükmeye çalışmıştı. Kısa bir süre

sonra da insanı derinden etkileyen bir ılık savurdu. Bebeği ku-
cağına almış kadın bu esnada bekleşip duran başka bir kadının ya-
nına götürdü. O kadın Mina'ydı. İki ay önce ilk çocuğu Daniel'i
doğurmuştu. şimdi de yurtsuz ve de artık annesiz bu Yahudi kızı-
nı doyurmak ona kalmıştı. Bebek yana bükülen ağzını kadının
açıkta olan göğsüne değdirince susar gibi oldu ama i çekerek bir
kez daha ağladı. Bu hareketi birkaç kez tekrarlayıp durdu. Kadın
bebeği daha fazla göğsüne yapıştırdı. Az öncekinden sanki biraz
daha fazla sahiplenmişti bebeği. Bebek, emdike huzuru artıyor-
du. Acıları tanıımıyordu ama inatla sarılmıştı hayata.

Birçoğumuzun "Bir daha asla" diyerek devam ettiği bir yolcu-
luk olmuştu. Zavallı Almira, bütün masumiyetiyle, gemideki bir-
leştirilmiş yırtık pırtık bezlerin içine sığdırılmaya çalışılmıştı. Bir
kurbağanın karnı gibi hâlâ şiş duran karnının üzeri, gemideki ye-
dek apayla sımsıkı şekilde birkaç düğümle bağlanmıştı. Kaptan
düğümü atarken "Bazen..." deyip, sonunu getirememişti sözünün.
Almira uçsuz bucaksız gibi duran Akdeniz'in sularına öylece bira-
kılırken ortalığı buz kesmiş, doğa saygı duruşuna geçmişti âdeta.
Bir erkek sesi Akdeniz'in dalgalarının arasında kaybolmuştu: En
gan eden repoze su alma! (Ruhu cennette istirahat etsin!)

Yurtsuz ve annesiz bebek, Mina'nın kollarında henüz görme-
diği lemde, olan bitenden habersiz uyukluyordu. Babası bebeğin
başına geldi.

- Almira'm...

Sözünü sürdüremedi. Duraksadı. Sonra bir kez daha denedi,
söylemek istediğini:

- Mamikası... Mamikası, kız olursa adı... Estrea olsun demişti.

Doğacak çocuğunun adının, yaradanın her Musevi'ye Eretz İsrail'i
görmeyi nasip eylerken, Moria Dağı'nın zirvesinde pırıldayan
bir yıldız olmasını istemiş.

O günden sonra gemideki hiç kimse birbiriyle göz göze gel-
mek istemedi, tebessüm etmedi, gerekmedikçe konuşmadı. Her
birisi gözetleyen bir şeytandan kaçınır gibi, birer giz gibi günlerce
sessiz bir yolculuk yaptı.

Kaçıncı gün birisi güverteden içeridekilere haykırdı:

-El amaneser!

-El amaneser!

Gün doğumu diyordu. Evet, gerçek bir gün doğumu. Güverte-dekilerin hiçbirinin daha önce şahit olmadığı bir gün doğumuydu ufuklarındaki.

Bütün olumsuzluklara rağmen, karşımızda buğulu bir tepenin önünde duran o limana ulaşmıştık. Nihayet ve hep bir ağızdan şükran ediyorduk. Orası Hayfa'ydı. Kirli bulutlar arasında fırsat buldukça bir çizgi gibi sarılı mavili bir ışık huzmesi kentin tepesine vuruyordu. Tepelerde birkaç evin çatısı, bu ışık huzmesiyle parlayıp kayboluyordu. Yanımda Raşel vardı; yolculuğun yorgunluğuyla çökmüş, başını göğsüme yaslamıştı. Yüzüne bakmak istedim. Yüzü donmuştu sanki. Derinlerinde belirsiz bir hüznün saklar gibiydi. Aynı bakışı yakaladım diğer yüzlerde de. Umutla beklenen ve hayalleri kurulan noktaya ulaşılmıştı ama hiçbirimizde en ufak bir sevinç emaresi yoktu.

Tepenin yamacındaki küçük şehre baktım, dakikalarca. Benzemiyordu. Hayallerime ve geldiğim yere...

- "Hayır, benzemiyor," dedim.

O anda Raşel, başını omzumdan alıp bana baktığında canlanmış bir yüzle karşılaşmıştım.

- "Neye benzemiyor?" dedi.

- İstanbul'a.

Başını aşağı yukarı sallayarak tekrar başını omzuma koydu.

- "Evet, benzemiyor. Hem de hiç benzemiyor," dedi.

Bu arada güvertenin bir yerinden birilerinin okumaya başladığı ilahiler Hayfa Limanı'na doğru yayılırken bir bebek sesi hep-sine baskın geldi. Neredeyse hepsi, günbatımından gözlerini ayırarak Estrea Bebeğe baktılar. O an hıçkırıklarla ağlayan sadece Estrea Bebek değildi. İlahiler kesildi, sadece iki ses güverteye ve gün doğumuna doğru yayıldı:

- El todo podorozo!

- Şay!

Kasap Cabbar

Valizinin açık ucundan haftalar önce Ankara'da trene binerken Valıp çantasına koyduğu gazeteyi gördü ve bir anda içi sızladı. Valizin iç fermuarını tamamen açarak gazeteyi çıkardı. Birbirinin içine geçmiş birbirini kucaklar gibi duran birçok harf, kelime ve siyah beyaz fotoğraflardan oluşma haberler... Sayfaları hışırdatarak çevirdi. İç sayfaların birinde durakladı. Gözlerini sol üst köşedeki haberden uzunca bir süre ayırmadı. Küçük başlıklı iki paragraflık bir haberdi, takılıp kaldığı:

"Kasap genelevde kızını doğradı!"

Nedim, bu haberi ilk okuduğu zamanki gibi yine kaskatı kesilmiş, tüyleri ürpermişti. Gözlerini kapamasına rağmen sarsıntıya benzeyen baş dönmesi bedenini sarmış sonradan azalmıştı ama tamamen kaybolmamıştı. Belli belirsiz bir sallantıda kendini İstanbul'da, o kasap ve kızının hayalleri içinde buldu.

Kasap Cabbar!

Aslında dışarıdan bakınca babacan bir adamdı. Orta boylu, göbekli, tepesinden açılmış keli kapatmak için yandan uzattığı saçlarıyla işinde, gücünde; her mahallede bulunan bir adamdı Cabbar. Ha, bir de kafasındaki kele tezat, göğsünden ve yüzünden âdeta kıl fışkıran bir adamdı. Hatta bazen mahalleli ona bu yüzden takılırdı çokça: "Cabbar" derlerdi, "Allah senin kafandan aldıklarını göğsüne serpiştirmiş. Senin saçların göğsünde kök salmış." Yüzü böyle kıllı olunca bıyığı da ona göreymiş Cabbar'ın. Ucu kıvrımlaşmış pala bıyığı onun gurur kaynağıydı. O bıyık bir nevi tespihiydi Cabbar'ın. Sık sık bıyıklarının uçlarını, parmak uçlarının arasında burup burup sivriltirdi.

Babasının annesiyle sohbet ederken, zaman zaman, "Bir Cabbar ve Makbule kadar olmadık ya!" deyişini hatırladı Nedim. "O kasap benim yerime gazeteci olsaydı kesinlikle büyük şeften şimdiye kadar bir başarı nişanı almıştı," derdi babası. Sonra muzip muzip tebessüm eder, bir de "Onun zavallı Makbule'ye yaptığını

sana bir kez bile yapamadım ya!" diyerek göz ucuyla annesine bakardı. Bu son söylediği söz, annesi Piraye'nin o âna kadarki sakinliğini bir anda sonlandırır, kaşlarının çatılmasına sebep olurdu.

Evet, Cabbar çok eziyet ederdi karısı Makbule'ye. Ama ne gariptir ki Cabbar'ın yaptığı bütün eziyetler, Makbule'yi günlük hayatında şen şakrak, her vesileyi kahkaha atmaya dönüştüren bir kadın olmaktan alıkoymazdı. Her şeye rağmen gülerdi. Gülerken şişirilmiş iri bir top gibi dışarı doğru çıkmış göbeği, aşağı yukarı doğru âdeta zıplardı. Bu kadının hemen hemen her akşam dayak yiyip ertesi gün nasıl bu kadar neşeli olabildiğine kimse akıl sır erdiremezdi.

Aslında herkesin kendi âlemini yaşadığı, kendi âlemi dışında ki âlemleri pek de umursamadığı bir yaşam akıp giderdi mahallede. Hitler'in dünyanın her yanına saldırdığı ateş, ekmek karnesi sıkıntısı ve karaborsa derdi bile yaşantısını değiştirmiyordu bu mahallenin. Kahvede erkeklerin yaptığı dedikodular, mahalle kadınlarının arasındaki çekişmeler, sokağın kenarındaki arsada kırpık kumaşların dürülmesiyle elde edilmiş topun peşinden koşan, yüzleri gözleri toz içinde kalmış çocuklar... Her şey bir önceki güne benzer bir şekilde akıyordu sonuçta.

Babasıyla Kasap Cabbar'ın arasında garip bir ilişki vardı aslında. Hem içten içe bir çekişme sürerdi hem de birbirlerine bağlılar-mış gibi bir dostlukları vardı. Sık sık kapılarının önüne tabure atar, tavla oynarlardı. Kasap Cabbar, tombul avuçlarının arasında döndürüp durduğu zarları savurup oyundaki pulları toplarken ara sıra Nedim'i işaret edip o kendine has Doğu şivesiyle, babasına lafını dokundururdu mesela:

- Gazatacı, bu çocuğa daha bi gardaş yapmı misin?

Babası, yani Namık Bey, gözlerini tavla pullarından ayırmadan, cevabı yapıstırırdı Kasap Cabbar'a:

- Sattığın etin yarısı beleş olursa düşünürüz.

- De git işine, Namık Efendi. Hökümet beleşe verse, o vakit ben de sana...

Cabbar, gerçekten Cabbar bir adamdı. Eti kestiği gibi, her seferinde babasının tavlada hesabını da keserdi. Babası parmakla taşların yerini sayarken o bir çırpıda gerçekten doğru bir hamle

olup olmadığını kontrol ettirmeye bile vakit bırakmadan, taşlarını hedefe doğru sıralardı. Sonunda tavlasını kapatırken, “Bu iş, öyle yazı yazmaya benzemez Namık Efendi!” derdi.

İki çocuğu vardı Cabbar’ın. Bunlardan biri; evlenme yaşı gelmiş kızları Nadire, diğeri de Nedim’le yaşıt olan Cevdet’ti. Aslında Kasap Cabbar’ın çocuk sayısı diğerkardeşleriyle kıyaslandığında, hiç çocukları yokmuş gibi sayılırdı. Zira Cabbar’ın kardeşlerinin en az yedi çocuğu vardı. Cabbar da atasından, dedesinden gördüğü üzere çok çocuk isterdi. Ama ne hikmetse oğulları olduktan sonra Makbule doğuramaz olmuştu. Zaten savaş da çıkmış, çocukların karnını doyurmak daha da zorlaşmıştı.

Ülkenin, mahallenin şartları ne kadar kötü olursa olsun Kasap Cabbar, bir şekilde yürütüyordu düzenini. Ara sıra kötülese de genel olarak birçok mahalleliye göre daha iyi idare ediyordu. Ta ki yaşadığı o kazaya kadar. Şehirde bit ve sarı hastalık yayıldıkça yayılmış ve her aileye ayda bir yarım sabun verilmişti. İşte o yarım sabunla hamama gidişi, Kasap Cabbar’ın yaşayacağı felaketlerin başı olmuştu. Her ne kadar iyileşir iyileşmez; yere savurduğu köpükleri iyice durulamayan tellağı doğrayacağını söyleyip dursa da olayın şahitleri kabahatin aslında kasapta olduğunu, hamamda keyfi yerine gelince çiftetelli oynamaya başladığı sırada düştüğünü söylemişlerdi. Zaten o olaydan sonra talihsizlikler Kasap Cabbar’ın ailesini bırakmamış, Kasap Cabbar, intikamını hiçbir zaman alamamıştı.

Kırılan sol kalçası uzun bir süre işinden gücünden etti Cabbar’ı. Aylar sonra kırılan kalçası alçıdan çıkarıldı ancak ayağı topal kaldı. İş gücü altüst oldu. Talihi ona yüz çevirdikçe çöktü, küstü hayata. O da bütün hıncını karısından ve kızından çıkarmaya başladı. Zaten attığı dayaklar, hakaretler artık bir rahatlama aracı haline gelmişti Cabbar için. Karısı Makbule nasılsa alışıktı. O bir şekilde sineye çekiyordu ama kızı Nadire... Onun için bu yaşananlar bir cehennem azabından farksızdı.

Sebepsiz yere babası tarafından dövülen Nadire’yi, mahallede kovalayan erkek çoktu. Nadire, nefsine hâkim erkekleri bile yoldan çıkarabilecek kadar güzeldi. Kumral saçları, iri gözleri ve elbisesinin altından belli olan ince kıvrımlı bedeni, onu gören erkeği etkileyebilirdi.

Beğeneni çoktu Nadire'nin. Bir kızı bin kişi ister, bir kişi alır misali, beğeneni çok olsa da bir beğendiği vardı Nadire'nin. Kimsenin dikkati çekmemiştir, Nadire'nin her okul dönüşünde sokağın başında, karşı komşuları Ragıp Efendi'nin duvarına yaslanan o genç. Hele o adamın, camdan bakan Nadire ile işaretleştğini de kimse fark etmedi, uzun süre. Bu cilveleşme, ta ki bu acemi gencin yazdığı mesajı camı tıklatıp Nadire'ye vermek isterken, uyanan Cabbar'ın eline tutuşturmasına kadar sürdü. O gece, güzel Nadire'yi derin uykusunda kaldırıp öldüresiye dövmüştü Cabbar. Sadece Nadire'yle kalmadı o iş. Makbule de bunu mutlaka biliyor olmalıydı. O geceki dinmeyen öfkesinden karısı da yeterince nasibini almıştı.

Karartmayı kontrol eden Bekçi Bekir'in ısıklık ve uyarıları olmasa Nadire ve annesi ertesi güne belki de sağ çıkmayabilirdi. Evde çılgınlıkların, feryatların evin duvarlarını aşıp sokağı yankıladığı o gece, Nedim bile uyanmıştı uykusundan. Ev sahiplerinden gelen kavga ve gürültüyü durdurmak için babasının aşağı kata inmesine annesinin izin vermeyişini hatırladı.

O olaydan iki ay sonra Nadire, hiç görmediği, tanımadığı ve belki de hiçbir zaman sevemeyeceği babasının uzak bir akrabasıyla evlendirilmişti. Ama uzun sürmedi bu evlilik. Alman Ordusu, Yunanistan topraklarındaydı ve askere alımları çığ gibi artıyordu. Bunların içinde Nadire'nin kocası da vardı.

Nadire, istemeye istemeye bir süreliğine babasının evine gelmek zorunda kalmıştı. Evlendikten sonra, belki acısının yüzüne verdiği derin anlamdan, belki de Cabbar'ın gölgesinden kurtulması sayesinde, daha güzel olmuştu. Zaman zaman camın kenarından sokağın derinliklerine, dalgın ve kederli baktığını geçerken fark etmişti Nedim. Bir süre sonra babasının olmadığı saatlerde, ince tülün arkasından boş gözlerle bakan o güzel kadın, sokağın bulanık derinliklerinde aradığını bulmuştu yine. Bekçi Bekir'in gece voltalarına çıkmasından hemen önceki saatlerde Kasap Cabbar'ın hışmına sebep olan o genç, mahallelerinde tekrar görünmeye başlamıştı. Nadire evliydi artık. Kasap Cabbar, Nadire'nin eski sevdiğiyle birbirini bulacağına ihtimal vermediği için göz hapsinde tutmuyordu kızını. Üstüne üstlük, bir başka dertle uğraşıyordu o sıralarda: Oğlu Cevdet...

Son mektebe gittikleri zamanlardı. Cevdet haftalarca süren bir ateşli hastalığa yakalanmıştı. Yan mahalleden başka birkaç çocukta da aynı hastalık olduğu söylenmişti. Kendini bilmezliği günlerce, haftalarca sürmüştü. Doktorlara göstermişlerdi. Bir kısmı geçer, kimisi ise böyle kalır demişlerdi. Böyle kalır denilen şey, gerçek oldu. Ne olduğunu kimsenin bilemediği o hastalık, o sağlıklı çocuğu alıp götürmüş yerine aynı bedende ve görünümde bir başka çocuğa, kendini bilmez, akli durmaz bir çocuğa çevirmişti. Zira artık konuşamadığı gibi, konuşulanları da anlamıyor gibiydi. Komşuları Makbule'nin sık sık gelip gözyaşlarıyla annesine yalvarışını hatırladı Nedim.

- Nedim'i bazen gönder Piraye, arkadaşlık etsin Cevdet'e!
- Hem... Hem düzelecek, bilirim. Düzelecek, eskisi gibi olacak yavrum!

Nedim'in annesi ilk başlarda korkmuştu, Cevdet'e bir anda musallat olan o hastalıktan. Bu bilinmez hastalığın Nedim'e bulaşacağından çekinmişti. Ama bir süre sonra Makbule'ye üzüldü, korkuları geçti ve Nedim'i, sık olmasa da çocukluk arkadaşını ziyaret etmeye yollamaya başladı. Ama bu ziyaretler, Nedim için giderek katlanılması zor bir ıstıraba dönüşmüştü.

Cevdet, Nedim'in uğramasıyla birlikte sakinleşirdi. Boş gözlerle arkadaşına saatlerce bakardı. Nedim, ilk başlarda aldırmasa da bir süre sonra rahatsız olmaya başlar ve bu bakışların arkasında ne olduğunu bilememenin huzursuzluğu kaplardı içini. Bundan kurtulmak için yanına bazen bir kitap, bazen boş bir kâğıt ve kalem alırdı. Bazen de eski resimleri Cevdet'e gösterirdi. Cevdet'in resimlere bakarken gözlerinde, o resimlerdeki bir şeyleri tanıdığını işaret eden bir çocuk hareketlenir, bazen de gözleri yaşarır gibi olurdu.

Bunun üzerine elindeki hikâye kitaplarını açar, hikâyeler okurdu. Bu esnada Cevdet'in çarpılan ağzından sızan salyalara bakmamaya çalışırdı. Bazen Cevdet hiç beklenmedik bir anda devrilir; kontrolsüz el, kol, bacak kasılmaları ve sıçramaları olurdu. Kontrol edemediği bu kasılmaların peşi sıra, ağzından köpükler çıkarırdı. Durduğu yerde annesinin, Cevdet'in başını ve çenesini çaresizce tutuşunu izlerdi. Böyle anların bazılarında, odayı keskin bir sidik kokusu kaplardı.

Bir süre sonra Cevdet, ayağa kalktığında dengesini sağlayabilir, kendi başına yürüyebilir ve hareket edebilir hale gelmişti. Önceleri evin içinde, sonraları da kapının önünde; paytak paytak, yavaş yavaş, salına salına yürüyordu. İşte böyle zamanların birinde, mart ayının artık bahara dokunmaya başlayan bir gününde, Cevdet'in evden gidişini hiç kimse fark edememişti.

Aslında annesi pazara giderken onu Nadire ablasına teslim etmişti. Fakat ablasının, sonradan kendi söylediğine göre, evdeki işlerle meşgul olduğu kısacık bir anda, sokağın derinliklerinde kaybolmuştu. Cevdet, artık evde yoktu!

Günlerce, haftalarca aranmasına rağmen bulunamadı Cevdet. İstanbul'un her yerinde arandı. Sokak sokak, cadde cadde arandı.

Dervişzade Sokak'tan döndüklerinde Panagia Vlaherna Kiliyesi'ne, oradan da Anemos Zindanları'na bakılmıştı. Fetih'ten bu yana ayakta kalmış tek Bizans sarayı olan Tekfur Sarayı'nın çevresine bakıldı. O koşuşturma esnasında İvaz Efendi Cami'inde okunan ezan sesi, sokaklarda yankılanıyordu:

- Tanrı uludur, Tanrı uludur!

- Tanrı'dan başka yoktur, tapacak!

Molla Aşkî Cami'inin çevresinde birkaç tur attıklarından, o caminin avlusunda akşam ezanını dinlemişlerdi:

...

- Tanrı'nın elçisidir Muhammed!

- Haydi, namaza haydi felaha!

- Tanrı uludur, Tanrı uludur!

Camiye doğru koşturan insanlar görmüşlerdi. O insanların arkasından avluya çıkmıştı Nedim. Her köşesine bakındıktan sonra avlunun uç kısmına yönelmişti. Balat, Fener, Fener Rum Erkek Lisesi, Bulgar Kilisesi; daha ötede Süleymaniye, Sarayburnu ve Topkapı Sarayı... Karşıda Üsküdar'a uzanan katman katman gölgeli şehri seyretmişti. Arkadaşının o gölgelerin içinde olabileceğini düşünmüştü.

Ama bu bakınmaların hiçbirinden haber çıkmıyordu. Mahallede herkes, başka bir senaryo ileri sürüyordu. İnsanın içini rahatlatan söylentilerden, yürek burkan en korkuncuna kadar ilginç öykülerdi bunlar. Kimisi, "Bir sokakta tekrar kriz geçirip çırpınıp durunca garibana üzülen hayırsever birisi tarafından bir hastaneye

götürüldü,” diyordu. Önce Or-Ahayım Yahudi Hastanesi’ne bakılmıştı. Sonrasında yol yolak bilen mahalleden birileri diğer yakın hastaneleri tek tek dolaşırken Kasap Cabbar, Arabacı Osman’la birlikte uzaktaki yerlere gidip soruyordu. Bu senaryo sonuçsuz kalınca, “Belki de memleketine gitmiştir,” diyenler bile çıkmıştı. Kasap Cabbar, zaman zaman çocuğa “Seni memlekete götüreceğim,” dedikçe, çocuğun parlayan gözlerle dinlediğini hatırladı. “Kesin bir motorluya binip oralara yol almıştır,” diyenler de olunca Kasap Cabbar soluğu Yozgat’ta aldı. Orada bütün akrabalarını, akrabalarının köylerini dolaşmış; geçtiği yollarda, her taşın altına bakmış. Bir kez geçtiği yoldan, bir daha geçmiş ama oğlunu bulamamıştı.

Bütün bunlar sonuçsuz kaldığında, dile getirilmeyen kötü senaryolar gelmişti aklına. Kimisi, “Bir yerde düşüp öldü,” deyince tek tek mezarlıkları dolaşmıştı. Başta mezarcı Abbas’a gidildi. Cevdet tarif edildi ona. Sakince dinledi, düşündü. Tek söylediği şey herkes için umut oldu, “Bu ara işler kesat! Birkaç kimsesiz getirildi hepsi o. Ki onlar da zaten yaşlıydı!” Başka mezarlıklar soruldu, iz bulunamadı. Bu sıralarda başka birileri tarafından duyulan dedikodular yayılmıştı zaten. Bir yerlerde bir suç işlemiş olabilir-di! Akılla mantıkla izah edilemeyecek bu söylenti bile dikkate alındı. Önce Cibali, sonra İstanbul’un bütün karakolları dolaşıldı. Ama suç işlemiş bir kendini bilmez olmadığı öğrenildi. Ardından kimisi, “Kendini denize mi attı acaba?” dedi. Bunun üzerine Samatya sahilinden başlanıp karşıda Moda burnuna kadar sahildeki uzaktan görünen her karaltıya koşuldu, bakıldı. Ama yoktu! Aylar boyunca aranmasına rağmen ne Cevdet ne de Cevdet’e benzer birisi bulunmuştu. Hiçbir zaman da Cevdet’e ait bir iz ortaya çıkmayacaktı.

Savaş yıllarında bile mutluluğu bozulmayan neşeli kadın Makbule’nin, dirhem dirhem mutsuzluğu yudumlayışını bütün mahalle halkı gördü. Kadın delirmişti âdeta. Ağzından hiç kötü bir söz duyulmayan bu kadın, herkese küfürler etmeye başlamıştı. Bununla kalsaydı iyiydi. Zira Makbule, Nadire’yi dövüyor; saçlarını tutam tutam yoluyordu. Nasıl biricik ve tek kardeşine sahip çıkamamıştı... Nasıl olur da gözlerini onun üzerinden ayırırdı! Makbule, Nadire’yi döver de Cabbar durur muydu? O da hem Makbule’yi hem de Nadireyi döverdi.

Cevdet kaybolduktan sonra, ailenin yaşadığı cinnet hali artık akıl sınırlarını zorlayacak dereceye varmıştı. Ve sonunda, bir sabah Cabbarların evinden öncekilerden daha ürpertici, daha korkutucu çığlıklar yükseldi. Sesler kesildiğinde Makbule, yüzü gözü kan ve gözyaşları içinde evden fırlayıp Nedimlerin evine sığınmıştı. Nadire daha fazla dayanamamış, evden kaçmıştı. Artık iki çocukları da yoktu.

Onun da nereye gittiğini hiç kimse bilemedi. Sokak başında Nadire'yi gözetleyen genç de artık görünmez olmuştu. Ama bu ikinci kayboluş, Kasap Cabbar'ı Cevdet'ten daha fazla etkilemişti. Canının acısını başkasına acı vererek çıkaran o adamın, öfkesinin bedelini de her zaman olduğu gibi Makbule ödemişti. Cabbar'ın artık hıncını çıkaracağı bir tek o kalmıştı. Nadire, kocası askerde olduğu için emanetti. Ama emanete sahip çıkılamamıştı. Şimdi Nadire'nin kocasına ve ailesine nasıl açıklayacaklardı bu durumu?

Olan sonunda hep annelere olurdu. Makbule'ydi acı ve üzüntü çeken. Bir tarafta yitip giden çocukların geride bıraktıkları acı, diğer taraftan Cabbar'ın zulmü. Biraz "Yarım akıllı" olan Makbule, akıl sağlığını bu yaşananlardan dolayı hepten kaybetmiş gibiydi. Bazen en acıklı durumuna kahkahalarla gülerken bazen de olur olmaz zamanlarda ağlama nöbetleri geçirmeye başlamıştı. Piraye, Kasap Cabbar evden çıktıktan sonra, ona bir şeyler yedirmek ve bir parça rahatlatmak için evlerine giderdi. Ama nafile, Makbule odanın ortasında bir noktaya bakıp dururdu. Kız kardeşi kadar sevdiği yanındaki kadının, hiç farkında değildi.

Çok sürmedi, dükkânını kapattı. Cevdet'i aradığı gibi kızı Nadire'yi aramaya başladı Cabbar. İzini bulamadığı her günün sonunda Makbule'nin kızının yerini bildiğini fakat kendisinden gizlediğini söyleyerek kadını azarlayıp dururdu.

Ansızın beklenmedik bir şey oldu ve nedendir bilinmez Cabbar karısını dövmeyi bıraktı. İlk zamanlar komşular bir rahatlatma yaşasa da bir süre sonra bu durum komşuları tedirgin etmeye başladı. Yoksa Kasap Cabbar da mı deliriyordu? Ve bir sonbahar gününde Makbule'nin kardeşi gelip Cabbar'ın isteğiyle Makbule'yi âdeta sürüklercesine evden alıp götürdü. Kader, öyle bir tokat atmıştı ki bu kendi halinde geçinip giden aileye her şeyi darma-dağın etmiş, birkaç ay içerisinde yaşadıkları dünyayı başlarına

yıkıvermişti. Makbule, bu duruma çok uzun süre dayanamamış, evinden götürülüşünden altı ay kadar sonra kendini kardeşinin ahırında astığı haberi mahalleye ulaşmıştı.

O aileden geriye bir tek Cabbar kalmıştı mahallede. Ama onun ikameti de çok uzun sürmedi ve Kasap Cabbar dükkânını bir hemşehrisine, evini de mahalledeki Ragıp Efendi'ye satıp mahalleden çekip gitmişti. Kimse nerede yaşadığını da öğrenemedi.

Kasap Cabbar ve ailesi mahallede bütün beden ve ruhlarıyla varken bir anda hepsi birbirinin peşi sıra yok olmuşlardı. Sanki ne Cabbar ne Makbule ne Cevdet ne de Nadire yıllarca komşuları değildi. Sanki hepsi Balat'ın o dar sokağında güneşin en tepede olduğu bir anda ortaya çıkıp kaybolan birer gölgeydiler. Ama Nedim için ailenin mahalleden gidişi, bir son değildi. Nedim için öykü böyle bitmemişti.

Nur-u Cihan Nadire

Yasef'in Filistin'e gitme kararını öğrendiğinden bir yıl kadar önceydi, İkinci Cihan Harbi'nin üzerinden iki yıl kadar süre geçmişti ama o savaşın yaraları hâlâ tazeydi. Karartma geceleri yasakları kalkmasına rağmen uzunca bir süre insanların çoğu eski tedirginliklerini atamadıkları için akşam saatlerinde dışarı çıkamıyorlardı. Bu duyguyu üzerlerinden ilk atanlar gençler olmuştu.

Nedim artık serpilmiş bir genç olarak yaşının, ruhunun söylediklerini dinler olmuştu. Akşamları gezmek, mahallenin güzel kızlarına bakıp onlara dair hayaller kurmak, onun erkekliğe adım attığının işaretleriydi. Özellikle tıp fakültesine girdikten sonra evinden uzaklaşma çabası, erkeklik kimliğinin tahrikiyle kanında akan coşku, heyecan ve ataklığını kontrol edememesi bir bakıma hoşuna gidiyordu. Hele ki Yasef gibi kafa dengi bir arkadaşı varsa insanın; akli, ruhu ve gönlü özgürdü artık.

Her zaman ders çalışmak, Ortaköy'e gitmek ya da dünya meseleleri üzerine tartışmaktan ibaret değildi günlük yaşamları. Bir de işin "Erkek olmak" kısmı vardı. Nedim ile Yasef, yaşı gelmiş her erkek gibi bir kadın bedenini keşfetmek arzusundaydılar.

Önceleri nasıl yapacaklarını, nereye, nasıl gideceklerini bilemediler. Daha doğrusu bu işe cesaret edemediler. Ama sonunda Yasef ile Nedim ilk deneyimlerini yaşamak için Karaköy'deki bir randevuevine gitmeye karar verdiler. Yasef haftalar önce mahallelerinden yaşça büyük bir arkadaşından "Fatma" adlı randevuevine gitme tavsiyesini, orada kime ne deyip nasıl tamama ereceklerinin bilgisini edinmişti. Bu deneyim için gereken para yine Eskici İsak'tan çıkmıştı. Nedim, Yasef'le o gece yaşamlarında bir ilki gerçekleştirecekler, ilk kez bir kadınla birlikte olacaklardı.

Galata'nın Arnavutkaldırımli dar ve basık sokakları, evlerden yansıyan soluk pırıltılarla aydınlanıyordu. Malum mekânların bulunduğu sokağa yaklaştıkça azalan ışıklar, Arnavutkaldırımların aydınlık yüzünü karanlığa teslim ediyordu. İçlerini kavuran duyguyla

yüklü her çeşit erkeğin gölgeleriyle dolu, ismi açık bir şekilde zikredilmeyen o sokağa gelmişti iki kafadar arkadaş. Kapı eşiklerinde duran kadınlar, ciğerlerine çektikleri dumanın yarattığı çatallaşmış sesleri ve tahrik edici hareketleriyle erkekleri davet ediyorlardı.

Yasef daha az ürkek görünmüştü. Yine de o bile, kapısı yarı açık duran o eve ilk seferde giremedi. İki arkadaş, ilk seferin tedirginliğiyle sokakta bir uçtan diğer uca birkaç kez gidip geldiler. Kapı aralığından ve demir perdeli pencerelerin önünde durarak, yüzleri görünmeyen kadınlara ait karartıları seyrettiler. Bu seyirler, isteklerinin tereddütlerine galebe çalmasına yaradı ve içeri girdiler. Açılan kapının ardında omuzları çıplak, şişman kadın şefkatli bir tebessümle karşıladı onları. Yasef artık o kadının bir vekil olduğunu öğrenmişti. Yani o evin patronunu temsil eden kişiydi. Kadın Yasef'e doğru yaklaşarak, Yasef'in kolunu yakalamış ve "Hoş gelmişen eslan parcası, gel bakeyim," diyerek onu ve peşi sıra yürüyen Nedim'i odanın ortasına kurulmuş bir masanın çevresindeki taburelere oturtmuştu. Kadının o rahatlığı, iki genç adamı daha fazla ezmişti.

Yasef kadınla pazarlık ederken Nedim utana sıkıla etrafını gözlemeye başladı. Oturdıkları yerden, pembe pervazlı kapılarla odalara açılan koridora takıldı gözleri. Koridor, birbirine karışan sesler ve iniltiyle derinden yankılanıyordu. Bu sesler her ikisinin de, iyice utanmasına ama aynı zaman da içlerinde dönüp duran o alevin harlanmasına yol açmıştı. O seslerin sahibi kadınlar, her ne kadar dışarıda bekleyen olgun ve belli bir yaşı geçmiş erkekler için sadece baştan çıkarıcı kadınlar olsa da masanın arkasında duran şişman kadının buyruğunu bekleyen gençler için ise belki bir ömür boyunca zihinlerde saklanacak olan buyurgan birer sevgili olarak kalacaktı.

Bu sırada pazarlık tamamlandı. Yasef taburesinden hafifçe doğrularak kadının eline kalem gibi kıvrılmış bir kâğıt parçasını bırakmıştı. Kadın kalem gibi kıvrılmış kâğıdı açtığı anda birbiri içine kıvrılmış iki adet beş lirayı gördü ve memnuniyetini belli ederek parayı önce ikiye, sonra da dört parçaya katlayarak sol memesinin içine sıkıştırmıştı. Masada oturan kadın, gözleri koridorda takılı kalmış olan bu körpe erkeklerin heyecanını harcamamak için tiz bir sesle, koridora doğru seslenmişti:

- Gıızz Kudret!

Her ikisi de kadının seslendiği yöne doğru utangaç bir tavırla bakmışlardı. Koridorun başında beliren kadın, bu tip evlerle tezat bir şekilde güzel, endamlı ve baştan çıkarıcıydı. Kadın onlara doğru yaklaşıırken ikisi de giderek ufalıyor, utangaçlıkları yüzlerine vuruyordu. Günün başından beri Nedim'e göre daha serinkanlı olan Yasef, yine daha çabuk toparlanmış öne çıkmıştı. Kadın, Yasef'in yanına gelip elinden tutarak kaldırdı ve koridorun içinde odalardan birine girip kayboldular. Nedim olduğu yerde kalmış, şaşkın şaşkın etrafına bakınıyordu. Onun bu hali şişman kadının gözünden kaçmamış, geride bir başına kalan genç adamın tedirginliğini atmak için işi şakaya vurmuştu:

- "De bre evlad, meraklanma, bitmedi, sana da var," dedikten sonra koridora, bu kez başka bir kadına daha tiz bir perdeden seslenmişti:

- Nurcihann! Odanda mısın? Çık gel bakem, bekleye gördüğün cevvaler gelmiştir.

"Nurcihan..." İçi bir hoş olmuştu Nedim'in. İsmi gibi de güzel miydi acaba? Ona nasıl davranacaktı? Bütün bu sorular art arda hızla geçiyordu zihninden. Eli ayağı uyuşmuş, bir üşüme gelmişti her yanına. Bu sırada kadın ona doğru dönüp gülerek göz kırpmıştı:

- Şansliyesen delikanlı. Bu körpe, ömründe bi daha sende çıkmayacak bir afet, yani, Nur-u Cihan...

Ama ne olmuşsa olmuş, bir iki dakika kadar geçmesine rağmen, Nurcihan gelmemişti. Bunun üzerine kadın, masanın başında süklüm püklüm oturan Nedim'i elinden tutarak koridorun en sonundaki odanın kapısına götürdü. Kadın kapıyı çalmadan açtı ve açık olan aralıktan Nedim'in sırtını hafifçe iterek odaya soktu. Nedim, itildiği odada geri dönüp baktığında ismini bilemediği o şişman kadın kapının arkasından yitip gitmişti. Ne yapacağını bilemedi, aralık kalmış kapıyı yavaşça kapadı.

Dar ve basık, küçük pencereci bir odaydı. Kirli sarı renkli kâğıttan güçlkle sızan ışık, odayı puslu bir sarıya büründürmüştü. Bu odada her gün, başka birilerinin yaptıklarını düşünüp kendini kötü hissetmişti. Herhangi bir kadındı bu kapının arkasındaki... Bir erkeğe kendini hiç düşünmeden veren bir kadın. Ne işi vardı buralarda?

Odadaki masanın başında oturmuş, bir önceki müşterisinden aldığı belli olan parayı sayan ince pembe bir gecelik giymiş kadın, kapı açıldığında yüzünü dönmemişti bile. Gıcırtyla açılmış olan o kapıyı duymamış olabilir miydi? Ne yapacağını bilemeden kapının eşiğinde durarak kadını izlemeye devam etti. Üzerindeki gecelik, çıplak bedenin hatlarını daha da çekici hale getirmişti. O çekici kadını izlemeye devam ederken koridorda bir gürültü ve patırtı kopmuştu.

- Oruspu, kerhane karısı! Sana para verende gabahât, beleşe bile olsa sana gelinmez!

- "Hassiktir ordan kavat," diye cevap verdi müşteriyle ağız dalaşına giren kadın.

- Duyan da sokakta gören altına yatıyor sanır. Bu paraya anan bile vermez.

Bu arada farklı başka bir ses araya girmişti:

- Hoşt köbek! Adam gibi dur. Defol nerde sıçacaksan sıç ama burada değil.

Demir kapının sertçe çarpmasından sonra koridor sessizliğe gömülmüştü. Kadın hâlâ yüzünü ona dönmemişti. Nedim'deki tedirginlik daha da artmıştı. Acaba odaya girenin, kadına kendisini başka bir şekilde fark ettirmesi mi gerekirdi? Doğrusu bilmiyordu. Odanın bir kenarındaki tahta yatağın üzerinde kötü bir döşek, döşegın üzerinde de renkleri soluklaşmış çiçek desenli bir çarşaf vardı. Çarşafın üzerindeki lekeleri, çiçek deseni bile saklayamamıştı.

Kımıldamadan durmaya devam etti Nedim. Derken, kadın işi bitirdi, parayı masada duran çantaya koydu. Masanın üzerinde duran tütün tabakasını aldı ve sigarasını sardı, yaktı. Dumanını havaya savurdu, ardından Nedim'e doğru döndü. Nedim, utangaç bir tavırla yüzüne doğru gözlerini çevirdiğinde donup kalmıştı. O kadını tanıyordu. Şeffaf geceliğinin içinde neredeyse çırlıçıplak duran kadın, yeni müşterisini deneyimsiz bir genç zannederek hafifçe tebessüm etti, ayağa kalktı Nedim'e doğru yaklaştı.

Nedim, kadının karşısında hareketsiz kalmıştı. Az önce o şişman kadının yanında, içinde giderek kabaran duygu kadının her adımıyla soğuyup kayboluyordu. Yüreğı her zamankinden daha sert vurmaya başlamış, göğüs kafesini zorluyordu. Dönüp kaçmak,

koşa koşa buralardan uzaklaşmak istiyordu ama kıpırdayamıyordu. Kadın ona biraz daha yaklaşıncayayriihtiyari bir adım geri gitti. Mırıldanır gibi dudaklarından iki kelime döküldü:

- Nadire Abla?

Cılız bir şekilde çıkan kelimelerden sadece “Abla” kelimesini duymuştu kadın. Vekilin bu akşam “İki toy gelecek,” dediğini hatırladı.

- Tamam, çekinme, korkma, ablan sana tatlı tatlı verecek, rahatlayacaksın. Müsaade et, şu cigaramı bitireyim, sonra her şeyim senin.

Sonra sigarasından derin bir nefes almıştı. Bütün bunları yapar ve söylerken gecelik omuzlarından hafifçe sıyrılmaya başlamıştı. Omzundan kayan geceliğinin altından çıkan geniş ve biçimli omuzları, narin omuz başları, geceliğinin altından iyice belirginleşmiş göğüsleri, insanın aklını başından alacak cinstendi. Bu izbe bu gaddar yaşam şartları, vücudundan pek bir şey almamıştı almasına ama yüzünden çok şeyler alıp götürmüştü. O kumral saçlar değişmişti. Aslında ne kadar da güzel ve dikkat çekici bir hava veriyordu kumral saçları o güzel kadına. Yaklaştıkça kadının saçlarının bir bölümünün dökülmüş olduğunu fark etti. Makyajlı yüzüne rağmen kararmış göz altları ve yorgun çizgileri güzelliğinden eser bırakmamıştı. Bu görüntüyle birlikte içinde ince bir sızının aktığını hissetmişti Nedim. Bu sızı, ağlamaklı bir ses tonu olup dökülmüştü dudaklarından:

- Nadire Abla!

Bir anda duraklamıştı kadın. Şaşkınlıkla donup kalmıştı o anda. Yüzünü dikkatle inceliyor, karşısındaki genç adamın nasıl olup da ona adıyla hitap ettiğini anlamaya çalışıyordu. Bu esnada tedirgin hareketlerle, kısmen sıyrılmış geceliğini omuzlarına doğru çekmiş, çıplaklığını çaresizce örtmeye çalışmıştı Nadire. Zihninde yıllardır biriktirdiği erkek yüzleriyle karşılaştırıyordu, karşısındaki erkeğin yüzünü. Gözlerini kısarak daha dikkatlice inceledi. Sonra birden kaşları kalktı, gözleri kocaman kocaman açıldı yataklarından. Dudakları titredi:

- Nediiiiim!

Bir süre hiç konuşmadılar. Birbirlerine bile bakamadılar. Sonrasında bir an göz göze geldiler, utandılar. Bu tesadüf için ne

söylenebilirdi ki? Gözleri buğulanmış, omuzları çökmüştü. Onda-ki bu hali gören Nedim, küçülmüş, ufacık bir nokta olmuştu sanki olduğu yerde. Nadire, yutkunarak bir şeyler söyleme ihtiyacı hissetti:

- Hale bak Nedim. Halime bak! Bu da gelecekmiş başıma!

Oyun bitmişti. Herkese, kıskanç kocasının dayak ve tehditlerinden Bursa'ya kaçtığını; orada bir süre çalıştıktan sonra da İstanbul'a geldiğini söyleyerek saklamıştı kendini. Kendinden bile saklamıştı. Bu küçücük odada, dünyada geçmişinden gelen hiç kimsenin onu bulamayacağına inandırmıştı kendini. Ama işte buraya kadardı. Tekrar sigarasını içine çekti. Sigaradan da Nadire'den de duman çıkmadı. Bir süre duraksayıp başını iki yana doğru salladıktan sonra:

- Yer yarılrsa da içine girsem! Allah canımı alsa da kurtulsam!

- Burada her gün yaşadıklarımı cezam sayıyordum. Ama değilmiş, bitmemiş, azmış!

Nedim, Nadire konuştukça bastığı yer tarafından çekiliyordu sanki. Görmek istemiyor, duymak istemiyordu. Daha bundan birkaç dakika önce, sırtı dönükken bu kadına yapacaklarının hayalini kurduğu ânı düşünüyor, içi kalkıyordu. Başının döndüğünü hissetti. Halini belli etmemeye çalışarak birkaç adım attı ve az önce Nadire'nin kalktığı sandalyeye oturdu güç bela.

- "Nadire Abla," dedi.

Hırıltıyla çıkan sesini düzeltmek için boğazını temizledi, biraz soluklandı. Göz göze gelmeden:

- "Nadire Abla," diye tekrarladı.

- Bir şey deme, üzülme. Zaten ben...

Elinin tersiyle, gözündeki makyajla birlikte akıp yüzünde siyah çizgiler oluşturan gözyaşlarını sildi. Burnunu çekti, başını, "Tamam" anlamında salladı ve gidip yatağa oturdu. Gitgide artıyordu, gözünden akan yaşlar. Sonra o da yetmedi, hıçkırmaya başladı. Nedim, oturduğu yerden uzandı, omzuna dokundu Nadire'nin. "Ağlama," diyecekti. "Ağlama!" Ama bunu da diyemedi. Zaten dokunduğu anda Nadire; ürktü, sıçradı ve çekti kendini. Derin bir nefes aldı, son kez sildi gözyaşlarını. Acıyla gülümsedi, Nedim'in gözlerinin içine baktı.

- "Ne kadar da büyümüşsün. Ne kadar da yakışıklı, genç bir

adam olmuşsun. Seni son gördüğümde şuncacık bir çocuktun,” diyerek küçük bir çocuğun boyunu işaret etti.

Kırık bir tebessüm belirdi Nedim’in yüzünde. Sesi, bir tek sesi değişmemişti. Gözlerini kapasa, yüzüne bakmasa, sadece sesini dinlese yıllar öncesinin Nadire Ablası’ydı işte. Makbule ve Cabbar gelmişti yıllar öncesini düşünürken aklına. İçi soğudu birden. Ya sorarsa diye düşündü ve ürperdi. Ama Nadire’nin bu sırada gelen sorusuyla biraz rahatladı içi:

- Piraye Abla nasıl?

Gözlerini yerden ayırmadan cevap verdi Nedim:

- İyidir. Yani iyi olmaya çalışıyor.

Dalgın dalgın başını salladı Nadire:

- Piraye Abla’nın akşamları pencere önüne oturup rahmetli Namık Abi’nin yolunu gözleyişini hiç unutmam. İnsanların, sevdiklerini bekleyebileceğini ondan öğrendim ben. Bu sözleri söyledikten sonra derin bir iç çekti.

- Ne kadar yokluk içinde olursan ol, sevmek öyle bir şey işte!

Nedim’le mi konuşuyor, kendi kendine mi mırıldanıyor, belli değildi. Derinlerinde sakladığı sandıkta biriktirdiği acıları çıkarıp gösteren bir mahcupluktu bu.

- Şu demir parmaklıklar ardından, dışarıdaki adamlara bakıyorum hep. Onların altına yatıyorum. Ağız kokuları, kirli terleri bulaşıyor üstüme. Sevenim yok, sevdiğim yok. Nerden geldiğim belli ama nereye gittiğim belli değil. Bir başınayım bu dünyada. Ettim ki buldum diyeceğim ama...

- Ne ettim de buldum, onu bilemiyorum be Nedim! Sadece kader bana böyle bir rezil hayat biçmiş diyorum, başka da bir şey demiyorum.

“Öyle değil,” diye içinden cevap verdi Nedim, Nadire’ye. Nedim “Baban yüzünden oldu bu. Seni sevmediğin bir adamla evlendirdiler. Nasıl da güzel bir kızdın. Sen bu güzelliğinin cezasını çektin. Sonra kaybolan Cevdet!..” Kelimeler bardaktan boşalır gibi akıyordu. Yüzüne bakamadan, göz göze gelemeden içinden tesselli ediyordu Nadire’yi. Bu sırada Nadire, odanın penceresine doğru çevirmişti başını.

- Her akşam evimde sevdiğimin gelmesini beklemek varken kapının önünde birikmiş adamlar arasında mahallenin kasabının

bulunup bulunmadığını gözlüyorum. Şu kapı her açıldığında tanıdık birisinin karşıma çıkmasından korkuyorum. İşte o korktuğum şey de başıma geldi.

Bir an, Kasap Cabbar'ın görüntüsü gelmişti gözünün önüne. Ürkmüş, kollarında ve bacaklarındaki ince tüyler küçük bir diken gibi olmuştu. Cabbar'ın öfkesi hiç bitmeyecekti. Annesi zaten delirmişti. Ama ya o diğer olay! Cabbar'ın elleri; o kıllı, kara ve kalın eller... Üstünde gezinen, en mahrem yerlerine dokunan, sonra o en mahrem yerinde hissettiği o kirli şey... O anlarda da bir şeyler söyleyemeden donup kalmıştı o iğrençlik karşısında... Karşı koyamamıştı işte... Cevdet'in gidişiyle aklını yitiren annesi, nereden bilsin ki yediği dayakların çoğunun Cevdet'in kayboluşundan çok, Cabbar'a direndiği için olduğunu? O başka mahalleden gelen adamla kaçmaktan başka çaresi var mıydı ki? Evli olduğunu bile bile kabul etmişken... Başka çaresi var mıydı ki?

Ankara'ya, adamın akrabalarına bir gecekonduya kaçmışlardı. Geçen aylarla birlikte artık o adamın kendisini gerçekten sevdiğine ikna olmuştu. Mamak'taki o gecekondu, çırılçıplak aynı yattaklardı. Sevişmenin kokusu ve nemi o gecekondu odasına dolmuştu. Huzur bulmuşlardı ve bütünleşmişlerdi. Öyle hissetmişti Nadire. İşte o anda yüreğinde kıpırtılar yaratan o soruyla karşı karşıya kalmıştı:

- Benimle evlen Nadire.

Sevinçle karmaşayı aynı anda yaşamıştı. Evli olduğunu düşündü önce. Ama sonra imam nikâhlı olduğunu hatırlayıp bunun bir şey ifade etmediğine ikna etti kendini. "Olur muydu acaba?" "Olur mu?" demek neydi ki? Zaten kaçmamış mıydı bu adamla? Başını Nadire'nin göğsüne yaslamıştı adam. Hiç cevap vermeden o başı okşamıştı bir süre. Adam başını göğsünden kaldırıp kadının yüzüne bakmıştı.

- Duymadın heral? Benle evlen diyom sana!

Nadire, bu adamı uzunca bir süredir seviyordu. Kocasını olacak adamla evlendirilmeden önce de seviyordu. Adam kendisine en çok istediği şeyi soruyordu. Ama cevap veremiyordu. Tam da bu sırada hiç aklına gelmeyecek, hiçbir zaman yapamayacağını düşündüğü bir şeyi yapma isteği doğdu içinde. Kendisini seven adama, başına gelenleri anlatıp içinde biriken o zehri akıtmak istedi.

Akıtmasa, paylaşmasa içindeki o zehri, öleceğini hissediyordu. Evet, tam karşılığı oydu hissiyatının. İçinde büyüüp kendini yok eden bir utanç... Ne gereği vardı, neyi değiştirebilirdi ki. Bilemiyordu... Ama yine de anlatmasının daha iyi olacağına inanıyordu... Karşı koyamıyordu bu isteğe! O zehirle bir ömür boyu yaşayamazdı. Devam edemezdi böyle. Onu anlarsa bir tek bu adam gibi seven biri anlardı. Hem ona anlatamazsa kime anlatabilirdi ki? Asıl onun bilmesi gerekirdi. Kendisini gerçekten seven o insana anlatmalıydı.

Anlattı. Cabbar'ın bütün yaptıklarını anlattıkça, karşısındaki adamın yüzü şekilden şekle girdi. İlk anlarda bunun üzüntü ve eleminden olduğunu sandı Nadire. Sonra bunun aslında elem değil, öfke olduğunu anladı. Bu öfkenin, Cabbar'a duyulan öfke olduğunu düşünerek kaygılandı. "Ya Cemal Cabbar'a bir şey yaparsa?" diye içi daraldı. Sevdigi adamın elinin Cabbar'ın kanına bulanmasından korktu. Ve bunları düşünürken aslında nasıl bir hata yaptığını, yüzüne inen tokat ve ardından gelen küfürle fena halde anladı.

- Orospu seni!

Cemal akşam saatinde Mamak'taki o gecekondundan çıkmıştı. Ertesi gün gelmedi. Sonraki gün de... Ve sonraki günler de... Nadire, Cemal'in onu sevdiğine ve öfkesinin geçici olduğuna kendini inandırmış, o gecekondunda iki gün aç susuz Cemal'i beklemişti.

Ama gelmedi.

Ve sonra Cemalsiz o evde oluşunun üçüncü günü nihayet kapı çalınıyordu. Büyük bir heyecanla kapıya yönelmiş, kapıyı açtığında karşısında üç iri yarı adam bulmuştu. O an, Cemal'ini beklerken kapının önünde hiç tanımadığı üç adama şaşkınlıkla bakmıştı. Adamların ortasında duran içlerinden en iri yarı olanı:

- "Selaymün aleyküm yenge," demişti.

Sonra buyurgan bir sesle, başka bir çaresinin olmadığını, kabul etmek zorunda olduğunu hissettire hissettire eklemişti:

- Bizi Cemal Abey yolladı. Onun emmoğlularıyız. Beni orada bekleyedurun dedi. Senin için de münasipse!

Nasıl hayır diyebilirdi ki? Çaresizdi. Korkmuştu. Aldı içeriye. Hem belki evham yapıyordu. Cemal de gelecekti az sonra. Bir şeyler ikram etmek istedi, hatta ne kadar korksa da! Sadece su vardı, onu ikram etti. İki gözlü gecekonduunun bir odasında adamları

bırakıp diğer odaya geçti. Sonra bir baktı, adamlar odasına gelmiş. Yine az önceki sakallı olanı öndeydi ve yine o konuşmuştu.

- Cemal Abey, yengeniz size başka şeyler de virecek dedi!di!

Tıpkı Cabbar'la yaşadığı dakikalar gibi ürkütücü, şiddetli ve cehennem azabıydı tüm o saatler. Her karşı koyuşunda üçü birden daha büyük bir kuvvetle bastırmışlardı direnişini. Birisi ağzını kapatırken diğerleri elini kolunu bastırıp dayak atmışlardı. Sonrasında her birisi tek tek âdeta bir hayvan gibi böğürerek, uluyarak, inleyerek yaptılar yapacaklarını. Giyinip gitmeye hazırlanırken kendi aralarında konuşuyorlardı. Sakallı olan pantolonunu giydikten sonra:

- Allah razı olsun Cemal Abey'den.

- He valla... Bellediği gadar varmış.

Bu esnada ağzından burnundan akan kanı siliyordu elinin tersiyle Nadire. En iri yarı olanı ona doğru dönmüş, yanına gelmiş, sakalını sıvazlayıp pis pis sırttıktan sonra:

- "Galk hadi galtak gidiyoz," dedi. Nadire yatağın üzerinde çırlıçıplak iki büklüm otururken ağlamaklı ağlamaklı:

- "Nereye?" diyebilmişti sadece büyük bir acıyla.

- Senin seveceğin bi yere!

Yalvarmıştı:

- "Bırakın, kimselere bir şey demem," bile demişti.

Hatta bir ara kapıya doğru hücum edip kaçmaya bile çalışmıştı. Ama olmamıştı. Her hamlesi ve direnişi, yediği yumruklardan sonra edilen "Seni öldürürüz," tehditleriyle, tükenmiş, susmuştu. Sonunda kabullenmişti. Bedeni keskin bir bıçakla doğranmış gibiydi. Yüzü gözü şişmiş, vücudunun neredeyse her yanı morarmıştı. Elbisesinin yırtık parçalarını birleştirmeye çalıştı önce. Baktı olmayacak, kenarda duran kirli çarşafı aldı yanına.

Adamların ikisi önünde diğeri de yanında olacak şekilde Makmak tepelerinden çamurlar içindeki sokak aralarından aşağı inmeye başladılar. Aralarında yürürken bir ara duraksadı Nadire. Daha birkaç gün öncesine kadar mutlu bir gelecek düşleri kurduğu o gecekonduya dönüp baktı. İlk geldiğinde ne kadar güzel gelmişti o derme çatma ev! O esnada yüzünü seçemediği bir adam yokuştan aşağı inip o evin önünde durmuştu. Sokaktan aşağı doğru bakıyor, tam olarak seçememesine rağmen kendilerini izliyor

gibiydi. Bu sırada yanındaki adam, "Hadi yürü," diyerek Nadire'yi itmişti. Kısa bir süre sonra tekrar yukarıya doğru kısa bir bakış attığında yüzünü göremediği o adamın gecekondunun kapısından içeri girdiğini fark etmişti. Bedenden kopan bir yüreğin son çırpınışıyla inleyerek mırıldanmıştı.

- Cemalll!

Nadire'yi önce Ankara'nın dışında bir eve götürdüler. Bilemedi neresi olduğunu. Aylarca orada çalıştı. Sonra o evin vekili tarafından Bursa'daki başka bir eve sonrasında da ne kadar itiraz ederse etsin, İstanbul'a gönderildi. Nefret ediyordu artık erkeklerden. Her yaştan her meslekten, her huydan erkekle yatmak zorunda kalmıştı bu kadar kısa sürede. Öyle yaşlılar vardı ki artık üzerinde emanet duran o et parçasının iş görebildiğini kendilerine ispatlamak için kendilerini paralıyorlardı. Hamalı, inşaat ustası, ırgatı da vardı erkekler arasında; doktoru, askeri, avukatı da... Birçoğunun da evli, çocuklu olduğunu öğreniyor... Kimisi beş, kimisi yirmi beş dakikalık yatak arkadaşları olmuştu. En pis koka-nıyla da, en temiz olanıyla da haftada bir değişen iğrenç çarşaflar üzerinde iğrene iğrene, kusmamak için nefesini tutarak yatmıştı.

Nadire bütün o yıllar boyunca yaşadıklarını düşünüyordu sigarasından derin nefesler çekerek. Oturduğu yatağın başındaki iskemlede omuzları çökmüş bir halde, gözlerini yerden almadan oturan Nedim'i fark etmiyordu sanki artık. Geçmişinde yaptığı ve Nedim'i görünce tekrar hatırlamış olduğu o yolculuğun sonunda şu anda bulunduğu yeri düşünerek iç çeker gibi derin bir soluk aldı. Etrafına bakındı önce. Sonra Nedim'e döndü yüzünü.

- Kasap Cabbar yokluk zamanlarında etin değerli olduğunu söyler dururdu. Onda haklıymış. Ama daha da ötesini de öğren-dim ben Nedim... İnsan etinin hayvan etinden değersiz olduğunu da anladım.

Sonra olanları anlatmaya başladı, Nadire. Nedim bu sırada başını kaldırmış, Nadire'nin gözünün içine bakmıştı. Ne diyebilirdi ki? Bir insanın değeri böyle nasıl ölçülebilirdi ki? Bir insanın değerini onu sevenler verirdi. O dünya güzeli kız, belki sadece çok ama çok güzel olduğu için sevilmemiş, ondan nefret edilmişti. O güzelliğin altında ezildikçe sevip insan olmak yerine, sahip olup sonra da nefret etmek yoluna gitmişlerdi. Nadire anlattıkça

içinde olduğu cehenneme çekiyordu Nedim'i. Omuz silkip acı bir iç çekti Nadire. Kırık bir tebessüm belirdi yüzünde.

- "Biliyor musun Nedim," dedi. "Kasap Cabbar iki ay önce buralara uğramış. Her sokakta, her kuytuda aramış beni. Her gece sormuş, bir iz bulabilir miyim diye. Sonunda bulmuş burayı. Ama Kasap Cabbar bu, önce o kadınlarla yatmış, ondan sonra hepsine Nadire Keskin diye bir kaltağın çalışıp çalışmadığını sormuş. Buradaki insanlar zaman zaman birbirleriyle kavga ederler ama dışarıdakiler gibi birbirini gammazlamazlar. Hemen hepsi bilmezden gelmiş ama biri hariç! O da biraz saflığından olmuş.

- Kasap Cabbar kendini acındırmış. Sonunda bulmuş burayı. Bir hafta boyunca Fatma'nın kerhanesinin koridorundaki tüm odaları ziyaret etmiş, Nadire burada mı diye sormuş. O günler, bir hastalığa tutulmuştum. Talih mi desem işte, çalışmadım bir süreliğine, denk gelmedi o yüzden. Hem zaten, burada kimse beni Nadire diye bilmez ki. Nurcihan'ım ben. Yoksa belki bugün çoktan... Şimdilik bulamadı ama bir gün...

Haklıydı... Olacaktı belki bir gün. Çocukluğunda ondan bir tebessüm gördüğünde kendinden geçtiği, o güzel Nadire Ablası, Kasap Cabbar tarafından bulunacaktı. Şimdi yanında duran bu kadının bir gün, "Ölecek" olma düşüncesi bir hançer gibi saplanmıştı Nedim'in yüreğine. Gözleri dolmaya başlamış; ağladı ağlayacaktı. Nemli nemli burnunu çekti, kendine engel olmak için. Bunu fark eden Nadire, ayağa kalktı; gelip Nedim'in önünde diz çöktü, ellerini ellerinin arasına aldı.

- Senin de bütün keyfini kaçırdım. Boş ver, buraya gelen bazıların dediği gibi o anda ne yapabiliyorsan!

Bütün bunları söylerken gözleri dolmuştu yeniden. Ama çok sürmedi, kendini topladı.

- "Koy gitsin bu feleğin çarkına be Nedim! Kusuruma bakma," dedi ve devam etti:

- Oturup hiç kimseyle konuşup dertleşemiyorsun. Güvenemiyorsun hiç kimseye bu devirde. Anlatma diyorsun yaşadıklarını, ama dayanamıyorsun. Ama ondan sonra kimse dokunmasın o narin anlara, hissiyata. Bakıyorsun ki çok değil bir saat sonra senin mahrem hikâyelerin kerhanenin koridorunda kahkahalarla şişirilip patlatılan bir sakız olmuş. Bana ait olanları içimde tutmayı giderek

öğreniyorum. Ama sen... Sen benim geçmişimden bir yadigârsın. Sana anlattım çünkü sen gelince karşımda Cevdet var sandım.

Bunları söylerken artık engellediği gözyaşlarını tutamamıştı. Masanın üzerinde duran katlanmış mendilini aldı. Mendili bir süre gözlerine bastırıp gözyaşlarını silmişti. Duraksadı, bir şeyler söylemek istedi ama vazgeçti. Bir süre sonra içinde dönen acı konuşmasına müsaade edebilmişti.

- "Burada neden olduğumuzu unuttuk. Dünya başka türlü düşünerek ve davranarak da değişmiyor. Sen de artık bütün bu konuştuklarımızı unut," dedi. Karşısındaki delikanlıyı daha da cesaretlendirmek için başka bir şeyler daha söyleme gereksinimi duymuştu:

- Ben artık 'Nadire Abla' değilim sadece, Nurcihan'ım. Nurcihan'dan ne istersen...

- Ne için buradaysan onu yap ve git!

Nedim şaşkın gözlerle baktı Nurcihan'a. Ne demek istediğini anlamaya çalıştı. Yok, yok, ne demek istediğini anlamıştı da nasıl böyle bir şey diyebildiğini anlamaya çalışıyordu. Bu sırada Nurcihan, sol elini sağ omuz başına götürerek üstündeki ince ipeksi örtüyü indirdi. Nedim'in gözleri kısa bir anlığına onun örtüsüz bedenine dokundu. Bir beden nasıl böyle bir tanrıça mükemmelliğine sahip olur diye düşündü. Hemen ardından düşündükleri yüzünden kendinden utandı, bakışlarını ayakuçlarına indirdi. Tam bu sırada Nadire'nin parmaklarının arasında tüten sigara içten içe yana yana kendini tüketmiş, kor ateşiyle parmağını yakmıştı. Acıyla sigarayı elinden atan Nadire'nin, ellerini Nedim'in ellerinden alması; tam beklediği fırsatı vermişti Nedim'e. Aniden oturduğu iskemleden doğruldu. Bir an hafifçe sallandı ama hemen toparladı kendini. Ama kapıya ulaşacak gücü kendinde göremiyordu. Oda, o koca bina üstüne çökecek gibi geliyordu. Odanın kapısı ciyaklayarak açılırken içinde kopmak isteyen çılgılığı zor zapt edebiliyordu; gitmeliydi.

Az önce şişman kadının elinde tutarak, ilerlediği koridorda zorlukla ilerliyordu. Loş ışıklı koridordan geçerken odaların bazısından ölüm sessizliği, bazısından ise inleme, kadın çılgınlıkları ve küfür seslerinin yayıldığını duymadı bile. Tam koridorun sonlandığını düşündüğü anda hızla açılan bir odadan, "Hayvan" diye bağırın

bir kadının kendine çarpmasıyla sendeledi. Kadın, biraz daha hızla çarpmış olsaydı kadınla birlikte koridora düşmesi, işten bile değildi. Duvara tutundu. Gövdesi, kadının düşmesini de engellemişti. Ama çarpışma, kadının çıktığı odanın önünde duraklamasına yol açmıştı. Bu sırada kadının peşinden odadan koşuşturarak çıkan çırılçıplak bir adam, kadının duraksamasından faydalanarak kollarından tutup tekrar aynı odaya çekmişti. Bunu yaparken henüz açık olan kapıdan koridor duvarlarına çarpan adamın sesi dalga dalga yayılıyordu:

- Tepdiğimin kaltağı, gel burraa. Nere kaçan galtak. Bütün hasat parasını yoluna harcadım kaç gündür. O amın sahebının imdi ben olduğunu bilmen mi?

Bütün bu olanları büyük bir korku ve şaşkınlıkla izledi Nedim. Birkaç saniye olduğu yerde kalmıştı. Zar zor birkaç adım atmıştı ki, koridorun sonunda şişman vekil kadın az önce kendilerinin oturduğu masada üç kişiyle oturmuş, konuşurken buldu. Az önceki olaya bir tek kendisi şahit olduğunu düşünüyorken yanlış olduğunu anladı. Şişman kadın gevrek bir kahkaha eşliğinde adamlara sırnaşıyordu.

- İçerideki hayvan bunu alışkanlık yapmış. Dilber de azıcık naz yapor ama neyse boş verin kale...

Adamlar pişkin kahkahalarla cevap vermişlerdi kadına. Daha ciddi ve yumuşak bir ses tonuyla devam etti şişman, yarı çıplak kadın:

- Azcık sabredin hele. Size ömrü billah hiç koklamadığınız dilberler sunecam. Bekleyin. İki afet var içerde. Toy çocuklar vardır yaninde, erken biter işleri.

Tüttürdükleri sigaraların dumanı, odanın içinde âdeta bir sis bulutu oluşturmuştu. Nedim o sis bulutuna adımını atmak üzereyken dış kapıdan odaya üç adam daha dalmış; Nedim yine duraklamak zorunda kalmış, bu esnada da şişman kadın onu fark etmişti.

- "Delikanli, içerideki çok mi korkutti seni. Gel pasam, gel, göster bakem hangisidir o?" Yanındaki adamlar, daha çiğ kahkahalar atmıştı bu sözler üzerine. Nedim bu esnada ok gibi fırlamıştı kapıdan dışarı. Tam çıktığı anda şişman kadının sesi çınlamıştı, kulaklarında.

- Azcık sabredin hele. İste biri budur, çok sürmez, diğeri de çıkar gider şimdi.

Soluk soluğaydı dışarı çıktığında. Hızla ilerledi sokağın başına doğru. Köşeye vardığında durdu, geri döndü ve ardına baktı. Bacakları ve elleri, aslında sanki bütün bedeni titriyordu. Artık karanlığın onu sakladığından emindi. Dizlerinin üzerine çömeldi ama hâlâ titremesi durmamıştı. Karanlığa alışan gözleriyle oturacak bir yer arandı, kaldırımı gördü, gidip oturdu. Soğuktan üstüne oturduğu kaldırım taşı. İçeride yaşadıklarını düşündü. Düşüncele-ri sıçrayıp duruyor, bir o yana bir bu yana akıyordu. Bir süre sonra sokağın birkaç ev aşağısındaki ahşap bir evin çatısından, sokağın doğru sarıyla turuncu arası bir ışık yayılmaya başladı. Dakikalar sonra ışığın kaynağını anladı. O gece dolunay vardı! Gözlerini ayırmadan, dakikalarca ayın çatının üzerinden yükselerek hareketli bir lamba gibi sokağın üzerinden süzülüşünü seyretti. Sonra kalkıp gitmeye karar verdi, oturduğu yerde doğruldu ve tam o sırada Yasef'i hatırladı, vazgeçti. Yasef'in gelişine kadar o kaldırımda, ay ışığının sokakta dans edişini seyretmeye devam etti.

Yasef ne kadar sonra geldi bilmiyordu. Tek bildiği, o geldiğinde gökteki hareketli lambanın sokağın semalarından ayrılmadığıydı. Yasef arkadan yaklaşarak omzuna dokunduğunda irkilmiş, hatta biraz sıçramıştı. Arkadaşının korku içindeki yüzünü fark ettiğinde, bu halini komik bulmuştu. Nedim'e hınzır hınzır göz kırpmış, "Çok halsiz görünüyorsun. Ne o, senin dilber içeride seni çok mu yordu?" diye takılmıştı. Arkadaşından hiçbir ses çıkmadığını gören Yasef, bir an Nedim'in ilk icraatında başarısız olduğunu düşünüp üstüne varmamış, konuyu değiştirmişti.

- Gel aşağı doğru topuklayalım, yolun bittiği köşede seninle bir kerhane tatlısı atalım, kendine gelersin!

Yol boyunca o soruyu sormak için uygun ânı kolladı Yasef. Baktı olmadı, lafı hiç eğip bükmeden dosdoğruca:

- "Nasıl geçti?" diye sordu.

Aynı soruyu üç kez sormasına rağmen; Nedim'in kopamadığı olay, âdeta onu sağırlandırmıştı. Yasef'i duymuyordu.

Yanılmadığını düşünmüştü Yasef. Kendi deneyimi biraz acıklı geçmişti belki ama sonunda becermişti. Kadın erkekliğini uyardırmak için yapmadığını bırakmamıştı. Yasef'in ölmüş gibi baygın

duran organını almış onu bedeninde sürtmelik yer bırakmamıştı da ancak öyle iş görebilecek hale gelmişti. O evden çıktığında, Nedim'e olayı gerçeğinden oldukça farklı anlatmayı düşünmüştü. Kadının kaldığı süre boyunca zevkten titrediğini, sürekli iki yana dönüp duran dişliler gibi birbiriyle bütünleştiklerini anlatıp duracaktı.

Ama öyle görünüyordu ki Nedim'in durumu, onun durumundan beterdi. Nedim becerememişti. Bunu düşününce bütün senaryoyu değiştirip durumu toparlamak istedi Yasef.

- Bak bende de işler pek yolunda gitmedi. Kadın zar zor kıyama getirdi beni. Anlayacağın ilk anlarda olmayacak herhalde dedim. Odadan çıkıp gitmeyi bile düşündüm ama utancımın yerin dibine gire gire ne olduğunu anlayamadan...

Bunu söylerken gerçeği söylemenin huzurlu tebessümü yüzünde oluşmuştu. Fakat bu anlattıkları da Nedim'i neşelendirmeye yetmemişti. Yüzüne bile bakmıyordu Yasef'in. Tam bu sırada dalgın dalgın yürüyen Nedim'in ayağı takılmış; yüzüstü kapaklanmak üzereyken Yasef onu kolundan yakalamıştı. Bir an göz göze geldiler. Yasef artık dayanamayarak:

- "Ne oldu oğlum sana?" demişti.

Bunu söylerken iki kaşının arasında beliren kıvrım artık öfkelenişini belli etmişti.

Nedim, arkadaşının yüzüne baktı. Sonra ışıltısız, soluk ve yorgun bakışlarını sokağın karanlık tarafına çevirdi ve âdeta dudaklarını hiç hareket ettirmeden:

- "Her şey bir kâbus gibiydi," dedi ve ekledi:

- Nadire Abla!

Bu kelimeler karanlık ve sessiz sokakta tiz bir patlama gibi Yasef'in kulağında çınlamıştı. Nedim, Nadire'den çok bahsetmişti ona. O kadar methetmişti ki Yasef onu görmemiş olmasına rağmen zihninde yüzünü çizmiş, gizli bir hayranı olmuştu. Ve şimdi o kadının böyle bir gecede, böyle bir yerde Nedim'in karşısına çıkması... Yasef de durgunlaştı artık. Az önce arkadaşının düştüğü o karanlık kuyuya şimdi kendisi de düşmüştü.

Dolunay ayrılmıştı sokağın semalarından. Sokağa katran karası bir renk hâkim olmuştu. Sessiz ve küçük adımlarla sokaktan çıktılar. Bu sırada kendilerini izleyen, üst üste koyduğu halka

şeklindeki tatlılarının üzerine şerbet dökerken. “Buyurun beyler!” diyen tatlıcının davetini duymamışlardı bile.

Nedim sıhhiye çadırının soluk ışığında elinde tuttuğu gazete-
yi, katlanmış yerlerinden yeniden katlarken, haberin manşeti, en
üstte kaldı.

*“Kasap, kızını doğradı! Cabbar ismindeki kasap, evden kaçan
kızının izini aylarca sürdükten sonra onu bir genelevde çalışırken
buldu. Kızın boynunu kestikten sonra, öfkesini alamayıp bıçağını
kızının kadınlık organına sapladı. Saldırı sırasında üstü başı kan
içinde kalan kasap, olaydan sonra kahkahalar atarak kaçmaya ça-
lışırken Galata esnafının yardımları sayesinde bekçi ve polisler ta-
rafından bir apartmanın bodrumunda yakalandı.”*

Çadırın ortasında kurulmuş olan soba, giderek soluklaşan
alevlerle yanmaya devam ediyordu. Nedim bir süre elindeki kat-
lanmış gazeteye baktıktan sonra birden gazeteyi kıvrıp, büktü ve
ardından sobaya yöneldi. Yanı başındaki maşayı alarak sobanın
kapağını kaldırdı. Son bir kez gazeteye baktı, atıp atmamakta te-
reddüt etti. Artan bir iç sıkıntısı, ruhunu pençeleri arasına almış-
tı. Sonunda gazeteyi, sobanın deliğinden küçük, kızıl dalgaların
içine bıraktı. Bir anda gazete kıvrımlarından açıldı, sobanın için-
de büyüdü. Üstüne gazete rulosu atılan ateş, küçük bir kararsızlık
yaşadı, bir süre söner gibi yapıp dumanlar çıkardı. Duman, soba-
nın içindeki gazeteyi görünmez kılmıştı. Ama çok sürmedi bu.
Alev, sarı, sıcak avucuyla içine gazeteyi aldı; büküp kıvrıdı, açıp
genişletti ve bir alev topu haline getirdi. Saniyeler içinde sobanın
içinde siyah yaprak parçaları dışında bir şey kalmamıştı. Bütün
haberler ve insan öyküleri, bir anda yok olup gitmişti.

Sevgili Zehra

Gecenin ilerleyen saatlerinde hava daha da keskinleşmiş, ayaz çökmüştü. Garnizonda nöbet bekleyen askerler, omuzlarındaki tüfeklerin kayışlarını bırakmış, ellerini iki büklüm olan gövdelerinin arasına sıkıştırarak, bazen ovuşturarak bazen de sıcak nefesleri ile ısıtmaya çalışıyorlardı. Gece uzun, gece soğuk, gece görev ayazıydı. Onca soğuğa rağmen kendilerini ısıtırlarken bile rahat değillerdi. Ama nöbetçi subay denetimi, ölesiye korkutuyordu onları. Rüzgârın etkisiyle çıkan ufacık bir çıtırtıyı bile nöbetçi subay sanıp, bükülü duran bedenlerini doğrultarak sese kulak kesiliyor; gözlerini kısıp karanlıkta bir gölge arıyorlardı.

Doktor Nedim nice zamandır sıhhiye çadırının önünde durmuş; giderek kabarıp her şeyi yutan karanlığın içinde, bir hayalet gibi belli belirsiz seçilen bu askerlerin gölgelerini izliyordu. Soğuk sanki insanın derisinden içeri giriyor, etine yapışıyordu. Sonunda dayanamadı ve buram buram rutubet, küf ve ilaç kokan odaya attı kendini. Dışarıdaki ayaz düşünüldüğünde, şu anda her sıcak yere katlanılabilirdi. Ürpertisi geçmesine rağmen; parmak, burun ve kulaklarındaki yanma hissi dakikalarca sürdü.

Hastaları kontrol etmek gerek diye düşündü. Bu soğuk yerde yapılacak en iyi şey işini yapmaktı. Hele ki işin, ülkelerinden bunca uzakta, canlarının derdine düşmüş bu gençlerle ilgilenmekse. İlkın, sıtmanın pençesinde kıvranan Er Dursun'un yattığı yatağa doğru yöneldi. Titremeleri seyrelmişti. Elini alnına koydu. Ter içinde kalmış alnı, soğumuştur. Hafifçe tebessüm etti. Bu nöbet de atlatıldı, diye düşündü, rahatladı. Bu sırada hemen yanında yatağında oturmuş onu izleyen Er Mesut'la göz göze geldiler. Koreli Mesut! Vermiş olduğu ağrı kesici ilaçlar, ağrısını hafifletmiş olmalıydı ki dudaklarında ince bir tebessüm belirmişti. Uzun zamandır acılar içinde buruşmuş olan yüzü, biraz olsun huzur bulmuş gibiydi. Aslında gündüzden bu yana iyiydi Mesut. Yüzüne renk gelmişti. Arkadaşlarından biri onun bu halini görünce, "Mesut,

bir âdem olman için ta buralara dek sürüklenmen lazım imiş,” demişti.

- He yav gardaş. Öyleymiş.

Başka birisi,

- “Mesut, şimdi Mesut,” demişti.

- “He yav,” demişti.

Bir başkası,

- “Mesut... Mesut, hem de Koreli Mesut,” demiş.

Duraklamış Mesut... Ve sonra:

- He yav, doğrisen, bundan böylem; Koreli Mesut’am!

Ondan sonra da adı “Koreli Mesut” olarak kalacaktı. Zaman zaman hafiflese de ağrısı, şiş ve ağırlı dizlerle sürüklenip duracak olan “Koreli Mesut!”

Ne yazık ki yaşadığı o mesut anlar, çok uzun sürmemişti. “Koreli Mesut”, tebessüm eden halini kaybedip her zamanki Mesut’a dönecek; bir müddet sonra ilaçlar da sorununa kâfi gelmeyecekti. Kısa sürecek olan bir mutluluğun keyfini yaşamalıydı yine de. Sessizce uzanan Dursun’un yanında, başka bir dünyada yaşıyor gibiydi. Ağrısı geçmesine rağmen dizleri hâlâ şişti ve dizlerini bükemediğinden, dizlerinin üzerine bir yastık koymuştu.

Bir süre sonra Dursun’u ve Doktor Nedim’i incelemeyi bırakıp dizinin üstüne koyduğu kâğıda kendi kendine mırıldanarak bir şeyler yazmaya çalışıyordu. Okuyup yazan bir asker görmeye pek alışık değildi Nedim. İşleriyle ilgilendiği sırada kulak kabarttığı anda, askerin yanından geçerken askerin, “Aa... naa... eel... iin... deen... ö... pee... remm...” diye heceleyerek yazdığını duydu. O anda askerin bu gayretinin, sabah yapılan anonsla ilişkili olduğunu anladı. İki haftayı geçkin bir süredir konakladıkları Taechon Bölgesi Garnizonu’ndan ayrılacaklardı. Komutanlık tarafından yapılan anonsta, ailelerine mektup göndermek isteyen askerlerin mektuplarını üç gün içinde yazıp komutanlığa teslim etmeleri söylenmişti.

Doktor Nedim çadırdaki yatakların arasında bir tur attıktan sonra; çadırın ortasına konulan küçük bir masanın etrafına dizilmiş taburelerden birine oturdu. Heceleyerek yazmaya devam eden Er Mesut’u seyretti öylece. Mesut, o esnada izlendiğinin farkında bile değildi. Nedense Mesut’a imrendi bir an.

Başını, üstünde sargı bezleri, makas, dikiş seti, ilaçlar, pamuk bulunan karmakarışık masasına çevirdi. Kendisi de kâğıt kalem aranmaya başladı. Babasından kalan ve sürekli yanında taşıdığı kalemi gördü görmesine ama kâğıt olmadan ne iş görebilirdi ki bir kalem. Kalktı ve masanın başına gitti. Çekmecelere bakındı ama bulamadı. Kalemi eline aldı. Kalemi parmakları arasında çevirirken bir kâğıt bulsam bile o kâğıda bir şeyler yazabilecek miyim ki, diye düşündü. Hem kime yazabilirdi ki?

Ailesi yoktu. Ne babası ne annesi! Sadece bir kişi, evet bir kişi vardı yazabileceği. Ama artık ona yazabilmesinin de imkânsız olduğunu çok iyi biliyordu. Raşel'i düşünürken eskiden olduğu gibi hislerinin o kadar da alevlenmediğini, aksine, sönük bir pırıltıdan ibaret olduğunu fark etmişti. Yasef'in yolladığı mektup etkili olmuştu. Artık Raşel'in, gerçekte hayal arasındaki bir anlık pırıltıdan öte bir şey olabilmesinin mümkün olmadığını, içten içe kabullenmişti.

Elindeki kalemi, kendinden geçmiş bir halde, parmaklarının arasında döndürmeye devam ediyordu bunları düşünürken. Bir an durdu, kaleme baktı. Kalemin parıldayan mandal kısmında "Parker" yazıyordu. Mektubunu yazan Mesut'un, kaleminden dökülen hecelere eşlik eden mırıltıları çalındı kulağına. Etrafı soğuk bir karanlıkla kuşatılmış; içi hastalık ve ölümle kaynayan bu çadırda, tek yaşam kıpırtısı, bu mektuba dökülen kelimelerin fısıltılarıydı.

Çadırın çıkış kısmında rüzgârla birlikte hafif hafif salınan, üstünde gölgelerin gezindiği brandaya baktı. Çadırın çıkışı batıya bakıyordu. Batıda ülkesi vardı. Şimdi buradan; bir kuş gibi kanat çırpıp çırpıp, gece gündüz demeden, dağları bayırları, soğuk ve karanlık geceleri, bulutlu, puslu günleri aşır, sınırında bir koridor gibi uzanan dağların arasından geçerek ülkesine varırdı. Şimdi oralarda akşam olmak üzereydi. Eğer varsaydı bacalardan kömür isinin ince ince göğe yükseldiği, sokaklarda ellerinde filelerle; sıcak evlerinde, onları bekleyen sofralara ve ardından içilecek sıcak demli çaylara doğru yol alan insanlarla birlikte, o da evine doğru yol alırdı. Hatta belki oralarda Raşel'e karşı beslediği karşılıksız sevgiye inat, onu seven o kadının yanına giderdi.

Neden öylece bırakıp geldiğini, hâlâ açıklayamadığı o kadın... Zehra! Raşel'e beslediği o sevgi, başka birisine karşı duyabileceği

sevgiyi öldüren bir zehirden farksızdı sanki o günlerde. Dibinde başka hiçbir filizin yeşermesine, salınıp boy vermesine izin vermeyen bir ceviz ağacı gibiydi duyguları. Ne zaman ki kökü kurumuş, yaprakları solup dökülmüştü, o fidan da o zaman serpilip büyümüştü.

O sevgiliye bir kez bile sevdiğini söyleyemeden Kore topraklarına gelmişti. İçinde yeni filizlenen sevgisiyle yüzleşmeye cesaret edememişti. Üstelik o kadının tenine dokunmuş, teninde kaybolup hazzın en son noktasına ulaşmış olmasına rağmen... Ona, "Seni seviyorum," diyememişti. Evet, mektup yazabileceği tek kişi oydu hayatında... Zehra!

Onu düşününce bedeninin dirildiğini, yorgunluğunun azaldığını hissetti. Oturduğu tabureden doğruldu, çadırın içinde bir köşede duran yatağına yöneldi ve önünde diz çöküp, altındaki valizini çekip çıkardı. Valizinde kaybettiği bir şeyi aradı. Bütün eşyaları çıkardı, bir kenara koydu. Valizin her tarafını karıştırdı. Üstü çizilmemiş, yazılmamış saman sarısı birkaç kâğıt parçası buldu. Onları yatağının bir kenarına bıraktı fakat aradığını bulamadı. Düşündü, derin bir nefes aldı ve sonunda başını, "evet" anlamında salladı. Çantanın fermuarlı bir gözü daha olduğunu hatırladı ve orayı açmaya çalıştı. Ama fermuarına bir şey takılmıştı ileri geri hareketlerle daha da zorladı. Sonunda açmıştı. Elini daracık gözün içine sokup parmak uçlarına değen şeyi zor bela parmaklarının ucuyla kavrayarak çıkardı. Uçları birbirinin üstüne geçmiş siyah bir saç tokasıydı çıkardığı şey. Tokayı yüzüne yaklaştırdı ve o tanıdık kokuyu aradı. Sonra tokenin mekanizmasına takılmış birkaç saç telini fark etti. Tokenin uç kısmına basarak mekanizmasına sıkışmış saç tellerinin düşmemesine özen göstererek tek tek aldı. Parmaklarının arasına aldığı saç tellerini kökladı. Mutlu oldu, sıcacık bir tebessüm dalgası belirdi dudaklarında, ardından yüzüne yayıldı ve sıcaklığı bedenini kapladı. Uzaklara gitti o iyot kokusuyla.

En güzel eserini yaratan bir sanatçı gibi bıkmadan, usanmadan; şefkatle, sevgiyle, sevecenlikle yakınına sokulmuş; yüreğini kazanmaya çalışmıştı Zehra. Nedim'in başka bir kadına olan hislerini bile bile âdeta paramparça olmuş bir kâğıdı bütünler gibi yanından ayrılmamıştı.

Yine de başlamak mümkün müydü? Yeni baştan... Yeni bir renkle, yeni bir duyguyla, yeni bir bedenle... Öncesindeki anıları silerek... Sevilmenin Tanrılık halini, Zehra yaşatmıştı ona. Bir kadının bedenindeki etin tatlı tatlı kıvrılışını o yaşatmıştı. Raşel'in ruhunda zapt ettiği yerlerden damla damla süzülüp eriyip giderken Zehra'dan kaynağını alan bir özsuynun derinden, inceden inceye yayıldığını fark edememişti Nedim. Ama belki bir gün... Evet onun için de bir gün her şey farklı olabilirdi. Bitti ve öldü denilen her şey gibi, yeniden... Yeniden bir ruh, yeniden bir sevgi, yeniden bir aşk...

Annesinin rahatsızlığı döneminde Zehra'nın yaptıklarını hatırladı Nedim. Yasef ve Raşel'in gidişlerinin üzerinden henüz üç ay geçmişti. Dersleri yoğunlaşmış, geçirdiği uykusuz gecelerin sıklığı giderek artmış, bedeni giderek daha zayıf düşmüştü. Annesinin o talihsiz hastalığı da o dönemde azıvermişti. Dipsiz, karanlık bir kuyunun içine girmişti, ne kadar çabalasa da çıkamayacak gibiydi. İşte tam da bu sıralarda, kendi gölgesi gibi yanı başında duran Zehra'nın varlığını daha fazla fark etmiş ve hissetmişti. O zamana kadar Zehra'nın ilgisini yakın bir arkadaş ilgisi olarak görüyordu ama çok geçmeden bu durumu anlamıştı. Bunu anlamıştı anlamasına ama, ya kendi duyguları? Ah bir de onları anlayabilseydi! O kadar güzel bir kız olmasına rağmen neden Raşel'e duyduğu aynı duyguları besleyemiyordu?

Varsa yoksa "Raşel"di hayat onun için. Bir hayalet gibi girmişti Zehra aralarına. Ama o hayalet; eski, kirli tülü yavaş yavaş yırtıyor ve yerine kendi sıcaklığını koyuyordu. Günbegün her şey değişmeye başlamıştı. Zehra'nın kendisine daha fazla yakınlık göstermesi ve yaklaşması, Nedim'i rahatsız etmediği gibi, kendini güçsüz hissettiği dönemlerde, istediği bir şey haline gelmişti. Giderek içindeki Zehra'dan korkmaz olmuştu. Çadırın girişinde salınan brandanın film perdesine dönen silüetinde, bir film izler gibi izlemeye başlamıştı anılarında beliren son buluşmalarını.

Gövdesine değen bedeni henüz hararetini kaybetmemişti. Zehra'nın teninden kendi tenini uzaklaştırırken sıcaklığı ve kokusu dalga dalga sarmıştı her yanını. Hayatlarının en tatlı tebesümlerini sunmuşlardı birbirlerine. Yan yana uzanıp uyuyakalmışlardı.

Nedim uyandığında Zehra'yı, sırtı dönük halde yatar bulmuştu. Nedim'in dokunabilme özgürlüğü vardı bu kadına. Bu kadına sarılabilme özgürlüğü... Garip bir duyguydu bu. Onun kıvrılmış belini, bedeniyle sardı. Bu esnada Zehra uykulu haliyle, ellerini kollarının arasından alarak yumuşak göğüslerinin üstüne koydu. Sevgi dolu bir sesle, uykulu uykulu bir şeyler fısıldadı. Bu dünyada o an için duymak istediği tek sestti. Evet, giderek duyulmayacak kadar derinden gelen fısıltılara dönen o ses, içini nasıl da ısıtmıştı. Karanlığın içinde küçük inilteler halinde devam etmişti. Aynı karanlığın ve iniltelerin içinde bedenlerinden, inceden bir tuz kokusu yayılmıştı. Çok geçmeden birbirini tanıyan iki ten birbirine tekrar tekrar dokunmuştu. İki insanın birbirini tamlayan parçaları gibi hissettiren, bir tılsımın girdabında dönüp durmuşlardı.

Gün, şehvet duygularından sıyrılmış bir odanın içine yavaş yavaş dolmaya başlamıştı. Zehra'nın sol omzunun üstünde belli bir düzende sıralanıp duran incecik tüylerini fark etmişti. Her solukla birlikte, kaybolup tekrar ortaya çıkıyorlardı. Sırtı dönük duran o kadının masumiyetini, saflığını ve sevgisinin katıksızlığını çok daha fazla hissetmişti. İyice sokuldu Zehra'ya, pürüzsüz ve sıcak bedenine âdeta yapıştı. Kıpırdanır gibi oldu Zehra. Gözleri hafiften açıldı sonra kapanıp derin uykulara daldı yeniden. Nedim o derin uykuda eşlik etmek istedi ona. Onunla birlikte soluk alıp vermeye başladı. Onunla aynı anda! Derken gözkapakları yorgun düştü ve o da Zehra gibi, onun sıcaklığıyla derin bir uykuya daldı.

Gece güzeldi. Ten güzeldi. Söz, bakış, his ve sevişmek güzeldi. Ama sabahında... Nedim, ona yapmayı planladığı şeyden söz açınca; gecenin şehvet ve heyecanı, hüzün ve kedere boğulmuştu.

- "Neden gitmen gerekli," diye sormuştu Zehra kısık ve kırgın sesiyle.

Bu soruya verebileceği bir cevabı yoktu Nedim'in. Çalakalem, kaçamak bir cevaba sığınmıştı o an.

- Vatan için... Vatan için ölünür!

Dediklerine inanmayan Zehra'nın bakışları karşısında, ezim ezilmişti Nedim. Bu değil, diyordu Zehra bakışlarıyla. Sıkışmıştı köşeye:

- "Böyle uygun görülüş," diyebilirdi.

Birçokları savaşa, daha doğrusu ölüme gönderildiklerinde bunu söylemişlerdi ve söylüyorlardı. Ne zaman radyoda Kore'ye asker göndermekten söz edilse hep bu söyleniyordu. Ama bu söylenenlerin hiçbirinin kendisi için bir geçerliliği yoktu. İnsan canının bozuk para gibi harcanışına şahitlik etmişti. Ama işte şimdi o radyolarda savrulan yalanlar gibi bir yalanın ardına, inanmadığı bir söylemin ardına sığınıyordu o da. Nedim, elbette ki böyle düşündüğü için gitmiyordu. Yaşadıklarına kahrından, isyanından gidiyordu. Acılarını, hüznlerini, kederlerini... Her şeyini savaşın dehşetiyle silmek, yok etmek istiyordu. Ya da en azından öyle olacağına kendini inandırmaya çalışıyordu!

Aslında istemiş olsaydı Zehra babası aracılığıyla bu gidişi çok kolay engelleyebileceğini söylüyordu. Çünkü babası demir-çelik ticaretiyle uğraşan zengin bir tüccardı ve Demokrat Parti'nin birçok mebusunu yakinen tanıyan birisiydi. Hatta birkaç kez Menderes'le de iş toplantılarında bir araya gelmişti. Fakat Nedim bu teklifi hiçbir zaman kabul etmemişti. Zaten Zehra'ya söylediğinde gidecekler çoktan belli olmuştu. Zehra tekrar sormuştu:

- Neden?

Ne garipti. Nedim de bu soruyu, iki yıl kadar önce Yasef'e sormuştu. Hatta daha da ötesinde, aynı soruyu defalarca Raşel'e de sormak istemişti. Neden giderdi bir insan? Neden geride onu sevenleri bırakıp, sırtını geçmişe dönüp karanlık bir geleceğe doğru yol alırdı? Yasef, hiç olmazsa giderken yanında Raşel'i almıştı. Peki ya o?

Sözün anlatmaya kâfi gelemeyeceği bir geceyi yaşamışken yaşanan bu anlamsız ayrılığı nasıl izah edebilirdi ki? "Keşke..." demişti kendi kendine. Devamını getirememişti. İçinden geçmesine rağmen "Keşke bu geceyi yaşamasaydık!" diyememişti. Çünkü eğer yaşamamış olsalardı ruhuna saplı bir hançerle geride bırakmış olmazdı onu. Yüreğinde bırakacağı sızı, bu kadar fazla olmazdı. Ama her ikisi de çaresizdiler birbirlerine doğru çekilirlerken. Engel olamadıkları bir hülyaya dalmış, güzel bir düş görmüş, sabah ise hayatın gerçeklerine uyanmışlardı.

Sabahın ısıltılı aydınlığında, ziyarete gelmiş ve ayrılmak üzere olan iki dost gibi karşı karşıya ayakta duruyorlardı. Zehra kendinde üçüncü kez aynı soruyu sorma cesaretini bulmuştu.

- Neden... Neden o cehennemde gidiyorsun?

Cümlesini zorlukla tamamlamış, nefesi son hecenin dudaklarından dökülmesine zar zor yetmişti. Nedim'in herhangi bir açıklama yapmayacağını bile bile sormuştu bu soruyu. Zaten olayı değiştirmeyecek bir cevabı da dinlemeye gücünün olmadığı, mahzunlaşmış halinden belli oluyordu. Omuzları giderek düştü, çöktü çökecekti.

Beklediği gibi, Nedim sessiz kalmayı tercih etmişti. Zehra'nın gözlerinin içine mahcup, mahzun ve yorgun bakmıştı. Sadece ona doğru adım attı, belinden kavrayıp sarıldı ona. O güzel başını, boynuna yasladı. Saçlarını okşadı usul usul, elini sırtının her noktasında gezdirdi. Nice sonra sakinleşti Zehra. Ele mi, gözlerinden çekilip içine aktı. Nedim'i kaybetmek düşüncesi, hele ki onunla bu kadar yakınlaşmışken her zamankinden çok daha fazla acı veriyordu Zehra'ya.

Bütün kalp kırıklığıyla onu sarmış olan kollardan sıyrıldı. Birdenbire uzaklaşmıştı. Başını çevirmiş, Nedim'le göz göze gelmiyordu. Bir süre gözleri adamın ayaklarının ucunda takıldı. Yanağında beliren gözyaşını fark ettirmemeye çabaladı ama başaramamıştı. Sarılmak istemişti Nedim ona. Sarılmak, af dilemek istemişti. Ama veda ânına gelmişken tekrar dokunmanın ve sarılmanın ona yapacağı en büyük kötülük olacağını düşünmüştü. Dokunmadı, sarılmadı ve öpmedi. Aslında söylemek istediği o kadar çok şeyi vardı ki... Zehra'nın da vardı. Bu besbelliydi. Ama söyleyemiyorlar, mutlak bir sessizliği yaşıyorlardı.

İçinden geçirdi Nedim, eğer vazgeçse, "Gitmiyorum" dese, karşısında duran sevdiğini; yüreğinin en karanlık dehlizlerinde saklayacaktı. Onu inzibata, jandarmaya yani almaya gelecek kimseye vermez, teslim etmezdi! Onu göndermemek için ne gerekirse yapabilirdi. Savaşmaya gönderilecek olan tugayın kadrosundan, bir mazeretle, Nedim'in çıkarılmasını isteyebilirdi. Hatta, onurunu hiçe sayarak ona yalvarabilirdi. O an için babasının reddedemeyeceği bir şekilde; "O giderse ben de ölürüm," diyebileceğini bile kafasından geçirmişti. Onu götürmesinler diye babasından, iktidar partisindeki tüm dostlarına en namussuz teklifleri yapmasını isterdi. Zaten devir, paranın sözünün geçtiği devir değil miydi? Yetmezse bunun için belki de canını ortaya koyardı.

Ama Nedim yakınında duran o kadına çok uzaktı. Gideceği yere, varacağı menzile doğru yolculuğa çoktan çıkmıştı sanki.

- "Ya ölürsen," dedi sonunda Zehra titreyen bir tonla.

Bunu duyduğunda, yaşadıklarını ve yaşayacaklarını o âna kadar bir oyun ya da en fazlasından kötü bir şaka olarak gördüğünü hissetmiş, irkilmişti. Yaşamın kendisi belki de bir oyundu ama o oyunun bir sonu vardı sonuçta. Ve bu son, belki çok ama çok yakındı onun için. Şu anda ne kadar oyun gibi gelirse gelsin, bu oyunun sonu gerçektir.

Bakışlarını ondan kaydırarak pencerenin kenarında duran, bir zamanlar babasıyla birlikte kibritten yapmış oldukları o küçük eve baktı: Küçük, sevimli, güvenli, korunaklı bir ev... Hayallerinin evi ve bu küçük eve dair anıları!..

Annesinin, "O kibritler kolay bulunmuyor!" diyerek kızması-na rağmen, babasıyla yapmıştı o küçük evi. Babacan bir gülümsemeyle "Sen boşver anneni," demişti babası. Bu ev hayallerimizdeki ev, bari hayallerimiz güzel olsun!

Annesi söylene söylene de olsa, kibritleri kartona yapıştırabilmeleri için bir kibrit kutusu kadar hamur yapıp vermişti onlara. Ev yapılırken babasının hayallerine ortak olmuştu Nedim. Sanki ona bir oyuncak ev değil de babasının hayalindeki evi yapıyorlardı. O bitmez tükenmez Cihan Harbi sırasında her daim bir ev hayali kurardı babası. Pencereleri geniş ve mavi çerçeveli olacaktı. Duvarları bej rengi. Bir de tavanları yüksek olacaktı. Yüksek ve ferah... İşte harp bitmişti. İşte kibritten ev buradaydı ama ne evin gerçeği ne babası ne de anası vardı artık. O küçücük evin içindeki en büyük hayalleri yok olup gitmişti. Sevdiklerinin tümünü kaybetmişti.

O küçük eve bakarken evin penceresinde Zehra'nın yüzünü gördü birden. İçi titriyordu, bu kadının yanında. Gerçekten seviyor muydu onu? Bilemiyordu. Belki de onun sorduğu soruların hiçbirisine cevap verememesi de bundandı. Saatler önce yanı başında teni tenine değiyorken kimi anlarda Raşel'i hayal etmemiş miydi? Bu aklına geldiğinde derinden gelen bir huzursuzluk duydu. Gerçek böyleyken karşısında büyümüş gözlerle cevap bekleyen bu güzel kadını seviyor olabilir miydi? Bilemiyordu.

Zehra cevap bekliyordu. "Ya ölürsen?" diyordu. Ama o Zehra'yı sevip sevmediğinin, seviyorsa ne kadar sevdiğinin ayırdına

varmaya çalışıyordu. Derin bir nefes alıp acı acı tebessüm etti Nedim:

- Bir şey olmaz inşallah. Sen merak etme, tez elden biter. En kısa sürede tekrar döner gelirim.

İnanıyor muydu buna? Dönebilecek miydi gerçekten? Dönemeli miydi? Kimi kalmıştı bu dünyada? Zehra da olmasa kimi vardı? “Zaten hiçbirimiz kalmayacağız,” dedi içten içe, “Hayallerimiz bile!..” Sonra aklından geçenlere şaşırdı. Yoksa istiyor muydu bunu? Yani dönmemeyi. Bütün bunları düşünürken yüzünü zehirli bir tebessüm kaplamıştı. Bunu fark eden Zehra bir adım geriledi, bir şey demek için ağzını açtı fakat vazgeçti. Küçük bir hıçkırıktan başka bir ses çıkmadı ağzından. Nedim’in içinde garip, tanımlayamadığı, derin bir merhamet belirdi. Senelerdir bu kadar yoğun bir sevgiyi, annesi dışında birisinden görmemişti.

Zehra’nın gözleri kızarmıştı. Bir zamanlar Raşel’e “Gitme!” dercesine nasıl baktıysa şimdi karşısındaki kadın da o güzel ela gözleriyle tam da aynı şekilde bakıyordu ona. Nedim, o anki duygularını o gözlerden o kadar açık okumuştur ki tedirgin olmuştu bu benzerlikten. Kendini zorlayarak da olsa tepkisiz kalmayı başarmıştı.

En azından, döner dönmez ona bağlanmaya hazır olacağını söyleyebilirdi. Bunu yapabilirdi. Fakat yapmadı, yapamadı. Biraz düşündü, yüreğine takılan bir iç sıkıntısıyla teklifini belki kendisini bile kandırarak en azından dönene kadar ertelemenin uygun olacağına karar verdi.

Zehra’nın kapıdan çıkışıyla birlikte, ilk anlarda duygularındaki huzursuzluğun bir parça çözüldüğünü hissetti. Yalnız kalmalıydı. Yalnız kalmak ona iyi gelecekti. Ama çok sürmemiştir bu rahatlama hissi. Kapının kapanışıyla birlikte, odanın duvarları üzerine yıkılmıştı sanki. Nefes alamıyordu. Soluğunun giderek sıklaştığını hissetmişti. Pencereye yöneldi. Kibritten ev yine dikkatini çekmişti. Pencerenin kenarında duruyordu. Ona zarar verebilir diye pencerenin kolunu kavrayıp bükerek yavaşça çekti. Ama açılmamıştı. Açılmamak için direniyordu. Pencerenin kilidini açmadığını düşünerek tekrar kapalı konuma çevirdi. Birkaç kez o pozisyonda açmayı denerdi. Ama olmuyordu. Pencere, pervaz içinde şişmişti. Uğraştıkça telaşlanıyor, geciktiğini düşündükçe sırtından terler

boşalıyordu. Acele etmeli, açmalıydı pencereyi. Artık kibritten ev de umurunda değildi. Sonunda kontrolünü kaybetti ve pencere kolunu açık konumda büktükten sonra var gücüyle çekti. Pervaz, büyük bir sesle, damarlarından âdeta yırtılırcasına ayrılarak parçalandı.

Zerre umursamadan başını, pencereden uzatıp aşağı baktı, Zehra'nın kapıdan çıkışını görmeyi umdu. Ama Zehra kapıdan çoktan çıkmıştı. Orada birkaç ev ötede, başı önde, hızla ilerliyordu. Bir an durdu elinin tersi ile gözünü sildi. Nedim o anda, bir umutla Zehra'nın, başını çevirip kendine doğru bakmasını bekledi. Ama beklediği gibi olmadı. Zehra bakmamış, birkaç saniyelik tereddütten sonra aynı şekilde sokakta uzaklaşmaya devam etmişti.

Zehra'nın uzaklaşmasını izlerken içinde daha önce hiç hissetmediği cinsten bir boşluk hissetti. Sokağın köşesinde kaybolmak üzereyken keskin tırnakları ile elini göğüs kafesine sokmuş, kalbini koparıp çıkarmıştı sanki. Haliç'ten yayılan bozulmuş yosun kokusuyla iyot kokusu dolu havayı ciğerlerine çekti, içinden gelen haykırma isteğine zorlukla hâkim oldu.

Hâlâ duyabileceği kadar yakındı Zehra. İsteseydi sesini ona ulaştırabilir; evlerin, bahçelerin duvarlarında, kaldırım taşlarında Zehra'nın adı yankılanabilirdi. Avazı çıktığı kadar bağlamak istedi. Ama içindeki korku, az önce gitmesine sebep olan ataletin verdiği mahcubiyet, kendine olan inançsızlık, Raşel'e karşı hislerinden kurtulup kurtulmadığından emin olamaması; hepsi boğazını sıkıyor, haykırmasını engelliyordu sanki.

Zehra sokağın köşesinde kayboluyorken o köşeden bir çocuk, bir teneke parçasını tekmeleyip peşinde koşturarak çıkagelmişti. Sokak, tenekelerin her savruluşunda yere çarpmasıyla yankılanıyordu. Giderek uzaklaştı, uzaklaştı ve sonunda sokağın köşesinde yitip gitti Zehra. Teneke sesleri, sokağın kaldırımlarında uzunca bir süre çınlayıp durdu.

Pencereden dışarı uzattığı başını çekip odanın içine döndüğünde dünyanın yükünü taşımış kadar bitkin hissediyordu. Onu böyle seven; içine derinden, içten ve sessizce bir sevginin tohumlarını eken kadını, göz göre göre kaybetmişti.

Kırık pencereden içeri soğuk hava hücum etmişti. Gece Zehra'yla paylaştığı yatağın kenarına oturdu. Birkaç dakika öylece kaldı

ve ardından kendini yatağın üzerine bıraktı. Gözlerini kapadı, çaresizce içine düşen acının hafiflemesini bekledi ama olmadı. Bir süre sonra uzandığı yataktan tekrar oturur pozisyona geçti. Boş gözlerle odayı taradı. Yatağın yanı başındaki küçük masanın üstünde duran bir şey dikkatini çekti. Bu şey ortası sarı, kenarlarında altı beyaz motifleri bulunan Zehra'nın tokasıydı. Kalktı tokayı aldı ve değerli bir mücevher taşır gibi özenli ve dikkatli bir şekilde valizinin karanlık, gizli bir bölümüne koyup sakladı.

Artık o evde fazladan kaldığı her dakika, kendisini çıkılması daha zor bir bataklığın içine sürüklüyordu. Her zamanki çamurlu sokağa çıktı. İki yıldır bir şirketin muhasebesinde çalışan, karşı komşuları Ragıp Bey'in evinin duvarına sırtını döndü. Başını kaldırdığında bir çocuk yüzünün kızılığını görür gibi oldu, o çocuk yüzü saniyeler içinde kayboldu. Batmaya yüz tutan güneşin kızılığı, pencerenin önünde duran kibrit evin üzerinden yansıyor. Gözlerini bir ip gibi kıvrılıp küçülen sokağın boşluğuna çevirdi. Şimdi sokakta, kendi bilinmezliğine doğru yol alma zamanıydı. Sokağa vuran güneşin kızılığı ardına vurmuş, gölgesini uzatmıştı. Sokak köşelerinde gençler toplanmış, sohbet ediyor; sokakların iki yanındaki evlerin pencereleri arasına gerilmiş iplere asılan çamaşırlar, hafif hafif esen rüzgârda salınıyordu.

Yürümeye devam ettiği sokağı diklemesine kesen ilk sokaktan bir eskici geçiyordu. Bir kadın durdurduğu bu eskiciye, elinde tuttuğu yamalı pantolonları överek karşılığında alacağı naylon leğeni büyötmeye çalışıyordu. Bu sırada az ötede iki kadın; çocuklarının sokaktaki kavgalarına müdahil olmuş, birbirlerine küfrederek kavga ediyorlardı. Esmer, üstündeki elbisesi kirden gevşeyip bollaşmış bir kadın, eteğini sallandıra sallandıra diğerinin üzerine yürüyordu.

- Seni kaltak seni... Piçine sahip olsana!

Onun bu hareketine ânında karşılık veriyordu; karşısındaki ön dişleri dökülmüş, konuşurken ağzından tükürükler saçan diğeri:

- Kaltak sensin. Aşüfte karı. Piçi guzlamış salmış da benim çocuğuma laf söylüyor!

- O bok kokan ağzına doldurursam görürsün guzlamayı. İyi bir sikenin yok ki düşmüşsün ortalığa.

- Hoşşşt kancık seni. Sana sikenimi göndereyim de gör, ancak o susturur seni.

Sonra bir anda kaybediyordu cesaretini bu sokak kavgası. Her iki evin kapıları sert bir şekilde kapanırken içeride annelerinden dayak yiyen çocukların ağlama sesleri sokağa karışmıştı.

- Piçoğlu, sağa demedim mi, o pezebengin dölüyle oynama! Oynamaaa!

- Oy ana yapmaa...

- Oynamaaaaa!

- Oy ana yapmaaaa!

Bütün bu gürültü ve patırtı arasında yıllarının geçtiği kavga ve sevişmenin, çaresizlikle umudun, hasetle vefanın aynı anda yaşadığı sokağa tebessümle baktı. Çok iyi biliyordu ki yarın bu çocuklar, birbirleriyle yine oynayacak, anneleri hiçbir şey olmamış gibi birbirlerine çay içmeye gidecek, bir sonraki gün bu kavgalar yeniden başlayacaktı. Bu sokakları hayalinde hep böyle canlandıracağını, böyle anacağını ve düşlerinde böyle yaşatacağını düşünmüştü Nedim.

Sokağın sonuna henüz gelmemişti ki nal sesleriyle sokağı inleyen bir at arabası çıkmıştı. Arabacı, "Bırrrşşşş" sesiyle beraber tam Nedim'in önünde durmuştu. Dalgın dalgın yürüdüğünden ürkmüş, olduğu yerde kalmıştı. Başını kaldırdığında arabacıyla göz göze gelmişti. Elindeki bavulu gören arabacı, bir müşteri bulmuş olma ümidiyle selam verdi Nedim'e:

- Selaymünaleyküm, ağabey, araba lazım mı?

Nedim, başını olumlu bir şekilde sallayarak cevap vermişti.

Artık gitmek daha hızlı ve daha sızısız olacaktı. Arabacının yanına oturdu ve arabacıya gidecekleri yeri söyledi:

- Karaköy'e!

Oradan tekelere binip Haydarpaşa'ya geçecekti. Araba yeni hareket etmişti ki başını tekrar sokağa doğru uzattı ve evlerinin sokağa bakan penceresine baktı. O camın arkasında sokağı mahzun seyreden çocuğu kızılıklar içinde fark etti. Camın önündeki kibrit çöpünden ev, tutuşmuş gibi bir kızılığa bürünmüştü. Arnavutkaldırımlarında patlayan nal sesleri sokakta çınlarken sağa sola yalpalyordu. Camın üzerine vuran güneşin sönmeye yüz tutan ışıkları, evi bakır sarısı renge dönüştürmüştü.

Başını atın yelesinin savruluşuna çevirdi. Arabacı Osman'ın arabası değildi, bu seferki at arabası. Çünkü Arabacı Osman'ın atı üç yıl önce Unkapanı yokuşunda diz çökmüş, bir daha da kalkmamıştı. Arabası atsız kalınca arabasız da kalmıştı Osman. Atsız araba ne işe yarardı ki? Öyle de olmuştu zaten. Osman Amca, daha önce arabasıyla taşıdığı hamalların yanında, hamallık yapmaya başlamıştı.

Arabacı, bir şeyler anlatıyor, bir şeyler soruyor ama o duymuyordu sanki. Osman'ın arabası olmadıktan sonra kimin arabasına bindiği çok da önemli değildi. Herkes adsız doğup sonunda adsızlığa yolculuk yapıyordu. Açık kahverengi at, kalçalarında şaklayan lastik kırbaçla, kaslarını parçalarcasına siyah yelesini iki yana daha hızlı savurarak hareket etmeye başlamıştı. İki sokak sonra sola döndüklerinde, mahalleli iki esnafın dükkânı belirmişti az öteleğinde. Bu dükkânlardan biri Recep Efendi'nin bakkalıydı. Recep Efendi'nin ölümünden sonra bu dükkânın sadece tabelası kalmıştı. İki ev ötesinde ise Kasap Cabbar'ın dükkânı vardı. Yeni sahibi, bir müşterisi kapının önünde otururken taze kesilmiş bir hayvanı çengele geçirmeye çalışıyordu.

Arabacının sesini duydu bu sırada Nedim.

- Hayırdır ağabey bavulun elinde, yolculuk mu var? Nereye gidiyorsun?

- "Ankara'ya gidiyorum," dedi Nedim; arabacıya yüzünü dönmeyen.

Bu andan sonra arabacının sorduğu yeni soruya cevap bile vermemiş, kendi dünyasına gömülmüştü. Nedim'in suskunluğunu umursamamıştı arabacı. Göz ucuyla Cibali Tütün Fabrikası'ndan çıkan solgun kızlara bakmış, bir kamçı daha indirmişti atının kalçalarına. Belirli bir ritimde akseden atların nal sesleri arasında bir belirip bir kaybolan renksiz gölgeler gibi raks edip durmuştu yaşanmış olanlar...

Japon Çocuk Sasaki

Kuzeyden gelen haberler savaşın daha da şiddetleneyeceğinin sinyali veriyordu. Rüzgâr âdeta savaşın çağrısına kulak vermiş, savaş şiddetlendikçe etkisini artırmıştı. Keskin soğuk dayanılmazdı. Nöbet tutan askerlerin parmak ve burun uçlarında yaralar çıkmaya başlamıştı. Birlik komutanları durumun vahametini görmüş nöbet sürelerini ikişer saate indirmişlerdi.

Doktor Nedim'in sıhhiye çadırı, soğuk düşünöldüğünde, bir cennet bahçesini andırıyordu. Burası, ara sıra Doktor Nedim'in göz yummasıyla sürekli yanan sobanın kenarına gelen askerlere can simidi oluyordu. Ama rütbeliler için, hele de Teğmen Hikmet için, burası uğrak yerdı. Zira onlar için Doktor Nedim'in onayına ihtiyaç yoktu.

Çetin Yüzbaşı'nın soğuktan göz kuruması olduğı için, askerleri denetleme görevinin devredildiğı Teğmen Hikmet de nöbet tutan diğerk askerler gibi titreye titreye sıhhiye çadırına atmıştı kendini. Teğmen'in içeri girmesiyle bütün kızgınlığıyla yanan sobanın etrafındaki askerler, bir adım geri çekilerek selam durdular.

"Rahat," dedi Teğmen, eliyle işaret ederek. Hızla sobanın yanına ilerleyip elini önce sobaya tuttu, ardından buz kesmiş yüzünü ovuşturdu. Teğmenin eli yüzü saniyeler içinde sıcaktan pembeleşiverdi. O sırada, hastasıyla ilgilenen Doktor Nedim, işini bitirmiş sobanın yanı başındaki masasına geçip defterine hasta ile ilgili bir şeyler yazmaya başlamıştı.

- "Selam," dedi Teğmen Hikmet.

- Selam, diye yanıtladı onu Doktor Nedim, başını yazdığı not defterinden kaldırmadan. Teğmen Hikmet, bir Nedim'e, bir de az önce yanı başında olduğı askere baktı.

- Kendinde değil gibi, nesi var?

- Sıtma. Nöbeti yeni bitti.

Yüzünde kocaman bir şaşkınlık belirmişti: "Sıtma mı?" diye sordu merakla. Bu soğuk, buz gibi yerde sıtmanın ne işi olabilirdi ki?

- “Öyle,” dedi Doktor Nedim ve ekledi:
- Çukurova’da pamuk işçisiymiş askerden önce.
- Peki ya ilaç?
- Sülfat veriyoruz ama pek kâr etmiyor.

Bu arada Er Dursun ile ilgili notlarını tamamlamıştı Nedim. Geldiğinden beri ilk defa başını kaldırıp muzip bir gülümsemeyle Teğmen Hikmet’in yüzüne baktı:

- Sen nasılsın? Soğuk; halini, hatırını fena halde sormuş anlaşılan. Kulak memenden kan damlayacak gibi.

- “Nöbet kontrolü,” diye yanıtladı Teğmen Hikmet. Garipsemişti bu durumu Nedim. Birlikte onca subay ve astsubay varken, görevi tercümanlık olan bir subaya nöbetçi kontrolü yaptırılması anlaşılabilir gibi değildi. Yüzünde beliren şaşkınlık halini görünce soru sormasına fırsat vermeyip cevabı kestirmeden verdi Teğmen Hikmet:

- Çetin Yüzbaşı’nın emri...

Şimdi anladım dercesine başıyla tasdik etti Doktor Nedim:

- “Seni öldürmeyi kafaya koymuş gibi,” dedi.

Çocuklar gibi aynı anda gülüştüler. Bu konuşmalar ve gülüşmelere odaklanan askerlerden birinin farkında olmadan elini kızgın sobaya değdirerek, bu can acısıyla çılgılık atması da yanındaki askerlerin komutanlardan çekinerek de olsa gülmelerine sebep olmuştu. Asker hâlâ yanan elini sallayarak acısını dindirmeye çalışıyordu.

Bu arada Hikmet ve Nedim askerlerin bu keyifli dalgalanmasına aldırmadan konuşmaya devam ediyorlardı:

- Bu soğuğu yedikçe soruyorum kendime... Ne işimiz var bizim yahu buralarda? Sanki bizim memlekette açlığı, sefaleti ve adaletsizliği hallettik, memleketi güllük gülistanlık yaptık da buraları düzeltmek bize kaldı!

- “Ee,” dedi Doktor Nedim ve ekledi:

- Tilki deliğe sığınmayınca kuyruğuna çalı bağlarmış!

Küçük bir kahkaha attı Teğmen Hikmet:

- Hımm, dedi, güzel benzetme! Ama yok be birader. Bizimki tam bu durumu anlatmıyor sanırım. Memleketin atasözü, deyimi çok... Bak bir tane de ben diyeyim...

- Ağanın malı gidince kâhyaya dert olur canı gidermiş!

- “Öyle,” diyerek güldü ve tasdikledi Doktor Nedim. Sonra birden durgunlaştı, dalgınlaştı ve iç geçirircesine mırıldandı. “Sonuçları çok vahim olacak olan bir kör dövüşü! Hiçbirimizin bir değeri yok. Kazandıktan sonra bir tekimizin dahi hayatta kalmaması, hiçbirinin umurunda olmaz.”

- “Ne zannettin,” dedi Teğmen. “Cihan Harbi’nde sivillerin üzerine yağın onca bomba... Hiroşima ve Nagazaki’de kavurdukları yüz binler... Kırk milyon insan öleli daha on yıl olmadı şunun şurasında.”

Dudak büktü Doktor Nedim. Nereden baksan elli milyon insan ölmüştü ölmesine ama... Ne ders alınmıştı ki? Politikacıların, bunca yıkımdan canı yanmış olsaydı şimdi burada olurlar mıydı?

- “Biliyorum bunu,” dedi bunları düşünürken. “Mazeret bulmak öldürmekten daha kolay sonuçta... Savaş, onlar için bir oyun sadece!”

- Mc. Arthur, atom bombası lafları etmeye başlamış geçenlerde.

İç i kararmıştı Nedim’in. Tiksinliyordu, bu dünyanın düzeninden.

- “Atom bombası ha!” diye mırıldandı.

- Yaa... Atom bombası!

Bütün bunları konuşurlarken dışarıdaki askerler tekrar içeri girmişlerdi. Az öncekinden daha soluktu tenlerinin rengi. Önce Hasan Çavuş’un yanına gidip kısık seslerle bir şeyler söylediler. Besbelli bir şey istiyorlardı ve Hasan Çavuş’un aracı olmasını istiyorlardı. Doktor Nedim oradaki kıpırdaşmayı fark etmişti:

- “Hasan Çavuş ne oluyor orada, buraya gel bakayım sen,” dedi.

Telaşlanan Hasan Çavuş, iki sıçrayışta gelip Doktor Nedim’in karşısında esas duruşa geçti:

- Gomutanım askerin eli yanmış, çekiniyor size demeye. Bir baksanız?

- “Tamam, bakarım,” dedi Doktor Nedim.

Arkadaşının, askere bakmak için ayağa kalktığını gören Teğmen Hikmet:

- “O zaman ben de işime döneyim” diyerek gitti. Askerin pansumanını yaptıktan sonra ısınmış olan askerler de çadırı terk ettiler. Doktor Nedim çadırda hastalarıyla bir başına kalmıştı. Sobanın

başına doğru gitti. Az önce elini yakan askerin derisi, borunun üzerinde siyah bir iz bırakmıştı. Sobanın üstündeki havalandırma deliğinden sızan ışık harelere baktı. Teğmen Hikmet'in söylediklerini düşündü. Atom bombasının yakıcı ateşinin, askerin elini yakan bu ateşten kaç kere kuvvetli olabileceğini hayal etti. Seyrettiği ateş dalgaları geçmişinde, yıllar önce elini yakan başka bir sobanın sıcaklığına taşımıştı.

Sobanın yanında duran, naylon odun çuvalını sobaya yapıştırmadan son anda yakalamıştı. Yoksa büsbütün kızgın sobaya yapışır ve evin içini tahammül edilmesi zor bir koku kaplayabilirdi. Ama yine de küçük bir kısmı sobanın kenarında kalmıştı. Onu da parmak ucuyla yakalayıp ayırmaya çalışmıştı. Ama naylon parçası sobanın sıcaklığıyla kısa bir sürede büzüşüp sıvılaşmıştı. Parmaklarına fark etmediği o sıvının küçük bir parçası değdi. Bu sırada eli şiddetle acımaya ve zonklamaya başlamıştı. Elini sobanın kenarında duran henüz dışarının soğukluğunu taşıyan bakır maşrapanın içine soktu. Daha da acıyınca öfkeyle sudan çıkardı. Maşrapanın dış kenarındaki buğusunun üzerine değdirip bastırdı.

Savaşın üzerinden koca ve zorlu bir dört yıl geçmişti, fakültenin son senesindeydi ve o günlerde derslerde yanıkları görmüşlerdi. İnsan derisinin ateşi gördüğünde, bir naylon parçasının büzüştüğü gibi büzüştüğünü ve iyileşmenin haftalarca sürdüğünü, yanan kısmının âdeta taşlaşmış bir kösele gibi, ömür boyunca izi hiçbir şekilde silinmeyecek olan, keloid adlı bir dokuya dönüştüğünü öğrenmişlerdi.

İşte o dersleri anlatırken sürekli bir örnekten bahsetmişti hocaları. Bütün bedenleri keloidleşmiş yüz binlerce insanın olduğu bir yerden. Hatta hocaları birkaç gün önce bir gazetede Hiroşima'ya dair bir tefrikanın yayınlandığı resimleri göstermişti. Üstlerine alevden bulutların çöktüğü, gerisinde bıraktığı katran karası isle kaplanmış binlerce insan bedeninden utanç görüntüleri! Evet... Hiroşima fotoğraflarından öğrenmişti yanıkları. Ve şimdi... İçinde bulunduğu savaşta birileri aynı bombayı kullanmaktan bahsediyordu.

Yüz binlerce insanın saniyeler, dakikalar içinde yana yana can verişini düşündü. O kısacık anda atılan çığlıklar, kulaklarında yankılanıyordu. Dersin sonunda o gazeteyi okumak için hocadan

izin istemiş, aldığı gazetedeki özel haberi oracıkta, dershanedeki sırasında okumuştur bir nefeste.

Yaralılar, "Mizu mizu!" diye yakarıyormuş. Su kalmamış hiçbir yerde. Ohta Irmağı'nın kurumayan bir kolunun kıyısında toplanmış olan insanlar, bu ırmaktan medet ummuşlar. Ama suyun bedenlerine değmesiyle yanıklar sanki başka bir ateşin içinde kavruluyor gibi daha da acı veriyormuş. Acı içinde sudan çıkan insanların, bedenlerindeki suyun kurumasıyla acıları daha da katmerleşmiş. Büyük bir çaresizlikle acılar ve haykırımlar içinde tekrar suya koşuşturuyorlarmış. Ta ki katlanarak artan bu acıdan kurtulmalarını sağlayan ölüm canlarını alıncaya dek!

Aynı gazetede resimlerden birinin altında: "Biten Savaş Hâlâ Öldürüyor" başlığıyla edebî bir öyküye yer verilmişti. Savaşın yaralarını sarmaya çalışan bir çocuğun yaşadıkları anlatılmaya çalışılmıştı. "Sasaki'nin Öyküsü!" Beşinci sayfayı açıp karşısına çıkan başka bir resme bakmıştı. Bir odanın içinde; kır saçlı, beyaz önlüklü, boynunda stetoskopu olan bir adam, yanı başında yatağın içinde gözleri bir çizgi gibi görünen mutsuz bir kız çocuğuna doğru eğilmişti. Gözlerini açamayan çocuk, uykuya dalmıştı sanki.

Kulakları sağır eden o gürültüyle başlamış karanlığın bitmez tükenmez titreyişi. Dakikalarca, yerin içinde karanlık bir salıncağa binmiş gibi sallanıp durmuşlar. O esnada yanındaki diğer çocukların çığlığını bile duymamış Sasaki. Her birisinin eğlendiğini düşünmüş. Bir süre sonra dokunduğu ve çarptığı o soğuk beton duvarlar mutlak bir çaresizlik içinde olduğunu hissettirmiş. Ama yine de var olmaya devam ettiğinin en önemli kanıtıydı, o anda dokunabilme hissi. Kapkara bir boşlukta, hâlâ bir şeyleri görmeye çalışmasına engel olamıyordu. Karanlığın içinde görebileceği bir aydınlık mutlaka olmalıydı. Babası daha önce söylememiş miydi, yaraların karanlıkta bile olsa yönlerini bulabildiklerini. Belki de orada kaldıkça bir yarasa gibi karanlıkta ilerleyebilirdi. Gözlerini sımsıkı yumdu. Yumdukça içinde hayaller dolaşmaya başlamıştı. Karanlıkta bile artık görebildiğini düşündü. İçinde tarif edemediği bir sevinç vardı. Mahallesinin üzerinde dolaşıyordu, tıpkı bir yarasa gibi. İnsanları gördü tüm renkleriyle. Mahallesini dolduran her renkten insanı... "Ne güzel" diye iç geçirdi. Onların arasında dolaşmaya başlamıştı. Hiçbiri kendisini görmüyor gibiydi. Gözleri

olmayan, her renkten bir sürü insan. Bu yüzler, adlarını hatırlayamadığı insanların yüzleriydi. Kendi evlerinin önüne gelmişti. Anne ve babası birbirine sarılmış, kapının eşiğinde kendisine dönük duruyorlardı. Onlara doğru biraz daha yaklaştı. Onların da gözlerini göremedi. Hayatında en fazla sevdiği iki insanın gözlerini göremiyordu.

Yüzünün iki yanına hayalinde iki çift göz çizmeye çalıştı ama bir türlü olmuyordu. Yapamıyordu. Anne ve babasını nasıl olur da hayalinde bile olsa tamamlayamazdı. O anda içinde bulunduğu karanlığın ne kadar derin olduğunu hissetti. O anda yaşanan tüm şeylerin, bir çocuk oyunu olmasını istemişti.

Diğer çocukların çılgınlıklarını duymaya başlamıştı. Karanlığa doğru haykırmak istedi. Hep öyle olmaz mıydı zaten. Kimi zaman karanlık gecelerde uykusunda attığı çılgınlıklar sonrası, başucunda annesini bulurdu. Annesi başını okşadıktan sonra yine mutlu bir karanlıkta kaybolurdu. Çılgılık attı, hiç durmaksızın dakikalarca. Kendi çılgınlığını bile duyamadan haykırdı karanlığa. Hiç kimseler gelmemişti. Hiçbir şey duymadı sonrasında... Ne kendi çılgınlığını ne de diğerlerininkini.

Uzunca bir süre açamamışlar gözlerini. Aydınlığın bu kadar acıklı olabileceğini hiçbirisi tahmin edememiş. En acı ve uzun çılgınlıkların devam ettiğini toprağın altından günler sonra çıktıklarında görmüşler. El ele tutuşarak, küçücük ellerini kenetleyerek bakmışlar dışarıda gördüklerine. Aydınlıktan korkar olmuşlar. Ama bir süre sonra gördükleri manzaralar karşısında ne çılgılık atmışlar ne de ağlamışlar.

Ama o günlerin acılarından ibaret değilmiş Sasaki'nin yaşadıkları. Yıllar sonra ateşler içinde yanıp durmaya başlamış. Gidererek bitkinleştiren ve takatsiz bırakan bir ateş... Karanlık değilmiş hiçbir yer; üstüne üstlük bembeyaz bir yastık, bembeyaz bir çarşafın içindeymiş. Her gün bir miktar kan almışlar bedeninden. Artık canı acımaz olmuş, yaşadıklarının sonunda. Sessiz ve tepkisiz izlemiş yattığı hastanede kendine yapılanları.

Tabipler ona, iyileşmek için dilek tutup, kâğıttan turna yapmasını söylemişler. Çocuk yüreği bu ya! İnanmış, artık inanmaması gereken bir dünyanın olduğunu bilmesine rağmen! Doktor bunu söyleyince Sasaki hasta yatağında kâğıttan turnalar yapmaya

başlamış. Bir, iki, üç, dört, beş... Turnalar iplerle birbirine bağlandığında beyaz renkte, gövde ve kanatları olan bir göçmen sürüsü haline dönüşüyormuş odanın içinde. Yüzerli sürüler haline getirildiğinde, odanın bir duvarından diğer duvarına bağlanıyormuş dizi halinde. Bir sıra, iki sıra derken toplamda sekiz yüz otuz turna olmuş böylece. Sekiz tane birbirinin içinden geçen turna sürüsü. İki sıra daha yapıp bin birinciye tamamlayabilirse kurtulacağına o da inanmış.

Bu arada hâlâ kan alınmaya devam ediliyormuş. Ateşi tekrar yükselmiş, dokuzuncu sürünün son turnalarını yaparken. Giderek artan halsizliği öyle bir hale gelmiş ki, küçük beyaz bir kâğıdı ikiye bile katlayamamış bir gece boyunca ancak bir turnayı bitirebilmiş. O bir gecede bitirebildiği, sonuncusuyla birlikte, sekiz yüz doksan yedi beyaz turna olduğunu fısıldamışlar. Dayan demişler, başaracaksın demişler ilgilenen tabipler... Ama hepsi yalancıymış işte... Onlar da... Diğerleri gibi... O çirkin yeryüzünde... Sonraki gecelerde kollarından giren serum hortumlarını bile fark etmemiş artık. Sonraki gün de... Diğer gün de... Başka bir günde ise, yatağında yalnız, sessiz ve soluksuz yatar halde bulunduğu, hâlâ sekiz yüz doksan yedi beyaz turna sallanıp duruyormuş başucunda.

Doktor Nedim göğsünde bir yumruk gibi oturan sızısıyla dönmüştü evine. Sobanın ısıttığı oturma odasındaki divana uzanmıştı. Yüzüne düşen nemi, yüzüstü dayanmış olduğu yastığa sürerek kurulamıştı. Bir süre sonra bir ürperme, üşüme duygusu sarmıştı her yanını. Odanın ortasında duran sobaya doğru yönelmiş, annesinin de üşüyebileceği ihtimalini düşünerek uzandığı sobanın yan başında naylon poşetlerin içinde duran odunlardan birkaç tane sobanın içine atmış, sonra gidip annesinin uyuduğu odanın kapısını açıp orasının da ısınmasını sağlamaya çalışmıştı.

Bir süre annesini izlemişti. Yılların yorgunluğu ve hastalıktan tükenmişliğini yüz çizgilerinden bir kere daha fark etmişti. İki hafta kadar önce çaresizce hastaneden çıkarmıştı. İlk şikâyetleri iki yıl önce başlamıştı ama son iki ay içinde bambaşka bir kadın olmuştu. Bir insan bedeninin nasıl bu kadar hızla eriyip tükendiğine hayret etmişti Nedim. İlk başlarda olan bulantı ve kusmaları, annesinin zayıf bedeninin dayanıksızlığına bağlamıştı. Giderek iştahının kaybolması ve zayıflıyor olması, Nedim'i korkutmuştu.

Artık yüzünün derin kıvrımlarında varlığı unutulmuş elmacık kemikleri büyümüş ve fark edilir hale gelmişti. Alnının iki yanında zaman zaman baş ağrısı olduğunda ovuşturduğu kısım içinde gölgeler şeklinde çukurluklar oluşmuştu. Son isteği, kendi evinde ve odasında son günlerini geçirmek olmuştu.

Onun giderek eriyişi Nedim'in de mutsuzluğunu iyice derinleştirmişti. Elden hiçbir şey gelmiyor, öylece seyrediyordu. Elleri, ayakları, bedeninin her parçası isyan ediyordu yüreğindeki acıya. Her birisini nereye yerleştireceğini ve nasıl huzurlu bir şekilde tutabileceğini bilemiyordu. Annesinin kapısını sessizce kapattıktan sonra tekrar aynı divana yüzüstü uzanmış, Zehra'yı beklemişti. Onun geldiği günlerde kendisini çok daha iyi hissediyordu. Yüreği sanki dayanmak için güçlü bir destek buluyordu onun varlığıyla birlikte.

Sonra gazetede okuduğu bir başka haberi düşündü. Gazete değil; şeytanın kara, lanetli, uğursuz bir fermanıydı sanki. Habere göre sınırda Sabahattin Ali'nin cesedi bulunmuştu. Ölümünden kaçmak için, düştüğü sürgün yollarında, bir ağaca sırtını dayamış, iki nefes alıp dinlenmek isterken, en savunmasız halindeyken kallesçe ve acımasızca kafasına odunla vurularak öldürülmüştü. "Neden?" diye düşündü. Odunu elinde tutan celladı düşündü. Bir insanı bu kadar acımasız hale getiren hıncı, öfkeyi düşündü. Yüreği buruştukça buruştu, bir naylon parçasının ateşe kapılması gibi.

- "Hadi Zehra... Çık gel artık," diye mırıldandı.

Her zamanki gibi kapının ince tahtasının tıkırdamasını, dış kapının ince bir sesle açılmasını bekledi. Dizlerini karnına çekip kıvrıldı. Ellerini bacaklarının arasına aldı, içinden gelen o titremeye yine de hâkim olamadı. Titriyordu. Giderek gevşedi, gözkapaklarının giderek hafiflediğini bile fark etmedi. Açık olan gözlerinden Sasaki'nin turnaları geçti. Hepsi beyaz değildi bu kez. Kimisinin kanatları, kimisinin gövdesi griydi. O kadar çoklardı ki, "En az bin tane var!" diye rüyasında kendine seslendi. Saymaya başladı: "On, on bir... yirmi altı... seksen dokuz..." Annesi için saydı. "İki yüz, üç yüz, beş yüz... beş yüz seksen bir..." Sobadan çıtırtılar geldikçe turnalar gökyüzünden kaçıştılar. Altı yüz yirmi dokuzuncuda gökyüzünde hiçbir turna kalmamıştı, her taraf mutlak bir karanlığa gömülmüştü.

Gözlerini açıp derin bir nefes almıştı. Gazetede ki öykünün kenarındaki haber, zihnine bir çengelli iğne gibi takılmıştı. Hiroşimalılar için bir anıt yapmaya karar verilmişti. “Cenotaph” adını verecekleri bu anıtın üstüne, “Huzur içinde yatsınlar, böyle bir hatta bir daha tekrarlanmasın” yazılacak diyordu. Acı ölenlerin, keder geride kalanların, vicdan azabıysa insanlığındı. Bütün bunları, uzanmaya devam ettiği sofada daha fazla yanık kokusunu duyum-sayarak düşünüp durmuştu.

Önce Asker

Nasıl vurmuştu? Nasıl olmuştu da öfkesine yenilip, haftalardır içinde biriken o öfkenin acısını, kendisi gibi kaderinin sürükleyip buralara savurduğu bir garibandan çıkarmıştı. Sanki bu pis, puslu cehennemin zebanileri içine girmiş; ruhunun derinliklerinde giderek büyüyen öfke, canavarının zincirini çözmüş, Hasan Çavuş'un yüzüne indirmişti.

Evet, değiştirmişti. Bu Allah'ın belası, bu kirli, kanlı oyun; onu değiştirmişti. Oysa daha birkaç ay önce Ankara'da eğitim sırasında hemen her gün yoktan bahanelerle askerlere dayak atılmasına öfkeleniyor; onlara vuran, onları aşağılayan, hakaretler eden rütbeli taifeye içinden küfürler savuruyordu. Kanayan burunlarını, moraran gözlerini tedavi ediyordu içinden o küfürleri geçirirken. Hayatında yediği tek tokadı bu yaşına kadar hatırlıyorken bunu nasıl yapmıştı?

Bu gençler on sekiz, yirmi yaşındaydı. Çoğu nüfus kayıtlarında büyük yazılmışlardı. Fukaraydılar. Mahzundular. Hepsinden önemlisi çocuktular. Askerlik onlar için afili bir üniforma, köye geldiklerinde saygı duyulan, memleketi düşmandan kurtaran peygamber ocağıydı... Erkeklik kapısıydı! Bir de köylerine, evlerine gelen bir jandarma; kapılarının önünden geçerken korkulan, köşe bucak sinilen nizam bekçiliği idi.

Vatan görevi diye, erkekliğin tezkeresini alacaklar diye, kınalar yakılarak gönderildikleri o ocakta, ne kadar horlanmış, ne kadar çok sopa yemişlerdi... Postallarının bağcığı uzun diye, sert selam vermedikleri için, geç veya erken geldiklerinden ama her defasında eften püften sebeplerle! Dayak yemediklerinde, dayaktan beter hakaretlerdi maruz kaldıkları! Her amir, öfkesine bir baha bulur, kusardı üzerlerine!

Askerlikte ilk öğretilen ve hiçbir zaman unutulmaması gereken birinci şart, itaatti. Komutanlar ne derse o olacaktı! Hayatlarına dair her şeyin; emre, itaate endeksli olduğu öğretildikten

sonra, dövse de öldürse de ses çıkarmayacaklardı... Rahat!.. Haz-
roll!.. Dayak ye, ses çıkarma!.. Küfür ye, sineye çek!.. Her ne olur-
sa, emredersiniz!.. Sorgulama!.. Öldür... Ve de... Öl! İşte bu yüz-
den; hiç tanımadığı, bilmediği bir ülkenin insanlarını düşman bel-
leyip, o düşmanı ortadan kaldırmaya yemin ederek bu topraklara
gelinmemiş miydi?

Doktor Nedim bütün bunları görmüş olmasına ve bu nizama
karşı çıkmasına, lanet etmesine rağmen kendisi nasıl olmuştu da
bir garibana vurabilmişti? Zaten daha o an kahrolmuştu. Olayın
üzerinden çok kısa süre geçmesine rağmen askerin gelip aynı say-
gı ifadesiyle aynı intizamda selam çıkması, onu daha da kahırlan-
dırmış; utandırmıştı. Daha biraz önce gururunu kırdığı adam;
haksız yere atılan tokada rağmen, aynı saygıyı göstermiş, ezmişti
onu. Karşısında duran ve gözlerini kırpmadan, bir emri olup ol-
madığını soran askerin gözlerinin içine bakamadan, sadece "Bir
şey yok asker, görevinin başına," diyebilmişti.

Oysa bu askeri yardımcı olarak yanında tutabilmek için neler
yapmamıştı Ankara'dan bu yana. Attığını on ikiden vuran bir as-
kerdi Hasan Çavuş. Acemi birliğindeki komutanı, "Sen en önde
olacaksın, düşmanın anasını ağlatacaksın," diyerek sırtını sıvaz-
lardı onun. Kore grubu belirlenirken Hasan'ın bölükteki ününden
habersiz yazıcılar Hasan Çavuş'u, o karmaşada sıhhiye yardımcısı
olarak yazmıştı. Sonrasında Doktor Nedim'in verdiği küçük eği-
timlerle sıhhiye ortamına kısa sürede alışmıştı. Doktor Nedim, ilk
günden sevmişti Hasan Çavuş'u. Cin gibi, her şeyi çabucak kavra-
yan, sadık ama hiçbir zaman yüz göz olmayan, komutan şefkatini
suistimal edip yılmayan bir askerdi. Ama hedefi on ikiden vuran
askerin sıhhiye bölümünde kalması biraz zor olmuştu. Eğitim ko-
mutanının uyarısıyla Hasan Çavuş'un peşine düşen Çetin Yüzbaşı
ona atış talimleri yaptırmaya karar vermişti. Doktor Nedim'in
tebihleriyle Yüzbaşı tarafından hakaret ve aşağılamalara maruz
kalsa da, Hasan Çavuş karavana atışlar yapmıştı.

Çetin Yüzbaşı yine de ikna olmamıştı. Ama Doktor Nedim,
Hasan Çavuş'un artık sıhhiyeciliği öğrendiğini, bu topraklarda
başka birisini yetiştirmenin haftalar süreceğini söyleyerek Hasan
Çavuş'un sıhhiyeciler arasında kalmasına ikna edebilmişti Yüzba-
şı'yı. Gerçekten de o revir için yeni birisini yetiştirmek o kadar da

kolay değildi. Ayrıca Hasan Çavuş, doktor komutanlarının hangi durumlarda neyi ne zaman nasıl isteyeceklerini bile hisseder olmuştu artık. Bir yarada, dezenfeksiyonu hızlıca sağlayıp, gerekli dikiş setlerini açıp sonrasında müdahaleyi yapan doktora, en etkin şekilde yardımcı olabiliyordu.

İlk başlarda böyle kasvetli, insanda keyif bırakmayan bir ortamda çalışmak Hasan Çavuş'un hiç hoşuna gitmemişti. Cephe hattında savaşmak varken, yaralanan askerlerle uğraşmayı askerlikten saymıyordu. Hem de attığını vuran bir askerken... Doktor Nedim'e kanı ısınmamış olsa ne işi olurdu bu sıhhiye çadırında? Yoksa koskoca Çetin Yüzbaşı'nın önünde karavana atar mıydı hiç?

Bunları düşünerek birtakım malzemeleri çadırın içindeki dolaba yerleştirmeye devam eden Hasan Çavuş'u izliyordu, üzgün bakışlarla Doktor Nedim. Güneşin altında kararmış ve çatlamış zayıf boyun kasları iki ince birer ip gibi hareket ediyordu. Birçok arkadaşı gibi üniforması üzerinden dökülüyordu.

"Keşke birazcık daha erken gelseydi de o tokadı atmasaydım," diye içinden geçirdi Doktor Nedim. Ama biliyordu, tokadı ona değil; onun gelişinden az önce yaşadığı kendi çaresizliğine ve kızgınlığına attığını!

Çavuşun müdahale çadırında bulunmadığı bir anda, bağırtı ve telaş içinde bir asker getirmişlerdi. Asker, nöbet yerinde topraktan parlayan küçük metal parçasının bir mayının tapası olduğunu bilmeden, tüfeğinin süngüsüyle dürtüklerken olanlar olmuş. Çadıra getirdiklerinde o korkulan patlama gerçekleşmiş, geriye güdük denen uzuv parçası kalmış bir kol, sağ tarafı sanki bıçakla kazınmış gibi etinden ayrılmış kalmıştı. Kirpikleri, gözkapakları, sağ gözü yok olmuş gibiydi. Yaralı askerin çığlıkları eşliğinde çaresizce bir şeyler yapmanın telaşı içinde dönüp durmuştu. Patlama, koldan geriye kalan güdükte bandajlanıp, en azından kanamayı durduracak kadar bir alan bile bırakmamıştı. Bitim yerinden ucu görünen ve kan püsküren damarı yakalamaya çalışmıştı. Güdüğün içine gazlı bezleri sıkıştırıp baskı yapmıştı ama damar büyüktü. Sargı bezleri kanamayı durdurmuyor sadece kanı süzen bir elek gibi iş görüyordu. O sırada yaralı askeri getiren ve dehşetli manzara karşısında gözleri fal taşı gibi açılmış, olduğu yerde donup kalmış askeri fark etmiş ve ondan yardım etmesini istemişti.

Askere, yaralının koltuk altıyla omzunun dış kısmını eliyle sıkmasını, kan gelemeyene kadar kolunu boğmasını istemişti. Ama o askerin, gördüğü o manzara karşısında söylenenleri yapabilmesi mümkün değildi. Doktor Nedim, bunun üzerine askere yüksek perdeden bağırmıştı.

- Asker bakma öyle, hemen sık şurayı!

Doktor Nedim'in bağırmasıyla, kendine gelen asker, ürke korka yaklaşmış; askerin kopan kolundan geriye kalan kısmı sıkmaya çalışmıştı. Ama ne kadar sıkmaya çalışsa da olmuyordu. Korkunç manzara karşısında elinden, ayağından kuvvet çekildiğinden olsa gerek, yapamıyordu. Kan ter içinde, telaşla kanamayı durdurmaya çalışan Nedim, sinirlenmişti.

- Daha sıkı ulan, daha sıkı! Ölecek çocuk, durdur şu kanı!

Bu sırada askerin bacaklarından bedenine yayılan bir titreme dalgası başladı. Bu durumu gören Doktor Nedim, boğulacak gibi oldu. Her ne kadar yapabileceği pek bir şey yoksa da elinde değildi, bir canı elinden yitiriyordu!

- "Bırak lann, bırak! Beceremiyorsun, bırak yıkıl karşımdan!"

Bunu dedikten hemen sonra karşısındaki diğer birkaç askere baktı. İçlerinden en cüsselisini seçti ve ona seslendi:

- Sen gel!

O âna kadar yaralı askerin kolunu sıkın asker, arkadaşına yerini verirken daha fazla dayanamamış, olduğu yere yığılıvermişti. Onun bu durumunu gören ve zaten rengi bembeyaz olmuş diğer asker, bir gözü yaralıda, bir gözü yığılan arkadaşında, acemice Doktor Nedim'in dediğini yapmaya çalışmıştı. Ama ne yapsa da kanamayı kontrol edememişti.

Doktor Nedim, güdüğe sıkıştırdığı tamponları geriye çektiğinde ucu paramparça olmuş ve birbirinin içine geçmiş damardan şiddeti azalmasına rağmen, kanın akmaya devam ettiğini gördü. Damarın ucunu pensle yakalamaya çalıştı ama bütünlüğü fazlasıyla bozulduğundan tuttuğu yer parçalanıp kopuyordu. Askerin çılgınlıkları önce iniltiye dönmüş, ardından soluğunun giderek zayıflamasıyla birlikte bu inilti de azalmış ve kısa bir süre sonra da tamamen kesilmişti. Yaralar içindeki cansız askerin yüzünün sağlam taraflarındaki solukluk giderek artmış, yaralı tarafındaki kırmızılıksa kahverengiye dönüşmüştü.

Bir şeyin sonunu değiştirmek başka bir şey, sonu belli olsa da vicdanın için, ahlakın için, “Ben elimden geleni yaptım,” diyebilmek için, elinden gelen her şeyi yapmak başka bir şeydi. Ama Doktor Nedim yapamamıştı, başarısız olmuştu. Aslında o anlarda yaşamış olduğu çaresizlikti, Doktor Nedim’i öfkelenlendirmiş olan. Hasan Çavuş olsaydı belki omuza daha iyi bir baskı oluşturup daha etkili bir müdahale gerçekleştirebilirdi. Kendisi yaralı damarı bulmaya çalışırken diğer koldan başka bir damara iğne ile girip damarlarına serum gönderebilirlerdi. Ama bütün bunları yapabilmiş olsaydı da o yaralı askeri kaybedeceklerini biliyordu Doktor Nedim. Çaresizlik de zaten bu değil miydi?

Daha askerin ölümünün yaşattığı öfke ve can sıkıntısının üstünden yarım saat bile geçmemişken yaşanan bir başka olay, her şeyin üstüne tuz biber olmuştu.

Birliğin rütbelileri, başlarında Çetin Yüzbaşı olmak üzere karga gibi çadıra girmişlerdi:

- Görelim şu askeri, demişti Çetin Yüzbaşı.

Doktor Nedim, yorgun ve gergin bir yüz ifadesiyle Çetin Yüzbaşı’nın yüzüne bakmış ve bir baş selamı vererek ölen askerin bulunduğu müdahale masasını göstermişti. Ölen asker, üzerinde beyaz bir çarşaf örtülmüş; hâlâ müdahale masasında duruyordu.

- “Nasıl olmuş olay?” diye sertçe sormuştu Çetin Yüzbaşı.

- Nöbet tutarken olmuş komutanım. Yakınındaki askerler, tüfeğin ucundaki kasaturayla yerde bir şeyleri kurcalarken görmüşler en son. Döşeli bir mayının tapasıymış kurcaladığı ve patlamış.

Çetin Yüzbaşı, müdahale masasında yatan üstü örtülü cesede bakmıştı. Yüzünde zerre kadar üzüntü yoktu. Can sıkıcı bir işin başına açtığı tatsızlık, keyifsizlik ve sinirlilik vardı sadece.

- Geri zekâlı herifler! Eğitimlerde o kadar anlatıyoruz ama bu cahiller ne anlar! Şimdi işin yoksa tugaydaki amirlere dert anlat.

Gerilmişti Doktor Nedim. Çetin Yüzbaşı’nın az önce can vermiş bir askerine zerre kadar üzülmeysi, elinden gelse cansız bedenini bile tekmelemekten imtina etmeyecek kadar umursamaz tavırları, sinirlerini bozmuştu. Dişlerini gıcırdatarak itiraz eder gibi olmuştu:

- Komutanım, bana kalırsa erata bir emir yayınlayalım. Yerde gördükleri hiçbir şeyi kurcalamasınlar.

Çetin Yüzbaşı, küçümser bir tavırla baktı Doktor Nedim'e:

- Bakarız doktor, bakarız. Olan olmuş. Biz işimize bakalım.

Gelmişken şu revirdeki askerleri de bir görelim hele!

Hızlıca çadırın köşesinde sıralanmış hasta yataklarına doğru yönelmişti. Peşi sıra seğirten Doktor Nedim, yataklardaki askerlerin önünde durarak onlar hakkında tek tek malumat vermeye hazırlanmıştı. İlk yatağın başında duran Yüzbaşı, sert bir ifadeyle "Asker yaralı göster," demişti. Asker anlamayınca Çetin Yüzbaşı, gürlercesine sert bir ses tonuyla:

- Asker yaralı göster!

Asker, şaşkın bakışlarla Çetin Yüzbaşı'nın yüzüne bakıyor, yatağında oturduğu yerde esas duruşa geçmeye çalışıyor ve gemideki olaydan sonra komutan olduğunu bellediği Çetin Yüzbaşı'ya tekmil veriyordu:

- Er Rıza Kar, sekiyüs el dohuz, Van emreden komitan!

Çetin Yüzbaşı kıpkırmızı olmuş, çıldırma alametleri vermeye başlamıştı.

- Ulan başlarım komutanına. Yaralı aç diyorum sana hayvan herif!

Sıra Er Rıza'ya gelmişti. Doktor Nedim, "Ulan Hasan Çavuş, ne cehennemdesin," diye iç geçirmişti bu sırada. Rıza'ya Çetin Yüzbaşı'nın söylediklerini tercüme edecek tek kişi oydu ve hâlâ ortalarda yoktu. Gemideyken yumruk yediği askerin Türkçe bilmediğini bilmesine rağmen, hâlâ "Yaralı göster" diye tepinmesi, Er Rıza'ya bir bir ceza vermek ya da en azından revirden kovdurmak için bir bahane aradığının göstergesiydi.

- "Komutanım, belki unutmuşsunuzdur bu er Türkçe bilmiyor," diye araya girmişti.

- Biliyorum Doktor. Ama iki kelime de mi bilmez kardeşim. Öğrenmeye çalışmıyorlar, canları isteyince her boku yerler ama.

Bu esnada Doktor Nedim, yatağın baş kısmına geçmiş; ne olduğunu anlamaya çalışan Er Rıza'nın şaşkın bakışları altında askeri, öne doğru eğip sırtını açmıştı. İlk gün cemsenin altında kalan Koreliyi çıkarmaya çalışırken cemse ileri geri hareket etmiş, bu sırada Rıza'ya hafifçe çarparak sırtını morartmıştı. Ama yatış sebebi o morluk değildi. Bacağının sağ tarafına o günden sonra şiddetli bir ağrı vurmuştu. Komutan, kısa bir duraklamadan sonra:

- “Yara dediğin bu mu doktor?” diyerek eliyle yarayı sertçe dürtmüştü.

Dürtmenin etkisiyle canı yanan Er Rıza, oturduğu yerde sıçrayarak az daha Yüzbaşı’ya ikinci yumruğunu savuracaktı. Ancak sırtındaki ağrının verdiği şiddetli acı yüzünden niyetini fiiliyata geçirememişti. Bu esnada Çetin Yüzbaşı, gemideki olayın da etkisiyle bu askerin onun için hâlâ tekinsiz biri olduğunu düşünerek ve aynı şeyi bir daha yapabileceğinin korkusuyla hafifçe geri çekilmişti. Ama daha işi bitmemişti. Hemen toparlanmış ve olayı görmezden gelip söylevini çekerek diğer yatakta yatan askere doğru yönelmişti:

- Mehmetçik kurşun yemiş bile olsa ordusunu yalnız bırakmaz!

Bu sırada Doktor Nedim, askeri, pansumanı açık olarak bırakıp yandaki yatağa geçmişti.

Yandaki yatakta Er Mesut yatıyordu. Komutanları görünce yataktan doğrulmuştu Er Mesut. Bunu o kadar hızlı bir şekilde gerçekleştirmişti ki dizlerindeki şiddetli ağrının acısı yüzüne yansımıştı.

- “Bunun neyi var?” demişti Çetin Yüzbaşı.

- Mafsal romatizması.

- O neymiş doktor? Neresinde bu hastalık?

- Dizlerinde.

- Göster bakalım.

Mesut, “Emredersiniz komutanım!” diyerek her iki dizini açmıştı. Her iki dizinde de kızarıklık ve şişlik vardı. Yüzbaşı hiçbir şey söylemeden, başını her iki yana sallayarak yan yataktaki Er Dursun’un başına gelmişti.

- Ya bu?

Solgun avurtları çökmüş olan Er Dursun, ürkek ve mahzun bir halde Yüzbaşı’ya cevap verecek Doktor Nedim’in gözlerine baktı.

- “Karahumma,” diye yanıtladı Doktor Nedim.

Avuç içiyle askerin alnına dokundu Çetin Yüzbaşı.

- Ateşi mateşi yok. İyileşmediğine emin misin? Burada gereksiz yere bir gün fazla yatırma kimseyi Doktor. Savaşın ortasındayız. Bunu çıkarma aklından.

Doktor Nedim, yüzbaşının çokbilmiş tavırları yüzünden iyice gerilmişti ama Çetin Yüzbaşı'yı kızdıracak tek kelimesinin hem kendi başını hem de burada yatan askerleri çok fena halde zorda bırakacağına farkındaydı. Alttan alarak yanıtlamanın uygun olacağına karar vermişti.

- İyiye gidiyor komutanım. İlaçlarını veriyoruz ama ateş nöbetleri ara ara tekrar ediyor. Tedbiren bir süre daha yatması faydalı olur.

Doktorun verdiği cevap yüzbaşmayı tatmin etmemişti.

- Korkudan olmasın Doktor? Ya da numara yapıyor olmasınlar?

Doktor Nedim, ne cevap vereceğini şaşırmıştı. Ne desin bu adama şimdi? Bir tabip olarak sırf omzunda üç yıldız taşıyor diye yarı cahil, anlayışsız bir adamın sinir bozucu sorularına cevap vermek zorunda oluşu, onun aşağılamalarını sineye çekmeye mecbur kalışı, Er Rıza gibi suratının ortasına bir yumruk atamıyor oluşu, kanına dokunuyordu. Bu sorusuna yine alttan alarak cevap vermesi gerekiyordu.

- Komutanım, psikolojik olma ihtimali elbette mümkün. Ama diğer fiziksel belirtileri, psikolojik olmadığını gösteriyor.

Çetin Yüzbaşı gemi iyice azıya almıştı. İlgilendiğinin aslında hastalar değil Doktor Nedim olduğu, buraya gelişinin de aslında astları üzerinden uyarılar gönderilmesine rağmen askerleri uzun süreler revirde yatıran Doktor Nedim'i hizaya getirmek olduğu belliydi. Nitekim sıhhiye çadırındaki diğer askerleri sormadan, yön değiştirmiş çadırın çıkışına doğru yürümüşü. Tam çadırdan çıkmak üzereydi ki durmuştu Çetin Yüzbaşı. Dönüp suçlayıcı bakışlarla Doktor Nedim'e bakmış ve işaret parmağını ona doğru sallamıştı:

- Doktor, biz burada oyun oynamıyoruz. Savaştaız. Her şeyden önce askeriz. Onun dışındaki her şey teferruat. Bir asker, ayaklanacak hale geldiyse iyileşmiş demektir. Tedavi medavi, her ne ise yap ama uzatma! Asker burada yatağında bacaklarını uzatıp keyif yapmayacak. İş bitti mi taburcu edeceksin gidecek savaşacak!

Komutan bunları söylerken yüzü daha da kızarmış, sanki karşısında Doktor Nedim değil de hasım varmış gibi hiddetlenmişti.

Hatta çadırdan çıkarken Doktor Nedim'in selamına karşılık dahi vermemiş, arkasında iki takım komutanı teğmenle birlikte koşar adımlarla karargâha doğru uzaklaşmışlardı. Bir süre sonra Çetin Yüzbaşı'nın postası çadıra dönmüştü ve Yüzbaşı'nın yeni emrini iletmişti:

- Bütün askerler yarın sabah içtima ve tatbikatta hazır olacak!

İşte tam bu esnada çadıra dönmüştü Hasan Çavuş. Az önce hastasını kaybetmiş, sonrasında Çetin Yüzbaşı'nın onu aşağılamalarını çaresizce sineye çekmiş, öfkeden gözü hiçbir şey görmeyen Doktor Nedim karşılaşmıştı onu. "Nerdesin ulan sen?" diye öfkeyle bağırmış ardından da tek kelime cevap vermesine müsaade etmeden, karşısında esas duruşta duran Hasan Çavuş'un suratına şiddetli bir tokat atmıştı.

Bu yaşananlardan sonra içinde kabarmasına engel olamadığı o öfkenin de karşısındakinin yüzüne inen tokadın da, tamamen iç dünyasında kendisine attığı bir tokat olduğunu biliyordu. Karşısındaki Hasan Çavuş değildi. Tamı tamına kendisiydi. Hasan Çavuş, o anda Nedim'in nefret ettiği kendine ait bir başka taraftı. "Bu cehennemde ne işin vardı!" demişti içten içe nefret ettiği o tarafına.

Hasan Çavuş'un burnundan sızan kan damlalarını gördükten sonra kendine gelmişti. Ayakuçlarına bakmıştı. Bu sırada Hasan Çavuş'un elindeki kâğıtlar yere saçılmıştı. Burnundan kan akmaya devam eden asker, o halde bile hazır ol pozisyonunda durmaya devam ediyordu. Kâğıtların üzerine bir damla kan damlamıştı. Kâğıtlara doğru eğilmiş ve bir tanesini almıştı.

Askerler için hazırlanmış, "Esir Askerin Halleri Yükümlülüğü Sözleşmesi"nin basıldığı bir bildiriydi. Öfkesi yerini yavaş yavaş bir üzüntüye bırakıyordu. Büyük boşluklar ve puntolarla daktilo edilmiş maddeler sıralanmıştı:

- Düşman teslim olduğunda, savaşmayı bırakmıştır.
- Teslim olmak, öldürme eylemini bırakmış olmaktır.
- Savaş tutsaklarının, kaçmaya çalışma hakları vardır.
- Esir askerin de yemek yeme ve sağlık hakkı vardır.
- Teslim olan bir asker, yaşama hakkına sahiptir.

Cenevre Esir Sözleşmesi askerler okusun diye çoğaltılmıştı. Hasan Çavuş'a da bu kâğıtları dağıtsın diye vermişlerdi. Kanlı, nefret dolu bir savaşta ne ifade ediyordu bu sözleşmenin hükümleri?

Askerliğin başından bu yana iki kelimedede bir, esir olmanın ne kadar kötü, aşağılık bir şey olduğu anlatılıyorken bu da neyin nesiydi? Hem dinleyen kimdi ki? Büyük harbin, insanlık dışı birçok cürmü, yapılan katliamların kanı kurumamıştı daha. Evet, savaşın yaşam ve ölüm dışında başka bir seçeneği daha vardı; o da, esir olmak. Düşman için kullanılabilecek başka bir pazarlık aracı ve kalcan! İnsan ruhunda, türüne karşı duyabileceği en amansız öfkenin karşılığı! Tabip Nedim, bütün bunları düşünürken bir anda Hasan'a dönerek sormuştu:

- Esir olmak mı, ölmek mi isterdin?

Şaşırmıştı Hasan. Az önce ona bağırıp tokat atan adam gitmiş; bir anda omuzları düşmüş, alakasız bir soru soran bir adam gelmişti. Utana sıkıla esas duruşunu bozmuş, elinin tersiyle burnundaki kanı silmiş, kekeleyerek cevap vermişti:

- Bil... bilmem ki gomtanım. Esaratı kötü şey diye belledik biz.

Esir olacağımıza ölmemiz yeğdir deyi öğrendik...

Bir süre susan Hasan Çavuş'un yüz çizgileri derinleşmişti. Kafasının karıştığı her halinden belli oluyordu. Derin bir nefes alıp kaşlarını kaldırdı ve kaldığı yerden devam etti:

- Hani bize dediler ama hiç de inanmadım dediklerine. Esir de bir âdemoğludur. Esir olmak da insanlık halidir! İyi davranmak gerekir. Ama o iyiliği ben yapsam ne çare, başka bir er yapar mı, bilmem ki?

İnsan bütün eziyetine rağmen nasıl olur da kendi isteğiyle yaşamını sonlandırabilir ki? Ölümün o eşitlenme ânına kısa bir süre takılmıştı. Her şey biraz daha fazla anlamsızlaştı, bu gerçek karşısında. Zaman Tanrısı Janus'un bir yüzünü, çıyanlar tırtıklamaya devam ediyordu. An ve gelecek, yüzünün geçmiş tarafına aktarılırken çıyanın zehriyle çirkinleşiyordu. Hatta sen farkında olmadan bütün kanını bile emebilir, uyandığında nabzının atmadığını, boş damarlarının büzüştüğünü fark edebilirdin. Elindeki kâğıda bakmıştı dalgın gözlerle.

- Düşman da bir insandır, ona da saygı göstermeliyiz.

- Tutuklulara iyi davranmalıyız.

- Düşman yaralılarına da, bizim yaralılar gibi yardım etmeliyiz.

Bir İnek, Bir Savaş

Rüzgârın yönü bile değişmişti. Genellikle Pasifik'ten esen meltem yoktu artık. Gündüz serin olan hava, geceleyin yerini dondurucu bir soğuğa bırakıyordu. Güneş, zaman zaman parlak yüzünü sergilemesine rağmen soğuk bir odada yanan bir lambadan farksızdı. Ağaçlar havada yaşanan bu değişimin işaretlerini almış, yaklaşan kışın hazırlıklarını yapmaya başlamıştı. Sonbahar kızılığına bürünen yapraklar, ağacın gövdesinin toprağa saplandığı yere serpiştirilmişti âdeta. Ağaçlar köklerini yapraklarla kapatarak o keskin ve sert rüzgârlara karşı direnmeye çalışıyorlardı.

Son göçlerle güneye doğru yol almaya çalışan kuşlar, büyük gruplar halinde geliyor; bir süre soluklanmak için çırlıçılak kalan ağaçlara tünüyorlardı. Bir süre dinleniyor, sonra görünmez bir liderden emir almış gibi hareketleniyor; ön sıralardaki birkaç tanesi kalkınca diğerleri de onları takip edip kanat çırparak gökyüzünde kayboluyorlardı. Kısa bir sürede gökyüzünde oluşan dalga dalga kara bulutlar halindeki kuş sürüsü, bir yılanın kıvrılması gibi oralarından uzaklaşıp gidiyordu. Kore'ye kış geliyordu.

Geçip giden her gün, Doktor Nedim'i daha da kederlendiriyor; umutsuzluğa sevk ediyordu. Zaman uzadıkça içinde küçük de olsa beslediği "Savaşa girmeme" ümidi ya da "Bir şey olacak ve biz ülkemize geri döneceğiz" avuntusu giderek kayboluyordu. Uzakta olan yakına geliyor, bir fikirden ibaret olan şey; yani savaş gidecek gerçek oluyordu.

Geceleri artık neredeyse hiç uyuyamıyordu. Uykusuzluğu, günün yorgunluğuyla birleşince ayakta durmak bile zorlaşmıştı artık. Sadece o değil, aslında neredeyse tugaydaki herkes, üç aşığı beş yukarı, aynı durumdaydı. Yolculuğun başladığı günlerde, yolculukta ve Kore'ye vardıklarında tatsız, mutsuz ve tedirgindiler. Ama şimdi yılgın, yorgun ve kederli... Her konuşmanın bir yerinde mutlaka "Memleket", "Ana", "Ne zaman döneriz acaba" geçiyordu. Gece olduğunda ise bütün isyanlarını, öfkelerini,

özlemlerini bu karanlığa gömüyorlardı. Bu yabancı topraklarda ölebilecekleri, mezarlarının burada olacağı, cenazelerinin bile artık yurda dönemeyeceği gerçeği buz gibi dikiliyordu karşılarına. Gündüz birbirleriyle yaptıkları sohbetlerde savaş kahramanlığı, zafer ve şehitlik mertebesi üzerine söylenen sözler yalandı. Asıl olan gecenin karanlığında, yakın bir zamanda hatta belki yarın ölebilecekleri düşüncesiyle yaşadıkları o derin, keskin ve yıkıcı korkuydu.

Ama zamanın ve onların kaderleri üzerine hesap kitap yapan savaş tanrılarının, onların korkularına aldıracağı yoktu. Giderek yaklaşıyordu savaş. Hatta birkaç haftadır bekleşmekte oldukları garnizonda küçük bir savaş tatbikatı bile yapılmıştı. Ve bu tatbikatta yaşanan fiyasko göstermişti ki savaş düşündüklerinden daha zor ve yıldırıcı, ölümse aslında düşündüklerinden daha kolay ve yakındı.

Avlanmayı bekleyen bir keklik sürüsünden farkları yoktu. Askerlerin büyük bir çoğunluğu savaş manevralarını bilmek şöyle dursun en basit komutları bile anlayamıyorlardı. Komutanları yüksek sesle emirler yağıdırıyor, askerler birbirinin yüzüne bakarak birbirlerinden kopya çekmeye çalışıyor ama her şartta çuvallıyorlardı.

Hele hele birliklerde önemli sayıda yer tutan ve Türkçe bilmeyen Kürtler az da olsa Karadeniz'in dağ köylerinden gelen Lazlar, ömrü boyunca köyünden dışarı çıkmamış Çerkesler, yani bir cümle Türkçe bilmeyen askerler; bu fiyaskonun katmerlenmesine sebep oluyorlardı. Bu trajik tatbikatı izleyen komutanlar tatbikat sonundaki toplantılarda, Türkçe bilmeyen askerlerin gruplandırılarak manga oluşturulması ve onları idare edecek Türkçe bilen manga onbaşı ve çavuşlarının görevlendirilmesini istemişlerdi.

En büyük sorun, mayınlardı. Bu tehlike, savaş sırasında ciddi bir sorun olacaktı ama daha savaş başlamadan bile başlı başına bir bela olmuştu. Birliğin bulunduğu bölgenin çevresi olası ani saldırılara karşı mayınlanmıştı ve yapılacak tatbikat, bu mayınlı bölgenin yakın çevresinde gerçekleşecekti. Tatbikat senaryosu gereği askerlerden küçük bir grup çeteci Kuzeyli rolüne bürünüp bir saldırı düzenlemişti. Bu grup, daha önceden mayınların olduğu

bölgeler konusunda uyarılmıştı. Ama bu uyarı yapılırken son iki gün içinde yağın ve tatbikat sırasında da yağmaya devam eden şiddetli yağmur unutulmuş, sürüklenen toprakla bazı mayınların yerlerinin değişebileceği gözden kaçmıştı.

Tatbikat başladığında askerler çamurda sürüklenen ve yerleri değişmiş mayınların bulunduğu tarafa doğru gittiklerini fark etmemişti bile. Düşünülmeden planlanan o oyunda bir asker mayına basmış, ciddi şekilde yaralanmıştı. Ondan sonrası belliydi: Kargaşa, panik ve ardından muhtemelen sonu ölümle bitecek, soluk soluğa bir hayatta kalma mücadelesi.

Birkaç saat sonra askeri kurtarmak için verdikleri mücadeleyi kaybeden iki arkadaş, Doktor Nedim ve Doktor Kemal, sıhhiye çadırından dışarıya çıkmışlardı. Daha kıdemli bir doktor ve bir cerrah olarak müdahalede daha çok rol üstlenen Doktor Kemal'in alnındaki ter zerrelere, ne kadar yoğun ve yıpratıcı bir çaba sarf ettiklerini gösteriyordu. Önlüğünün sırt kısmı suya kesmişti. Dışarıda az önce dinen yağmurun buğusu ve aynı anda batan günele çöken serinlik sarmaş dolaş olmuş, insanın içini ürperten soğuk bir rüzgâr esmeye başlamıştı.

- "Kemal Abi üşüteceksin," dedi Doktor Nedim.
- "Hele dur Nedim," diye itiraz etti Doktor Kemal ve ekledi:
- Bir iki dakika daha nefes alalım.

Ceplerini yokluyordu bu sırada. Çok sürmeden Amerikan sigarası paketini buldu ve içinden art arda iki sigara çekip çıkardı ve birini Doktor Nedim'e uzattı. Nedim sigaraları yakacak bir kibrit aradı ama bulamadı. Her ikisi bir anda asker diye bağırıldılar. Saniyeler içinde, içerideki Hasan Çavuş çadırın önünde belirmişti.

- Emredin gomutanım.
- "Kibrit" dedi Doktor Nedim.

Asker saniyeler içinde kibriti getirip komutanların sigarasını yakmıştı.

Sigarasından çektiği derin bir nefesi, kocaman bir duman bulutu şeklinde bırakan Tabip Kemal, orta parmağı ile sigaraya bir fiske vurup ucundaki külü düşürdü. Savaş henüz başlamamıştı bile. Savaş provasından anlık bir görüntüyü yaşadıkları. Sureti böyleyse aslı kim bilir nasıldı? Acı bir tebessümle başını sallayarak Doktor Nedim'e döndü.

- Ölüm ne kadar basit, ansızın ve gerçek değil mi? Bir demir parçasına bas, havaya savrul, biraz bağır ve ebediyen sus! Bütün bunlar neyin nesi, biz nasıl bir işin ortasına düştük be Nedim?

Cevap verecek hali yoktu Doktor Nedim'in. Zaten günlerdir onun da kafasında böyle düşünceler dönüp duruyordu. Sahi, nasıl bir işin içine düşmüşlerdi böyle? İnsanı doktorluğundan soğuturdu bu yer. Hastanelerde hastalarla uğraşırken, Azrail'e karşı elleri daha güçlüydü. Apandisti patlayan bir hastayı ameliyat edip hayata döndürebiliyorlardı. Bağırсаğı düğümленeni kurtarabiliyorlardı. Mikrop kapan bir hastaya yeni bulunan antibiyotiklerle çare bulabiliyorlardı. Ama burası... Burada Azrail'e karşı çaresizdiler. Silahlar; hastalıklardan, mikroplardan çok daha acımasızdı ve affı yoktu dokunduğunda.

Bu sırada sigarasından derin nefesler çekmeye devam ediyordu Doktor Kemal. Az önce yenilgiyle sonuçlanan mücadelenin etkisini atamamıştı hâlâ üzerinden. İçine çektiği dumanla boğulur gibi olmuştu. Bir iki kez öksürdü. Doktor Nedim boğulur gibi öksüren Doktor Kemal'e bakıp keyifsiz bir tavırla konuştu:

- Ölüm gerçek ve biz insanlar, köşeye sıkıştığımızda gerçekleri düşünmekten kaçırız. Mesela burada, emir alarak üzerimizdeki sorumluluğu atmaya çalışırız. Gördüklerimizi düşünüp yorumlamak istemeyiz çünkü. Kaçmanın en kolay yolu bu ama başka çare de yok galiba.

- "Öyle," dedi Doktor Kemal.

- Ama işte saçma olan şu; o kaçtığımız gerçeği, her fırsatta olur olmaz bahanelerle kendi başımıza bela etmekten de geri kalmıyoruz. Düşün Nedim, antik Yunan kentlerinde, devrin demok-rasi kalesinde bile olur olmaz savaşlar çıkmış. Azmalılar dönemindeki zavallı Meloslular mesela... Azmalılar için tehdit bile sayılmazlardı ama Atinalıların saldırılarından kaçamadılar.

Doktor Nedim, büyük bir merakla Doktor Kemal'in anlattıklarını dinliyordu. Bir Cihan Harbi'nin gölgesinde büyümüşü. Ama savaşı hiç sorgulamamıştı. Şimdi düşündüğünde aslında insanın bazen içinde bulunduğu dünyadan ne kadar bihaber olabileceğini görüyordu. Doktor Kemal, sigarasından bir soluk daha çektikten sonra dumanını esen rüzgâra karşı savurdu.

- O zamanlarda da aynı şey olmuş sonuçta. O küçük topluluklarda bile insanlar ses etmeden, onlar adına karar verenlerin sözünü dinleyip çıkmışlar ölüm yoluna. Devletler kurulmuş, devletler yıkılmış ama bu kural değişmemiş. Hamasi nutuklar, kendi sözlerinin her zaman doğru ve haklı olduğunu söyleyen krallar ve onların şürekâsı... Öldürmüşler, geriye kalan canları ganimet saymışlar. Ve bu toplu cinayetlere “savaş” diyerek onu suç olmaktan çıkarmışlar.

Doktor Nedim gibi kızgın, bıkkın ve suçluluk duygusu içinde kıvrandığı her halinden belliydi Doktor Kemal’in. Bunu görmek, yalnız olmadığını bilmek rahatlatıyordu onu.

- “Şunlara bak,” dedi bu sırada Doktor Kemal. Tatbikattan dönen askerleri gösteriyordu.

- Henüz hastalık ve ölüm bulaşmamış onlarca, yüzlerce insan önümüzden geçiyor şu an. Az önce paramparça olmuş o er de bu geçenler gibi sağ ve sağlıklıydı. Ama artık yok!

Sesi dalgalanmış, gözleri buğulanmıştı. Birkaç saniye duraksadı ve bu kez yüksek bir ses tonuyla konuşmasına devam etti:

- Öyle bir hale getiriyorlar ki yanı başlarında ölen arkadaşlarının ölümünü bile doğal karşılatıyorlar. Bak, arkadaşlarının ölmesine rağmen, her şey kaldığı yerden, hiçbir şey olmamış gibi devam ediyor.

Bütün bunları söylerken yüzü gerginleşmiş, kaşları çatılmıştı. Doktor Nedim, bu sırada önlerinden geçen askerleri izliyordu dalgın gözlerle. Dudak büktü ve omuz silkti. Doktor Kemal, Doktor Nedim’le değil, kendisiyle konuşuyordu sanki.

- Ama ölen şehit oluyor değil mi? Cennete gidiyor! Ölen Allah’ın sevgili kulu oluyor. Nedim kardeşim, herkes bir oyunun içinde bir rol kapmış gidiyor. Biz de bu oyunda ortalığı toplamaya çalışıyoruz.

Bütün bunlar anlatılırken üstleri başları çamura bulanmış, boyunları bükülmüş askerler yorgun görüntüleriyle önlerinden geçmeye devam ediyorlardı. Dalgınlığından kurtulup başını kaldırdı ve Doktor Nedim’e doğru baktı Doktor Kemal.

- Biliyor musun, tarihte bir inek yüzünden çıkan savaş bile var! Doktor Nedim, dikkat kesilmiş yarı mütebessim bir yüzle Doktor Kemal’e doğru dönmüştü.

- İnek mi?

- Evet... İnek. Bir dönem savaş tarihine merak salmıştım. Orada okudum. Belçika'nın Condroz Bölgesi'nde bir inek çalınmış ve husumet öyle bir yayılmış ki altmış köy birbirine girmiş, sonra giderek yayılmış bu savaş. Binlerce kişi ölmüş. Düşünebiliyor musun? Binlerce kişi!

İkisi de gayriihtiyari güldüler. Az önce ölen askerin yaşattığı dehşetli anlardan sonra bozulan sinirleri, saçma bir savaş öyküsünün ardından onları güldürmüştü.

Sigarasının bittiğini, izmaritin parmaklarını yaktığını fark etti Doktor Kemal. Elindeki sigarayı yere fırlatıp postallıyla ezdi. Bir sigara daha yaktı. Nedim'e de ikinci sigarayı uzattı. Bu esnada ikisi de aynı anda susmuş, uzaklara bakmaya başlamıştı. Sessizliği bozan yine Doktor Kemal oldu:

- Ya her şey bir tarafa... İnsanın zoruna gidiyor be kardeşim. Bu topraklarda ölümlere nezaret etmek beni kahrediyor. Ve bir de...

Susmuştu bir an. Gözlerini kısmış, dudaklarını ısırmağa başlayarak bir sözü söyleyip söylememek arasında gidip geliyordu. Çok sürmedi ve başını salladı üzüntüyle.

- Ve bir de... Korkuyorum be birader. Dayanamamaktan korkuyorum. Ayakta duramamaktan korkuyorum. Ve bir de... Ölmekten korkuyorum.

Doktor Nedim, o an yaşadığı hisleri arkadaşının da olduğu gibi çekinmeden paylaşmış olmasına şaşırılmıştı. Ama giderek kendisinin yaşadığı o duyguları arkadaşının dürüstçe paylaşmış olmasından memnun olmuştu. Evet... Bir tek o değildi böyle şeyleri düşünen.

- "Evet, itiraf ediyorum," diye devam etti bu sırada Doktor Kemal.

- Hayatı umursamazdım. Hayatın boş, anlamsız bir şey olduğunu düşünürdüm. Ama hayatın ne kadar anlamsız, ne kadar melanet bir şey olduğunu söyleyen ben bile korkuyorum şimdi. Hem de çok!

Hava kararmıştı. Çadırın önünde duran iki arkadaşın üzerine giderek soğuyan ve koyulaşan bir gölge vurmuştu. Doktor Kemal ellerini kollarında kavuşturup ovmaya başladı. Teriyle sıırılsıklam olmuş gömleğine sızan serin rüzgârı ürperti.

- “Haydi Doktor içeri geçelim,” dedi Doktor Nedim’e.

Çadırın ortasında yanmakta olan sobanın kenarına gittiler. Doktor Kemal, ellerini sobanın üzerindeki kızıl boşluğa uzattı. Yanan odunlardan kıvrılan ışık huzmesini kendilerinden geçerek seyrettiler.

Pang*

Kum Nehri'nin kıyısından kuzeye doğru yol almaya devam edip Kertesi günün öğlen sonrasında Pusan kentini seyreden tepele- re ulaşmışlardı. Bu tepeden, bulutsuz bir gökyüzünün giderek ko- yulaşan lacivertliğinin altında uzanan yoldan, şehrin içine doğru indiler. Şehrin içinde ilerlerken sokak aralarında bir taraftan diğer tarafa koşuşan gölgeler gördüler. Bu topraklarda bulundukları sü- rece, ismini en çok duydukları kentti burası. Stratejik önemi çok büyüktü. Sadece bu savaşın başlangıcından bu yana değil, ülke ta- rihi boyunca böyleydi bu. Ülke ticaretinin merkeziydi âdeta.

Ama yıkılmış, viran olmuş bir şehirdi şimdi. Eski güzelliğini kaybetmiş bir kenar mahalle dilberinin hüznü ve pejmürdeliği vardı dört bir yanında. Bir şehrin hayatının da insan hayatından farkı yoktu.

Sonra, daha kuzeydeki Seul kentine doğru yol aldılar. Kuzey- liler, ilk saldırı sonrası bu kenti bir süreliğine ele geçirmişler. Ül- kenin her yanına hükmetmek anlamına gelen bu zafer, onlar için büyük bir sevinç kaynağı olmuş ama sonra kaybedenler geri gel- mişler kenti almak için. Öneminin bedelini çok ağır ödemiş Seul. Binalar yıkılmış, insanlar bu yıkımın altında ölmüş, yaralanmıştı... Evsiz barksız kalmışlardı. Yıkılmış binalar, evler ve yıkılmış insan- lar bir bakışta göze çarpıyordu.

Ama yaşam direngendi. Yaşam her şart ve koşulda sürerdi. İn- sanlar harap da olsa yıkılmayan evlere yeniden girerek yaşamaya başlamış, sağından solundan tahtalar, battaniyelerle yamalanan yıkık evler sığınma noktaları olmuş, dükkânların bazısı açılmıştı. Her tarafta ağaçların üzerine atılmış çamaşırlar, barakaların sınır- larını çizer gibiydi. Ve çocuklar... Çocuklar gördüler o barakaların önünde. İplere serilmiş çamaşırların dalgalanan gölgeleri arasında koşuyor, oynuyorlardı. Üstleri başları perişan, ayakları çıplaktı.

Pang: Korece ekmek. (E.n.)

Tugayın geçiři esnasında kořuřturmalarına ara veriyor; cemselerin peřlerinde bir toz bulutu bırakarak geçip giden bu bařka bir dűnyanın insanların gűrűltűlű geçiřlerini meraklı, řařkın ve biraz da korkulu bakıřlarla izliyorlardı.

Tugay geldiği gibi hiç duraklamadan şehri boydan boya geçmiş; deniz kıyısından yol alarak, Pusan kenti istikametinden geçip, kuzeye doğru yol almaya devam etmişti.

Saatler sonra, kıvrıla kıvrıla çıktıkları yolun tepesinde konaklamıřlardı. Araçların gerekli bakım ve ikmalleri yapıldıktan sonra gece istirahatına geçildi. Ama gece onlar için artık dinlendikleri, uyudukları ve memleket dűřleri gűrdűkleri bir zaman dilimi deęildi. Yattıkları yer sert, toprak soęuk, hava merhametsiz, gece űr-kűtűcűydű. Uykuları, “an”la sınırlıydı.

Ertesi gűn, karanlık ve soęuk bir sabahla birbirine olan içtenlięini kaybetmiř, sessiz selamlarla toparlanıp harekete hazırlanmıřlardı. Cemselerin motoru gűrűltűyle çalıřmaya bařlamıřtı. Motorlar ısınırken űndeki cemselerden bir tanesi, marř almamakta diretmiřti. Birkaç asker o motoru çalıřtırmaya uęrařıyordu.

Doktor Nedim bulunduęu cemseden inmiř, sırtını cemsenin soęuk kasasına yaslayarak koyu lacivertten açık maviye dűnen doęan gűne bakıyordu. O anda, arkasından gelen sesle irkildi:

- Selam asker!

Teęmen Hikmet’ti bu. Doktor Nedim’in takım komutanlarının son ziyaretinde etin Binbařı’nın, “űnce askersin!” deyiřine fazlasıyla ierledięini biliyordu. Bir sűredir doktorun sinirlendięini bile bile bu řekilde hitap ediyordu ona.

- Teęmenim sabah sabah seni gűrmek, hayra alamettir inřallah!

Her ikisinin de yűzűnde ancak ikisinin fark edebileceęi kısa sűreli muzip bir tebessűm belirmiřti.

- Sorma... űyle hayırlı ki bilemezsin!

Doktor Nedim, Hikmet’in can sıkıcı haberler getirdięini anlayıp yűzűnű eķřitmiř; ardından da eliyle alnını, yűzűnű ovuřturmuřtu huzursuzca.

- Anlat bakalım komutanım askeriniz emrinizde!

Teğmen Hikmet ona doğru hafifçe eğilerek sanki birileri onu dinliyormuş gibi tedbirli bir tavırla:

- “Akşam komutanlığa rütbeli Koreli askerler geldi,” dedi.

- Eee ne olmuş! Her zamanki işler bunlar. Gelirler, giderler

böyle... dedi Doktor Nedim

- “Ama bu kez öyle değil,” dedi Teğmen Hikmet.

- Koreli tercümana dediklerini aktarırken duydum. Pusan köprübaşından çekilmek zorunda kalan Kuzey Korelilerin, küçük gruplarla saldırılara devam ettiğini söylüyordu. Bu gruplar gündüzleri ormanlarda saklanıyor; geceleri köylere, küçük kasabalara hatta askerî birliklere baskınlar yapıyorlarmış. Özellikle de dişlerini geçirebilecekleri küçük birliklere. Hatta tercümanla sohbet ettim biraz. Pusan kentinde köşeye sıkışmış birkaç Kuzeylinin bir saldırıda babasını da öldürdüğünü anlattı.

Fısıltıyla başlayan konuşmaları, giderek gizli tonundan kurtulmuş; sesleri yükselmişti. Anlatacaklarını bitirdikten sonra doğruldu ve hafifçe geri çekildi Teğmen Hikmet.

- Yani anlayacağın Doktor, artık bu seyahat turistik gezi olmaktan çıktı.

Doktor Nedim başını salladı, iç çekti ve hafifçe gülümsedi.

- Gezelim, görelim mi? Öyle diyen mi vardı? Kim öyle sanıyordu ki?

Teğmen Hikmet, dalgacı bir tonda itiraz etti.

- Niye ki Doktor? Yola çıkarken en azından bir daha ömrünüz boyunca görmeyeceğiniz toprakları görüp geleceksiniz demediler mi? Alt tarafı Amerikan ordusuna yoklama verecektik. Türkiye diye seslendiklerinde “Mevcut” diyecektik. Onlar da bizim karnemize “Aferin” yazacaklardı.

Doktor Nedim omuz silkti. Evet, öyle demişlerdi. Sadece buradaki masum insanları koruyacaklardı. Tamam, köylüler masumdu. Yıkılmış şehirlerdeki insanlar masumdu. Çocuklar... Çocuklar masumdu. Korunmaya ihtiyaçları vardı. Ama ya öbür yandaki köylüler, çocuklar, yaşlılar? Onların askerleri de onları koruyordu, değil mi? Her iki tarafın karşısındakini öldürdüğü ve kendi yanındaki masumu koruduğu bu garip muammada, hem karşı taraftaki masumları öldürme hem de kendi tarafındaki masumları korumaktı tutarsız vazifeleri. İçi sıkılmıştı.

- “Ne kadar rahatlatıcı haberler verdin sabah sabah,” dedi si-temkâr bir tavırla Doktor Nedim.

- Hayırlara vesile olacağımı söylememiş miydin sana ben.

Bu espriye gülebilecek bir durumda değildi ikisi de. Teğmen Hikmet'in sözlerinin etkisi, ikisinin arasında gidip gelen bir sarkaç gibi anlamsızca salındı ve kayboldu. Konuyu değiştirmek istedi Doktor Nedim. Gözleriyle, yolun uzayıp ufukta kaybolduğu noktayı işaret etti.

- Buradan sonra Kuzeylilerin topraklarına girmiş olacağız değil mi?

- "Öyle," dedi o yöne bakarak Teğmen Hikmet, "bir işgali bitirmeye geldik sözde ama şimdi biz işgal edeceğiz."

İçinde bir kızgınlık dalgası yükseldi Doktor Nedim'in. Kuzeylilerin işgal ettikleri topraklar alınmamış mıydı? Sivilleri korumaksa kendi topraklarında olması gerekmez miydi? Şimdi kalkıp bu kez de tersini yapmak, bu savaşı daha fazla alevlendirmek dışında ne işe yarardı ki?

- "Ya komutanlar ne diyor?" diye sordu dişlerini gıcırdatarak Doktor Nedim.

- Onlar da ileri harekâta katılacağımıza dair haberleri tasdik ediyorlar mı?

"Onları boşver" anlamında elini salladı, Teğmen Hikmet.

- "Onları hiç sorma," dedi ve ekledi:

- İlk emirler geldiğinde, alelacele Ankara'ya telgraf çektiler. Ve Ankara'dan kısıp bir yanıt geldi: Aksi bir emre kadar Amerikan kolordusu emrindesiniz!

İki arkadaş bütün bunları konuşurken Amerikan kolordusundan gelen emir üzerine; Pusan kentinde konakladıkları o gecenin erken saatlerinde kuzeye doğru yol almak konusunda daha acele davranılmasını belirtir bir emrin, komutanlara ulaştığından habersizdiler.

Bu arada motoru çalışmayan cemse tamir edilmiş ve çok kısa bir sürede bütün konvoy hareket etmişti. Sürekli yol alıyorlardı ve artık istirahat molaları da verilmiyordu. Ancak yanından geçmekte oldukları yanmış, yıkılmış köylerde biraz duraksıyorlardı. Evleri yanmış, çökmüş ve geriye duvarların iskeletleri kalan bir orman köyünün içinden geçtiler. Evlerin etrafında sıralanmış erzak depoları olan küpler parça parça edilmiş ve her tarafa savrulmuştu.

Tercümanın aracılığıyla Güneyliler tarafından tugay komutanlığına bir mesaj iletilmişti. Bu mesaj üzerine, bundan sonra yolculuklarında tam bir teyakkuzda olmaları gerektiği, tüm askerlere bildirilmişti. Artık tam anlamıyla savaş pozisyonu alıyorlardı. Görünen ve görünmeyen her şeyi düşman kabul etmeleri isteniyordu. Artık tek bir cümle dolaşıyordu dilden dile:

- Düşman her tarafta!

Gizli komünist çeteler, her an her yerde; üniformalı bir asker, sıradan bir köylü... Hatta bir kadın ya da çocuk olarak bile ortaya çıkabilirdi. Bütün savaşlardaki en şeytani duyguyla yüz yüzeydiler. Düşmanın kim, dostun kim olduğunun bilinmediği bir dünyada, her sivile şüphe ile bakmak! Bundan sonra kendilerine zavallı siviller olarak görünen herkes, artık azılı ve acımasız bir komünist olabilecekti! Şüphelerinden başka bir delillerinin olmayacağı bu dünyada perişan görünen zavallı bir ihtiyarın, bir kadının ya da bir çocuğun canına nasıl kıyılırdı? Düşman görünür değilse savaş bir karabasana dönüşüyordu. Her an bir komünist çeteciyle karşılaşabilecekleri kaygısı, ilk saatlerden itibaren, tugaydaki askerlerin üzerine bir karabasan gibi çökmüştü.

Bu teyakkuz emrinden sonra askerler de kendi ıslığıyla kendisini cesaretlendiren ürkek çocuklar gibi konuşmaya başlamıştı:

- "Onları öldürmek çok kolay değilmiş, lan oğlum Halil," diyordu biri.

Öbürü, böbürlene böbürlene elindekini ona doğru sallıyordu hırsla.

- Memet, nah bunu görürsen! Tifek derler buna... Hem de Amarigan... Gomunist gebertmek için yapmış adamlar bunu!

Gösterdiği tüfek, Ankara'daki karargâha Almanya'dan son günlerde tanıtılmak için getirilmişti. Çoğu askerin onu kullanma ve tanıma fırsatı olmamıştı. Ama her biri, bu tüfeklerin Ankara'da kullandıkları Kırıkkale tüfeklerinden kat ve kat üstün olduğuna inanıyordu.

- Bırağın zevzekliği! Ses etmeyin. Zina dölleri buralarda saklanıyordur belkim!

Emri veren manga çavuşlarıydı ve erat hemen itaat etmişti.

- Emredersen Mustafa Çavuşum. Ama yani yanlış mı direm, sen deyiver. Amarikalı yapar da kötüsünü yapar mı?..

- “Doğri söylersin,” diye tasdik etti Mustafa Çavuş. Ardından, elindeki yanık sigarayı göstererek bi şu emdiğimiz cigaraya bak, bir de bizim Birinci’ye! Amarikalı’nın cigarası neyse silahı da öyledir elbet!

Ama yine de ikna olmuyordu bir yanları. Nitekim sonunda biri dayanamıyor, içlerindeki korkuyu döküyordu orta yere.

- Yedi canlı diyorlarmış bu goministlere çavuşum. Öldürmüşsin ama torpağa parçaları düşer düşmez tekrardan canlanırmışler!

- Görmemişem, bilmirem, Hasan Onbaşı. Ben bir tek, yedi canlı diye Hünkür’ü bilirim.

- Hünkür ne ki çavuşum?

- Bizim oralarda mağara canavarlarına, “Hünkür” derler. Ayı ile kurd garişik bir mahlukat. Pençeleri güçlü, kıllı, iri yarı ama mavzer mermisi gibi de fırlayan bir canavar! Bir kış köyde goyun kuzu biragmadıydı. Rençperin biri elinden zor kurtulmuştu hatta!

Sıkıntıdan, konvoyun içinde bir ileri bir geri volta atan Doktor Nedim, yanı başlarından geçerken kulak misafiri olduğu konuşmaları düşünüyordu. Hünkür, dediğin neydi ki? Korktuğun her şey, “Hünkür”dü. Gücünün yetmeyeceğini düşündüğün, kaçıp saklanmanın imkânsız olduğu; her an, her yerde ve her şekilde o korktuğun şey canavarlaşır, “Hünkür”leşirdi. İnsanların karşısında hep bir canavar vardı.

İşte yine yol almaya başlamışlardı, “Hünkür”lerine doğru. Han Nehri üzerindeki demir yolu köprüsünden tek sıra halinde geçiyorlardı. Sıhhiyecilerin bulunduğu cemse, konvoyun en sonundaydı. Bu cemsenin içinde iki gündür ateşler içinde yatan Doktor Kemal, nihayet az biraz toparlanmış, cemsenin arkasında Doktor Nedim’le karşılıklı oturuyordu. Doktor Kemal, toprak gibi akan Han Nehri’ni göstererek büyük bir güçlkle, mırıldanır gibi konuştu:

- Ne talihsiz bir nehir! Bu topraklara ayırım yapmadan, her iki yanına da can veriyorken şimdi o can verdiği toprakları keskin bir bıçak gibi ikiye bölüyor.

Artık Kuzey Kore’ye adım atmışlardı. Aslında savaşın başında ilk olarak Kuzeyliler bu nehri geçerek güney topraklarına girmişlerdi. Güneylilerin topraklarının büyük bir bölümü ele geçirilmek üzereyken Amerika Ordusu’nun olaya müdahil olmasıyla durum

şimdi tam tersi bir seyir almıştı. Şu anda Güneyliler, daha doğru-
su Amerikan Ordusu, Pyongyang kentini de ele geçirmiş ve daha
da kuzeye ilerlemeye çalışıyordu.

Doktor Kemal, Han Nehri'yle ilgili o bilgiyi söyledikten sonra
sessizliğe gömülmüştü. Kızılırmak'ı hatırlamıştı bu nehre bakar-
ken. Kızılırmak geçtiği her yerde, üzerine düşen her yaprakla, kı-
yılarından tırnaklarıyla sıyrıp aldığı her toprak zerresiyle nasıl da
güzelleşirdi, bu nehir gibi. Nankör değildi; yaprağı, toprağı, aldığı
her şeyi yol boyunca ilerlerken yine kıyısına bırakır, oralara can
katardı. Anadolu insanı da nehrin geçtiği yerde ona sevgiyle ba-
kar, dağların ve tepelerin arasından kıvrım kıvrım süzülerek akan
bu nehrin geçişine minnet duaları ederdi.

Cebinden bir sigara çıkardı Doktor Kemal. Aslında içleri cep-
hane dolu olduğundan, cemselerin içinde sigara içmek ya-
saklanmıştı ama kimin umurundaydı. Artık hiç kimsenin hiç kim-
seye diyebileceği bir şey de yoktu. Hem bu sihiyecici cemesiydi
içinde patlayıcı ya da yanıcı bir malzeme de yoktu. Âdet olduğu
üzere çıkardığı sigarayı önce, böyle anlarda onunla yarenlik edip
bir sigara tellendiren Doktor Nedim'e uzattı. Ama arkadaşı bu kez
istemeyince ısrarcı olmadı. Cebinde kibrit aradı, bulamadı. O es-
nada Doktor Nedim kendi kibritiyle arkadaşının sigarasını yak-
mıştı. Han Köprüsü'nü geçip nehrin kenarında yol aldıktan sonra,
yeniden tepelere doğru tırmanmış, tepeleri aşp bir vadi yatağın-
da ilerlemeye başlamışlardı.

Yol alınan vadi bir sis tabakasıyla kaplıydı. Topraktan çıkan
soğuk buhar, ortalığı kaplıyordu. Bir önceki cemsenin bile üç met-
reden sonra görülebilmesine imkân yoktu. Askerler, şaşkınlık
içindeydi. Her cemseden beşer erat indirilmiş, bir öndeki cemseyi
takip edebilmesi için askerlerden bir zincir oluşturulmuştu. Şoför-
ler sivil hayatlarında sadece kısa süreliğine taksicilik yapmış as-
kerlerden oluşuyordu. Birçoğu daha önce bir kamyonun direksi-
yonuna bile oturmamıştı. Dolayısıyla böyle sisli bir havada, he-
men yanı başında hendekler ve uçurumlar bulunan bir yolda her-
kes istim üstündeydi.

Birçok asker yol aldıkları vadinin gerisinde, ormana saklan-
mış "Komünist denilen o Kuzeyli canavarları" arıyorlardı bir yan-
dan da. Acaba onlarla karşılaşacaklar mıydı? Sorunun yanıtını o

tugayın içinde gerçekten bilebilecek hiçbir asker yoktu. Amerikalı komutanlar komünistlerin ağır bir yenilgi aldığını, yıl bitiminde herkesin evinde olabileceğini söylediklerini duymuşlardı ama artık biliniyordu ki savaş tahmin edildiği gibi kısa sürmeyecekti.

Bir gün önce bozulan cemsenin motoru yine su koyuvermiş, tugay yine duraklamıştı. Ama öndeki cemselerden birinin bozulduğunu bilmeyen askerlerin çoğu, görev yerinin o vadi olacağı kanaatine varmıştı. Diğer taraftan nispeten tecrübeli, olaya vâkıf askerler ise basit bir nakilde bile yaşadıkları bu sorunları düşününce, asıl savaşta ne hallere düşeceklerini kara kara düşünüyorlardı. Bir saat kadar sonra cemse, derme çatma yöntemlerle çalışır hale getirilmişti.

Artık yol daha tedirgin edici olmuştu. Yıkılmış köy ve kasabaların yanından geçerken önce duruluyor, yürüyüş kolları oluşturuluyor; evlerde komünist çeteci olup olmadığı, yol kenarlarına mayın döşenip döşenmediği kontrol ediliyordu. İşte bu anlar en sinir bozucu anlardı. Zira artık bastıkları yerden, içinden geçtikleri sokağın köşesinden emin olamıyor; bir an sonra ne olabileceğini bilememenin tedirginliği, içlerine korku salıyordu.

İki gündür yaptıkları bu yolculuk, yeterince vahşi ve sıkıntı vericiyken şimdi de bu çıkmıştı karşlarına. Ama, "Yok," deme şansları yoktu. "Ben istemiyorum," diye direktmeleri imkânsızdı. Hepsi... sürgündeydiler bu dünyada.

Kıvrımlı, zemini taşlı, çukurlu şosede cemselerin zaman zaman sert dönüşleriyle yaşanan savrulmalar da askerleri canından bezdirmişti. Yolun dışındaki ormanlık alanın yarattığı belirsizlik, birçoğunun yüzünde kaybolmayan endişeli hal, biraz daha artıyordu.

Bir süre sonra başka bir köy daha görünmüştü. Bu köyün diğer köylerden en önemli farkı, hâlâ insanların var olmasıydı. Ve garip bir şekilde içinden geçilen bir köyde insan bulunması, başlı başına bir korku ve tedirginlik sebebiydi. O insan topluluğu sadece kadın ve çocuklardan oluşmuş dahi olsa!

Öncü cemseden inmiş olan askerler, tugay yavaş yavaş seyir halindeyken o köyün bütün evlerini aradılar. Bulunan en önemli tehdit, yaşlanmanın eşiğine gelmiş bir erkekten ibaretti. Diğer erkeklerin yakınlarda olup olamayacağı konuşuldu, müzakere edildi

ve sonuçta bir grup askerin tedbir için ormanın kıyısında bir keşif yapmalarına karar verildi. Zaten o koskoca ormanın derinliklerinde kimi, neyi, nasıl arayabilirlerdi ki?

Bekleme sırasında, evlerden kopup gelen küçük çocuklar sardı cemselerin etrafını. Her biri cemselerin bir yerine tutunuyor, sağda solda dolaşan askerlerin paçalarından, kollarından çekiştiriyor ve bir şeyler anlatmaya çalışıyorlardı. Anlamaları mümkün değildi. Sadece sıkça tekrarlanan bir kelime dikkatlerini çekiyordu. Cemselerin motor gürültüleri arasında kulaklarına, “Çap Çap” şeklinde vuran o kelimenin çok geçmeden “Pang Pang” olduğunu fark etmişlerdi. Oysaki bu toprakların sahiplerinden en sık duydukları kelimeyi o metal yığının üzerinde yol alırken bir anda unutuvermişlerdi. Yeni duyar gibi şaşkın bakışlar içindeydi her birisi.

Nice sonra askere kumanya dağıtımı için getirilen torbalar açıldığında, o torbalara doğru “Pang pang” diye çılgıncasına hamle yaptıklarında anlamışlardı “pang”ın ne anlama geldiğini.

Cemsedeki askerler bunu anlayınca iki günlük gerginlikten arındılar ve Anadolu toprağından ruhlarına geçmiş olan merhamet duygusunu yeniden hatırladılar. Herkes kendileri için gelen ekmekleri, o çocuklara vermeye başladı. Bu da yetmeyince cemseler hareket ettiğinde içlerinde hâlâ ekmek kalan torbaları, peşlerinden koşturan çocuklara attılar. Cemseler ilerlerken çocuklar atılan kumanyaları kapmak için torbaların başlarına üşüşmüş, bir insan yumağı halinde birbirleriyle mücadele ediyorlardı bir parça ekmek kapmak için.

Ama bir tanesi o kalabalığın içinde kendine yer bulamamıştı. Kendisinden daha büyük çocuklarla başa çıkamamış ufak tefek, cılız bir çocuk! Bakmıştı şansı yok, şansını başka bir şekilde kullanmak isteyerek konvoyun peşinden koşmaya başlamıştı. “Pang, pang” diye bağıyor, elini cemseye doğru uzatıyordu. En son cemsedeki sıhhiye çavuşu Hasan’ın bakışları takılmıştı çocuğa.

Ekmek kavgasının nasıl olduğunu bilirdi Hasan Çavuş. Yıllar önce savaş zamanı, amcasıyla İstanbul’a geldiğinde o da bu yaşlardaydı. Kıtık vardı. Ekmek karnesi vardı. Köylerindeki kıtlıktan kaçıp bir parça ekmek buluruz umuduyla İstanbul’daki kıtlığın ortasına atmışlardı kendilerini. Devlet, memleketi koruyan askerleri doyuracağım diye Anadolu’daki tüm ambarları boşaltıp almıştı

halkın elinden. Ama Hasan Çavuş, İstanbul'a geldiğinde bunun da bir yalan olduğunu öğrenmişti. Dilden dile bir öykü dolaşır olmuştu halkın arasında. İsmet Paşa, Edirne'de dolaşırken boş bulunmuş ve bir askere sormuş:

- Aziz Mehmetçik, bir isteğiniz var mıdır?

Ve askerden biri gerçeği bir tokat gibi yapıştırıvermişti paşanın yüzüne! Sorusuna, askerlerden birisinin cevabı, soğuk rüzgârlar estirmişti, Paşa ve yanındaki zevatın arasında.

- Açız Paşam!

Velhasıl halk da açtı, asker de! Ekmek kaçak satılır olmuştu şehirlerde, kasabalarda. Ki o ekmeği kaçak satanlar da, aslında bir parça ekmek alabilmek için ekmek satmaya çalışan fukaralar ordusuydu. Ekmek karnesiyle karnını doyuramayanlar, karnesini kaybedenler, ertesi günler için stok yapanlar, kaçak satılan ekmeklerden alırlardı. İşte o ekmekler, Hasan'la amcasının kurtuluşu olmuştu. Mecidiyeköy'deki bir fırına gitmişlerdi. Fırıncıya yalvarmıştı, ayağına kapanmıştı Hasan Çavuş:

- Emmi, gurban olam, satmag için bi gaç tanem bana ekmeğ ver!

Fırıncı Hasan'ın ısrarına dayanamamıştı. Belki de fırıncıyı bu yalvarmalardan çok, yanında duran amcasının hiçbir şey demeden boyun bükmüş hali merhamete getirmişti. Zira başkaları öyle yapmamıştı. Birçokları gelmişti bu fırıncının kapısına ama o gelenler bir koro gibi hep bir ağızdan yalvar yakar olmuşlardı. Farklı görmüştü Hasan ve amcasının halini fırıncı. Çocuk Hasan, yalvarırken amcası ses etmeden, gözyaşı dökerek izliyordu yeğenini.

Fırıncı, bir süre duraksamış, bir şey diyememişti. Fırını her an böyle bir olay yüzünden kapanabilirdi. Fırın kapandığında da kendisi beş çocuğuyla aç kalırdı. Buna hiç niyeti yoktu. Bu düşüncelerin yarattığı suskunluk, amcasının anlamasına yetmişti. Bunun üzerine amcası, fırıncının ayaklarının dibinden yeğenini kol-tuk altlarından tutarak kaldırmıştı. Birbirlerine hiçbir söz söylemeden, fırından küçük adımlarla çıkıp Kâğıthane'ye inen yokuştan aşağı doğru, güçsüz adımlarla ilerlemişlerdi. Adımları yokuşun da etkisiyle giderek sıklaşmaya başlarken arkadan bir adamın omzuna dokunmasıyla irkilmişti:

- Gel bakalım, seni küçük baş belası!

Fırıncı, babacan bir gülümsemeyle ona bakıyordu. Undan be- yazlaşmış yüzünün ortasında ıslıl ıslıl parlıyordu kara gözleri. Son- rasında fırına gerisin geri dönmüşlerdi. Fırıncı, arka odada sakla- dığı bir ekmeği yarıya bölmüş, o yarım ekmeklerden birini de iki- ye bölerek birini Hasan'a bir diğerini de amcasına vermişti.

- "Bak çocuk demişti," Hasan açlığa katık ettiği ekmeğini yer- ken.

- Ben kimselere kaçak ekmek vermedim bugüne kadar. Sana vereceğim. Hem de damgasız ekmek vereceğim. Ama bir, bu ek- mekleri bu mahallede satmayacaksın. Ve iki, seni bir bekçi yaka- larsa benim adımlı vermeyeceksin.

Başkaca öğütler de vermişti Hasan ve amcasına. Ekmeklerin üstünü portakalla örterek sanki portakal satıyormuş gibi davran- masını, daha çok kadınlara, olmadı, en fazla elinde fileyle evine dönen erkeklere ekmek satmasını, onun dışında kimseye güven- memesini söylemişti. Ama Hasan, ne kadar dikkat etse de bazı rastlantılardan kaçabilmek mümkün değildi.

Fırıncının tavsiyesi üzerine, Balat mahallesini seçmişti Hasan ekmek satmak için. Daha izbe ve kontrollerin daha az olduğu, ço- ğunluğu gayrimüslim olan o mahallede, insanların ekmek alabil- mek için maddi imkânları daha iyiydi. Bu sebeple olsa gerek, in- sanların birbirini daha az gammazladığı bir bölgeydi. Fırıncının söylediği gibi ekmekleri çoğunlukla o mahallede satar olmuştu Hasan çocuk. Her şey gayet iyi gidiyordu. Hem sadece ekmek sat- mıyordu. Portakal da satıyordu. Dördüncü hafta geçmişti kaçak ekmek satışının üzerinden. Ta ki o bekçiyle karşılaşınca dek!

İri yarı, cüsseli, dudağının üstünde kalın bir çizgi şeklinde bı- yıkları olan bir bekçi, Hasan elinde sepetle ilerlerken, Hasan'ın kolundan tutuvermişti.

- Çocuk, ne var o sepetin içinde? Ne satıyon sen?

Korkudan kalbi ağzından çıkacak gibi olmuştu Hasan'ın. He- nüz doğru düzgün konuşamadığı kırık dökük Türkçesiyle yanıtla- mıştı:

- Portakal satiyem bekçi amca.

Diken gibi duran bıyığını iki yana parmaklarıyla sıvazladık- tan sonra, dik dik, suçlayan gözlerle bakmıştı Hasan'ın gözlerinin içine:

- Sadece portakal mı?
- “He...” demişti Hasan.

Bekçi, “Yalan söyleme,” dedikten sonra sepeti elinden almış, portakalları sepetin bir yanına doğru itince ekmekler açığa çıkmıştı. Bacakları titremişti korkudan. Ağlamaklı gözlerle bekçiye bakmıştı. Yalvaracaktı. Yapabileceği başka bir şey de yoktu zaten. Bu arada bekçinin sorduğu soruyu anlamaya çalıştı.

- Kaça alıyorsun bu ekmekleri?
- Yirmi kuruşe bekci emmi.
- Kaça satıyorsun peki?
- Yirmi beş kuruşe!

Konuşmaların varacağı yeri merak ediyordu Hasan. Ne diye soruyordu ki bu soruları? Bekçi tekrar ince bıyıklarının ucunu büküyordu düşünceli düşünceli. Besbelli bir şeyler tartıyordu kafasında. Çok sürmedi, başını salladı kendi kendine.

- Bu akşam ben de senden bir ekmek alacağım. Yalnız bana kârsız satacan haa! Yoksam!..

“Yoksa” deyip durmuştu bekçi. Hasan çocuk yaşına rağmen, o “Yoksa” kelimesinin anlamını çok iyi biliyordu. Bir daha o mahalleye giremeyecekti. Amcasının başı da belaya girecekti. Hatta fırıncının da... Belki nezarete de atarlardı hani. Kaçak ekmek satmanın suç olduğunu o da artık biliyordu. Fırıncı az mı nasihat etmişti: “Yakalanmayasın ha evlad! Yoksam sen de ben de bu fırın da yanar billah!..” Bütün bunları bir çırpıda düşünürken bekçinin o teklifiyle rahatlamıştı. İçini pır pır ettiren bir heyecanla:

- Emredersin bekci emmi.
- “Oldu o zaman,” dedi bekçi. Biraz daha dolaş, sat diğer ekmeklerini. Akşam çöktüğünde bu köşeye tekrardan gel, o zaman alırım.

Ardından sepetinden bir portakal almış, parmaklarıyla soyduğu portakalın kabuklarını sepete attıktan sonra, “Hadi şimdi kaybol,” demiş ve eklemişti:

- Akşam gelmeyi unutma ha! Yoksa...

İşte öyle bir kavgaydı ufacık bir çocukken bir parça ekmek için verdiği kavga. Şimdi bu cemsenin ardından ağlaya ağlaya, yalvar yakar koşturan bu Koreli çocuğun halinden belki en çok o anlardı. Gözleri doldu Hasan'ın. Elini, boynunda asılı kumanya

torbasına attı. Uzun sürecek yol için torbasına koyduğu somunu çıkardı. İçi ısınmıştı. Rahatlamıştı yapacağı şey için. Bir an baktı ekmeğe, gülümsedi ve çocuğa doğru fırlattı onu.

Çocuk âdeta bir kartal gibi sıçrayıp ekmeği havada yakaladı, ardından yere yuvarlandı. Ama hemen kendini toparladı. Peşinden gelen biri olur da ekmeğini alır diye telaşla kalktı, ekmeği göğsüne sardı ve yoldan ayrılıp tarlalardan evlerin bulunduğu yere doğru koşmaya başladı.

Ardından baktı koşan çocuğa Hasan Çavuş. Eliyle hafifçe nemlenmiş gözlerini sildi ve “Lanet olsun böyle yaşanan ömre,” diye fısıldadı. Sonra toparlandı hemencecik.

- “Hâşa, Allah’ım sen büyüsun. Ne olursun gücenme,” dedi kendi kendine mırıldanarak.

Piraye Ana

Pang, Kore’de ilk öğrendikleri ve en iyi bildikleri kelimeydi. Başka türlü de olamazdı zaten. Gemiden indiklerinden bu yana, onlara yaklaşan her sivilin ağzından bu kelime dökülüyordu. “Pang”, Hasan Çavuş’un, Doktor Kemal’in, Teğmen Hikmet’in, Doktor Nedim’in hatta ve hatta Çetin Yüzbaşı’nın beynine kazınmıştı. Yalvaran yakaran, acı dolu insanların yüzüyle bütünleşmişti bu kelime. Pang kelimesinin duyulduğu her an, aniden yalvaran bir yüz belirliyordu, gözlerinin önünde!

Ölümden betardi açlık. Ve savaşın olduğu yerde, ölümle beraber gelen ikinci şeydi ekmeksizlik! Savaş, bir kente her zaman bomba olup yağmazdı. Kimi zaman bombalarla değil, ellerden ekmeklerini alarak hissettirirdi kendini. Önce hayatta kalabilmek için eldeki eşyalar satılırdı. Sonra satılacak bir şey kalmayınca avurtlar çökmeye başlar, bir deri bir kemik kalırdı insanlar. Karaborsaya düşerdi yaşam. Karneyle verilen ve çok çabuk bayatlayan siyah ekmek dilimleri, şeker parçaları, düşük kalitede tütün en çok satılanlardı; en değerli olanı da ekmekti.

Daha on yıl önce kendileri de aynı durumda değiller miydi? Nedim ve annesinin en zor zamanlarıydı o yıllar. Dünyada savaş, onların evinde de kaybettikleri evin reisinin yası vardı, bitip tükenmeyen! Üzgün, yorgun, çaresiz, parasız ve çoğunlukla aç, hâlâ yaşamaya çalışan iki insan. İki yıldır uyanamadıkları bir kâbusu yaşıyorlardı. Savaş bitecek gibi değildi ve her geçen gün yaklaşıyordu, ülkenin kapılarına. Ve annesi... O yaşlı kadın artık gülmez olmuştu. Neredeyse bir tebessüm bile belirmiyordu yüzünde.

Komşuları, sık sık ziyaretine geliyorlardı bu, yası bitmeyen kadına. Biraz olsun neşelendirmek, biraz olsun çıkarmak istiyorlardı içine girdiği karanlık dünyadan. Nedim kapısı açık odasında ders çalışır gibi yaparken göz ucuyla izlerdi onları. İşte o günlerden bir günü hiç unutmuyordu Nedim.

Bir gün önce yaşadıkları olay ikisinin de keyfini kaçırmıştı,

hâlâ bu tatsızlığı yaşıyorlardı. Her zaman olduğu gibi yandaki odaya geçmişti Nedim. Önünde duran kitaptaki sayılara anlamsız bir şekilde uzunca bir süre bakıp durmuş, yine komşuların annesini yaşama döndürme çabalarına kulak kabartmıştı.

Bir tanesi, annesine bir tas içine koyduğu şeyi uzatırken “Ne zahmeti kız,” demişti. “Benim adamın memleketinden küçük bir çuval mısır unu geldi, kusura kalma, bir avuç ama...”

- “Allah razı olsun,” diyerek yanıtlamıştı annesi mahcup bir halde.

- Bak onun azıcığını yağda kavur. Çok güzel olur.

- Olur.

- Sonra bir daha gönderirlerse tekrar veririm.

- Hiç zahmet eyleme.

- Aman ayol, sen de zahmet de zahmet, başka bir şey bilmez misin?

Kadınlardan biri çayı gürültüyle içine çekmişti bu sırada. Kısa bir sessizliğin ardından bir kadının, “Ohh!” diye çıkardığı ses, odanın duvarlarında yankılanmış, bütün kadınlar bir anda sohbeti kesip ona doğru dönmüşlerdi. O ise umursamamıştı diğerlerinin garipsemiş bakışlarını.

- Kız Piraye, nereden buldun bu ıhlamuru? Valla ilaç gibi yahu.

Bütün kadınlar birden kahkahalar atmış, bunun üzerine de, “Ne gülüyorsunuz?” diye çıkışmıştı kadın. Ev sahibeleri Makbule, kahkahasına güç bela ara vererek:

- “Anam maşallah, çaydanlık gibi fokurdadın, gülünmeyecek gibi mi,” demişti.

- Amannn siz de, eğlence lazım size! Bak ne diyeceğim Makbule sana, valla çok güzel olmuş. Sen de içsene kız!

- Yok, içmem ben. Hem zaten, Piraye bana başka bir gün yapar.

- “Yaparım tabii ki Makbule Abla, lafı mı olur,” diye hemen onaylamıştı annesi Makbule’yi. Geçen gün beş kuruşa bir köylüden birkaç tutam aldım. Hem yapmakla da kalmam, biraz da sana veririm.

- Yok, bacım yok. Sen oğlana yapıver onu. Hem ben gelir senin yaptığından içerim sonra.

Aslında bu ziyaretlerin altında bir başka niyet vardı, özellikle de ziyaretlerin giderek arttığı o son zamanlarda... Nedim, özellikle

o günkü ziyarette bunu anlamıştı iyice. Kadınlar bir bir ayrılıp da geride bir tek Makbule ve annesi kaldığında duydukları, her ne kadar bir  ocuk olsa da her şeyi anlamasına yetmişti.

- "Bak Piraye," demişti Makbule.

- Senin de artık tekrar kendine gelme vaktin geldi. Namık Efendi öleli kaç bahar, kış geçip gitti. Giden kimse geri dönmüyor. Olan geride kalanlara oluyor. Ama artık böyle gitmez. Kendine bir hal yordam vermen gerek artık!

Annesinin yüzü ekşimişti Makbule'yi dinlerken. Canının sıkıldığı, bu mevzu hakkında konuşmak istemediği her halinden belliydi. Ama Makbule, ona ald rmak niyetinde değildi.

- Adam olsun, kadın olsun, bu böyle! Hepimizin yüreği yandı. Dağ gibi adamdı. Çok da severdin, hepimiz bilirdik. Ama rabbim aldı onu aramızdan. Piraye beni iyi dinleyesin. Bir yıl geçtikten sonra toprağındır artık o. Bu gök kafeste ne kadar yalan da olsa devam ediyor her şey. Kurban olduğum o toprak bile bir müddet sonra o  demi unutacak.

Annesinin, "Makbule Abla" diye katı bir ses tonuyla araya girmesi de k r etmemişti.

- Piraye, dur hele! Bir lafımı bitireyim. Bak, dul olmak bir kadın için en zor meseledir. Oturursun, neden oturdu derler. Kalkarsın, niye kalktı derler. Allah etmeye, insanın adını orospuya çıkarır bu millet!

Bu esnada annesi sert bir şekilde bakıp:

- "O nasıl söz Makbule Abla? Ne zamandan beri ölmüş kocasından sonra başkasına varmayan orospu oluyor. Hem millete ne oluyor, kime ne?" demişti.

Bu esnada başka söze fırsat vermeden Makbule tekrar araya girerek annesini sakinleştirmeye çalışmıştı.

- Yahu, sözün gelişi öyle diyom be Piraye Bacım. Celallenme  yle. Maksadım odur ki kimseye yaranamazsın. Olur olmaz laf ederler diyor. Eee! Doğru da diyor. Bak, evlensen, öyle değil mi? Evine bakan biri olur, ekmeğini getiren biri olur. Bak hemen hayır deme. Hem bak sana talip olanlar da var.

Annesinin kaşları bir yay gibi gerilmiş, alnında kırışıklıklar belirmişti. Bu sırada Makbule, sesini kısarak çekine çekine olsa da ağzındaki baklayı çıkarmıştı nihayetinde.

- Bak, misal Ragıp Efendi... Doğru düzgün bir adamdır. Bu devirde adamın dürüstü de zor bulunur.

Annesinin cevabını Nedim de merak ediyordu. Annesini paylaşmak... Sadece o mu? Babasını da paylaşmış olmayacak mıydı, annesi evlenip yeni bir baba getirirse? İlk o an kavramıştı yaşamda paylaşılamayan tek şeyin sevgi olduğunu. Babası ölmüş olsa ne olacaktı ki? Sık sık annesini sessiz sessiz ağlarken ve birkaç kez de babasının öldüğü akşam giymiş olduğu gömleğini avuçlarının içinde koklarken bulmuştu. Hiç atmamıştı o gömleği, o insana ait o kokuyu taşıdığı için. Bir insan öldü diye, sevgi de ölmüyordu ki.

Bu sırada Makbule sözlerine devam etmişti:

- Birazcık da kendi durumunu düşün. Bak, oğlun Nedim birkaç yıl içinde büyüyecek ve bilmem nerelere gidecek. Yapayalnız ve biçare kalacaksın. Yalnızlık sadece kurban olduğum Allah'a mahsustur.

Merakla, uzaktan uzağa, kapı aralığından izlemişti annesini Nedim. Annesinin beti benzi atmış, soluk soluğa kalmıştı oturduğu yerde. Her ne kadar kocası Cabbar'dan haz etmese de Makbule en sevdiği komşusuydu annesinin. Bayılacak gibiydi neredeyse. "Yeter be kadın, kes sesini artık. Başka birisini istemiyorum, yeter defol git!" demek istediği her halinden belliydi. Ya da en azından Nedim, annesinin aklından geçenlerin böyle olduğunu düşünmüştü o an.

Ama bir şey kesindi. Annesi sanki artık cevap verme gereği hissetmiyordu söylediği şeylere. Her söylenen kelimeyle bir parça daha kesiliyordu nefesi. Bunlar olurken aklına bir gece önce yaşadıkları gelmişti Nedim'in. Annesinin öfkeden delirmesini canlandırmıştı gözünün önünde. Her şey üstüne üstüne geliyordu bu yorgun, tükenmiş ve acılı kadının. Bir gece önce, kırılmış, canı yanmıştı annesinin yaptıkları yüzünden. Annesinin de canı yanmıştı yaptıklarına. Hatta belki bu halinde, dün olanların da etkisi vardı. Yaşadıkları, artık yıktı yıkacaktı annesini.

Aslında kızdığında, sözünü esirgemeyen bir kadındı. Ama nezaket sahibiydi de. Evine gelen misafiri azarlamayacak görgüye sahipti. Komşusu hâlâ konuşmaya devam ederken kısa bir süre müsaade isteyerek yerinden kalkmış, bu sırada Makbule de şaşırmış, sonra kendini toparlayıp önüne geçmeye çalışmıştı. Annesi

dinlememiş, sağ eliyle göğsünü ovalayarak mutfığa gitmişti. Tam mutfığa giderken kapının aralığından bir an Nedim'le göz göze gelmişti Piraye. Bir an bakışmışlardı ana oğul. Piraye'nin gözleri daha da mahzunlaşmış, buğulanmıştı.

Nedim o anda farkında değildi ama Piraye o esnada, dünya-daki tek varlığı olan evladına, bir önceki akşam yönelttiği öfkesi-nin pişmanlığını yaşıyordu. Bir tek evladı vardı o kocaman cihan-da. Onu acısıyla, bütün yalnızlığıyla seviyordu ve bir tek o anlaya-bilirdi acısını. Bundan sonraki bütün yanlışlara ve yalnızlıklara katlanabilecek kadar seviyordu oğlunu.

Anne oğul, bir önceki akşam yaşadıkları burukluğu tekrar hatırlamışlardı kapı aralığındaki o kısa süreli bakışma sırasında. Bir gün önce sokakta tesadüfen yerde bulduğu ekmek karnesini götürüp muhtara vermemiş; eve getirip annesine, "Bak anne, daha fazla ekmek alabiliriz," diye sevinçle uzatmıştı. Bu korkunç şartlarda bile dimdik ayakta durabilmek adına, kendisine ve çocuğuna koymuş olduğu yasaklar vardı Piraye Hanım'ın. Ama diğer taraftan hoşgörüsü de vardı. Ama bir an öfkesinden kendini kaybetmiş, Nedim'in canını yakmıştı.

Yalnız başına tek çocukla yaşamanın zorluğuydu belki de onu bu kadar öfkeliendiren. Başka bir zamanda olsa önce oğluna yaptığı yanlışını anlatıp fırına yakın bir yolda bulduğu o karneyi, mahallenin muhtarına götürüp vermesini söylerdi. Nedim de dersini alarak götürüp muhtara verirdi karneyi. Muhtar kimin karnesi olduğunu belki de kısa sürede bulabilir, onu kaybeden garibanın yüzünü güldürürdü. En kötüsü, karnesi olmayan bir fakir fukaraya verebilirdi.

Ama annesi böyle yapmamış; oğluna öfkelenmiş, tesadüfen bulmuş olduğu kartla âdeta hırsız konumuna düşürmüştü oğlunu. Oğlunun da bunu, çaresizliğinden masumca ve sorgulamadan yaptığını biliyordu. Ama yine de öfkesine hâkim olamayıp sevdiğinden kendisine yadigâr kalan çocuğunun ruhunu örselemişti.

Makbule, Piraye'nin bakışlarında farklı bir duygusallık sezini-lemiş olmalı ki daha heyecanlı ve yüksek sesli konuşmaya başlamıştı. Piraye mutfaktan döndükten sonra, belki de Piraye'nin bu işe, içten içe razı olmaya başladığı kanaatine kapılmıştı. Oysa o konuşurken yine Nedim'i düşünmüştü Piraye. Kendisine tekrar ve

tekrar kızılıyordu oğluna gösterdiği abartılı tepkiden dolayı. Zaten tüm gece bu üzüntüden hiç uyuyamamıştı.

Sadece üzmele kalmamıştı, ekmeksiz de bırakmıştı oğlunu. Yeni karnelerini ancak ayın başında alabilirlerdi. Ne olacaktı o zamana kadar? Muhtar Bekir'e gitmek gerekiyordu ama nasıl anlatacaktı ona halini? Muhtar ona inanmazsa ekmeğe yoktu. İnansa bu kez de delirmiş olduğunu düşünürdü onun.

Muhtardan yeni karne çıkartıncaya kadar Bekçi Reşat'ın yardımını isteyebileceğini düşünmüştü. Ama gururluydu. Yardım isteyecekti istemesine ama parası karşılığında isteyecekti bu yardımı. Bekçi Reşat, o mahallenin küçük dünyasının kralıydı âdeta. Yeri geldiğinde kaçak köçek iş yapanlara, hiçbir hatayı kaçırmayan gözlerini kapatır görmezden gelirdi. Yeri geldiğinde kimseye merhamet etmez, gaddarlaşır ama yeri geldiğinde bir iyilik meleği kadar merhametli oluverirdi. Bir garip adamdı sonuçta. Herkes-te olduğu gibi onda da hep bir savaşa girildiğinde, kendisi için büyük olan dünyasının paramparça olabileceğine ait korku ve huzursuzluk vardı. Aslında savaşın bu hali, Reşat gibiler için tehditten ziyade yeni bir kazanç kapısı haline dönüşebiliyordu. Sonunda, astığı astık kestiği kestik olan devlet gücünün uç beyi değil miydi? Bir başka deyişle, o mahallenin çete başı!

Savaş, hiç olmadığı kadar yakındı. Herkesin ağzında Nazilerin durdurulamayan zaferleri ve de savaşın kendi ülkeleri için nelere yol açabileceği vardı. Felaket tellallığı yapan gazeteler yazıp duruyordu. Almanlar, Yunanları da çok kısa sürede alt etmişlerdi. Edirne'de ordu teyakkuzdaydı. Savaş çıktı, çıkacaktı. Çıktığında ordu Alman ordusuna karşı çıkabilecek bir durumda mıydı? Gerçi memleket, yedi Düveli Muazzama tarafından işgale uğradığında bile, düşmanı kovmasını bilmişti. Ama bu kez hiç de öyle olmaya bilirdi.

Her savaşta olduğu gibi, başta insan canı olmak üzere, işe yarayabilecek her şey devlet tarafından toplanmaya devam ediliyordu. En göze çarpan servet, atlardı ve mahalledeki bütün atlar toplanmaya başlanmıştı. Bekçi Reşat'ın, devlet askerî erkânına gönderdiği listede, Arabacı Osman'ın emektarı bile vardı. Ama en dar zamanda bile bir yol vardı. Arabacı Osman ve mahalledeki ahali, Bekçi Reşat'a yalvar yakar olmuş, yetmeyince gizliden

cebine birkaç lira sıkıştırarak çözüm bulmuşlardı. Bekçi Reşat, notlarını elden geçirip düzeltmiş; atın yaşlı ve yakın zamanda yük taşıyamayacak şekilde toynağının kırıldığını devlet zabıtlarına not etmişti. Arabacı Osman'a haber yollamış, Arabacı Osman bununla ilgili hazırlıkları Bekçi Reşat'ın dediği şekilde yapmıştı. Devletin zabıtları geldiğinde; atın ahırda, sol ayağı sargılar içinde yattığını görmüşler ve de öylece not edip gitmişlerdi.

Makbule konuşmaya devam ederken Piraye, ekmek sorunlarını ancak Bekçi Reşat ile çözebileceğini düşünmüştü. Akşama yiyecek ekmekleri yoktu. Zor zamanlar görmüşlerdi ama ilk kez bu kadar zorda kalmış, bir lokma ekmeği bile bulamaz hale gelmişlerdi.

"Yok!" diyordu Piraye içinden. Yok, bulacaktı, bir çaresini. Hallederdi Bekçi Reşat! Hem rahmetli kocasının memleketlisiydi. O da Ispartalıydı. Gazeteci Namık Efendi'yi sever ve ona saygı duyardı. O bir şey dediğinde, "Emrin olur Namık Ağabey!" diye cevaplandırırdı.

Şimdi bütün bunları düşündüğünde dün geceki kadar kızmıyordu oğlu Nedim'e.

Birlikte ekmek almak için fırının önünde idiler. Sırada bekleyenlerin elbiseleri artık bedenlerinin üzerinden bir pelerin gibi sarkıyordu. Ekmeği alıp çıkan, görünmesini istemediklerinden midir, yoksa en değerli şeylerini saklama ihtiyacından mıdır bilinmez, ceket ceplerine sıkıştırıyorlardı. Bazıları, ceket cebindeki ekmeğin ucundan kopardığı bir parçasını, açlıktan sirke gibi kokan ağızlarına atıyordu. İşte o sırada fırının önünde düşürülmüş bir karneyi görünce avuçlarının içinde katlayarak pantolonunun fermuar üstündeki düğme kısmına yerleştirmişti Nedim.

Büyük bir zafer kazanmış gibi karneyi annesine uzatıp gülerken göstereceği tepkiyi hiç beklemiyordu. Bulduğu karne annesinin elinde paralanıp dökülürken her parçası, boğazına takılan bir lokma gibiydi sanki. Gözyaşları içinde annesinin hiddetini izlerken ağzından tek cümle çıkmıştı Nedim'in:

- Anne... Yırtma. Ne olursun yırtma!

Ama öfkenin aldırış etmediği bir kelimeydi, "Neden?" kelimesi. Zincirinden boşaldığında mazeret aramaz, anlayış göstermezdi yöneldiği kişiye. Annesi bir anda kontrolden çıkmış, olduğu

yerden öyle bir fırlamıştı ki sonuçlar artık gözüne görünmez olmuştu. Holün girişindeki ayaklı askıda asılı eski, yıpranmış, kirli kahverengi paltosunu büyük bir hiddetle karıştırmaya başlamıştı. Önce sağ taraftaki fermuarlı gözünü açıp cebi tersyüz hale getirmişti. Ne olduğunu o anda hatırlayamadığı birkaç kâğıt parçası ve bozukluklar dökülmüştü bu cepten. Aradığı şeyi bulamayınca diğer cebe yöneldi. Diğer cepte, kirlenmiş saman rengi o fermanı bulmuştu. Fermanı çıkarırken küçük bir fotoğraf da peşi sıra ayakucuna düşmüştü. Alıp bakmasına, kalbinin yumuşamasına bile müsaade etmemişti öfkesi. Oğlunu çenesinden tutarak:

- Bana bak... Bana bak, gözlerimin içine bak.

Oğlunun kızarmış gözleri tam karşısındaydı.

- Daha fazla ekmek mi yemek istiyorsun, daha fazla mı?

Sessiz hıçkırıklarla gözyaşı döküyordu oğlu. Korkmuştu. Mahcup ve ürkekti. "Al sana daha fazla ekmek," dedi. "Al sana daha fazla ekmek!" Yırtıyordu ekmek karnesini. Üstelik kendi karnelerini... Ay sonuna kadar yiyecekleri ekmeği lime lime döküyordu ayaklarının ucuna. Hıncını alamayıp ufalayamadığı büyük parçaları da daha küçük parçalara ayırmak için yerden aldı.

Odanın içinde ne kadar hava varsa çekmek ister gibiydi. Aldığı nefes yetmiyor, göğsü hızla inip kalkıyor, ciğerleri yatağına sığmıyordu sanki. Bir süre sonra tekrar askılığa yöneldi. Yere attığı paltosunu almıştı. Ağır hareketlerle düşürdüğü ortası delikli kurusuları, tam liraları ve küçük kâğıt parçalarını tek tek yerden toplayarak tekrar sağ cebe koyup fermuarını çekti Piraye. Ve sonra yerde kalan tek şeyi... Cebinden düşen o fotoğrafı yerden aldığında, dizlerinin bağı çözülmüştü. Doğrulmadan, olduğu yerde fotoğrafa bakmıştı. Çömeldiği yerde sendeler gibi olmuştu. Biraz önceki savaşta yorgun düşmüş bedenini, zar zor kaldırdı ve yanındaki koltuğa yığıldı âdeta. Şakaklarına kır düşmüş, eski, kaplaması dökülmüş gözlüklerinin ardından gülümseyen kocasına bakmıştı. Gözlerinden yaşlar akmaya başlamıştı. Bir süre sonra başını kaldırıp kendisi gibi gözyaşı döken oğluna bakmış kollarını açmıştı:

- Gel!

Nedim, annesinden gelen çağrıyla kuş gibi hafiflemişti. Suçluluk duygusu, mahcubiyet silinmezdi belki ama acısı hafifledi

anne kucağında. O kollara sığınmıştı. Yüzünü yüzüne dayadı, ıslak çizgiler birbirine karışmıştı.

Piraye oğlunun kollarına geldiği anları düşünürken hâlâ ona öğütler veren komşularını duymuyordu. Tıpkı komşularının da onu görmemesi ve duymaması gibi... Nitekim kapıdan çıkarken bile aynı tekerlemeyi ağzına dolamış gibiydi.

- Bak, sen bizim kardeşliğimiz, ahretliğimizsin. Bize gücenme. Düşün son bir kez.

Komşular gittikten sonra gerçeğe dönmüştü ana oğul. Ekmek bulunmalıydı. Karınlarını doyuracak bir parça ekmek girmeliydi evlerine. Annesi elinden tutmuş, hemen dışarı çıkıp Bekçi Reşat'ı sokak sokak arayıp sonunda bulmuşlardı. Annesi Bekçi Reşat'a durumu anlatmıştı.

- "Sen meraklanma bacım," demişti Bekçi Reşat. Siz Namık Ağabey'in emanetisiniz. Ölürüm de yine sizi aç koymam. Çocuğa da boşuna kızmışsın hani.

- "Haklısın, oldu bir kere," demişti Piraye. Sağ olasın. Sen şimdi şu 25 kuruşu al da bize bir ekmek bul Allah rızası için!

Bekçi Reşat istemez gibi yapmış, "Ne hacet," demiş ama sonuçta büyük bir memnuniyetle almıştı parayı.

- Oldu bil bacım. Madem ısrar ediyorsun, alayım. Sen çocuğu hava karardığında aha şu çamaşırların asıldığı sokağın başına gönder, ben gerisini hallederim.

Ekmeği alıp eve getirmek görevi Nedim'indi. Bekçi Reşat'a birlikte sokağın başında ekmek getirecek olan kişiyi beklemişlerdi. Sokağın ucunda elindeki sepeti zorlukla taşıyan on bir yaşlarında bir çocuk görmüştü Nedim, Bekçi Reşat'ın yanına gittikten kısa bir süre sonra. Çocuk, bedeninin taşıyabileceğinden çok daha ağır bir yükü taşımanın ıstıرابıyla salına salına gelmiş, bekçinin önünde durmuş, sepeti yere bırakarak bir süre soluklanmıştı.

Nedim elinde sepetiyle duran zayıf, esmer çocuğu izlemişti uzun uzun. Onu izlerken kendinden daha zor durumda olan insanların da olduğunu daha iyi anlamıştı. Bu soğukta çocuğun içine giydiği yün çorabı, göbeğine bir iple bağlı duran ve boyuna en az bir karış kısa gelen pantolonun altından görünüyordu. Pantolonun altında lastik ayakkabıları vardı. Bir zehir gibi insanın

damarlarına işleyen bu soğukta bu şekilde dolaşmasına şaşırma-
mak elde değildi.

Çocuk, sepetin üzerindeki portakalları bir kenara ittiğinde, çarşafın altında birkaç tane ekmek görünmüştü. İçlerinden birini alıp Bekçi Reşat'a uzattığında çocuğa yirmi kuruş vermişti işgüzar Bekçi. Hatta sonra işi arsızlığa vurmuş tıpkı gündüz yaptığı gibi, sepetin üstündeki portakallardan bir tane daha almıştı. Ama bu kez portakalı eliyle değil cebinden çıkardığı çakıyla soyduktan sonra gündüzün tekrarına geri dönmüş, kabuklarını çocuğun sepetine atıp "Hayde evlad, şimdi kaybol!" diyerek çocuğu uzaklaştırmıştı.

Çocuğa karşı bu kadar umursamaz olan Bekçi Reşat, ardından Nedim'e dönmüş tebessüm ederek başını okşamıştı.

- Haydi, şimdi sen de eve git. Ekmeği anana götür ve selamımı söyle. Ne ihtiyacı olursa bana bir haber etsin. Rahmetli Namık Ağabey'imın hatırı var. Her bi şeyi bulurum size!

Nedim eve doğru yol alırken dönüp arkasına bakmıştı bir an. Bekçi Reşat, sokak içinde farklı bir yöne doğru düdüğünü çalarak uzaklaşırken ekmek getiren çocuk mahallenin uzak köşesinde karanlığın içinde kaybolmuştu. Bekçi Reşat'ın soyduğu portakalın kokusu hâlâ burnundaydı Nedim'in. Karanlık sokakta ekmeği pal-tosunun içinde saklayıp götürürken belli belirsiz bir tebessüm vardı yüzünde.

Er Ramazan

Yeter ulen," dedi askerlerden biri. Daha tek kurşun atmadan canımız çıktı bu gâvur diyarında!

Öbürü derin bir "Off!" çekerek tasdik etti diğerini. Sonra aynı anda, postallarının içine giren su ve çamuru elleriyle temizlemeye koyuldular çaresizce. Amerikalılar yola çıkmadan önce, kendi giydikleri askerî postallarından göndermişlerdi ama gönderilen sayı yetmemişti. Bu asker de Amerikan postalı yerine, ayaklarını yaralayan, postal bozması sandık ayakkabılara mahkûm olmuştu.

Yol değil, ömür törpüsüydü mübarek. Bitmek bilmiyordu. Vardıkları her istasyonda cemselere cephane ve iaşe yüklendikçe askerler ağır ağır ilerleyen araçlardan indirilip yürümeye mahkûm kılınmıştı. Bu yürüyüş, savaşa doğru katedilen her kilometrede dirhem dirhem tüketiyordu onları. Nereye gittiklerini, gidecekleri yere ne zamana varacaklarını bilmeden, ağır aksak yol alıyorlardı.

Aslında sadece askerler değil, tugayın rütbelileri de ne olup bittiğini bilmiyorlardı. Önce kuzeye doğru hareket ederek Kaesong'da bulunan yirmi beşinci tümene intikal etmeleri bildirilmişti. Fakat buraya ulaşmadan biraz daha kuzeydoğuda kalan Chotan Kasabası'na gitmeleri uygun görülmüştü. Ama ne ilginçtir ki destek vermeye gittikleri Amerikan yirmi beşinci tümenine ait askerleri, gittikleri yolun tam tersi istikametine giderken görüyorlardı.

Nihayet Chotan kasabasında toplandılar. İlk görevleri, Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin ikmal hatlarına saldıran çetelerle mücadele etmektir. Emir gereğince tugay, İmjin Nehri ile Kaesong'dan kuzeye giden bir hat arasındaki bölgeyi taramak ve çetelere karşı emniyet altına almakla görevlendirildi ve birkaç tane cılız sokak lambasının aydınlattığı bir kasabanın içinden geçerek yol almaya başladılar.

Sihhiye bölüğünde olmak bir şanstı bu yolculukta. Onlara dokunulmuyordu. Bu sayede Doktor Kemal ve Doktor Nedim yola

cemsede devam ediyorlardı. Bir ara Doktor Kemal yattığı yerden Doktor Nedim'e doğru dönerek:

- "Neredeyiz?" diye sordu.
- "Bilmiyorum," diye yanıtladı onu Doktor Nedim ve ekledi:
- Bilen var mı onu da bilmiyorum.

Yol alırken iki yana doğru birer beşik gibi sallanan cemseler, doktorun gözkapaklarının tekrar kapanmasına yol açmıştı. Hiçbirisinin bilmediği o bölgede, kıvrılarak dolanan iki cemsenin yan yana geçebileceği engebeli patikalardan, ağır ağır ilerlemeye devam ettiler. Her şey onların aleyhineydi.

Yorgun, bitkin ve yılgın düşmüş kadın, çocuk ve yaşlı erkekler, Amerikalılar, yolun kenarında bir çizgi halinde geçip giderken yavaş ilerleyen cemselere ve patikada yürüyerek eşlik etmeye çalışan askerlere, şüphe ve ürkek bakışlarla bakıyorlardı. Onların çekik gözlerinde yakaladıkları donuk bakışlar, askerler üzerinde ciddi bir huzursuzluk yaratmaya başlamıştı.

Tercüman olması sayesinde gittikleri yeri bilen nadir kişilerden birisi de Teğmen Hikmet'ti. Haritadan bakmışlardı, Chotan ile Knuri kuşbakışı yaklaşık olarak iki yüz kilometre mesafedeydi. Yeterli araç bulunmadığı için, yayan olarak nasıl devam edilecekti bu yola? "Ölümün daha kolay yolları da elbette var," diye düşünüyordu Teğmen Hikmet. Oldu olacak daha buracıkta, hiç eziyet etmeden beyinlerine birer kurşun sıkıp öldürselerdi bu askerleri.

Ama yapacak bir şey yoktu. Emir alınmıştı, tugay önlerinde ilerleyen bir Amerikan binbaşının bindiği cipi takip etmek zorundaydı. Wolbongsan dağ yolunda zorlu bir yürüyüş yapmak zorunda kaldılar. Yarım günü geçen yorucu bir yolculuktan sonra Amerikan Kolordusunun en son emri olarak geçtikleri Wavon Boğazı'ndaydılar. Tokchon Yalu Nehri'nin hemen kenar kısmındaydı. Bu kentin de ele geçirilmesi, Kuzey Kore'nin tamamen ele geçirilmesi anlamına gelecekti. Ama bütün bunlar olurken askerler, gerçeklikle bağını koparmıştı, bitip tükenmek bilmeyen yolun uzunluğunda.

- "Yok, oğlum," diyordu biri.
- Yok, biddi diyom bu seavaş! O yüzden bizi böyle orada burada yürütüyorlar! Bizi gatacakları bir muharebe bile bulamıyorlar, besbelli!

Yanında yürüyen askerin bir anda içi ısınır gibi olmuştu.

- Deel mi, gardaş. Öyle sanırsam. Yanımızdan geçip gidenler de muharebeden dönenler. Gazanmışlar herhal!

- Sen doğrisen, tam da öyle.

- Ee, öyle olcek tabkine. Önümüzde Amarigalı var. Kim yenmiş ki onları! Koca Alamanlar bile yenemedi adamları! Hatta Alamanlar başa çıkamayınca o pis gomunistler bile yardım dilemişler miydi Amarikalılardan?

Diğeri destekledi, daha sertleşen mimikleriyle:

- He ya! Pis gomunistler!

Karanlıkta yorgun adımlarla yürümeye devam ettiler. Ama hiçbir şey onların düşündüğü gibi gelişmiyordu sonuçta. Bunu en iyi komutanlar biliyordu. Harbiye’de uzun uzun dinlemişlerdi Sarıkamış’ın öyküsünü. Yorgun bir orduyu iklim koşullarını bilmeksizin Kafkasya’ya süren Enver Paşa’nın gafleti yüzünden, dağ başlarında donup kalmamış mıydı binlerce asker? Birer heykele dönüşen donmuş bedenlerini kurtlar, kuşlar yememiş miydi?

Soğuktu. Çok soğuk! Ama soğuktan daha beteri, belirsizlikti. Bu belirsizlik, giderek dipsiz bir kuyunun içinde yol almak gibiydi. Ve bu insanların içinde korku denen o illet kök salıyordu yavaş yavaş. Her ne kadar belli etmeseler de hepsinde korku içten dışa doğru kıvrıla kıvrıla çıkıyordu. Ama hiçbirisi fark etmiyordu diğerinin yüzündeki korkuyu. Önde yürüyen arkadaşlarının sırtında sadece yorgunluk ve üşümeydi görünen.

Kendisi dışında herkesin güçlü olduğuna inanmaya başlamıştı Er Halil. Şu çenesinin titremesi olmasaydı ne iyi olurdu, eliyle tutmaya çalışsa bile titriyordu. Yanında yürüyen Mahir Onbaşı’ya baktı, imrendi ona. Onun gibi heybetli ve cesur görünmeyi ne kadar isterdi oysaki. Onbaşı, Trabzonlu, mert ve cesur bir adamdı, ne kadar badireler atlattığını anlatmıştı bir gün. Balık tutarken fırtınaya yakalanmış, tekne alabora olmuş o azgın sularda. Üç arkadaşlarmış. Herkes, üçünün de öldüğünü düşünmüş ama iki gün sonra çıkagelmiş Mahir Reis. O olayı her anlatışında: “Off Garadenüz off!” derdi derin bir kederle.

Böyle anlarda her daim işlemeli gümüş tabakasını çıkarırdı. Halil gözlerini alamazdı o ıslıl ıslıl tabakadan. Mahir Onbaşı bir tül inceliğindeki sigara kâğıdını; başparmağı ile işaretparmağı arasında

yatırır, içine tütünü koyardı aheste aheste. Arada durur, sözlerine kaldığı yerden devam eder ve sigara sarma işini bir ritüele dönüştürürdü. Sonra iki elinin işaret ve başparmakları arasında kâğıda, yuvarlaya yuvarlaya muntazam bir şekil verir; kâğıdın diğer katını bağrına kıvrırdı. Kâğıdın üstte kalan yanını, dişleriyle ufak ufak kemirir ve diliyle ıslattığı bu kısmı diğerinin üzerine yapıştırarak sigarasını tamam ederdi. Az sonra yaşayacağı keyfi yaşamak için sigarasını ağzına götürürken bir duraklar, göz ucuyla Halil'e doğru bakar ve tebessüm ederek ona seslenirdi:

- Al uşağım, bi dane de sen sariver!

Ölümü bilen adamdı Mahir Onbaşı. O kadar ki hayatı ciddiye alırdı ölümle dalga geçecek kadar. Bazen arkadaşları: "Bir canın vardı, onu da Karadeniz'de kullandın Reis," diye takıldıklarında, yapıştırırdı cevabı:

- Olsun bre uşaklar. Erkek dediğin, bir Fadime'nin göğsünde bir sefer gecelemişse hayatı bilmiştir. Ben yeterince bildim ha, o zıkkımı. Ya siz uşaklar?

Er Halil, o gece Mahir Reis'in konuşmalarını can kulağıyla dinlemişti. Kimselere bir şey diyemeden hayıflanmıştı! Nasıl olurdu bir göğsün üstüne kulaklarını dayamamıştı, bir kadın yüreğinin sesini dinleyememişti! İster Fadime ister Ayşe, ister Hatice, adı ne olursa olsun, bir değişik sıcaklık hissedeceği bir çift memenin ve bir yüreğinin olması yeterliydi. O gece kararını vermişti. Ölmeyecekti, ölmeye hakkı yoktu Mahir Onbaşı'nın yaşadığı gibi bir ânı yaşamadan! İzin vermeyecekti, yüce Rabbi. Onun adaleti vardı! Yukarıdan baktığında acıyacaktı ona. Belki kararsız kalacaktı ama yine de almayacaktı canını.

Bunları düşünürken yeniden, çene kasları gergin ve kaskatı duran Mahir Onbaşı'ya baktı Halil. Sanki soğuk işlemiyordu bu adama. Onun gibi durmaya karar verdi Halil. Dikleşti, önünde yürüyen arkadaşının sallanan miğferine bakarken. Onlar, böyle yol almaya devam ederken bir başka ordu tam tersi istikamette yürüyordu. Halil'in az gerisinde yol alan konvoyun, önüne çıkan bir engelden dolayı duraklamasıyla cemseden inen Doktor Nedim, ters istikamete gelen ve yanı başlarında duraklayan diğer konvoydakilere doğru seslendi:

- *Why are you going back?* (Neden geri dönüyorsunuz?)

Hiçbir asker cevap vermemişti. Cemselerin içindeki Amerikalı askerler, sadece kendilerinin bildikleri bir sırrı taşıyor gibiydiler. Cevap alamayacağını bile bile birkaç kez daha soruyu tekrarladı boşu boşuna. Nihayet, vazgeçti. Cemsenin kasasına tırmanıp hastalarıyla ilgilenmeye koyuldu. Karahumma hastası Adanalı Er Dursun hâlâ titremeye devam ediyordu. Yüksek ateşin verdiği titreme nöbetleri yüzünden yüzü, saman sarısından benek benek morluklarla doluyordu giderek. Kinidin bulmalıydı onun için ama nasıl? İstekte bulunmuşlardı defalarca ama boşa çıkmıştı çabaları.

Asker yaşadığı her hummayla birlikte biraz daha soluklaşıyor ve halsizleşiyordu. Bir türlü hasta olduğuna komutanlarını inandıramamıştı Doktor Nedim. Buraya gelmeden önce bir sahra hastanesine gönderilebilirdi ama yapılmamıştı.

- “Başımıza iş çıkartma doktor,” demişlerdi. “Savaşa gidiyoruz, ateşi var diye asker geri gönderilir mi hiç? Kanser değil ya bu. Düşür ateşini, bul bir çaresini. Bu çocuk, tugayın namlı nişancılardan... Göndermek olmaz,” deyip kestirip atmışlardı.

Chochiwon kasabasına gelmişlerdi. Bu kasaba pirinç tarlalarıyla doluydu. Bataklıktan farkı olmadığı için yavaş ilerlenen bir vadiydi. Cemseler, bu yüzden sık sık çamura saplanıp duraklıyor; insan kuvvetiyle çıkarılmaya çalışılırken konvoyun gerisi bu kurtarma operasyonunun sona ermesini bekliyordu.

Askeri iyi etmek için bir şey yapamamanın sıkıntısıyla cemseden atladı bu sırada Doktor Nedim. Cebinden bir Amerikan sigarası çıkarıp yaktı. Etrafa bakındı, bir vadinin içinde tikanıp kalmışlardı. Cemselerin kenarından Teğmen Hikmet’in gelişini gördü.

- “Ahvalimiz nedir?” dedi Teğmen Hikmet.

- Ahval senden sorulur, komutan sensin. Bizi buraya getirip saplayanlar ne planlıyorlar?

Omuz silkti, Teğmen Hikmet. İçinden küfür ettiği her halinden belliydi. Başından miğferi çıkarıp elinin tersiyle alnını sıvazladı.

- Seninki de soru yani! Görmüyor musun halimizi?

Cebinden sigara paketini çıkarıp bir tane aldı ve yaktı. İlk nefesi çekince bir durakladı. “Ya kusura bakma, akıl mı kaldı bende, unuttum yahu,” diyerek paketi Doktor Nedim’e uzattı. Doktor

Nedim paketten ucu çıkmış bir sigarayı alıp yakarken Teğmen Hikmet anlatmaya devam etti.

- Şu dağınıklığa, şu karmaşaya, acemiliğe bak! Kimse ne yapacağını bilmiyor. Askeri geçtim, komutanlar bile bilmiyor. Allah yardımcımız olsun!

Bütün bunları söylerken her ikisinin de bildiği gerçekleri söylemişti Teğmen Hikmet. Tugayın ana muharebe kuvveti alaydı. Bir muharebe vaziyetinde sevk ve idare mesuliyeti tugayda, icra görevi alayda bulunuyordu. Bu durumun, fikir ve planlarda komutanlar arasında soruna yol açabileceği düşünülerek işleyiş mekanizması ortadan kaldırılıp taburlar doğruca tugaya bağlanmış, her alaydan bir ses çıkmaya başlayınca tugay karargâhı kilitlenip kalmıştı. Hal böyle olunca da alaylar sahada başıboş sürüklenmeye, dağılmaya başlamıştı. Alay komutanıyla tugay karargâhı arasındaki telsiz konuşmalarına şahit olan Teğmen Hikmet'in sırtından soğuk terler boşalmıştı o anlarda. Ama şimdi bunun detaylarını Doktor Nedim'e anlatmak o kadar anlamsız geliyordu ki teferruata girmemeyi uygun bulmuştu.

İkisi de bir süre sessiz kaldılar. Bir vadinin ortasında çamura saplanmışlardı sonuç olarak. Ayrıca vadinin derinliklerine ilerledikçe sis, kalın bir pamuk yığınıyla boşluğu doldurmuş gibiydi. Karla kaplanmış tepelere bakındılar sigaralarını içerken. Bir süre sonra Teğmen Hikmet, yavaş yavaş kendine geldi.

- "Doktor Kemal nasıl?" diye sordu mahcup bir tonda. Kızmıştı kendine, bu kargaşada arkadaşının hastalığını, halini durumunu sormayı bile unutmuştu.

- "Daha iyice," diye yanıtladı Doktor Nedim. Tebessüm ediyordu bunları söylerken.

- "Üzülme atlatıyor, savuşturdu belayı. Zatürre olmasından endişe ediyordum ama atlattı çok şükür," diyerek rahatlattı arkadaşını. Teğmen Hikmet aldığı iyi haberin de etkisiyle gülümsedi.

- Ne garip! Biz sıradan insanlar nedense doktorlar ölümsüzdür, hasta falan olmazlar sanırız. Onların da insan evladı olduğunu düşünmeyiz hiç. Meğer doktorlar da hasta olabiliyormuş!

- "Abartma," dedi Doktor Nedim.

- Buralarda doktor olsan ne yazar asker olsan ne yazar. Allah'ın belası, soğuk ve nem... Şimdi Doktor Kemal, yarın sen...

Buraların azgın tabiatının rahle-i tedrisatından geçmeyen kalmaz. Hiç şüphen olmasın!

- "Hımm," diyerek iç çekti Teğmen Hikmet.

- "Demek durum düşündüğümden daha vahim," diye hınzır hınzır gülümsedi.

- "Doktorun hasta olduğu bir yerde bizlere ölmekten başka bir şey düşmez o zaman," dedi.

Teğmen Hikmet bunları söyledikten sonra bir posta eri tekrar onu çağırmış ve mutsuz bir yüz ifadesiyle ayrılmak zorunda kalmıştı. Kar yağışı nedeniyle gece uzun, soğuk ve huzursuz geçmişti. Sabahında hareket edebilmek için gecenin ayazında donan motorların altlarına ateşler yakılarak tekrar kanalları açılmaya çalışıldı. Birkaç cemsenin motorunun çalıştırılması, yine zor olmuştu.

Sağlık cemsesine ilk yaralı, büyük bir gürültüyle getirilmişti. Uçaksavar bataryasından bir erdi. Engabeli araziye kontrolsüz bir şekilde girince cemse büyük sallantıyla öndeki cemseye çarpmış, bu esnada cemsenin içindeki askerlerden birisi toprağa tepe üstü çakılmıştı. Olaya şahit olan Hikmet, kısa süre sonrasında askeri görmek için sağlık cemsesine geldi.

- "Durumu nasıl?" diye sordu.

En kestirme yoldan cevap verdi Doktor Nedim:

- Kötü! Kafasında ciddi darbe var. Allah'tan boynu kırılmamış!

- "Allah belalarını versin," diye öfkeyle homurdandı Teğmen Hikmet.

Başından miğferini çıkarıp yere vurmuş ardından da hırsını alamayıp bir tekme savurmuştu miğfere. "Allah belalarını versin! Ankara'dan buraya taksi şoförü gönderilirse olacağı bu!" diyerek büyük bir öfkeyle uzaklaştı.

Her şeyi kısaca özetleyen cümle tam da buydu. Hiçbir ağır vasıta deneyimi olmayan çocukları, ağır vasıta araçlarının direksiyonuna oturtmuş; dünyanın öbür ucuna, bu araçları kullanmaya göndermişlerdi. Üstelik hava kararsa bile farları yakmak yasaktı. Cemseler böyle bir ortamda, acemi şoförlerin kumandasında kontrolsüzce büyük çukurlara giriyor, sallanıyor, devrilme tehlikesi geçiriyordu. Kimi zaman bir cemse şarampole yuvarlanıyor, kimi zaman da işte böyle üzerindeki askeri yabani bir at gibi atıyordu.

Bu sırada kolları, bacakları sağa sola çarpan askeri, kontrol etmek güçtü. Askerin gözleri açıktı. Gözleri cemsenin tavanında gördüğü bir şeye korku ve şaşkınlık içinde kalmış gibi hiç hareket etmeden bakıyordu. Sedyeyi getiren askerlere yaralı askerin adını sordu Doktor Nedim:

- "Ramazan, gumandanım," dedi onbaşı olanı.

Nedim askere doğru dönerek birkaç kez seslendi.

- Ramazan... Ramazan!

Ama cevap vermiyordu asker. En derininden şoka girmişti besbelli, kaskatı olmuş, donuk haldeydi. Gözleri hiç hareket etmeden aynı şekilde kalıyordu. Bir morfin iğnesi yaptı Doktor Nedim. Er Ramazan'ın çırpınmaları giderek azaldı, belli belirsiz bir hale geldi.

Wavon Boğazı'nı geçen son bölüktüler. Sert bir fırtına çökmüştü üzerlerine. Askerler, gözkapakları yarı kapalı yol alıyorlardı âdeta. Bu fırtına eğer birkaç saat daha devam ederse her bir askerin bu vadide donup kalacağını düşündü Doktor Nedim. Ama neyse ki bir saat sonra rüzgâr, birden ilahi bir emir almış gibi durmuş, yerini sakin sakin yağan kara bırakmıştı. Buna bile şükretmişti askerler. Etrafı bembeyaz bir örtü kaplamıştı. Çamur bütün kıvrımlarıyla donmuş, kıvrımların arasında kalan su birikintileri buza dönmüştü. Üzerine basıldığında bir camın kırılması gibi çıtırdıyordu, donmuş çamurlu topraklar.

Wowan'dan sonra Tokchon'a kadar olan neredeyse kırk kilometrelik mesafeyi yürümeleri gerekiyordu. Önlerinde bilinmezliklerle dolu yüksek bir dağ duruyordu: Karil Liyans Dağı. Wawon Boğazı ise bu dağın bir giriş ve çıkış kapısıydı. Yolda hâlâ ayakta durmaya devam eden ve kuzeyi işaret eden "Puk levhaları" vardı.

Tokchon Şehri'nin, Çinliler tarafından tekrar ele geçirildiğini ve büyük bir püskürtme harekâtının olduğunu, bunu sadece geri çekilen Amerikan askerlerinin bildiğini saatler sonra öğreneceklerdi. Amerikan kolordusu, sağ yanının tehdit altında olduğunu hissettiği anda hızlı çekilme kararı almıştı. Onlar büyük bir panik halinde geri çekilirken Türk tugayını toptan yok olma riskiyle baş başa bırakan Tokchon şehrine sürüklenme emri, değiştirilmeden uygulanıyordu. Yani esasında, güçlü bir düşman saldırısının olduğu bölgeye nakledilişlerinden habersizdiler.

Amerikalılar düşman ve Güney Korelilere ait olan Rok kolidusu hakkında öğrenilmek istenen bilgiyi Türk tugayına vermekten kaçınmıştı. Türk tugayının verilecek her türlü emri sorgusuz sualsiz uygulayacaklarını biliyor olmalarına rağmen aksi bir riski o an için alabilmeleri mümkün değildi. Gerçekte de Güney Korelilere ait Rok Ordusu, düşmanın önünden kaçıp çekilmişti. Dondurucu soğuğu her geçen saat daha fazla hissedilen, gözü kara bir Çinli ve Kuzeyli saldırısına maruz kalan bu bölgeye, her şeyden habersiz bir tugay yerleştirilmeye devam ediliyordu.

Cemseler, Amerikan ordusuna ait araçların boğazdan rahat bir şekilde geçebilmesi için patikanın en sağ tarafında duraksamışlardı. Teğmen Hikmet yorgun ve moralsiz bir ifadeyle bölüğün en son cemesinin yanına gelmişti.

- "Doktor, erbaşın durumunda bir düzelme var mı?" diye sordu.

- Henüz yok. Ne müdahale ettik ki ne olsun? Burada olmaz. Tam teşekküllü bir yerde müdahale edilmesi gerekiyor. Biz sadece ağrısını dindiriyor, izliyoruz. Onun için sadece Kum Nehri'ndeki sahra hastanesinde bir şey yapılabilir.

Gözlerinde öfkeli bakışlar belirmişti Teğmen Hikmet'in. Bu sırada Doktor Kemal de yanlarına gelmişti. Ne olup bittiğini anlamaya çalışıyordu. Doktor Nedim'e "Nesi var bunun," anlamında göz kıptı. Teğmen Hikmet'in sinirleri çöktü çökecekti. Homurdanıp duruyordu kendi kendine.

- Delilik bu! Önce yollarda tarumar ettiler. Bunca adamı aç susuz buralara getirdiler. Acemilikten adamlar elimizde can veriyor. Yetmiyor, bizi bu iki dağın arasındaki daracık yerde hapsediyorlar! Tercümanım ben, asker değil ama ben bile biliyorum bu hamlenin saçmalığını. Anlamıyorum. Anlamıyorum yahu!

Çaresizliğin kahredici zehri akıyordu ruhlarına. Teğmen Hikmet elini başına götürmüş, saçlarını avuçlamış koparırcasına çektiştiriyor, deli gibi volta atıyordu etraflarında. Doktor Nedim ve Kemal tedirgin olmuş, hiçbir şey demeden onu izliyordu. "Ne yani," diye daha yüksek perdeden homurdandı.

- Bu çocuk ölecek ve biz "Emirler böyle," diye izleyecek miyiz? Yok, yok. Yeter! Askerlik başka, cinayet başka!

Bu arada yanı başlarından yeni bir Amerikan konvoyu geçiyordu. Ve her karşılaşmada olduğu gibi, bir tıkanma olmuş, karşılaşan iki konvoy duraklamıştı. Hikmet Teğmen bir anda ok gibi fırladı ve hızlı adımlarla üzerinde haç olan cemseye doğru ilerledi. Cemsedeki askerlerle bir şeyler konuştu. Sonra koştura koştura tekrar Doktor Nedim ve Kemal'in duraksadığı yere geldi.

- Haydi. Ramazan'ı arkadaki Amerikan sağlıkçılarının bulunduğu cemseye götürüyoruz.

Bunu duyar duymaz, hepsi birden hareketlenmişti. Doktor Nedim, Hasan Çavuş'a seslenmiş, Hasan Çavuş yanına üç asker daha alıp koşturmuştu. Ramazan, dört askerin taşıdığı sedyeye alınmış ve yanında Doktor Nedim'le birlikte arkadaki cemseye götürülmüştü.

Doktor Nedim, brandasında Kızılhaç işareti olan cemsedeki sağlık personeline yaşanan durumu aktardı. Er Ramazan'ı her biri bir tarafta inleyen askerlerin ayakucuna koydular. İsmini bilmediği sağlıkçının Er Ramazan'ı kabul etmenin pişmanlığını gösteren yüz halini fark etti Doktor Nedim ve homurdandı.

- Allah'ın belası. Bir de tavra yapıyor. Bu çocuk senin o arsız ülken, o arsız ülkenin arsız düşmanları yüzünden burada!

Arkadaşlarının yanına döndüğünde Doktor Kemal, merakla sordu.

- Hayrola? Ne söyleniyorsun sen öyle?

- "Yok bir şey," dedi Doktor Nedim. Sonra Hasan Çavuş'a seslendi.

- Hasan Çavuş. Bize birer sigara getir. Memleket işi sigaralardan... Varsa sarma olsun.

İki dakika geçmemişti ki Hasan Çavuş, elinde iki sarma sigarayla koşturmuştu. Her ikisini de yakmıştı. Boğaz'ın güneyine doğru baktılar. Az önce Er Ramazan'ı aktardıkları Kızılhaç işaretli cemse giderek uzaklaşıyordu.

Bu arada Türk tugayının konvoyunda da bir hareketlilik başlamıştı. Doktor Kemal öndeki cemseye binmek için Doktor Nedim'in yanından uzaklaşmıştı. Doktor Nedim, hâlâ küçülme-ye devam eden Amerikan cemselerini izliyordu. Kıvrımların arasında yine görünmüştü Kızılhaç işaretli cemse. Arka kısmındaki iki askerin ayağa kalkan karaltısını fark etti bu sırada. Cemsenin

arkasında bir gölgeyi iki yandan tutmuşlardı. Bir insan bedeninden başka bir şeye benzemeyen bir gölge... Bir anda her ikisinin arasında kaybolup gitmişti. Fırlatılıp atılmıştı.

Doktor Nedim'in ağızındaki sigara dudağının kenarına yapıştı ve dumanı soğuk havanın içinde yayılarak gözlerinin içine doldu ve "Ramazan" diye sayıkladı.

Habil ve Kabil iki kardeşti ve düşman olmuşlardı, paylaşmakla bitmeyecek bir dünyada. Biri diğerini katletmişti. İki insana bile gücü yetmeyen bir Tanrı! Olamazdı... Bu kadar zavallıca olamazdı. Başka başka açıklamaları olmalıydı! Besbelli uzaktan seyredilişi eğlenceli olmalıydı, bu oyunun. Sonunda hiçbir insanın sahip olamayacağı bir şey için en aptal duruşlarıyla saldırmaca, en korkak şekilleriyle kaçmaca, kovalamaca, zavalı halde yakalamaca ve en sonunda en komik şekliyle haklamaca! Başkası ya da başkaları tarafından adı ne konulursa konulsun bitmeyen aptalca, korkakça, zavallıca ve komikçe bir oyun. Tanrı'nın yeryüzünde en sevdiği oyundu, aktör ve figüranlarının da. Hiçbir reddediş olmaksızın aynı şekilde devam ederken en kabul edilebilir açıklaması denebilirdi tüm bunlar için. Gerçekten de Tanrı insanları bu oyun için yaratmış olmalıydı.

İhanet

İlk cesetlerle, Karillyong boyun noktasına tırmanırken karşılaştılar. Bu savaşın da şiddeti ve yıkımı öldüğü yerde çürüyen cesetlerden anlaşılıyordu. Ölüye saygı, kahramanın onurlandırılması gibi değerler can pazarında bir kenara bırakılırdı. Vurulan, vurulduğu yerde kalıyordu. Şişerdi ceset. Katılaşıp, morarır, leş yiyicilere çağrı yapardı yaydığı iğrenç kokularla! Ölüm, leş yiyicilerinin bayramıydı yalnızca!

Hava soğuk, savaş sıcak, Azrail mesut, askerler ise ürkekti. Komutanlar çabuk olunması, bir an evvel birliğin konumlanacağı sırtlara varılması emirlerini veriyorlardı. Amerikan komutanlığından durum hakkında hiçbir bilgilendirme yapılmamıştı. Herkes suspus, kan ter içinde tırmanıyordu tepeye. Geriye dönüş umudu sönmüştü. Hepsinin de içinden aynı cümle geçiyordu.

- Ben de mi böyle, bu dağ başında ölüp kalacağım?

Ölüm, kanlı gözleri, acımasız elleri ve tüm açgözlülüğüyle toprağı alt üst ederken önüne çıkan her canlının ruhunu bedeninden söküp almıştı. Bedenler çürüyerek toprağa, ruhlar ise soğuk karanlıklara karışmıştı. Geride sadece, artlarından tepeyi çıkan bu ölüm adaylarına dünyanın en akıl almaz korkusunu bırakmıştı. Gelin ve ölü... Ölü ve geride kalanlara böyle dehşetli görünün, diyordu âdeta!

Bütün birlik, ruhen tel tel dökülerek varmıştı tepeye. Az sonra tepeye vardıklarında oradaki durumun daha vahim olduğunu gördüler. Asıl çatışma burada yaşanmıştı besbelli. Bomba kraterleri, kazılması sona ermeden yarıda bırakılmış siper kalıntıları, yanmış çalı çırpı ve bodur ağaç kalıntıları, buraların yangın yerine dönmüş olduğunu gösteriyordu.

Tam da burada duraklama emri verilmiş, az ötelerinde duran cesetlere aldırış edilmeden kumanya dağıtılmıştı. Birliğin teğmenleri, asteğmenleri ve gedikli çavuşları, bu molanın çarpışma

öncesinde askerlere güç toplatmak için verilmiş olduğunu hemen anlamışlardı. Demek ki çatışma yakındı. Öncesinde karınlar doyurulacak, biraz dinlendirilecek sonra da sürüleceklerdi çatışmaya. Ama askerlerin çoğu, kumanyalara dokunmamış, açmadan erzak çantalarına tıktırmışlardı dağıtılanları.

Fakat yolunda gitmeyen bir şeyler vardı. Normalde daha ileri gitmeleri emredilmişti ama durdukları yer daha gerideydi. Uzaklardan top sesleri geliyor, bulundukları yerin hemen karşısındaki tepenin üzerinden dumanlar yükseliyordu. Bulundukları noktadan daha öteye, daha kuzeye yani, Tokchon'a ulaşmaktı hedef aslında. Ama buradan bakıldığında pek de ilerleyebilecek gibi de görünmüyorlardı. Zira onlar savaşa ulaşmadan, savaş onlara ulaşmıştı!

Askerler bilmiyordu bilmesine ama, Tokchon'daki belirsizlik de ortadan kalkmıştı. Orada tahmin edilenin üstünde güçlü bir Kuzeyli ordusu teyakkuza geçmiş ve çoktan saldırı pozisyonu almıştı. Tam da bu sırada, ne yapacağını çok iyi bilen, kendinden emin Kuzey ordusuna karşı Türk Tugayı, Amerikalı bir kılavuz olan Yüzbaşı Ronald tarafından imkânsız bir hedefe sürüklenmeye devam ediyordu. Yüzbaşı Ronald, üzerinde bulunduğu cipten, tugayın ön sırasında, birinci taburun önünde yer alarak provokatif bir kılavuz olarak sağa sola hedefler gösteriyordu. Tugayın emredilen son noktaya kadar ilerlemesini sağlamalıydı. Bir adım ileride bulunmak kazanılacak bir o kadar zaman demekti.

Bu arada hiç kimse, bu karmaşada üç tabura ayrılmış olan Tugay'ın, ikinci taburunun yanlış istikamete sapmış olduğunu fark etmedi. Bu durum fark edildiğinde ve taburla tekrar bağlantı sağlanarak taburun istikameti düzeltildiğinde yol alınmıştı, ama oldukça önemli bir zaman kaybı olmuştu. Bütün bunlar da yetmezmiş gibi, Kaechan köyünün doğusunda ve yakınında bulunan birinci tabura karşı, bitmeyen bir akımla düşman taarruz ediyordu. Topçu birlikleri yoğun bir karşı ateşe başlamıştı. En kritik olan husus ise üçüncü tabur ve ikinci taburun güneyden çember altına alınmasının engellenmesiydi. Son kalan Amerikan taburu, köyün doğusundaki birinci taburla, batı kısmındaki ikinci ve üçüncü tabur arasında Kuzey savunması konumundaydı. Amerikan taburu, konumuyla tugayın üç taburunun da sigortasıydı. O kısımda henüz

ciddi bir çatışma yoktu, ama her an olabilirdi ve o kısmın ayakta kalabilmesi hayati önem taşıyordu.

Bir anda her şeyin beklenmeyen bir şekilde gelişmiş olduğunu, tugay çember içinde kaldığında anlamışlardı. Son kalan ve diğer askerler için bir koruyucu olan Amerikan taburu mevzilerini hızlıca terk etmeye başlamıştı. Hâlâ giriş ve çıkışı olabilen Wavon Boğazı'ndan boş olarak gelmiş cemselere binmişler, binemeyenler cemselerin peşi sıra yürüyerek cepheyi terk edip geri çekilmeye başlamışlardı. Aslında kalan bu son tabur dışında Amerikan ordusunun diğer bölümü, Türk Tugayı Wavon Boğazı'ndan geçerken çoktan geriye çekilmişlerdi. Ama bu taburun aniden çekilmesi, uç kısımları düşmanın kuşatması içinde kalmış olan Türk Tugayı'nın birinci taburu için bir kıyamet senaryosuydu.

Her ne kadar Amerikalılar tarafından bilgi verilme de bu durum, bir süre sonra tugaydaki subaylar tarafından sezilmişti. Fakat önce fark ettikleri şeye inanmak istemediler. Bunun gerçek olamayacağını düşündüler. Çünkü eğer böyleyse Amerikalılar geri çekilirken onları korumasız, desteksiz, cepheye yerleşmedikleri bir anda düşmanla karşı karşıya bırakmışlarsa, bu onları katliama göndermekten farksızdı.

Her ne kadar inanmasalar da, istemeseler de olayların gidişatından huzursuz olan komutanlar, bulundukları yerde bir hazırlık yapmaları gerektiğini fark etmişlerdi. Bulundukları yerin ilerisindeki hafif meyilli derin olmayan vadinin ötesindeki tepeleri aşacak düşman birlikleri, hiç zorlanmadan üstlerine çullanabilirdi. Karşı tepelerden yapılacak destek ateşi eşliğinde bunu yapmak çocuk oyuncağıydı. Bu yüzden, birliğe bulundukları yerde pozisyon almalarını, derhal siper kazmaya başlamalarını emrettiler. Vakitlerinin çok dar olduğunu farkındaydılar. Bunun işaretleri de gelmeye başlamıştı zaten.

Zira geldikleri anlarda, daha uzaklardan gelen top sesleri iyice belirginleşmiş, şiddetlenmiş, sayısı da artmıştı. Arada sırada azalsa da sonuç olarak giderek tugaya doğru yaklaşıyordu. Bütün bunlar olurken Amerikan konvoyları o tepelerden akmaya devam ediyor, sıra sıra yanlarından geçip gidiyorlardı. Amerikan cemselerindeki şoförlerin suratı asıktı ve panik halinde yol aldıkları her hallerinden belli oluyordu.

Teğmen Hikmet, böyle gelip geçen kamyonları izlemeye dayanamamış, sonunda birinin önüne atılmıştı. Madem hareket komutanlığından bilgi gelmiyordu, o halde kendileri bir şeyler öğrenmeliydiler. Önüne atıldığı cemse, önce umursamadan üzerine gelmeye devam etti. Bir an olsun bile durmak istemediği belliydi. Baktı olmadı direksiyonu kırıp yanından geçmek ister gibi oldu ama Hikmet Teğmen'in o yana doğru hamle yapması yüzünden çaresiz, durmak zorunda kaldı. Hikmet Teğmen, hemen şoför mahallinin bulunduğu yöne doğru geçip, basamağa tırmanıp kapının penceresinden içeri doğru eğilerek cemse şoförüne sordu:

- *Where are you going?* (Nereye gidiyorsunuz?)

Amerikan askeri bu soruya cılız bir sesle yanıt vermişti.

- *Nowhere!* (Hiçbir yere!)

Aldığı cevapla tatmin olmayan Teğmen Hikmet, dik dik Amerikalı şoförün gözlerinin içine baktı. Şoför huzursuz olmuş, yola devam etmek için kamyonun vitesini kavramıştı. Bu sırada yanındaki oturan diğer asker başını ona doğru uzatarak söze karıştı.

- *Only order! We will get guard on the back.* (Sadece emir! Biz arkada nöbet tutacağız.)

Çaresiz yol vermişti Hikmet Teğmen. Bir yalanla avutulmaya çalışıldığını anlamıştı. Gerilerinde mevzi alacaklardı öyle mi? Bas-bayağı geri çekiliyor, kendilerini kurtarıyor, onların bulunduğu yeri cephe ön hattı haline getirerek onları düşmanla baş başa bırakıyorlardı. Nitekim kısa bir süre sonra gözcü askerler düşman ordusuna ait bilgileri tuğaya ulaştırdıklarında, içinde bulunulan durum çok daha iyi anlaşılmıştı. Karşılarında başa çıkamayacakları büyüklükte bir ordu, saldırı pozisyonundaydı. Vadiyi bütün mevzileriyle çıkılmaz bir çembere almaları an meselesiydi. Amerikan ordusu da işte tam da bu yüzden bütün kuvvetiyle geri çekilme kararı vermişti.

Belliydi ki Amerikalılar o cehennemden kurtulabilmeleri ve durum kendileri için tam güvenli hale gelene dek Türk Tugayı'nın olaylardan bihaber olmasının en iyi ve makul yol olduğuna karar vermişlerdi. Zira aksi durumda Türk Tugayı'nın direnmeyip çözülmelerinden endişe ediyorlardı.

Yaşanan bütün bu şaşkınlık ve kargaşa içinde giderek sıklaşan top ve silah sesleri vadinin içinde daha fazla yankılanmaya

başlamıştı. Kimi zaman uğuldayan bir gökyüzü, kimi zaman titreşen bir toprak, iblisin ayak sesleri gibi kulaklarında çınlamaya başlamıştı. Giden cemselerin arkasından baktılar artık savaşın ve ölümün daha yakınında olan askerler. Artık baş başaydılar cehennem zebanileriyle!

Çok sürmedi bu bekleyiş. Birliğin üzerinden tiz bir vınlama sesiyle geçen ilk top mermisi, kulakları çınlatan bir patlamayla Tugay'ın arka kısmına düştü. Bu ilkti ve düzeltme atışı yapılmıştı. Bundan sonra artık hedefin şaşmayacağını biliyorlardı. Nitekim öyle de oldu. İlk merminin ardından birkaç dakika geçmeden, ilk merminin ıslığı birliğin üzerinde yırtıcı bir kuş çığlığı gibi yankılandı. Taburdaki tüm askerler, kısacık bir an şaşkın şaşkın etraflarına ve birbirlerinin yüzlerine baktılar. Bu göz kırpmı zamanın ardından hepsinin gözleri, "Yatınnn!" diye çığlık atan komutanlarının sesiyle dehşetle açıldı. Ama daha kendilerini toplayıp yere yatmadan tiz çığlıklar birbiri ardından gelen patlamalarla boğuldu.

İşte başlamış, her bir hayat doğal akışından çıkmıştı. Savaş, paçalarına yapışmıştı. Mermi düştüğü yeri titreterek, kahverengi toprağı, siyah barut isiyile karıştırıp havaya savurdu. Herkesin kulağında tiz, sağır eden bir çınlama bırakmıştı patlama. Daha bunun etkisi geçmeden bir tane daha düştü. Sonra seri halde, ara vermeden düşmeye devam etti. Herkes yere yatmış, âdeta yerle yeksan olmak ister gibi bedenini toprağı kaynaştırmıştı. Bu esnada bir top mermisinin düşüşü çok daha kuvvetli bir patlama sesi çıkararak ortalığı yıkıp geçmişti âdeta. Bu mermi, yanlarından geçen Amerikan konvoyunun sonundaki cemseyi vurmuştu. Vurulan cemseden yükselen alev topuyla birlikte insan bedenleri havaya savrulmuş, sağa sola âdeta saçılmıştı.

Ortalık cehenneme dönmüş, karmaşa ve telaş akliselimi zihinlerden çıkarıp almıştı. Rütbelilerden bazıları, bir elleriyle başlarındaki miğferi tutarak, diğer ellerinde beylik tabancaları olmak üzere oradan oraya koşturuyor, sağa sola emirler vermeye çalışıyorlardı. Ama nafil! Askerler yerinden kıpırdamıyordu.

O esnada Amerikan konvoyunun sonlarındaki Amerikan tankları gaza basmış, tank motorlarından çıkan homurtular, düşen top mermilerinin gürültüsüne karışmıştı. Bölgeye çökmüş

korku ve panik o kadar fazlaydı ki tankları kendine siper ederek ilerleyen, daha doğrusu kaçan Amerikan piyadelerinden biri, paletlerin arasında kalmıştı. Palet üzerinden geçerken çaresizce cırpınan kolları saniyeler içinde hareketsiz kaldı. Ama savaş öyle bir şeydi ki daha üç beş gün önce yaralı bir asker gördüklerinde panikleyerek ne yapacağını şaşırان askerleri bile bir anda değıştirmişti. Kimse parçalanmış ve ezilmiş bedenle ilgilenmedi bile. Herkes canını kurtarma derdindeydi.

Kuzey ordusu, Amerikalıların geri çekilme hattı üzerine top atışları yaparak geri çekilme zayıatını artırmak niyetindeydi. Zira geri çekilme, saldırıya geçmiş düşman için daha iştah açıcı bir durum yaratacaktı. Hızla kaçan bir orduya önemli kayıplar verdirilebilirdi. Ama Amerikan ordusu bunu da hesaplamıştı. Karşılarında onu oyalayacak bir kuvvet bırakmamış, hızla geri çekilerek daha gerideki Türk Tugayı'nı onlara âdeta yem olarak bırakmıştı. İtaatkâr, emirlere sorgusuz sualsiz uyan bir orduydu geride bıraktıkları. Artık düşman kuvvetleri için o vadinin içinde kalanları birer keklik gibi avlayabilecekleri bir ortam vardı. Nitekim de öyle oluyordu.

İlerleyen saatlerde top atışları, geride Türk Tugayı'nın ilk şehitlerini verdirerek durulmuştu. Ortalıkta geniz yakan bir barut kokusu, şaşkınlık, korku, keder vardı.

Siper hattının az gerisinde alelacele kurulan sıhhiye çadırında, yararlılarla uğraşmaktan bitkin düşen, verdiği mücadelede çoğu kez yenik düşüp askerini kaybeden Doktor Nedim, çadırın önünde kahr sigarasını içerken Teğmen Hikmet'in omuzları çökün ve kederli bir halde kendisine doğru geldiğini gördü. Teğmen Hikmet ağlamaklıydı:

- Görüyorsun değil mi, nasıl da bizi kendilerine kalkan yaptılar! Anlaşıldı dertleri! Bizi beraberce Kuzeylilerle savaşmak için değil, ricat ederlerken kendilerini korumak için getirmişler!

Dalgın dalgın sigarasından bir nefes daha aldı Doktor Nedim. Sigarayı içine çekerken eline bulaşmış kanın kokusu vurdu burnuna, tiksindi. Attı sigarasını yere. Cevap verecek hali yoktu. Konuşsa onun da sesi Teğmen Hikmet gibi ağlamaklı çıkacak, hatta belki ağlayacaktı. Acılı bakışlarla Teğmen Hikmet'e bakıp başını salladı. Teğmen Hikmet devam etti söze:

- Amerikan birliklerine vaziyeti iletmiş olmamıza rağmen sorunlara cevap vermiyorlar. Hava harekâtı istedik ama sanki karşımızda sağırılar ordusu var. Komutanına sormadan Amerikalılara hava destek talebimizi iletemezmiş. Herif tam bir öküz! Ya komutan ne der, diyor.

Derin bir nefes aldı Doktor Nedim. Biraz toparlanmıştı. Son yarım gündür yaşadıklarını düşünüyordu. Gerçeklikten kopmuştu sanki. Bir başka dünyadaydılar. Her şeyin dışında ve ötesinde... İçinde sadece dehşet, korku ve eziyet çekilen bir dünya! Teğmen Hikmet'in yüzüne baktı buz gibi bir ifadeyle.

- "Ne diyecek ki?" dedi:

- O da şaşkın. O da bizim gibi ne yapacağını bilemiyor. Tugay paramparça oldu. Birkaç asker gördüm bombalama sırasında. Amerikan ordusunun arkasından gittiler. Kaçtılar anlayacağın. Ama ne diyeyim o çocuklara! İnsan aklını oynatacak gibi oluyor gördüğün üzere! Alay komutanını gönderdi, o askerleri tekrar geri çağırmak için.

Sinirli sinirli güldü Teğmen Hikmet:

- Niye çağırıyor ki! Böyle bir yerde, böyle köşeye sıkışmış bir komutanın vermesi gereken kararı vermişler. Geri çekilmiş çocuklar! Keşke komutanlarda da o çocukların yarısı kadar beyin olsa da biz de öyle yapsak!

- Ee, komutan da çaresiz. Az önce gördüm. Yüzü bembeyazdı. Ellerin titremesinden, sigarasını ağzına zor götürüyordu.

- "Ne diyelim?" dedi Teğmen Hikmet.

- Buradakiler artık cehennem nasıl bir yerdir diye merak etmezler herhalde!

Akşam oluyordu. Hummalı bir çalışma vardı birlik bölgesinde. Siper kazmak, makineli tüfek mevzisi kurmak, mühimmat dağıtımını yapmak gibi işler karanlık çökmeden halledilmeliydi. Zira besbelliydi ki bu gece olmadı, en geç yarın sabaha karşı düşman üzerlerine çökecekti. Bu esnada giderken söylediklerinin aksine, Amerikan Tümeni'nin artık tugayın gerisinde savunma kurmadığının haberi de gelmişti. Komutanlığa telsizlerden, saatler önce gerisin geriye yol almış olan Amerikan nakliye cemselerinin daha gerilere Pyongyang'a istikamet almış oldukları bilgisi iletilmişti. Bir başlarına kalmışlardı. Hazırlıklarını geceye yetiştiremeyecekleri

aşıkardı. Cephaneleri kısıtlıydı ve cephane ikmalinin nasıl yapılacağı hatta yapılıp yapılmayacağı bile belli değildi. Teğmen Hikmet, anlattıkça içi daha da kararıyordu Doktor Nedim'in.

- "Tercümanın söylemesine bakılırsa Çinliler vadide kalanların Amerikan askeri olmadığını fark etmişler," diye mırıldandı, karşıdaki tepelere bakarken Teğmen Hikmet devam etti: "Anonslar yapmaya başlamışlar, 'Bu sizin savaşınız değil. Amerikalılar için kendinizi niye öldürüyorsunuz,' diyorlarmış."

- "O kadar acınası durumdayız yani," dedi Doktor Nedim.

- Onlar anladı biz anlayamadık müttefiklerimiz tarafından aldatıldığımızı!

- "Öyle görünüyor," diye tasdikledi onu Teğmen Hikmet. Bu sırada başını arkaya çevirdi.

- Şimdi gideyim. Belki komutan tugayın bu kapanda daha fazla kalmasına dayanamaz da ricat kararı verir. Geriye çekilme durumu olursa Amerikalılarla irtibat gerekebilir. O zaman ortalıkta olmazsam köpürür.

Teğmen Hikmet, ufukta çekilen güneşle birlikte gitmişti. Akşama daha birkaç saat vardı ama karanlığı beklemeden, hava kararmıştı şimdiden. Sonrasında başlayan sıkı kar yağışı ve soğuk, hareket etmeyi daha fazla güçleştiriyordu. Siperlerin içinde postallarla ezilen kar, toprağı kayganlaştırmış, yapış yapış olup postalları kurşun gibi ağırlaştırmıştı. Yorgun askerlerin bu şartlar altında ayakta durabilmeleri ve hareket edebilmeleri kolay olmuyordu. Ayrıca hiçbirinin kar kamuflajları yoktu. Askerler bu beyaz örtünün ortasında çok kolay hedeflere dönüşüyordu.

Ve çok sürmeden top atışları yeniden başladı. Bu bir perdeleme ateşiydi. Hepsini mevzilere gömüp, kafalarını kaldırmalarına izin vermeden karşı tepelerin üzerine tahkimat kuracakları belliydi. Bu sırada taburun az gerisinde bulunan hafif topçu bataryası, cılız atışlarla karşılık vermeye çalışıyordu ama taburun ileri gözetleme olanağı olmadığı için tam olarak nereye ateş edeceklerini bilmeden, rastgele yapılan atışlardı bunlar. Ağır topçu desteği, işlerini görebilirdi ama gerilerinde değil bir ağır topçu birliği, tek bir destek unsuru dahi yoktu. Kendileri için uygun görecekları zamana kadar da kimse olmayacaktı.

Buna karşı, düşman her açıdan avantajlıydı. Bu topraklar

onlarındı. Avuçlarının içi gibi biliyorlardı buraları. Muhtemelen, tepelere yerleşmiş ileri gözetleme mangaları, açtıkları top ateşinin üzerlerine düşmesi için her türlü yönlendirmeyi yapıyordu. Öyle olduğu için yaptıkları her iki atıştan biri, burunlarının dibine, hat-ta tam tepelerine düşüyordu.

Önce bir ışık, hemen peşinden büyük bir gürültü geliyordu. Bu gürültünün ardından, birer bulut gibi savrulan toz ve taş par-çaları, peşinden haykırma ve inilti-ler bırakarak yükseliyordu göğe! Çok sürmemiş, karşı tepelerin üstlerinde, tahkimatlar belirmeye başlamıştı. Makineli tüfek yuvaları, hafif topçu bataryaları, piyade unsurları daha avantajlı bir konumdaydı artık.

Ölüm, tugayın etrafında bir yarım ay gibi pozisyon almıştı. Hareket alanı kalmayan çaresizlik içinde kıvranan askerler, siper-de nokta kadar küçülmekten, ara sıra cılız karşılıklar vermekten başka bir şeyler yapamıyorlardı. Vadinin hemen üzerindeki her asker bu kısıtlanmışlık ve acı içinde saatlerce kıvranıp duracaktı. Bir insanın yaşayabileceği kâbusların en berbatıydı yaşadıkları.

Gidişatın gösterdiği kâbus senaryosu, komutanlığı da ürküt-müştü. Uzun süreli bir tereddüdün ardından nihayet tugay komu-tanlığı çekinerek de olsa inisiyatif almış, geri çekilmeye karar ver-mişti ama artık çok geçti! Zira tam bu sıralarda, Karillyong mev-kiinden işaret fişeği çoktan atılmış, saldırı başlamıştı.

Alan ve vadinin kuzeye uzanan kısmı giderek daralan bir "G" harfine benziyordu. Açık ucu Knuri'ye bakıyordu. Düşman bu ala-nı kuzeyden ve doğudan hızla kuşatarak çembere almaya çalış-mıştı ve bunu da başarmıştı. Kuzeylilerin kuşatmasında doğa ve insan şartları açısından çok uygun bir ortam mevcuttu. Daha doğ-rusu düşman değil birlikte savaştıklarını düşündükleri kolordu-nun yarattığı ortam, onlar için kazılmış bir mezardan farksızdı. Çarpışarak boğazı açıp aşmak dışında bir başka seçenekleri yoktu.

Top atışlarının ardından piyade ve makineli tüfeklerin yaptı-ğı, ilk taciz ateşleri duyulmaya başlanmıştı. En kötüsü de silah ses-lerinin yavaş yavaş 107 numaralı tepeden gelmeye başlamasıydı. Bu düşmanın boğaza hâkim olan tepe üzerinden harekâta başla-dığının göstergesiydi. Chotan yönünde en uçta olan birinci tabu-run geriye çekildiğinin işaretleri giderek yaklaşan bu seslerden anlaşılıyordu. Düşmanla muharebe mesafesi giderek kısalmıştı.

Birçoğu bağılı bulundukları tümeni ve komutanlarını da kaybetmişti. Bu koşullarda birliklerini bulabilmeleri de mümkün görünmüyordu. Kimin ne emirler verdiği, kimin ise hangi görevleri yapması gerektiği belli değildi ve tam anlamıyla bir kargaşa söz konusuydu.

Bu arada, tek bir emri hızla ileten birkaç subay, askerlerin arasında dolaştı. Bunlardan biri de Teğmendi. Doktor Nedim'le karşılaştıklarında bile bağırarak erata aynı emri vermeye devam etti.

- Şose kenarına siper kaz... Bakma öyle, kurtulacaksan o siper sayesinde kurtulacaksın.

Sinirliydi. Gözleri kan çanağı gibi olmuştu. Savaşın başından bu yana ilk defa eline tüfek almıştı Doktor Nedim.

- "Komutan sonunda ricat emri verdi ama nafile. O namussuz Amerikalı subay yüzünden geç kaldık!" dedi Teğmen Hikmet.

Üzerine birikmiş kar ve nefesi yüzünden iyice puslanan göz-lük camlarının ardındaki gözleri görülmüyordu. Ama yüz hatlarını hiç o kadar gergin ve donuk görmemişti. Hikmet karartı halinde görülen tepeye doğru bakıyordu bu sırada.

- Sıkıştık burada. Çatışıyoruz ama önünde sonunda ne olacağı belli. Artık şu tepeye saldırmak dışında yapılacak bir şey kalmadı. Geriye çekilebilmek ve kaçabilmek ancak bu şekilde mümkün. Ölümümüz de yaşamımız da orada asılı duruyor!

Bu arada ortada boş boş koşturan ere bağırdı:

- Eşoğlu eşek, siper kaz dedik sana!

Asker ne yapacağını bilemeyen bir şaşkınlıkla gittiği yöne gitmekten vazgeçti. Bir afalladı, şaşırdı ne yapacağını bilemedi. Belki de o esnada ona verilmiş bir diğer emri de unutmuştu.

- "Emredeersen gumandanım!" diyerek geldiği yönde kaybolup gitti.

Doktor Nedim, Wavon Boğazı'na baktı. Bir gün önce geldikleri o yolun bir çıkışı yokmuş gibi geldi bir an. Çepeçevre sarılmış olan bu alandan çıkabileceklerine hiç ihtimal vermiyordu. Siper kazmaktan başka şu an için yapabilecekleri bir şey yoktu. Kazma kürek sesleri uzunca bir süre vadinin içinde yankılandı. Kimisi için kurtuluş kimisi içinse mezar olacak siperleri kazdılar, onca yorgunluğa rağmen.

Ankara'da eğitimlerde sürekli arazinin nasıl önceden tanınması gerektiği, mevzilerin nasıl yaratılacağı, bir patlamadan nasıl korunacağı ile ilgili birçok şey konuşulmuştu. "Yere uzan, başını koru, kendini koru, silahların menzilini hesapla..." Bunların hepsi arazide işe yaramaz şeylerdi oysaki. Şu an itibariyle düşman için altın tepside sunulmuş bir hediyeydiler sadece.

Ölümle buluşmalarını engelleyecek tek bir şey vardı: Şans. Bir top mermisinin düştüğü, bir tüfekten çıkan kurşunun geçtiği yerde olmamak! Hepsi de iyi bir asker olmakla bundan her zaman kaçınılamayacağını biliyordu.

Akşam karanlığı körlük demekti, eratin büyük bir kısmı için. Karanlıkta ne görülebilirdi ki. Koyu griyi, siyahın içinden ayıramadıkları bir körlük, bir yoksulluk hastalığı. En zifirisinden bir perde örtülür de sabaha kadar açılmazdı. Karanlıkta yolunu bulamayan birer tavuk gibiydiler! O yüzden, sivil yaşamlarında oralarını buralarını çarpıp az mı acı çekmişlerdi. Askerler buz tutmuş toprakta açtıkları ve gövdelerini küçülterek sığındıkları o yarıklarda, üzerlerine yağın bir süre sonra beyaz bir örtü oluşturduğunun bile farkına varamadılar. Hepsinin dikkati, düşmanın yerleştiği ve Teğmen Hikmet'in "Aşmamız gerek," dediği tepeye yönelmişti.

Tepede minik gölgeler kıpır kıpır dalgalanıyordu ve sonra bir ses, renk ve gürültü cümbüşü başladı peşi sıra. İşaret fişekleri, boru sesleri, makineli tüfek takırtıları... Sabahkinin aksine, bu kez Türk Tugayı da daha derli toplu, daha bilinçli karşılık veriyordu. Savaş, kuvvetler bakımından olmasa da ruh bakımından eşitlenmişti. Her iki tarafta da aynı korku, her iki tarafta da aynı düşmanlık duygusu!

İçinde kayboldukları zifiri karanlık, karşılıklı atılan işaret fişekleriyle aydınlandı. Birçoğu karanlığın bu kadar aydınlanabileceğini ilk kez gördüler. Gökyüzü, işaret fişeklerinin ve patlayan bombaların bıraktığı barut dumanlarıyla kirli beyaz bir pusla kaplanmıştı. Ve o pusun içinden süzülen kar taneleri... İçinde olan için ürkütücü, uzaktan bakan içinse hayranlık uyandırıcı bir ışıltıydı. Savaş işte böyle bir şeydi.

Gölgelerin içindeki adamlar, birbirlerinin canına düşmüşlerdi. Kurşun sesleri, çığlıklar, küfürler, ara sıra yaşanan o derin

sessizlik. Hepsi iç içe geçmişti. Ve toprağa düşenler! Her bir düşenin yanı başındaki, düşenin kim olduğunu korkunç karanlığa rağmen anlayabiliyordu. Aynı yerden gelmişlerdi. Ankara'dan beri birlikteydiler. Çok konuşmasalar bile aynı kader çizgisinde yolculuk etmişlerdi. Belki bir adım sağda veya solda olsa o düşmanın yerinde kendisi olacaktı. Ölen, belki de kendisinin yerine ölmüştü! İşte bu yüzden, öldürmeliydi onun yerine karşı tepedeki gölgelerden birini! Hem de mutlaka. Hem ölen arkadaşı için bir oç alır gibi hem de kendi kurtuluşu için!

Bir süre sonra aydınlık yerini tekrar körlüğe bırakmıştı. Gök yüzünde kırmızılı mavili renkler karanlığın içinde birbirine geçen çizgiler oluşturdu. Birkaç kez daha işaret fişeğini gördüler ama bu kez öncekiler gibi değildi. Tek tüktü, zayıftı, ısıltısızdı. Bütün gece boyunca gökyüzündeki aydınlanma ve kararma hali devam etti.

Düzenli aralıklarla kendilerini yere atıyor, bir süre bekliyor, sonra hep birlikte yeniden bağırarak koşmaya başlıyorlardı. San-ki güçlü bir rüzgârın bir anda başlarını yere eğdiği başaklar gibi hareket ediyorlardı. Bir anda açılıp kapanan mavili kırmızılı ışıklar altında hepsi sarhoş gibiydiler. Ama bir sarhoşun gururu incinmezdi, unutacaktı ertesi sabah sarhoşluğunu. Yaptıkları anlatıldığında, kabullenmeyip, gülüp geçecekti. Ya bu askerlerin sarhoşluğu unutulacak gibi miydi? Bütün duyguları yok olmuş gibiydi. Ara sıra kim olduğu bilinmeyen bir askerin haykırışı duyuluyordu.

- Bugünü gören cehennemi görmez, gorkmayın!

Ama bir süre sonra... O ses de duyulamaz oldu.

Mezarıcı Abbas

Kan emmiş topraklara, güneş kızılığını kısa bir süreliğine de kolsa bahşetti. Cansız yatan askerlerin bedenlerinin üzerlerinde, her ne varsa buz zerrelerine dönüşmüştü. Güneşin kızıl ışıklarıyla ışıldamıştı cesetler! Uzun sürmedi bu trajik görsel masal. Koyu gri bulutlar güneşi ardına alıp, toprağı karartıp gölgesini düşürmüştü her şeyin üstüne.

Her yerde ölüm vardı. Savrulan kar parçalarında, bir küçük taş parçasının üzerinde ve bir çamur parçasının donmuş tanelerinin üzerinde.

Kimi upuzun, kimi iki büklüm, kimi parça parça yatan bedenlere baktı Doktor Nedim. Bir kısmının yüzü yanına dönük, ona bakıyorlardı sanki. Tanıdık gibi gelen ama tanımadığı insan yüzleri! Bir anda yok olmuşlar ve bir sessizliğe gömülmüşlerdi.

Hâlâ hayatta olanlar arkadaşlarının ölü bedenlerine aldırmadan, elde silah sağa sola ateş etmekle meşguldü az ilerideki siperlerde.

Belki de ölümü görmezden gelmek, en kolay ve en kabul edilebilir olanıydı geride kalanlar için. Görmemeliydi, bakmamalıydı ve de tanımamalıydı onları; ne kadar tanıdık görünse de o yüzler. Bakınca utanıyorlardı. Bakınca içlerindeki korku katbekat artıyordu.

Ölenlerin ne kadar da sahipsiz olduğunu düşündü Doktor Nedim. Çatışmanın hemen gerisinde, sıhhiye çadırının yanında açılmış siperle mezar arası çukurdan etrafını izlerken. Sahipsiz ölümler, savaşın insana bıraktığı en zalim manzaraydı.

Sahipsiz ölümler!

İçindeki yara, işte buydu. Çünkü sahipsiz ölümleri yalnızca savaşta görmemişti. O sahipsiz ölümler, kadavra olarak doktorluk mesleğinde öğretmeni olmuştu, insan bedenini tanıırken. İçi acı-mıştı o zamanlar. Siperden çıkardığı başını indirmiş, siperin içinde ellerini karnında buluşturmuş, ruhundaki sancıyla iki büklüm olmuştu.

Fakülte yıllarına, sahipsiz ölülerine dönmüştü. Kimisinin yüzü, kimisinin sırtı dönük bir şekilde uzanan sahipsiz insanları anımsamıştı. Bir masada uzanan o insanlara bakarken onların da bir zamanlar kendisi gibi hisleri olan birer insan olduğunu düşündüğünde, ürpermiş sonra nedense sahiplenmişti o bedenleri. Bir bağ kurmuştu onlarla. Yaşamlarını merak etmişti, yaşarken kızdıkları, üzüldükleri şeyleri; acılarını, mutluluklarını...

Her birisinin kafatası testereyle açılmıştı. Beyin dokusu kapalı kemik kutunun içinde kalınca bir süre sonra bir jöle kıvamına gelip hızlıca bozulacağından, çıkarılıp beyin işleneceği derslere kadar ayrı bir kapta saklanırdı. Kolay ezberlenemiyordu Latince ve çoğunu gereksiz bulduğu o kelimeler. Kemikler, özellikle de beyin kemikleri, girintileri ve çıkıntıları çok olduğundan öğrenilmesi en zor konulardandı. Resimlerden detayları algılayabilmek oldukça zordu. Bu sebeple evde de çalışabilmek için insan kemiği avına çıkılması gerekiyordu. Bir kafa kemiği bulmalıydı ama nasıl? Düşünmüş, taşınmış ve birçok arkadaşının yaptığı şeyi kendinin de yapması gerektiğine karar vermişti sonunda. Abbas'ı bulmalı, ondan yardım istemeliydi. Babasının defninde onu teselli etmiş, sakinleşmesine yardımcı olmuştu Abbas. İsmi bir türlü hatırlayamamıştı ilk anlarda. "Mezarıcı" dedi kısaca, Eyüp mezarlığında bir ölü misali yaşayan mezarıcı!

Mezarıcı Abbas'a gidecekti. Ondan bir insan başı isteyecekti. O zamanlar birçok öğrenci ancak bu yolla ders çalışabiliyordu, o da öyle yapacaktı.

Yokuşlu bir tepenin sonundaydı, mezarcının kaldığı kulübe. Sokak, bacalardan tüten dumanın yarattığı hafif bir pusla kaplanmış, dakikalar içinde hava kararmaya başlamıştı. Mezarlık patikasına girmeden önce her biri birer cansız gölge gibi duran, evlerinin yolunu bulmaya çalışan insanlarla karşılaşmıştı. Daha önce de defalarca tırmanmıştı aslında o basamakları ama o gece ürkekti yapacağı şey yüzünden.

Annesinin bulunduğu karne yüzünden, kendisine ait olmayan bir şeyi aldığı için azarlandığı gecenin kalıntısıydı belki. Bir kez daha kendisine ait olmayan bir şeye ulaşmaya çalışmanın huzursuzluğuydu yaşadığı.

Sağlı sollu mezarların olduğu o basamakları giderek daha hızla

ve nefes nefese kalarak tırmanırken içini saran anlamsız bir korku da hissetmişti. Başka birisine ait olan bir beden parçasını almak şu cihanın belki de en büyük günahıydı. Ama her korkuya ve huzursuzluğa rağmen, o günahı işleyecekti!

Mezarcı Abbas'a ulaşan o yol uzadıkça uzamıştı. Basamaklar bir türlü bitmek bilmiyordu. Kendi ayak sesleri ve soluğunun yankısını duyuyordu. Sanki ikinci bir kendisi vardı ve bir adım gerisinde onu izliyordu. Mezar taşlarının arkasına saklanmış, kendileri belirsiz, yüzleri belirsiz bir cin topluluğu her adımla birlikte arkasına geçip onu izliyormuş gibi gelmişti. İnsanların birbirlerine anlattığı, geceleri mezarlıkta beliren, cin ve canavar öykülerini hatırlamıştı. Her zaman gerçek dışı olarak kabul ettiği ve inanmadığı öyküler, o karanlık yokuşta nasıl da zihnine hücum ediyorlardı. Durmamalıyım, diye düşünmüştü.

O anda yukarıdan aşağı doğru koşturan bir gölgeyi korkuyla fark etmişti. Gölgenin sahibinin sadece bir köpek olduğunu çok geçmeden anlayıp gevşemişti. Aslında sonradan sonraya şunu öğrenmişti: İnsanın yaşamadığı yer en güvenli yerdir. Bir mezarlıktan daha güvenli bir yer olabilir miydi?

Nefesinin artık kesilmek üzere olduğunu hissetmişti tepeye vardığında. Bu arada kısa bir süre için inceden inceye bir yağmur yağmıştı. Karanlığın içinde birbirinin içine girmiş selvi ağaçları yağın ince yağmurla buğulanmış, her tarafa derin bir sessizlikle beraber huzur yayılmıştı. Bu yağmurla birlikte sanki içindeki o kendisine bile komik ve anlamsız gelen korkuları da kaybolmuştu.

Az önce içinden sıyrılıp çıktığı kentin tek tük ışıklarla benek benek lekelenen gölgesi, uzaklarda asılı duruyordu. Seyrettikçe koyu gölgelerinin giderek canlandığını hayranlıkla izlemişti.

Bir insan kafatasına ihtiyacı olmasa belki de hiçbir zaman şehri, o tepeden bütün ihtişamıyla seyretemeyecekti. O şehrin, içinde yaşayan insanlar gibi, her gece kıvrım kıvrım uykuya teslim olduğunu bilemeyecekti.

Bu tepeye babası öldüğünde gelmişti ilk defa. Kalabalık bir insan topluluğunun en önünde annesiyle birlikteydi. Önde tanıdık, tanımadık birkaç erkekten oluşmuş küçük bir topluluk! İçlerinde Kasap Cabbar, Bekçi Reşat, Eskici İsak, Arabacı Osman, Ragıp Efendi ve daha bilinmedik birkaç kişi daha. Yürüyenlerin içinde

bir tek babası Namık yok.

Mezarcı Abbas'ı ilk o zaman görmüştü. Başında eski bir kasket, şalvarlı bir pantolonunun önünde birleşmiş mahcup ve nasırlı iki elle karşılaşmıştı, kentten gelen yeni misafirini Abbas! Sonra topluluğun önüne geçmiş, o küçük topluluğu mezar taşları arasından geçirerek bir çukurun başına getirmişti. Kimse önce ne yapacağını bilemedi. İlk o küremeye başlamıştı toprağı beyaz bir çarşafın üzerine. En son toprağı annesi attığında artık beyaz çarşafta babası da tamamen görünmez hale gelmişti.

Sonrasında annesiyle defalarca mermer taşı dahi olmayan o tümsekleşmiş toprak parçasını ziyarete gitmişlerdi. Her ziyarete gittiklerinde o anda elde avuçta ne varsa bir somun, bir patates ya da bir parça helvayı Mezarcı Abbas'a götürürlerdi.

- "Allah razı olsun," der babacan tavırlarla karşılardı onları Mezarcı Abbas.

Ama bu kez, yani aslında ilk kez, gece gidiyordu Mezarcı Abbas'ın değişmez mekânına Nedim. Bir gün öncesinde gündüz saatlerinde annesi mezarlığı ziyaret ettiğinde oğlunun geleceğini söylemiş, o da yarın gece gelsin demişti.

Nedim, derin bir iki soluk aldıktan sonra mezarcının kulübesinin kapısını çalmıştı. Bu arada içeriden birbirine çarpan tahta sesleri gelmişti. Bir süre sonra ahşap kapı çatırt ve menteşe gürültüsüyle açılmıştı. Elinde tuttuğu küçük bir gaz lambasının gölgeli ışığı yüzünü aydınlatıyordu. Saman sarısı rengine büründü ak saçları ve sakalı.

- "Geldin mi evlat?" diyerek karşılaşmıştı Mezarcı Abbas onu.

- "Akşam şeriflerin hayrola Abbas Emmi," diyerek karşılık vermişti Nedim.

- "Eyvallah, evlat. Gel hele, bir soluklan bahalım," diyerek kulübesine davet emişti delikanlıyı.

İçeri girdiğinde kıt kanaat bir yaşamın manzarasıyla karşılaşmıştı Nedim. Bir masa, içinde nohut, fasulye, baharat ve bunun gibi malzemelerin bulunduğu bir tahta dolap, bir kenarda gaz ocağı... Her şeyden bir tane olan bir evdi burası. Ve bir de içine bir döşek konulmuş, yanları genişçe ağaçtan bir tabut duruyordu. Nedim'in şaşkın bakışlarını görünce açıklama gereği duymuştu Mezarcı Abbas.

- Yatağım. Pek rahattır bilesin ha!

Sonrasında ağır adımlarla odanın köşesine gitmiş ve evin içindeki her şey gibi tek olan ağaç kütüğünü çekip Nedim'in yanı başına oturmuştu.

- Bi de sen de bağalım, anan bir şeyler dediydi amma!

- "Kemik lazım," demişti tek cümleyle Nedim.

- Ne gemiği?

- Bildiğın kemik işte... Biliyorsun, doktorluk okuyorum. İncelemek, öğrenmek için insan kemiği lazım!

Durdu, sakalını sıvazladı, düşündü, düşündü sonra zihnindeki tartışmanın sonucunu belli eder şekilde başını salladı Mezarıcı Abbas.

- Bilirim âdem gemiği istediğini. Anan da dediydi zaten. Tamam, kemik istiyorsun da. Âdemin gemiglerinin damamını mı?

Rahatlamıştı Nedim. Besbelli istediğini yapacaktı. Tebessüm etmişti hafifçe.

- "Yok, yok emmi," dedi ve ekledi:

- Sadece kafası.

- Gafası demek ha!

Bir süre düşündü. Sonra kütüğün üzerinden kalkarak gaz lambasını aldı, kapıya doğru yöneldi. Tam kapıya gelmişti ki, geri döndü.

- Gel bağalım.

Sol eline tekrar gaz lambasını alarak, kulübenin kenarında duran küreği alıp Nedim'e uzattı. Ardından da kazmayı, omzuna attı. Dışarı çıktıklarında artık hava zifir karanlık olmuştu. Az önce çiseleyen yağmurla toprağın üstü kısmen çamurlaşmıştı. Mezarıcı Abbas'ın elindeki gaz lambasının soluk ışığını takip edip mezarların arasından geçerek yürüdüler birkaç dakika. Abbas nereye gittiğini biliyor, Nedim ise Abbas'ın gittiğı yere doğru gidiyordu peşi sıra.

Üzerindeki yazıları silinmeye başlamış olan bir mezarın önünde durdu Mezarıcı Abbas. Gaz lambasının ışığı yüzüne vurmuş aldığı garip hali aydınlatmıştı. Mezarı işaret etti başıyla.

- İster isen...

Nedim, saçının telinden ayağının tırnak ucuna kadar ürpermişti. Akli başından gidecek gibiydi. Mezarıcı Abbas, nasıl olmuştu da

bu soruyu sormuştu ona? Bu mezar, kafanın çıkarılmasına kimse-
nin bir şey demeyeceği bir mezar diye düşünmüştü belki de. Bel-
ki de Nedim'in bunu isteyebileceğine ihtimal vermişti bir an bile
olsa. Ama Nedim, duraksamadan, kaskatı bir ses tonuyla yanıt
vermişti.

- Hayır! İstemem.

Mezarcı Abbas'ın yüzünün sol tarafında sarı, masum, af dile-
yen bir tebessüm belirmişti.

- Ne bilem. Belki babandır diye, onun gemiğini istersin belki
diye dedim.

Sarsılmıştı Nedim. Olduğu yerde kalıvermişti. Bu sırada Me-
zarcı Abbas ilerlemiş, birkaç adım ötede durup geri dönmüştü.

- Gorkirsen baragada gal.

Nedim o anda ancak yok der gibi başını salladıktan sonra me-
zarlığın içinde yürümeye devam etmişlerdi. Kendini kötü hissed-
iyordu Nedim. Mezarcı Abbas, "İstersen," diye sorduğunda babası-
nın kafatasını düşünmüştü. Mezarlıktaki kafataslarının hiçbirinin
üzerinde bir hakkı yoktu, ama babasının kafatası üzerinde belki
de hakkı vardı. Allak bullak olmuştu. Ölü ve taşlaşmış bile olsa bir
bedenin her parçasının sevdikleri için ne kadar değerli olduğunu
düşündü. Başka birine ait olan kafatasını alıp parçalayacaktı, bir
seveni ya da üzerinde hakkı olup olmadığına aldırmadan. Ama iş
kendi babasının kafatasına gelince bunu yapmayacaktı. Büyük bir
suçluluk duymuştu. Belki de o anda vazgeçmeliydi bu işten.

Sanki bilerek yapmıştı bunu Mezarcı Abbas. Nedim'in içinde
belli belirsiz uç veren o hisleri harlamak istemişti. Bir süre sonra,
karanlıkta aldıkları yolun sonuna gelmişlerdi. Mezarcı Abbas az
ötedeki bir tümseği işaret etmişti.

- Ha evlad aha burası!

Üzerinde bir şey yazmayan, irili ufaklı taşlarla çevrelenmiş bir
alanın içindeydiler. Mezarcı Abbas bir süre, doğru yeri arayan
gözlerle alanı kısa bir süreliğine seyretmişti. Bu seyrediş, anlamsız
değildi. Sanki tanıdığı bir cemaatin olduğu ortama girip de tek tek
selam verir gibi bir seyirdi.

- "Fukaralar," dedi.

Nedim, anlayamamıştı:

- Öldükleri için mi fukaralar demişti?

Ölüm sadece ölülere ait bir şey değildi. Aslında, ölüm ölülere değil, tam tersine yaşayanlara ait bir şeydi. Bir tek yaşayanların yakalarındaydı elleri.

Gaz lambasının ışığının belli belirsiz aydınlattığı mezarlara dalgın dalgın bakan Mezarıcı Abbas'ın yüzüne döndü, aklından geçenleri anlamaya çalışarak. Bu sırada yine mırıldandı yaşlı mezarıcı.

- Sahipsizler!

Anlamıştı sonunda Nedim. Mezarlığın, sahibi olmayan ölülerin yattığı yerindeydiler. Bir tek mezarıcı Abbas'ın sahiplendiği, yerleri belli olsun diye üşenmeden etraflarını taşla çevirdiği mezarlık içindeki ayrı bir mezarlıktaydılar.

- "Harbden ardagalanlar," dedi bu kez Mezarıcı Abbas. Bir süre sustuktan sonra tekrar konuşmaya başlamıştı:

- Harbin iki gan gardaşı var bilir misen, onların biri açlıktır diğeri de hastalık!

Sesinde yorgunluk, bezginlik vardı. Savaşın kötülüğünün, sefaletin o berbat kederinin en iyi şahidiydi o. Herkes, yanı başındaki sefaletin şahidiydi ama Mezarıcı Abbas, yaşanan her sefaletin son durağındaki kişiydi!

- "Gurşunun öldüremediğini bunlar bağırırdı bağırırdı öldürür," dedi.

- Gurşunla hemen ölür gidersin. Emma ya açlık ya hastalık! Ölümden zaten beterdir beter olmasına emme, açlıktan ve hastalıktan ölüm, ölümlerin en beteri. Mevtası bile bir başkadır!

Bir süre mezarların arasında gezindi, bir onun üzerine eğildi, bir diğerinin üzerine. Kimisinin taşlarını düzeltti ve sonunda bir tanesinin başında durdu.

- Selayminaleyküm gimsesiz Ali!

Nedim mezarcının bu şekilde seslenişine şaşırılmıştı. Çocuğun bu şaşkınlığını fark etmiş olacak ki Mezarıcı Abbas ona doğru döndü.

- He garip, Ali, dedi, aha şurada adı sanı olanlardan neleri farglı? Bağ bu Allah'ın karanlığında gelmiş gafatası der durursun. Dedin mi gi, mıncıklayacan gafatasının adı sanı bilindig olsun?

- Gurban oldum aynı yaratmış.

- Gepiciği aynı gemiklerin, sahiplinin de garip Ali'nin de. Gel ki...

Bir süre duraksadı. Gel ki dedikten sonrasını tamamlamıştı. Kemikleri aynı olan o fanilerin belki de farklı olan yazgılarını düşünmüştü. O duraksamadan sonra, sahipsiz mezarlarının hemen ötesindeki sahipli mezarları işaret etti.

- İşin essahı, hepten gimsesiziz. Bağsana aynı yerdeler hepicii. Aynı gara toprağ altında. Gara gara böcüklerin yuvasidir gemigle-ri. Hiç bidanesi de sahepli del. Yeğane saheb şu gara doprağdır.

- Şu fani yerde hepiciini denk getiren gara doprağ.

Nedim, yaşam ve ölüm üzerine, bir bilgeyi dinliyordu âdeta. Onu dinlemek, ruhunda hiç farkında olmadığı karanlık yerleri aydınlatıyordu. Doktorluğu öğrenmek için yapıyordu bu işi ve bu yaşlı adam, doktorluğu öğrenmek için kafatası ararken eline alacağı şeyin, cansız bir kemik parçası bile olsa, insan olduğunu unutmaması gerektiğini söylüyordu kendi lisanınca. Zaten bu da, öğrenmek istediği doktorluğun en başta gelen düsturu değil miydi?

- “Bilirim emmi, hem de dediklerini yazıyorum kafama,” dedi. Gülümsedi Mezarıcı Abbas.

- “İyi edersin evlad. Bağ, mezar açıyoruz. Gabrine girip mevtanın ruhunu huzursuz ediyoruz. Emme bilirim, bu gimsesizin de başka gimsesizlere faydası olur deyi gafatasını verdiriyor bana Rabbim herhal. Yani başka ne diyem... Yok, günahı var ise de, günahı senle bana olacağ. Ben gabul edem, ya sen?” diyerek Nedim’e döndü.

Nedim, olur anlamında başını sallarken ağzından uzayan bir tek cümle çıkmıştı.

- Ediyorum emmi.

Bunu duyan Mezarıcı Abbas iki elinin avucuna tükürdü, bir bismillah çekti ve ilk kazmayı vurdu toprağa.

- Üç gış önce kömmüştüm, bu meftayı bura. Hökumedin me-murları getirmişlerdi, bir at arabasıyla. Birgaçını birden. En ihtiyarı buydu ellisinde falan. Saç sagal birbine girmiş. Açlıktan, gıllarındaki hayvancıklar bile gebermiş, tellerinin ucuna gadar çıka-gelmişlerdi. Sormuşlar ahaliye kimseler tanımamış, adı da bilinmez, yurdu bilinmez diyerek zapt eylemişler.

Nefes almak için, bir süre durup, soluklanırken yüzüne yansıyan ışığın yüzünde yarattığı muammayla devam etti söze.

- Bilinse ne olacak ki? Mevta oldikten beri sonra yeni bir ömür m  bağışlayacakdı h k med. Her  demin son yurdu burası deel mi zaten.

Yeniden kazmaya başlamıştı bunları söyledikten sonra. Mezarcının küreği zaman zaman taşlara çarpıp tiz sesler çıkarıyordu karanlığı yırtarak. Çok geçmeden dizleriyle gömülecek kadar bir çukur kazmıştı. Her kürek sesiyle birlikte tuttuğu fenerin ışığında oraya buraya kaçan siyah böceklerin gölgeleri kımıldıyordu çukurun dibinde. Toprak kaynıyordu sanki. Bir süre sonra kürek tıkırtıları durmuş, Mezarıcı Abbas, kuvvetli ve derin of çekmişti.

- Evlad, yorulmuşem heral. Deşergen soliğim yetmey. Eskilerde b ğle değildim. İmdiye geleyi sana cıgardırdım.

Toprak uzunca yılların sonucu giderek pekleşmiş bir nevi taşlaşmış olduğundan kazılması da zorlaşmıştı. Mezarıcı her iki kolunu iki yana uzatıp dinlenirken elinde gaz lambasını tutmaya devam eden Nedim sordu:

- Abbas Emmi, korkmuyor musun bu mezarda çalışmaktan, geceleri burada kalmaktan?

- Gorgmak mı, neye ki?

- Ne bileyim, işte hep insanlar bu vakitlerde mezarlıkların ya-nından geçmeye korkarken...

Belli belirsiz tebessüm etti Mezarıcı Abbas.

- Doğrusun. İşin aslı önceleri hep bana da gorgun  gelirdi. Ama şimdilerde ııh... Zira en gorguncu yalnızlık bu cihanda. Bu sefillerin başlarında dikdiğim daşlar da olmasa tümden garip olu-rem. Onlarla öbür tarafı konuşirem bazen. Sessiz sedasız dinlerler beni. Hi birinden kötü bişem duymadım.

Bunları söyleyip başını iki yana salladıktan sonra yüzünde mutlu bir tebessüm belirdi:

- Anlayacağın... Oraya gittiğimde çoğ tanışım olacak. Bazen yok diyom. Bu kadarı orada bir yere sığmaz diyom ama... Ama yaradana dualar ediyom. Bu fukaraların hepiciğini neresiyse orası sığdırsın diyom.

Bunu söylerken kendi içine kıvrım kıvrım girip çıkan bir solucanın, elinin üzerinden geçtiğini gördü. Elini sallayarak solucanı, fırlattı.

- Bağ evlat senelerdir, bu fukaralar sessiz sedasız yatarlar. Demem odur ki, âdemin en gorguncu ganli ve canli olanı sen asıl ondan gork. Daha görecen ve daha yaşayacan inşallah.

Bacaklarını iki yana ayırdı. Gövdesini o çukura sığdırdı. Elindeki lambayla çukurun içine baktı. Lambayı Nedim'e teslim ettikten sonra tekrar gövdesini ve başını içeriye soktu. Gömüldüğü çukurda yeri avuçlarıyla kazarken içeriden kendi kendine söyledikleri duyuluyordu.

- Yaşarken yalan her bi şey... Yalanla gurulmuş bu cihan!

- Sadem bi asıl var o da mevt. Külli nefsin zaikatü'l mevt.

Bu sözü babasının ölümünden sonra kulağına kim olduğunu hatırlayamadığı birinin fısıldadığını hatırladı o an. "Her nefis ölü mü tadacaktır!"

Bunları söylemek için o kadar çok sebebi vardı ki, kimse itiraz edemezdi buna. Acıların doruk noktasını yaşayan insanlar, son se-remonileri için getirilirdi buraya ve hepsini görürdü bu adam. Derisini kızıla dönüştüren ateşten hastalıklar bulaşmış çocuklar, bir annenin iki çocuğunu o hummaya birer hafta arayla kurban veriş... Hangi birini anlatsın ki?

Yıllar geçip de yaş kemale erince insan belli bir zaman zarfında tanıdığı, bildiği çeşitli karakterlerin artık sarrafı oluyordu. Bir çukurun etrafında duran insanların hangisindeki gözyaşının haki-ki bir acıyı yansıttığını, hangisinde içindeki sevincin gözyaşları olduğunu tahmin edebiliyordu. İnsanların sahte görünüşleri ve yalanlarını defalarca görmüştü. Kazmış olduğu çukura, bedeni dualar içinde bırakırlardı. Sonra dağılan cemaatin arasına karıştığında, gömü sırasında ilk başta çıkan fısıltılar, okunan Kuran'ın ardından daha açık duyulurdu.

- Garısı ve yetmelerine ne kadar eziyet etti... Haram yiyerek buraya kadar...

- Başı gopasıcaıyı umumhaneden doplamışlar. Aman gimse bilmiyor haa...

- Boş bir ömür, rahmetli...

- Allah kalanlara ömür versin ama... tam bir bela...

- Olmayan hayatın sonu...

- Kahırdan gitti fukara... O karıyla buraya kadar.

- Dertten giddi gencecik kadın. Herifin kellesini sürmediği

kapı kalmamıştı.

- Dayak, dayak... Yetiştiremediler doktora...

- Yattığı yerde bi daha mevta olsun, çok yetimin hakkını yedi...

Her şeyin, duaların, duaların ardından çekilen “âmin”lerin “Allah rahmet eylesin”lerin sonunda, üstüne cila çekilir gibi söylenmedik söz bırakılmazdı. Kimin niyeti nedir, kiminki iyidir, kim hasettir hep ortaya çıkardı mezar kapatılıp, insanlar dağılırken.

Mezarcı Abbas arada bir de kendi vaktinin de yaklaştığını düşünürdü son zamanlarda. Kendisini daha önceleri hissettiğinden de fazla yorulmuş ve kazdığı çukurların içine daha da gömülmüş hissediyordu. Tıpkı o gece kazdığı o çukurda hissettiği gibi. Hoş bu iş de bir garip işti ya neyse! Piraye Hanım ilk oraya gelip bir mezar açacağını söylediğinde korkunç gelmişti. Hayır, diyecek olmuştu ilkin. Ama sonra annesi sebebini anlatınca mezarını kazdığı hastalıktan ölmüş çocukları, genç anneleri düşünmüş, tamam demişti.

- “Evlat lambayı ver bağam,” dedi nihayet Nedim’e.

Nedim lambayı uzatmıştı, artık lambanın cılız ışıkları cılız bir şekilde çukurdan süzülürken, etraf âdeta daha fazla karanlığa gömülmüştü. Birkaç dakika yine çukurun içinde uğraştı. Bir süre sonra avuçlarının içinde, toprağa bulanmış kafatasıyla dikeldi çukurun içinde ve elindekini Nedim’e uzattı.

- Yetimdi bu garip. Al... Şimdi bir sahabı var hiç olmazsa!

Nedim lambayı daha fazla yaklaştırdı, boşta kalan eliyle uzattığı kafatasını aldı Mezarcı Abbas’tan. Bir çocuk kafatasıydı.

- “Sağol Abbas Emmi,” dedi yaşlı adama.

Mezarcı Abbas bunu duyduktan sonra bir kenara yığıldığı toprağı, çukura atması için küreği Nedim’e vermişti. Nedim büyük ürkeklikle artık kafatası olmayan kimsesizin mezar çukurunu doldurmaya başlamıştı. Kulübede çocuk kafatasının toprağını ayırıp bir bohça gibi çuvala sararken mezarcının hiçbir zaman belleğinden silinmeyecek son sözlerini işitti.

- Umutsuz hastaların olacak. Her biri köşelerinde mevta olurken hiç kimseler için bir değeri kalmayan. O vakitler, gecen gündüzüne “garışacak belkim.” Ama hep şunu belle: Mevt terazisi, her faniyi dengleştirir.

Kısa bir an Nedim'in gözlerinin içine baktıktan sonra:

- Sefalette bazan, mevt bi hediyedir böyle bilesin!

Ürkeklik ve heyecanla karmakarışık duygular içindeydi, sıkıca kavradı elindeki çuvalı. Mezarcının elini öpüp ayrıldı oradan.

Mezardan çıkıp, tepeden aşağı inerken şehrin silüetine baktı. Gelirken karşılaştığı, yokuş aşağı giden köpekle karşılaştı yine. Bu kez sessiz, başı yerde çıkıyordu yukarı doğru köpek. Ali'yi düşündü, kim bilir neler yaşamıştı o kısacık ömürde. Kim bilir? Bir insan için en ağır ve en tahammül edilemez şeyleri düşündü. En kötüsü, yaşarken var olduğunu bilip de yaşayamadıkları olmalıydı diye düşündü. Sevmek ve sevilmek... İçi buz tuttu, bütün bunları düşündükçe. Sevilip okşanamamak, var olmamak... Ne acı... Bedene ait her şeyin bir taş parçası ile eşitlenmiş olmasından sonra birisinin onu sahiplenmiş olması. Artık, sahipsiz garip Ali'nin yaşamı boyunca, belki de hiç sevilip okşanmamış olan o kafatasının, artık aylarca ve yıllarca merakla bakacak ve dokunacak bir sahipleneni olacaktı. Eve gittiğinde mezarcının dediğini yapmıştı. Kafatasını suyla yıkadıktan sonra içini birer taşa dönmüş birkaç avuç nohutla doldurmuştu. Geriye kalan boşlukları mezarlıktan getirdiği toprağı çamur haline getirip üzerine ağır düz bir tuğla koymuştu. Gece boyunca çıt çıt sesleri odanın içinde yankılanmıştı. Ertesi sabah birbirinin içine hiç ayrılmayacakmış gibi geçen kafatası kemikleri birbirinden ayrılmıştı. Çıtırdayarak birbirinden ayrılmaya devam eden kafatasına ait kemik parçaları da ölümle eşitlenecek olan her fanininki ile tıpatıp aynı isimlere sahip olacaktı:

- Frontal, parietal, temporal, oksipital...

Yüzbaşı Ronald

Toz dumanın ardından zifirî karanlığı griye dönüştürerek doğmaya hazırlanıyordu gün. Keyifsiz, coşkuz, heyecansızdı. Geri çekilmek istemesine rağmen geri çekilemeyen, olduğu yerde kalakalmış bir ordunun üzerine doğmaya çalışıyordu.

Simninni, bir geri çekilmeydi ama daha kötü, daha fazla kayıp verebilecek bir noktadan henüz uzaklaşamamışlardı. Yaşanan o gece, beklendiği gibi, yeni kayıplara yol açmıştı.

Bir okuldan bir sıhhiye alanına dönüşen o kerpiç duvarlı alanın dışından ağır, yorgun kazma kürek sesleri gelmeye başlamıştı. Ara verilen savaş, akla ölüleri getirmişti ve bu sakinlikte ölüler gömülmeliydi. Ölenler ölmüştü ama geride kalanların da yaşayacak hali kalmamıştı. Büyük bir kısmı sığındıkları bir toprak çukurda, onların üzerine çullanabilecek bir düşman korkusuna rağmen dayanamamış, karanlık bir kuyuya düşer gibi, uykunun derinliklerine yuvarlanmıştı. Zar zor ayakta duran birkaç tanesi de, bir gece önce can veren arkadaşlarını toprağa vermekle meşguldü.

Sadece onlar değildi ölesiye yorgun olan. Bir de sıhhiye mıntıkasındaki üç kişi vardı: Doktor Nedim, Doktor Kemal ve Hasan Çavuş. Hâlâ ayakta, her birisi ayrı ayrı, inleyip duran yaralı askerlerin başındaydılar. Düşmana hedef göstermemek adına odanın ışık sızabilecek her tarafı kalın brandalarla kapatılmıştı. Doktor Nedim ilgilendiği yaralıyla işini bitirmişti az önce. Yorgun gözlerle o küçük odanın içinde arkadaşını aradı bir an. Doktor Kemal az ötede bir sıranın üzerinde yatan askerle ilgileniyordu. Askerin sol kolu dirseğin altından kopmuştu. Ağır adımlarla arkadaşının yanına gitti Doktor Nedim.

- "Nasıl?" diye sordu.

- "İnlemesi azaldı," diye yanıtladı onu Doktor Kemal.

Doktor Nedim, kederli bir ses tonuyla onayladı Doktor Kemal'i.

- En azından birinin ıstırabını dindirebildik!

Doktor Kemal yorgun bakışlarını çevirip arkadaşına baktı. Nasıl olur da Doktor Nedim, buna kendini inandırırıldı. Doktor Nedim'in gözkapakları yarısına kadar çökmüş, zar zor ayakta duruyor, durduğu yerde salınıyordu. Kolu kopmuş bir adamın ağrısı ilaçla diner miydi hiç? Onun bu halini görünce söylemek istediklerini söylemekten vazgeçti. Yaşadıkları gece, Doktor Nedim'in muhakeme gücünü bile almıştı besbelli. İşine döndü, yorgun gözlerle yaralı askerin gözbebeklerini kontrol etmek istedi ama tam olarak seçemeyince seslendi.

- Asker, lambayı getir!

Komutanları gibi sarhoş sarhoş odada dolaşan Hasan Çavuş, masanın üzerinde duran feneri alıp doktorların başında durdukları askerin yanına getirdi. Askerin yüzü soluklaşmış, alnında ter zerrelere birikmiş, gözleri açık, bakışları donmuştu. O esnada Doktor Kemal, sağ elinin iki parmağını askerin boynuna götürdü. Kendi kendine söylenir gibi:

- "Atıyor, ama yok denecek kadar zayıf," dedi.

Asker şoka girmişti ve bu sürece bir kere girildiğinde yolun sonu belliydi. Diğer koluna taktıkları serumu kontrol ettiler ve bitmek üzere olduğunu görünce Hasan Çavuş'tan, başka bir şişe takmasını istediler. Onlar, bu işlerle uğraşırken, sağ ayak bileğinden ayağını kaybetmiş asker bağırımaya başladı.

- Oy aney... Ayağım... Kumandanım ayağım, ayağım çok sancıyor!

Doktor Nedim, çaresizce başını salladı askere bakarak. Sonra başını kaldırıp sadık yardımcılarını aradı.

- Hasan Çavuş... Çavuş!

Hasan Çavuş yorgunluk yüzünden, yaslandığı ranzanın yanında ayakta uyuyordu âdeta. İrkilerek uyanmıştı onu çağıran sesle. Bir an, sersemlemiş bakışlarla Doktor Nedim'e baktı. Duyduğu son sesle bir anda kim olduğunu, nerede olduğunu, ne iş yaptığını ve de ne yapması gerektiğini algılayamamıştı. Ama bildiği bir şey vardı ki duyduğu o ses komutanlarından birinin sesiydi. O anda tek aklına gelen yanıtı verdi:

- Emredin gomutanım!

- Bu askere bir ağrı kesici yap.

- "Baş üstüne gomutanım," dedi Hasan Çavuş. Ağır adımlarla

ilaçların olduğu bölüme gitti, bir süre arandı, paketleri karıştırdı ve kısa bir süre sonra bulunduğu yerden seslendi:

- Ağrı kesicimiz bitmiş komutanım.

- “Nasıl biter,” diye öfkeyle haykırdı, Doktor Kemal.

Haykırmıştı haykırmasına ama daha o anda bunun ne kadar anlamsız olduğunu hatırlamıştı. Böyle bir savaşa nasıl hazırlanılır bilmiyorlardı. Zaten acil görev sebebiyle yeterince erzak ve ilaç takviyesi de yapılamamıştı. Çatışmalar sırasında o kadar yaralı görmüşlerdi ki her birine en az bir kere de olsa ağrı kesici iğne yapmışlar, hatta kurtulma şansı olmayan askerlere birden fazla uygulamışlardı bu işlemi.

- “En son komutanıma yapmıştık,” dedi Hasan Çavuş. Bu sırada revirin kuytu bir köşesinde Çetin Yüzbaşı’yı işaret etmişti.

Çaresizce susmuştu Doktor Kemal. Bu sırada az önce ağrıdan inleyen askerin iniltileri azalmıştı. Bunun üzerine, iki doktor birlikte diğer yaralılarla ilgilenmeye devam ettiler. Askerlerden birinin gözüne, bir patlamanın etkisiyle, görülmeyecek kadar küçük şarapnel parçası ve savrulan toprak taneleri girmişti. Gözyaşıyla birlikte gözün içinden sızan kan gözünün üstüne konulan sargı bezlerini ıslatmaya devam ediyordu. Göz çukuruna gazlı bezleri sıkıştırarak boşluğu doldurmak, sonrasında bir cam gözün yerleşmesi için önemliydi ama bütün bunları şimdi yapabilmek mümkün değildi.

- “Beklemek gerekecek bir süreliğine,” diye mırıldandı Doktor Kemal.

Evet, beklemek gerekecekti. Belki birkaç gün belki de daha uzun bir süre. Tabii asker yaşarsa! Çünkü eğer gözden beyine ak-seden bir yaralanma varsa zaten bütün bunları yapmanın bir anlamı olmayacaktı.

Yarım saat süren bu kontrollerin sonunda, tekrar sol kolu kopmuş askerin başına geldiler. Doktor Kemal sağ eliyle, şahdamarını kontrol etti. Askerin gözleri, odanın sazlıklarla örtülü tavanında asılı kalmış gibiydi. Doktor Kemal, elini serumun hortumunda asılı duran metale götürdü ve serumun akışını durdurmak için ayarını değiştirdi. Hortumun içindeki bir damla serum düşecekmiş gibi durup tüpün içinde asılı kaldı ama düşmedi. Kısa bir süre askerin yüzüne bakan Doktor Kemal’in gözleri hafiften

buğulandı ve ardından az önce yaşayıp yaşamadığını kontrol için şahdamarını kontrol ettiği askerin gözlerini kapattı!

Sıhhiye odasına derin bir sessizlik çökmüştü. Uzaktan top ve tek tük tüfek atışları duyuluyor ara ara çıkırdayan makineli tüfek sesleri sıhhiye çadırını dolduruyordu. Derin bir nefes aldı Doktor Kemal. Sonra da Doktor Nedim'e döndü.

- Çatışmalar uzağımızdayken ve yeni yaralı gelmiyorken dönüşümlü olarak dinlensek iyi olacak. Bu çatışma akşama doğru yakınlımıza gelir yeniden. Belki yarın da sürer. En iyisi sen biraz dinlen. Sonra da ben dinlenirim!

Doğruydu dedikleri. Her şey, onun dediği şekilde olacak gibi görünüyordu. Aynı olaylar, aynı görüntüler, yarın da devam edecekti. Hatta belki, sonraki gün de... Gerçek olan şuydu ki sonrasına dayanabilmek için biraz da olsa dinlenmeliydiler.

Tamam, anlamında başını salladı Doktor Nedim. Yorgunluk o kadar dayanılmazdı ki ayakta durması bile güçleşmişti. Az önce çavuşun sırtını dayayarak uyuyakaldığı boşluğa doğru yöneldi. Ranzanın üzerine kıvrıldı. Odanın içine baktı bir süre. Sonra ellerine takıldı gözleri. Tırnaklarının arasında çizgi şeklinde kurumuş kan lekeleri vardı. Hangisinin kanıydı? En son kime müdahale ettiğini hatırlamaya çalıştı, bulamadı. Sahi!.. Üzeri örtülmüş veya inleyip duran hangi askere aitti bütün bu lekeler? Gücü kalmamıştı onları alkolle bedeninden silip atmak için. Odaya dört askerin, boş bir sedyeyi taşıyarak girdiğini gördü bu sırada. Sedyeyi yere koyup masanın üzerinde yatan bedenin çenesini bağladılar. Sonra da askeri sedyenin üstüne koyup götürdüler. Onlar tam odadan çıkmak üzereydi ki derin bir uykuya daldı Doktor Nedim.

Parlak bir gün ışığında, rüzgâr eşliğinde Yeni Cami'ye doğru adım atıyordu rüyasında. Köşeyi dönmüştü keyifle. Yeni Cami'nin hemen arkasındaki caddede rüzgâr hafiflemişti. Cadde boyunca iki sokak girişini geçmiş sonra üçüncü sokaktan yukarı doğru yürümeye başlamıştı. Her dükkânın bir müşterisi vardı, ama bazısının kapısına çıkmış esnaf, karınca misali, bir yukarı bir aşağı doğru yol alan insan yığını içinden fazladan bir müşteri daha kapabilmek için uğraşıp duruyordu.

Beş dakika daha yukarı tırmanırken soluğunun tükendiğini hissetmişti. Ama işte gelmişti o dükkânın önüne. Eskici İsak'a

baktı. O Yahudi aile, geri dönmüşler diye düşündü. O zaman, Yasef de Raşel de... Sevindi içten içe. Yine bir eskiciyle pazarlık telaşındaydı İsak. Birkaç dakika sonra eskiciyle el sıkışmıştı. Eskici arabasındaki eşyaları İsak'ın dükkânının arkasına götürürken İsak dükkândaki naylonları sayarak kapının önüne koyuyordu. Bu sırada az önce anlaşıp, alışverişi tamamladığı eskici müşterisine seslenmişti:

- Tamam mı?

Eskici, İsak'ın kapının önüne koyduğu naylonlara baktı, hınzır hınzır gülümsedi.

- "Tamam, tamam... Cimri Yahudi seni," dedi.

Beraberce gülüştükten sonra, eskici, alacaklarını alıp, arabasının üstüne koyup uzaklaşmıştı. O sırada İsak kapısının önünde durmuş, etrafına bakıyordu.

Nedim kendisini Eskici İsak'a göstermeye çalışıyor, ama nedense Eskici İsak görmüyordu onu. Bir süre sonra ona doğru dönmüş, bir şeyler mırıldanmıştı:

- Yasef, gelir bugün!

Anlayamıyordu Nedim. Neden sevinmiyordu Eskici İsak? Hem neden ona doğru bakıyor gibi görünse de Nedim'i görmüyordu. Ama neden diye sormadı, gidip İsak'ın boynuna sarılmadı Nedim. Yasef geliyordu ya, daha ne istesindi ki? Sevinçten içi içine sığmaz olmuştu. Koşa koşa uzaklaşmıştı dükkânın önünden. Bu sırada, "Hadi, rastgele İsak Amca" demişti demesine ama İsak yine duymamış ve görmemiş gibiydi.

Büyük bir sevinçle inmişti Mahmutpaşa Yokuşu'ndan Yeni Cami'ye doğru. Sirkeci kıyılarına vardığında "Her şey ne kadar güzel" diye düşündü. Yüzüne çarpan yosun kokulu rüzgâr, deniz, denize oltasını salmış insanlar, kayıklar, karşıdaki Galata Kulesi, gökyüzü, her şey! Her şey o kadar güzeldi ki her birisine sarılıp her birisini öpmek istedi. Galata Köprüsü'nü geçti, Karaköy hanlarının gölgelerini sevdi. Oradan çıkan, oralara giren her insanı sevdi. Karaköy Limanı'na geldi. Arnavutkaldırımlarına bakındı. Anadolu yakasına baktı... Selimiye Kışlası'na. Karşıya çalışan kayıklar, müşteri kapmak için çıkıyor; otuz beş kuruş diye bağırıyorlardı. O kadar kısa sürede, on kuruş pahalanmıştı, karşı kıyıya geçmek. Oysaki savaş çoktan bitmişti ama pahalılık insanlara

“Ahh!” çektirmeye devam ediyordu. Bir ara beklemek yerine bu kayıklara binip, karşıya geçip tekrar dönmek istedi. Teknede Boğaz’ın sularına dokunmak, o derin ve mavi gerdanlığı bir de oradan görmek istedi ama vazgeçti. “Ya Yasef ve Raşel erkenden gelirse,” dedi kendi kendine. Eğer giderse onları görmemiş, karşılaşmamış olacaktı. Vazgeçti, defalarca aynı sokağı adımlayıp durdu. Yasef ve Raşel’i yolcu ettiği günü hatırladı. “Ne elemli bir gündü,” diyerek iç geçirdi. Bütün bunları tekrar tekrar düşünürken saatin nasıl geçtiğini fark etmedi bile. Bir an baktı ki Eskici İsak gelip yanına başına çömelmiş. O heyecanla onun geldiğini bile fark etmemişti. Tebessüm etti mutlulukla.

- “Selam İsak Emmi,” dedi.

Eskici İsak’tan hiç ses çıkmıyordu. Yine kendisinin farkında değil gibiydi.

- Sara Dezze gelmedi mi?

Uzunca bir süre sessizlikten sonra Eskici İsak, ilk kez cevap veriyordu Nedim’e. Boğaz’ın Marmara tarafına bakarken bir mırıldanmıştı.

- Sorma!

Bundan sonra Nedim başka bir şey sormaya cesaret bulamadı. Bir süre sonra parlayan güneş kayboldu. Gri bulutlar gökyüzünü doldurdu. Rüzgâr daha da sertleşmiş, ardından yağmur çiselemeye başlamıştı.

Uzaktan bir gemi görüldü. Gemi Yasef ile Raşel’in bindiği gemiydi. Ağır ağır, zar zor bir şekilde âdeta sendeleyerek yaklaşmaya çalışır gibiydi. Yaklaşırken uzaklaşıyordu sanki bekleyenler için! Sonunda limana yanaştı gemi. Halatını kıyıya attı ama halatı tutacak hiç kimse yoktu. Baktı kimse yok, Nedim gidip halatı aldı ve iskele babalarına bağladı. Gövdesinden bir merdiven uzandı iskeleye doğru. Dört kişi çıktı gemiden, merdivenlerden ağır ağır indiler bembeyaz yüzleriyle. Omuzları üzerinde bir şey taşıyorlardı... Bir tabut!

Hiç konuşmadan getirip tabutu Eskici İsak’ın ayak uçlarına koydular. Eskici baktı, gözleri doldu, diz çöktü ve tabutta yatan adama sarıldı. Nedim yüzünü göremedi. Sonra merakla bir adım attı. Yasef’ti!

Her tarafı yara içindeydi. Hâlâ kan sızıyordu. Eskici İsak başını

ve gövdesini kaldırmadan sarılmıştı oğluna. Yasef'i getiren dört adam, hiçbir şey demeden merdivenlerinden çıkarak gemiye bindiler ve merdiven çekildi artlarından. Sonra gemi büyük bir motor gürültüsüyle limandan ayrıldı ve Marmara Denizi'nde yol aldı. Gemi giderken dalgalar kıyıya daha sert vuruyordu. Nedim ayakta sallanıyordu, yığılıp kalacakmış gibi hissetti. Eskici İsak kıyıya vuran dalgaların gürültüsünde acısını sessiz bir şekilde yaşamaya devam ediyor, beraberinde bir patlama sesiyle kıyıya çarpan her dalgayla yerinde sallanıyordu Nedim.

Sonra daha hızlı sarsıldı Nedim. Ne olduğunu anlayamıyordu. Sonra daha da hızla... Siyah ve beyaz arasında sıkışmıştı sanki. Bir tek bedenini hissediyordu. Yorgun ve bitkin bedenini! Gözlerini kapattı; bekledi, bekledi ve bir süre sonra açtı. Omuzlarından kuvvetlice sarsılıyordu. Bir gölge, belli belirsiz üzerine eğilmiş, bir şeyler söylüyordu. Yavaşça gövdesinin üzerinde dengesini sağlamaya çalışan başını kaldırdı. Gözlerini birkaç kez yumup tekrar açtı. Karşısındakinin bir asker olduğunu fark etti. Bu Hasan Çavuş'tu. Kızdı, onu bir tek Doktor Kemal böyle sarsabilirdi. Sert bir ifadeyle:

- "Ne var?" diye çıkıştı Hasan Çavuş'a.

- "Kumandanım," dedi ürkek ürkek, "Kemal Komutanım size seslendi. Duymayınca..."

Henüz uykunun devam eden mahmurluğu ve uyandırılmanın gerginliğiyle:

- "Gumandanının da sizin de," dedi.

Önce elleriyle yüzünü gözünü ovuşturdu, sonra doğruldu. Odanın ortasında Doktor Kemal'in müdahale ettiği yaralı askere doğru yöneldi. Askerin üzerinde tugaydaki erat ve subayların giydiğinden farklı bir üniforma vardı. Daha gösterişli, kalıbı yerinde bir üniforma... Belinden asılı 45'lik Cold tabancasından, bunun bir Amerikan subayı olduğunu hemen anlamıştı. Üniformanın sağ ön yarısı neredeyse parçalanmıştı. Sol kısmı üzerine savrulmuş kan ve doku parçaları olmasa gayet sağlam duruyordu. Doktor Kemal, yaralı Amerikan komutanıyla birlikte gelen askere komutanın yarasıyla ilgili olarak bir şeyler söylemeye çalışıyordu.

- *Right lung injured, liver injured.* (Sağ akciğer yaralı, karaciğer yaralı).

Gerçekten de yaralı komutanın hem akciğeri hem karaciğeri çarpan şarapnelle ciddi bir şekilde yaralanmıştı. Askerin karnında bir olukta kaynayan su gibi, kan fokurduyordu. Doktor Kemal, Doktor Nedim'den büyük bir tamponla karaciğerin üstüne baskı uygulamaya çalışmasını istedi. Bu esnada da yaralı askerin karnının ortasından bisturiyle kesiye başlamıştı. Askerden ses bile çıkmadı karnı yarılrken. Şuuru tamamen kapalıydı. Soluk alma vermeleri sıklaştı. Soluğu sıklaştıkça sanki daha da yetersiz hale geldi, solgun ışıktaki bile vücudunun morarmaya başladığı görülüyordu. Dakikalar içinde karaciğere karnının kesik yarısından ulaşmışlardı. Ciğerin bir bulamaca döndüğünü fark ettiler. Bağlı bulunan damarlar da paramparça olmuştu. Bu sırada olayı haber alan Hikmet Teğmen sıhhiye mıntıkasına gelmişti.

- "Ne hal?" diye sordu.

Doktor Kemal bir şey demedi. Bütün dikkatini işine vermiş, bağlayabileceği bir damar bulmaya çalışıyordu. Nedim, uyku mahmurluğunu henüz atamamış gibiydi. Zaten teğmen de manzarayı daha net görmeye başladıktan sonra sorduğu o sorunun gereksizliğini anlamıştı. Sessizlik devam ederken Doktor Nedim geç algıladığı için geç yanıt veren bir insan gibi:

- İyi değil, sağ tarafta damarlar bile paramparça olmuş.

Bu arada Teğmen, Yüzbaşı Ronald'ın yanında gelen çavuşa durumuyla ilgili bilgi verdi. Amerikalı askerin korku dolu gözlerle üst üste söyleyebildiği tek şey:

- "Oh no, my God!" olmuştu. (Ah, hayır, aman Tanrım!).

Bu arada Doktor Kemal, kanayan, parçalanmış damarların derinliklerde kalan kısımlarına âdeta körlemesine birkaç düğüm attı ama nafileydi. Giderek kısılan ve azalan kanamaya rağmen başarılı olamadı. Birkaç dakika sonra da göğüs kafesi hareket etmez oldu. Boynu ve yüzü daha da morarmıştı o anda. Doktor Kemal ve Nedim ellerindeki cerrahi aletleri bıraktılar. Ellerindeki eldivenler bu esnada parçalanmıştı. Onları da ellerinden çıkarıp kenara koydular. Aylar öncesinde çocuk çığlıklarıyla çınlayan o eski okulun içine dipsiz bir boşluk gibi bir sessizlik dolmuştu.

Doktor Nedim, her ölümün ardından yaptığı gibi bir süre izledi karşısındaki ölüyü. O esnada adamın cebinden kenarı görünen bir fotoğrafı fark etti. Kanlanmasına rağmen hâlâ bir kadının

yüzü fark edilebiliyordu. Resimdeki kadınla göz göze gelmişlerdi âdeta. Kadının gamzeleri eşlik ediyordu tebessümüne. Uzanıp resmi aldı uç verdiği yerden. Yanında bir adam vardı kadının. Karşısında yatan Amerikalı askere benzeyen bir adam! Her tarafına kan bulaşmış olan fotoğrafı kenarda beklemeye devam eden Amerikan askerine teslim etti.

Bir süre sonra Amerikalı komutanın postası olan asker, olayın şaşkınlığını üzerinde atmış olacak ki Hikmet Teğmen'den, ölü adamın bedeninin, kendi ciplerinin arkasına yerleştirilmesi konusunda yardım istedi. Amerikalı komutanın bedeni bir battaniyeye sarıldı ve askerî araca bindirildi.

Kemirgen İnsan

Yaşanan o korkunç çatışmalardan sonra karşılarındaki ormanlık tepe neredeyse ağaçsız bir düzlüğe dönmüştü. Tepede patlayan bombalarla birlikte büyükçe kayaların paramparça olup zerre zerre aşağıya akışına şahit olmuşlardı. Her biri, bu manzaralardan sonra insanın yok etmedeki gücünü daha çıplak ve ürkütücü bir şekilde görmüşlerdi. Bir ağacı, kayayı, bir tepeyi bu kadar kısa sürede ve kolayca yok eden insan, bir insanı da kolayca yok edebilirdi. Akıl sadece insana ait olan cinayet dürtüsüyle birleştiğinde karşılarındaki hangi güç onu durdurabilirdi ki? Cenneti bir gecede böyle delik deşik bir cehenneme dönüştürebiliyordu işte insan. Ve yeryüzündeki cenneti cehenneme çevirip yirmili yaşlarında insanları masum birer ruh olarak başka bir dünyadaki cennete gönderebiliyordu.

O yok edişe ait olan gürültünün sağırlığını, dokunuşun hissizliğini, görmenin körlüğünü yaşamışlardı geride kalanlar sıkışıp kaldıkları o vadinin içinde. Yaşamın bedelini korkuyla ödemişlerdi. Ruhları kurumuştı sanki. Savrulanlar, atılanlar, yakılanlar, acı içinde kıvrananlara ait hiçbir ses, hiçbir görüntü hatırlamıyordu artık hiçbiri.

Kulaklarının arkasında vınlayarak geçişini duyduğu o kızgın çekirdeğin, nerelere dokunup saplandığını o an için merak dahi edemeyecek durumda olan bir asker, titreyen elleriyle silahını yeni mermilerle beslemek için eğildiğinde, en yakın arkadaşının donmuş duran son bakışını görünce fark ediyordu aslında ne olup bittiğini. O an anlıyordu, bir bir öldüklerini! Az önce arkadaşı... Belki az sonra, kendisi! Küçülmek, bir nokta olmak, görünmez olmak için neler vermezdi bir insan o anda? İçi titredi korkudan!

İnsan korktuğunda önce annesi gelirdi aklına. Yaşama tutunduğu, yaşama tutkuyla sarıldığı ilk anlarında, ağlamaktan başka tek kelamı olmadığı o en korumasız anlarında, bir tek annesi korurdu insanı! Annesi onu her şeyden sakınıp koruduğu içindi bu

hatırlayış... Ve bir ömür çıkmazdı aklından. Bu yüzden, canı her yandığında, her korktuğunda, ölümle yaşam arasında her donup kaldığında, annesine seslenirdi insan! Bir Allah, bir Azrail, bir de ölen bilirdi ölenin aklından geçen kişiyi, işte o annesiydi!

Hayatta kalıp gerilere doğru çekilenlerin her biri hayatlarının en dehşetli oyununda, yanmadan, ebelenmeden çıkmışlardı şimdilik. Ama ya bir sonraki oyun? Siperlerin içinde, dışında, o tepenin her tarafında, her renkten her şekilde bedenler, artık hiçbir tasaları olmaksızın sessiz bir şekilde yatıyorken onlar her an ölümden bin beter korkunun pençesinde kıvranıyordu. Her adım attıklarında, ayaklarının ucunda onları bekleyen korkunun bataklığına saplanacaklardı. Gözlerini kapatıp bir damlacık olsun uykuya teslim olduklarında sırtlarında o korkunun soğuk nefesiyle ürpereceklerdi. “Ya ölürsem?” diyeceklerdi... Ya ölürsem!

Ölenlere baktıkça hatırlayacaklardı bunu. Bir kısmının kızıla boyanmış yüzüne, kiminin açık kalmış gözüne, kiminin ise parparça karnından çıkan sıcak buharlara baktıkça bunu söyleyeceklerdi... Ya ölürsem!

Geriye çekilme sırasında muharebe idare karargâhında tam bir kargaşa hâkimdi. Topçu taburundaki subay ve erler muharebe tertibatındaki yerlerini bırakmışlardı. Araçlar tek tahliye yolunu kapatmıştı. Toplu ölüm korkusu böyle olmalıydı; için için yanan bir panik havası, emir ve kumanda hâkimiyetini tümünden alıp götürmüştü. Alay komutanlığı ve tugay komutanlığı ilişkisi tamamen ortadan kalkmıştı. Artık tatbikatlarda, haritaya bakarak kendinden emin tavırlarla emirler yağdıran komutanlardan eser kalmamıştı. Askerî strateji yoktu artık, emir komuta zinciri ise her bir halkasından kopmuş, lime lime olmuştu.

Döküle döküle, dağıla dağıla, ufala ufala da olsa, geriye kalanlar büyük bir keşmekeş içinde Simninni'ye kadar çekilmişlerdi. Tugay komutanı geç de olsa, Amerikan komutanlık karar ve yönlendirmesini beklemeden, nihayet yetkisini ricat yönünde kullandıktan sonra Tugay kısmen de olsa toparlanmıştı. Ama bu kargaşada artçı görevindeki keşif kıtası, istihkâm bölüğü ve muhabere takımı çekilememişti. Kolordunun tugaya verdiği telsiz aracı yolda arıza yapmış ve Karillyong noktasında kalmıştı. Kılavuz olarak tugayın başında bulunan Amerikalı yüzbaşının, aracı tamir et-

mekteki ısrarı tugayın geri çekilmesinde zaman kaybına sebep olmuştu. Ve bu yüzden geride kalanların geri çekilmesi, bozgun halinde bir kaçış şeklinde olmuş, en ağır zayıatı da onlar vermişti. Sonunda o bölgedeki köyün içine yerleşmiş ve Sinninni kasabasının üç kilometre güneybatısındaki Kaechon'a yerleşmiş tugay karargâhı ile birlikler arasında irtibat neredeyse tamamen ortadan kalkmıştı.

Simninni denen yer; yakılmış, yıkılmış büyükçe bir köydü. Bir an önce organize olup toparlanmak hayatta kalanlar için önemliydi. Her şeyden önce acılar içinde kıvrananlara, hâlâ bir parça yaşamda kalma umudu olanlara yardım etmek gerekiyordu. Düşman hemen arkalarında ve takipteyken ne kadar kalınacağı belli olunmayan bu mıntıkada bir sıhhiye çadırının kurulabilmesi mümkün değildi. Kaçış yolundayken daha hızlı ve basit bir çözüm bulmak gerekirdi. Bu sebeple yaralı askerlere yapılacak müdahaleler için derme çatma da olsa bir yer bulunması gerekiyordu. Evlerin içine tek tek bakıldı. Yol üzerinde karşılaşılan terk edilmiş, derme çatma Kore evlerine girildi. İçinde kurulu bir tuzağın olup olmadığı kontrol edildi. Sağlam kalmış birkaç bina içinde en büyük olanı, okul binası, yeni sıhhiye mıntıkası olarak belirlenmişti.

Askerlerin kontrolünden ve komutanların onayından sonra o binanın içinde, gerekli düzenlemeleri yapıyordu Doktor Nedim. Etrafa göz gezdiriyor, neyi nereye yerleştireceğini hesaplıyordu. Duvarlar delik deşik, camlar kırık, yerler toz toprak içinde, sıralar darmadağındı. Askerlere emirler yağdırıyordu bu esnada yorgun doktor.

- Sağlam sıraları ikişer ikişer olarak duvara daya!
- Emredersiniz gomutanım!
- Dur, bu iki sıra ortada kalsın!
- Emredersiniz gomutanım!

Birliğin en değerli subayları olmuştu Doktor Nedim ve Doktor Kemal. Askerlerin onlara saygısı çok ama çok fazlaydı. İlk günler komutan diye Çetin Yüzbaşı ya da diğerlerini bellemişlerdi daha çok. Savaşın kaderi Çetin Yüzbaşı ve onun gibilerinin elindeydi. Onlar muzaffer kılacaklardı ordularını. Ama şimdi... Bunca can kaybedilmişken ve bunca can yaralı halde yardım beklerken değişmişti bu düşünceleri. Artık anlamışlardı. Diğer komutanlar on-

ları ölüme gönderiyorken bu ikisi onları Azrail'in elinden alıyordu. Belki çoğunu kurtaramıyorlardı ama bir asker, siperde ölmez de bu iki güzel adamın eline düşerse ve Allah da yardım ederse, kolu bacağı eksik de olsa, hayata tutunuyor, anasının babasının, yavuklusunun yanına gönderiyordu. Bu komutanlar öbür komutanlar gibi değildi. Bunlar başkaydı. Üstleri başları kan revan içindeydi ama diğerlerinin üzerine bulaşan kan gibi değildi. Kurtarmaya çalıştıkları arkadaşlarının kanlarıydı üzerlerindeki. Diğerleri gibi ölüme adam yolladıkları için değildi bu kan!

O yüzden canhıraş bir çabayla Doktor Nedim'in emirlerini yerine getirirken hevesli, heyecanlı ve tutkuluydu taburdaki askerler. Günlerdir verdikleri mücadele yüzünden bakışları giderek kararan, omuzları düşen bu adamların yüzleri giderek asılsa da askerler onların bu hallerine, şefkat ve sadakatle gülümseyerek yanıttı veriyor, bir dediklerini iki etmiyorlardı âdeta. Ama askerlerdeki değişimin farkında bile değildi Doktor Nedim. İşlerin arasında kaybolmuşken içeri giren Doktor Kemal ona seslenene kadar arkadaşının geldiğini fark edemeyecek haldeydi.

- "Tamam mı, işimizi görür mü burası Nedim," diye sormuştu Doktor Kemal.

Omuzlarını silkip ellerini iki yana açtı Doktor Nedim:

- Yapabildiğimiz bu kadar. Zaten ancak bu kadar olur.

Etrafına şöyle bir bakındı Doktor Kemal. Gergin, yorgun ve bitkindi. Ama yine de diri, bir an evvel işe koyulmaya kararlı bir hali vardı.

- "Tamam," dedi. Sonra yineleyerek devam etti:

- Tamam, yapacak bir şey yok. Dışarıda sedyelerin üzerinde inleyip duruyor askerler. Bekletmeden sırayla almaya başlayalım.

Ama daha dışarıya haber salmamışlardı ki, bir sedye üzerindeki ilk asker getirilmişti bile. Doktor Nedim yöneldi o yana doğru. Yüzüne şöyle bir baktı... Çatışmaların başladığı andan bu yana, alışkanlık olduğu üzere, gelen askeri tanıyıp tanımadığını anlamaya çalışıyordu hep. Önce tanıdık geldi yüz. Ama sonra, dışarıdan getirilen yeni askerlerin inlemeleri ile başını o tarafa çevirince bu konuyu düşünmeyi bıraktı. Tekrar işini yapmak için, sedyede yatana doğru döndüğünde, yalvaran gözlerle ona bakan, inleyen yaralıyla göz göze geldi. Bu Çetin Yüzbaşı'ydı!

Onunla göz göze geldiğinde, içinden öyle çok şey geçti ki Doktor Nedim'in, bir an müdahale etmeyip arkasını dönmek istedi. Bu adam değil miydi daha birkaç gün öncesine kadar esip gürleyen, herkesi bir böcek kadar değersiz gören adam! Bu adam değil miydi, askerlerin canına okuyan, savaş kazanma tutkusuyla gözünün karardığı her halinden belli olan ölüm sevdalısı! Savaş acımasızdı acımasız olmasına ama adil bir yanı da vardı. Dehşetli yüzünü gösterirken adildi en azından. Er, çavuş, subay... Hiç kimseyi ayırt etmeden üstünden geçiyordu ruhların. Bu madalya sevdalısı, hoşgörüsüz, merhametsiz adamın bile üzerinden geçmişti sonuçta. Doktor Nedim, bir süre hiçbir şey yapmadan gözlerini kısıp baktı Çetin Yüzbaşı'ya. Bir şeyler söylemek istedi ama sonra vazgeçti.

Çetin Yüzbaşı, korkusuyla, düşkünlüğü arasında sıkışıp kalmıştı. Sert bir sesle emretmenin hükmü yoktu. Bunu çatışmada yaşamıştı kısa bir süre önce. Sıkıştıkları o vadideki çatışmalar sırasında kaba etine bir şarapnel parçası isabet etmişti. Her birinin ayrı bir can derdine düştüğü o vadide yardım istemişti kendini duyabilecek askerlerin her birinden. Hiçbirisinin ona yardım edebilecek durumu olmadığı gibi büyük bir kısmının da onun iniltilerini görmezden geldiğini görmüştü. Ama ne gariptir ki Er Mesut görmüş, bir tek o gelmişti yardımına. Hasta yatağında kötü davrandığı o asker!.. Mesut da aynı bu doktor gibi, bir süre onun o haline bakmıştı. Bu sırada dirseklerinin üzerinde geriye doğru sürünüyordu Çetin Yüzbaşı.

O görkemli güçlü adam gitmiş, yerine henüz yürüyemediği için kucak isteyen bir çocuk gelmişti. Acıyordu bu asker şimdi ona. Bakışlarından belliydi. Bıraksaydı ölecekti. Ya kanamadan olacaktı bu ya da yaralı bir esire merhamet göstermeyecek, az önce yanı başındaki arkadaşını kaybetmiş öfkeli bir düşman askeri-nin elinden olacaktı. Bunu, ikisi de biliyordu. Yalvarırcasına bakmıştı Er Mesut'a Çetin Yüzbaşı. Yüzbaşılığı gitmiş geriye merhamet dileyen, yardım isteyen bir adam kalmıştı. Canın tatlılığının, ölümün korkunçluğunun nasıl bir şey olduğunu, dizlerinin ağrısına anlayış göstermediği Er Mesut onu omzuna aldığı anda daha iyi anlamıştı. O ağırlı dizlere nasıl da minnet etmişti askerin omzunda yerden kaldırıldığında. O dizler dayansın diye ne dualar etmişti

o birkaç dakikalık sürede! Omzunda taşırken söylenen Er Mesut'un kelimeleri yankılanmaya başlamıştı Çetin Yüzbaşı'nın kulaklarında.

- Nalet olsun size! Bizim ömrümüz işte böyle sizi taşımakla geçecek besbelli. Dünyanın ta öbür ucuna beni ölüme getirdiniz ama doymazsınız yine de! Yapacağınızı yaparsınız, muharebenin ortasında bile sırtına binersiniz siz adamın! Şükür olsun size!

Ama yine de saygısını yitirmemişti gariban. Omuzlamadan önce, komutanına, "Gumandanım şu tüfengimi dut helem bir," demişti. Sonrasında sağlarından sollarından vızıldayarak geçen kurşunlara, düşen top mermilerine aldırmadan, sırtına koyup taşımaya başlamıştı Çetin Yüzbaşı'yı. Her adımla birlikte sanki ayaklarının değil de dizlerinin üstünde adımlıyormuş gibi gelmişti. Sivri sivri dikenlerin üzerinde adımlayan iki diz! Bu halde ne kadar gittiğini bilememiş ama sanki günler haftalar alan uzunca bir yol katetmiş gibi hissetmişti Çetin Yüzbaşı. Artık Er Mesut'un ne hissettiğini Allah bilirdi. Mahir Onbaşı, Çetin Yüzbaşı'yı sırtından aldığı anda olduğu yere çöküvermişti Er Mesut. Çetin Yüzbaşı, bir başka askerin omzunda devam ederken orada olduğu yere çöküveren Er Mesut'u son kez görmüştü. Mahir Onbaşı, komutanı sıhhiyecilere teslim ederken olanları anlattığında Çetin Yüzbaşı, acısının arasından, belli belirsiz duymuştu askerlerin aralarında konuştuklarını.

- Tamam, Çetin Yüzbaşı'yı getirdin de Mesut nerede?

İçinde bulunduğu binaya girmeden hemen önce, tatlı canının acısından bir an sıyrılıp sormuştu Çetin Yüzbaşı. Er Mesut, o andan sonra hatta öğlenki sayımda da görülmemişti. Hiç kimse bir daha Er Mesut'u görmemişti!

Çetin Yüzbaşı'nın yarası ölümcül değildi. O cehennemde gördükleri diğer yaralanmaları düşününce bir askerin başına gelebilecek en şanslı yaraydı. Herhangi bir sinire, kemiğe zarar vermeden bir lahana yaprağı gibi kalçadan ayrılmış bir doku parçası!

Doktor Nedim, kalçadan parçalanmış, sarkan parçaları bisturiyle hızlı bir şekilde ayırıp pansumanını yaptı Çetin Yüzbaşı'nın. Sonrasında diğer yaralılarla doldu o küçücük okulun büyükçe sınıfı. Kısa sürede, kan, yanık deri ve ter kokusu kaplamıştı her yeri. İlk gelen yaralılar, kısa bir sürede dizilmiş olan sıraların üstlerini

doldurmuştu. Sonunda sıralar dolmuştu ama hâlâ gelen yaralıları vardı. Bitmiyordu, sonu gelmiyordu. Ortadaki bir çift sıra boş bırakılmıştı. Gelen askerlerin acil müdahalesi o sıraların üstünde yapıldıktan sonra seyyar sedyelerle odanın toprak tabanındaki boşluklara yan yana uzatılmıştı.

Acı, korku ve yalvarış, şuuru hâlâ açık olan askerlerin yüzünden akıyor, kendisine müdahale etmeye çalışan doktorların yüzünde kendisiyle ilgili bir umut arar gibi bakıyorlardı. Ne olduğunu anlayamadıkları bu kahredici yolculuğun kendileri için bir son olup olmayacağına ait bilinmezliğin korkusu yansıyor her hallerine...

- "Gomutanım kurtar beni!" demişti birçoğu.

Çetin komutan bile ürkek ve ağlamaklı bir halde, sormuştu.

- Ölmem değil mi?

Kaç tanesine müdahale ettiklerini sayamadılar bile. Artık sınıf tamamen yaralılarla dolmuş, sonrasında getirilenlerden ve durumu ciddi olmayanlar müdahaleleri yapıldıktan sonra seyyar sedyelerle sıhhiye cemselerine götürülmüştü.

Doktor Nedim, kaç saattir takılı olduğunu hatırlayamadığı eldivenine baktı. Eldiven birbirinin üzerine tekrar tekrar sıvanan ve donan kanlarla sert bir kabuğa dönüşmüştü. Hiç fark etmemişti. Hem zaten, onca saattir, o ellerin arasında yitip giden canları, o ellerin arasında bir uzvunu kaybeden insanları da algılayamaz olmuştu.

Hissizleşmişti Doktor Nedim. Varlıktan yokluğa geçen bir insanın ardından onun bedeninden ellerine bulaşan bu kırmızı sıvının bir ulviyeti kalmıyordu onun için. Ölüm çoğaldıkça kanıksanıyordu kırmızı. İşte şimdi yaralı bir askerın bacağını kesiyordu. Kopan bir uzuv, ömür boyu yaşanacak bir eksiklik değildi Doktor Nedim'in gözünde mesela. O anda da incecik bir deri kıvrımıyla tutunmuş, kesip alınması gereken bir bacakta sadece.

Kaşlarını kaldırıp yorgunluğun altında biriktirdiği uyuşukluğu kovalamaya çalıştı. Erin artık hiçbir şekilde görev yapamayacak derecede tahrip olmuş, bir kas ve deriyle dizinin hemen altına tutunmuş ayak bileğini tutunduğu yerden kesti, son günlerde edindiği el çabukluğuyla. Ne kadar da kolay ve basitçe olmuştu bütün bunlar.

O erin anasından yeniden doğmadıkça bir daha az önce yerde duran kovaya attıkları o ayağının bir benzeri olmayacaktı. Hep eksik kalacaktı, eksik olacaktı. Kesilen bacağın geride kalan, kıs- men parçalanmış kaslarını bulup toparladı bağladı Doktor Nedim. Âdeta bir saç örgüsü yapar gibi. Sağ elinin parmak uçlarını hisset- miyor gibiydi. Sürekli atılan bitmez tükenmez düğümler... Dü- ğümler... Damara, sinire, kasa, cilde atılan düğümler!

Buraya gelmeden önce en çok düğüm atmak gerekecek diye- rek çokça okumuş, bilgilerini tazelemişti hep. Ama tecrübenin farklı bir şey olduğunu daha iyi anlamıştı bu son günlerde. O ka- dar çalışmasına rağmen, eli ayağına dolaşmıştı ilk ağır vakası gel- diğinde. Belli bir sürenin ardından her gelen yaralının kanayan damarını nereden bağlayacağını daha pratik bir şekilde öğrenmiş- ti. Öğrendikçe giderek bunu, duygusu olmayan bir iş olarak yap- maya başladığını da şaşırarak fark etmişti. Sonucu ne olursa olsun akan, sızan bir hortumu bağlamaktan farklı değildi artık onun için bir damarı dikmek, kopmuş bir damarı diğer uca bağlamak. Ho- calarının sözlerini hatırlıyordu böyle anlarda, “İnsan organizması şu yeryüzünde en düzenli çalışan makinedir ama duygusu olan bir makinedir. Bunu sakın unutmayın!” Unutmaya başlamıştı Doktor Nedim.

Doktor Nedim, yaralı askere saatlerce süren müdahalesini ya- parken Hasan Çavuş’un karşısında ayakta sallandığını fark etti. “Bu çocuk da perişan oldu,” diye düşündü. Dinlenmesi gerekiyor- du besbelli.

- Çavuşş!

- “Askerin üzerine düşecen, bir adım geride dur,” diye uyardı onu.

- “Emredersiniz gomutanım,” derken bir adım geriye çekil- mişti Hasan Çavuş. Bu sırada Doktor Nedim, başını hafifçe kaldı- rıp çavuşun yüzüne baktı.

- “Çok mu yorgunsun?” diye sordu.

Hasan Çavuş, komutanının sorusu üzerine dikleşti kendini toparladı.

- “Yok yok,” gomutanım.

- “Ya peki n’oluyon,” dedi, askerin kesilmiş bacak güdük kas- larını toparlarken.

Bunları söylediği anda, kendine gülecekti neredeyse. Aksanı değişmeye başlamıştı. Böyle giderse çok sürmez Kürt Hasan Çavuş'un bozuk Türkçe aksanıyla konuşmaya başlayacaktı.

- "Rıza," dedi Hasan Çavuş ağlamaklı bir ses tonuyla. Gözleriyle masada uzanan askeri işaret etmişti.

Doktor çavuşun ne demek istediğini yorgunluktan anlayamamıştı. Durdu, önce Hasan Çavuş'a, sonra da masada uzanan, kendinden geçmiş, kan kaybından yüzü beyazlaşmış askere baktı. Başını kaldırdı, kaşları kalktı, yüzünde üzüntülü bir ifade belirdi.

- "Tabii ya. Rıza'ydı, değil mi?" dedi.

Fark edememişti, Doktor Nedim. O kargaşada yaralının kim olduğunu öğrenmesi ve tanıyabilmesi mümkün değildi. Ne müdahale gerekiyorsa bir an önce onu gerçekleştirmek gerekirdi. Eğer yarası boynunda ve yüzünde değilse müdahale ettiği birçok askerin yüzüne bile bakamadan diğer yaralı askere müdahale etmek zorunda kalmıştı.

- Senin en yakın arkadaşındı değil mi?

Gözleri doldu Hasan Çavuş'un. Az önce benzinin atmasının, durduğu yerde sallanmasının sebebinin yorgunluktan olmadığını daha iyi anlamıştı Doktor Nedim.

- "He dogri gumandanım," dedi Hasan Çavuş bu sırada.

Sonra sustu. Konuşsa ağlayacaktı, besbelli. Ortalığı sessizlik kaplamıştı. Konuşmayı yine başlatan Doktor Nedim oldu:

- Nasıl olmuş?

Doktor Nedim de kuralını bozmuştu. Zira uzun zamandır artık yaralıları getiren askerlere sormuyordu. Anlamsız buluyordu artık bu soruyu. Nasıl olabilirdi ki burada? Ya mayına basar ya üzerinden cemse geçer ya bedeninin bir tarafına mermi saplanır ya savrulan bir şarapnel ya da... Ne önemi vardı ki? Bu sırada Hasan Çavuş anlatmaya başlamıştı:

- Gumandanım, bilersen Rıza Türkçe bilemez. Sadem Rıza del, birkaç manga erat da bilmez. En sonunda gomutan bu mangalara hem Tırkçe hem de Kurmanç bilen erat goydu. Öyle ola ki gomutan emrederse dori yapsın erat diye.

Bu arada Doktor, Çavuş'tan pense istemişti. Çavuş, her zamanki gibi "Emredersin gumandanım," dedikten sonra bir adım öne gelip ilk günlerde gece gündüz boyunca isimlerini ezberlemeye

çalıştığı o malzeme kutusundaki aletler içinden makasa benzeyen o şeyi uzatmıştı. Doktor, ön tarafta bağladığı yaralının kaslarını bu makasa tutturup kaldırdı ve Hasan Çavuş'un yardımını istedi.

- Al çavuş şunu hafifçe yukarı doğru tut.

Hasan Çavuş istediğini yaparken içinde giderek artan merakıyla sordu Doktor Nedim:

- Eee sonra?

- Sonrası gumandanım, ordu darma duman, bölükler darma duman, dakımlar darma duman.

Hasan Çavuş bunları anlatırken Doktor Nedim, kısıldıkları o kapandan kurtulmaya çalıştıkları anları, yaşadığı ölüm korkusu ve çaresizliğini hatırladı. Bu sırada Çavuş konuşmaya devam ediyordu:

- Mangalar birbirine garişmiş. Gecenin zifirisine tünemişler ama nafile! Pis gavur gomunistler hepimizi gündüz gibi seyredirler. Hele ki bu dağ gibi adamı görmezler mi! Görirler, hem de nasıl!

Çavuş bütün bunları peşi sıra söylerken derin bir iç çekmişti. Doktor Nedim, Çavuş'un yüzüne doğru tekrar bakındı. Bir şeyler oluyordu. Kaç zamandır, öykülerden sıyrılmıştı. Ölenlerin, yaralananların hikâyelerini merak etmez olmuştu ama Rıza'nın hikâyesini bilmek istiyordu. Rıza'nın hikâyesinin Hasan Çavuş üzerinde yarattığı etkiyi bilmek istiyordu. Çavuş dikkatlice penseti tutarken tekrar o vadiye dönmüş gibiydi.

- Anlamamış herhal dediydiler Rıza'yı gören erler. Gumandan çukurunda gal diye bağırılmış ama tam tersi cevabı almış.

- "Haşan Çavuş, şu zıkkımı biraz yukarı doğru tut," dedi Doktor Nedim o sırada.

- "Emreden gomutanım," diye yanıtlamış, işine odaklanmıştı Hasan Çavuş.

Ama sonuçta, etini kestiği hastayla bağını kurmuştu Doktor Nedim. "Ne kadar da basit her şey," diye düşünüyordu. Ölmeye getirdikleri adamın, emri anlayacağı bir düzen bile yoktu bu ordu-da. Çukurunda kal, diyen komutanını bile anlayamayan askerlerin olduğu bir ordu! Dayanamıyordu, sormadan edemedi.

- Ee, sonra?

Hasan Çavuş, bu emirden sonra tekrar anlatmaya devam etti:

- Bi de erkekliği yok mu gumandanım! Anası babası askerde erkek olur âdemoğlu demişler bir kere! Dedimdi önceleri. Sakın ha gomunist korkutacağım diye cengâverlik edip atlamayıyasın meydana! Onların elindeki de guş sapanı değil. Ne bilem, belkim de bizimkiler gibi, adamı sağ birağmayan cinsten tûfenkleri vardır. Gıçına ne biçim değdiğini bilemezsin dediydim oysam!

Bu sırada odanın diğer ucundaki yaralı bir er, “Komutanımmm” diye inledi. Çatışmada, bir şarapnel parçasının sol omzunu yalayıp geçmesi sonucu, omuz kasları tamamen kopan askerdidi. Acısı fazlaydı, ince bir sesle inliyordu. Doktor Nedim’in içi sızladı o an. Hasan Çavuş’un anlattıkları, yaralı askerleri, birer insana dönüştürüyordu tekrardan. Dayanamadı, ameliyata ara verip o askere doğru yöneldi. Ama o sırada dışarıya çıkıp tekrar odaya dönen Doktor Kemal’i fark etti. Doktor Kemal, “Tamam, ben bakarım, sen işine dön,” diyerek onu geri döndürdü ve askerin yanına gitti. Askerle mırıltılar halinde konuşmaya başladılar. Ne konuşukları anlaşılamıyordu. Bu mırıltılar arasında Hasan Çavuş konuşmaya devam etti. Akıllı fikri arkadaşı Rıza’daydı. Tek derdi onun son anlarını anlatmaktı hatta.

- Bir gıpırtı hissetmiş. Zannedmiş ki ordu o depeye saldırmak üzeredir. Galgmış o zifiride, bilir bilmesine de tepeden gomunist nişan alır ama emir demiri kesir gomudanım.

Çavuş o esnada sustu, konuşmadı. Doktor uyluk kemiğın arka kısımdaki kasları da düğümlemek için toparlamıştı. Çavuş’un elindeki penseyi alarak bacağın dış kısmına doğru çekmişti.

- Hasan Çavuş, şimdi böyle tut!

Bunu yaptıktan sonra Doktor anlatmaya devam et der gibi bir bakış atmıştı Çavuş’a. Çavuş ilk kez emir almadan konuşmasına devam etmişti.

- O depeyi ele geçirmek gereğ denmiş ya!

- Ee, denmişse denmiş, ne var bunda?

Doktor Nedim mantıkla, Hasan Çavuş ise, ona öğretilenlerle konuşuyordu.

- Ne var olur mu gumandanım? Yoksam hepimiz geberip gidecez demişlerdir.

Hasan Çavuş bunu söyledikten sonra uzun bir sessizlik olmuştu. Her birisi o vadiden çıkmasına rağmen sanki o dar boğazda

sıkışıp kalmış gibi hissediyorlardı. Wavon Boğazi'ndaki o tepeyi aşmak hayatta kalmaları için tek şanslarıydı. Ölümüne o tepeyi aşmaya çalışmışlardı. Hâlâ kaç kişi olduklarını bilemedikleri askerin hayatı pahasına başarılmıştı ama manzaradan anlamışlardı ki büyük bedel ödemişti tugay.

Doktor Nedim yorgunluktan artık el kaslarının titremesine engel olamıyordu. Birkaç dakika elindeki operasyon aletlerini bıraktı, derin birkaç nefes aldı. Sonrasında bıraktığı aletleri tekrar her iki elinin parmak uçlarıyla kavradıktan sonra başını eğerek kesik bacağın arka kısımlarını tekrar görmeye çalıştı. Bir türlü bitmeyen, uzadıkça uzayan düğümler attı bacağın arka kısmına da. Her düğümlerle soluğunun kesileceğini hissetti. Neyse ki atması gereken en son düğümü de atmıştı. Yarayı gazlı bezlerle, kapatmak üzere Hasan Çavuş'a bırakarak tek kelime etmeden okulun kapısına çıkmıştı. Ayakta duracak hali yoktu, yorgunluktan ve duyduklarından sonra... Sırtını okulun duvarına yasladı. Bir süre gökyüzüne baktı. Sonra sırtı duvara yaslı halde, dizlerinin üzerinde çömeldi.

"Allah'ın belası hayat!" diye iç geçirdi. "Kötüsün! Acımasısın! Beni nerelere sürükledin?" Bu esnada odaya büyük bir gürültüyle birlikte başka bir yaralı askeri sedyeye getirdiler. Sağ kolu dirseğinin üst kısmından parçalanmıştı. Parmakları görünmüyordu bile. Doktor Kemal odanın içinde ilgilendiği diğer yaralı askeri bırakıp sedyeye getirilen parmakları olmayan diğer askere bakmaya başlamıştı.

Doktor Nedim artık dayanamıyordu. Bu çılgınlığın, bu cinnetin ortasında nasıl ayakta kalacaktı? Herkesin aklını kaybettiği bu ortamda Doktor Kemal'le birlikte bir taraftan aklını korumaya, bir taraftan da bu ana kuzularını hayatta tutmaya çalışıyordu. Bir ceza mıydı yoksa bir lütuf mu bu yaşadıkları? Şimdi İstanbul'da bir hastanenin sıcak koridorlarında mı doktor olmak isterdi yoksa burada mı? Oradaki hastaların derdine deva olacak doktor vardı elbet... Ama ya burada? Şimdi hadi topla eşyalarını... Memlekete gidiyorsun deselerdi gider miydi acaba? Yok... Gitmezdi... Gidemezdi...

Bütün bunlar olurken bir asker sırtında bir torbayla odaya girdi. Postallarıyla gürültülü selam verdikten sonra odaya kısa bir bakış attı. Odada bulunanlardan hiçbirisi onunla ilgilenmedi bile. Asker kendini fark ettirmek ve aferin almak üzere, esas duruşa geçerek geliş sebebini tekmil edasıyla verdi:

- Gumanya getirdim gomutanım!

Sanki odadakilerin hepsi sağır olmuştu. Bir cesaret daha kendine yükleyen asker:

- Gumanya getirdim, gomutanımmm!

Doktor Kemal askere dönmeden, öfkeli, ortalığı yankılatan bir sesle azarladı askeri:

- Başlarım sana da kumanyana da. Bırak oraya bir yere. Sonra da defol git!

Allak bullak olmuştu asker. Asker bir anda süklüm püklüm olmuş, omzundaki içi kumanya dolu heybeyi bir kenara bırakıp sıvışmıştı hemen.

Heybede çokça kumanya olduğu belliydi. Ama orada o kumanyaları yiyecek asker yoktu. Sağlam olanlar yaralıları iyileştirme derdindeydi, yaralı olanlar da yiyecek halde değildi. Oysaki o anda o küçük revirde çalışanlar ve yaralı olarak yatanlar, çok değil, daha iki gün öncesine kadar nasıl da sevinçle karşılardı "Kumanya geldi," haberini.

Er Rıza

Yorgunluk ve uykusuzluktan bitap düşüp uyuya kalan askerlere bakındı. Gece, gri bir perde örtmüştü sanki üstlerine. Sahra çadırının içinde bir süre dolandıktan sonra kendisi için ayrılmış olan boş ranzanın üzerine oturdu. Başını ve gövdesini yatağın üzerine yavaşça bıraktı Doktor Nedim. O anda bedeninin ne kadar tükenmiş olduğunu fark etti. O kadar yorgundu ki yataktan sarkan bacaklarını yatağın üzerine doğru bile toplayamadı.

Günlerdir üstünde taşıdığı, koltuk altı ve bacaklarının arasında bir zımpara gibi sürtünen kirden gri renge dönmüş üniformasına baktı ve bedeninden yükselen kötü kokuyu duyumsadı. Keskinliğine rağmen bu koku, artık midesini bulandırmıyordu. Postallarının içinde parmaklarını oynatmaya çalıştı ama postalları ayak tabanına yapışmış gibiydi. Postallarını çıkarmak için hamle yaptı, oturduğu yerde dizlerini bükemedi ve ilk seferde çıkaramadı. İkinci deneyişinde ise topuğunu zemine dayayarak ancak çıkarabilmişti.

Postalları ayağından sıyrılır sıyrılmaz, kendini sırtüstü yatağa attı. Uyku ile uyanıklık arasındayken bile içindeki huzursuzluk hissi en ufak bir azalma göstermeden içten içe sürüyordu. İlerideki cephe hattından ara sıra gelen sinir bozucu taciz atışları, bu bunaltısını artırıyordu. Her patlamayla, her tüfek atışıyla birlikte yataktan sarkan bacakları can vermekte olan bir beden gibi seğirip duruyordu. Ama bir süre sonra yorgunluk galip geldi; derin bir kuyuya düşer gibi, uykunun derinliklerinde kayboldu. Ama tam bu sırada yeniden alevlenen çatışma sesleriyle sıçradı. Her şeye küfretti. İnsanı ha bire kaşındıran keçe battaniyeyi, içini ürperten bir üşüme duygusuyla üzerine doğru daha da çekti. Artık battaniye kaşındırmıyordu, battaniyenin altında ölü karanlığında hapso lan havayı giderek derin ve seyrek soluklarla içine çekti.

Böylece geçen birkaç saatin ardından gözlerini açtığı anda, yorgunluğunu atamamış vücudu isyan etti uyanışına; gözleri karardı,

boyunu büküldü. Kısa bir süre gözlerini yumdu ve yeniden uyumak için dua etti ama saniyeler içinde uykusu giderek dağılmaya başladı. Uyanıyordu. Uyanmak istemediği o gerçeğe doğru yol alıyordu. Kendine gelmeye başladığı anda içinde bir panik dalgası yayıldı. Âdeta içgüdüsel bir dürtüyle, görevini aksatmış olabileceği duygusuyla ürperdi. Uzunca bir sürenin geçmiş olabileceği telaşıyla yataktan kalktı ve inleyip duran Er Rıza'nın başına gitti.

Simninni'deki operasyondan sonra aslında tam teşekküllü hastaneye bir an evvel sevk edilmesi gereken ağır yaralı askerleri, o çadırda bir haftadır takip etmek zorunda kalmıştı. Çünkü Kore'deki hiçbir Sahra hastanesi yaralı asker kabul edebilecek bir durumda değildi. Birkaç gün sonra Tokyo'daki hastanelere yaralı askerlerin nakli mümkün olabilecekti ama o da henüz kesin değildi. Bu yüzden bir askerin ölebileceği düşüncesi ruhunu lime lime ediyor, göğüs kafesini sıkıştırıp nefesini kesiyordu artık Doktor Nedim'in.

Yanına vardığında Rıza'nın başında Hasan vardı. Ateşini ölçmek için ısıölçeri bir aşağı bir yukarı doğru sallıyordu. O kadar sertçe sallıyordu ki bir anda cam çubuk elinden kayıp taş gibi sert toprağa düştü ve içindeki cıva, topu parlak küçük küreler halinde yere saçıldı. Hasan çavuş duraksadı, kızardı, başında bekleyen komutanına baktı ama komutanının yaşanan bu sakarlığı önemsemediğini görünce tedirginliği azaldı. Doğruca çadırın içinde malzemelerin olduğu dolaba doğru yönelerek başka bir ısıölçeri aldı. Bu sefer daha dikkatliydi, ısı ölçeri Rıza'nın koltuk altına yerleştirdi.

Bu sırada Doktor Nedim, ince ve derinden inleyip duran Er Rıza'yı izliyordu. Kesik bacağı iltihaplanmıştı. Ayağının altına küçük bir leğen konmuştu. Oradan akan, kirli sarı iltihap, sargı bezinin üzerinden çıkarak damla damla akarak altına konulan leğende birikiyordu. Rıza'nın bedenini adım adım zapt eden, damarlarından vücudunun her yerine yayılan bu gözü dönmüş düşmana karşı çaresizliği, içini sızlatıyordu Doktor Nedim'in. Tahammül sınırlarının sonuna getirmişti, bu çaresizlik onu. Er Rıza'nın vücuduna yayılan enfeksiyon, aynı anda Doktor Nedim'in ruhuna bulaşıyordu sanki. Onca askeri kaybetmesiyle tükenen direncinin son kırıntılarını da çekip alıyordu ruhundan.

Yeni bir eldiven giydi, dikkatle sargıyı açmaya çalıştı. Sargı yer yer kurumuş cerahatla yaraya yapışmıştı ve çekildikçe yapıştığı yeri kanatarak ayrılıyordu Rıza'nın etinden. Her tarafı kirli sarıya dönmüş bir kesik bacak çıkıyordu ortaya! Sargısı açıldıkça çadırın içine çürümüş irinli et kokusu yayıldı. Önden ve arkadan birbirine iliştirilmiş kaslar irinin içinde yumuşamış şişmiş paramparça olmuştu. Doktor Nedim bu manzara karşısında ayakta zor duruyordu. Hasan Çavuş'tan bir tabure istedi ve zar zor tabureye oturdu. Kendini zorlayarak yaraya daha yakından baktı. Geriye doğru giderek açılan bir yaraya dönüşmüştü. İrinli bölümden sonra askerin bacağına arkası kıpkırmızıydı. Âdeta oradaki derisi soyulmuş gibiydi.

Hasan Çavuş'a doğru dönerek, "Malzemeleri buraya getir," dedi. Hasan Çavuş, "Emredersiniz gomutanım," dedikten sonra çadırın arka kısmındaki üzerinde sargı bezleri, çeşitli şişelerin ve aletlerin bulunduğu sehpayı yavaş yavaş sürükleyerek doktorun yanına getirdi.

Bu sırada Doktor Nedim, yatan askere bakıyordu. Sağlam yapılı, kocaman cüsseli bir adamdı ama ateşler içinde yanıyordu işte!

Sözleri anlaşılmamasına rağmen belki de o tugayda en kalın sesli askerdi. Neredeyse sadece ve sadece Hasan Çavuş'la konuştuğuna şahit olmuştu. Zaten başka birisiyle ne konuşabilirdi ki? Ona dair en son anısı sıkıştıkları o vadide top, tüfek, silah sesleri arasında bile duyulan sesiydi:

- Allaaa Allaaah!

Şu anda karşısında irinler içinde kopmuş bir bacakla ateşler içinde şuarsuzca yatan bu adamın, dünyaya insan gücünü göstermek için gönderildiğini düşündü Doktor Nedim... Yalnız ve güçlü bir insan! Kendi asker arkadaşları içinde bile yapayalnız bir adam. Bu yalnızlık onun için büyük bir eziyetti ama diğer askerlere umut veriyordu varlığı. Her şeyden önce ona arkadaşlık edebilen Hasan Çavuş için bu böyleydi.

"Yapayalnız var olmak" diye düşünürken, irin kaynayan kesik bacağına sağlam görünen üst kısımlarına dokundu Doktor Nedim. Elinin altında çıtır çıtır edip kayan bir şeyleri hissetti. Başını canı sıkılmış bir şekilde her iki yana salladı.

- Zehirli kangren!

Doktor Nedim bunları söylerken yanına malzemeleri taşıyan Hasan Çavuş, kulak kabartmıştı söylediklerine. Doktor Nedim, malzemeler arasında ucuna keskin bir jilet takılmış olan bisturiyi almıştı. Keskin ucunu kirli sarılığın bulunduğu yere batırıp âdeta bir tereyağını keser gibi yukarıdan aşağıya doğru küçük dilimler halinde kesmeye başladı. Her ince dilim bir lapa gibi leğenin içine dökülüyordu. Ta ki kırmızı renkli kanayan sağlam kaslar ortaya çıkıncaya kadar tekrar tekrar yaptı aynı işlemi Doktor Nedim. Bütün bunları yaparken başından beri yarı uyur durumda şuuru- nu kısmen kaybetmiş asker, zaman zaman gözkapaklarını açarak, "İhhh, ıhh" diye inliyordu derinden. Belli ki yapılanları tam anlamıyla hissetmiyor, normalde şuuru açık bir insanı çığlıklarla kıvrandıracak bu operasyon canını pek fazla yakmıyordu. Bir süre sonra tekrar gözkapakları kapandı. Hasan Çavuş çekine çekine sordu Doktor Nedim'e:

- Zıkkımlı gangen ne ede gomutanım?

Doktor Nedim irinli dokuyu soymakla uğraşırken, soruyu duymamıştı bile. Cevap vermedi. Hasan Çavuş, bu soruyu sormakla kötü bir şey yaptığını düşündü. Ama yine de dayanılmaz bir merakla cevap almak istemişti. Başka ne yapabilirdi ki? Rıza, onun için burada konuşup dertlerini paylaşabileceği tek insandı.

Hatta o kadar ki Er Rıza yaralanıp bacağını kaybettikten sonraki günlerde birbirlerine ölümleri halinde yapacaklarını bile vasiyet etmişlerdi. Ve yine o konuşmalar sırasında Rıza sürekli ona, sırtüstü, kıpırdamadan yattığı yerde, kesik bacağından habersiz, ne olduğunu ve ne olacağını sormuştu. Hasan Çavuş da kendine geldikçe sürekli soran Rıza'ya, neler olduğunu anlatmıştı defalarca!

- *Çipe te ye rast, naha tune. Doxtor, qut kiriye.* (Sağ bacağın, şimdi yok, doktor kesti).

Bunları her söylediğinde Rıza'nın kendinden geçmeden önce, derin düşünceler içinde kaybolduğunu görmüştü. Sonra başka şeylerden bahsedip Rıza'nın zihninde dönüp duran o düşünceleri parçalamaya çalışmıştı. Ama Rıza kabullenmiyordu anlattıklarını.

- *Birayê Heyder, çîpa mina rast diêşe!* (Hasan kardeş, sağ ayağım ağrıyor!)

Rıza'nın bir bacağına olmadığını kabullenemeyişini şaşırarak izliyordu Hasan Çavuş. Olmayan bir bacağına ne yapabileceğini bilemeden Rıza'nın yüzüne üzüntüyle bakıyordu çaresizce. Hasan sonraki günlerde bu çekilmez durum için ne yapabileceğini sormuştu Doktor Nedim'e. Doktor Nedim'in verdiği cevap, daha da karıştırmıştı Hasan Çavuş'un kafasını.

- Çavuş, yalancı ağrı ve kaşıntı bu. Bacağı kesilen böyle olur!

"Yalancı ağrı ne ola ki?" diyerek düşünmüştü Hasan Çavuş. İnanmadı, inanılır gibi değildi. Nasıl olabilir, olmayan bir bacak nasıl yalan söyleyebilirdi? Toprağa gömülmüş, çürümeye başlamış bir şey üstelik! Eğer kesilen bir bacak hâlâ varmış gibi ağrıyorsa, yalandan bile olsa ağrıyorsa, dünyada gerçek olan şey neydi? Bu sırada Doktor Nedim, en azından bu yalan ağrı için neler yapabileceğini söylemişti.

- Kopmuş bacağın yanına bir yastık koy. Ne zaman ki ağrı ve kaşıntı var derse yastığa üfle ve kaşı!

Yalancı bir ağrı ve sahte bir bacak, yani yastık! Olacak şey miydi bu? "O cin gibi Rıza bütün bunlara kanmaz," dedi Hasan içten içe. Ama yine de bir şeyler yapmak gerekecekti. İnanmaya inanmaya yaptı doktorun söylediklerini. Ne zaman Er Rıza, "*Çîpa min diêşe*" (Ayağım ağrıyor) dese; Hasan, ayak ucuna koyduğu yastığı bir taraftan üflerken diğer taraftan sesli bir şekilde kaşıyordu. Ne ilginçtir ki işe yarıyordu bu yöntem! Bunları her yapışında Rıza'nın ağrısı ve kaşıntısı giderek hafifliyor, hemen ardından da sessiz ve bilinmez bir uykuya dalıyordu. Bütün bu olanlara bir türlü inanmak istemiyordu Hasan Çavuş. O yatakta dev gibi yatan o adamın ıstırabının sahte bir namussuzlukla sonlanabilmiş olmasını aklı almıyordu.

Bütün bunlar inandığı diğer şeylerin de yalan ve sahte olabileceği olasılığını aklına getiriyordu Hasan Çavuş'un. "Ama olsun," diyordu bir taraftan da. Rıza'nın uykuya dalmış yüzünü her seyre-dişinde tekrarlıyordu bu sözü. "Ama olsun!" Bir dünyanın en masum görüntüsüydü derin ve huzurlu bir uykuya dalmış olan insan yüzü.

Aklına hep son günlerde -yani Rıza böyle kendinden geçmeden evvel- konuştukları geliyordu. Aynı dile sahip, dertlerini anlatabilecekleri, neredeyse birbirine mecbur iki yoldaşları bu

yabancı topraklarda. Bu sebeple bacağını kaybettiğini tamamıyla fark ettikten sonra bile, o kederin içindeyken bile şükreliyordu Hasan Çavuş'un varlığına. Neler paylaşmamışlardı ki! En çok da sebebini bile bilmedikleri ama ölümüne yaşamak zorunda oldukları bu savaşla ilgili olarak konuşmuşlardı.

Dedesinin ve amcasının kaderinden bahsetmişti Rıza. Rıza'nın dedesi Yemen Çölü'nde kavrularak ölmüştü. Babası çocukmuş, hayal meyal hatırlıyormuş dedesinin köyden gidişini! Bütün köyde bir bayram havası hâkimmiş.

Ancak savaş denen şeyin aslında ne olduğu, bir iki yıl içinde köye gelmeye başlayan haberlerden sonra anlaşılmış. Babası, sıcak bir yaz günü iki askerin gelişini anlatmıştı. Anasına, yaşadığı süre boyunca artık tek kere bile kocasını, babasına da babasını göremeyeceğinin haberini getirmişlerdi. Haber gelmeden kötü bir his içini kemirip durmuştu yaşlı kadının... Yaz rüzgârları o sene bir başka esmişti köylerinde. Tıpkı diğer köylerdeki zaman zaman esen insanın tüylerini ürperten rüzgârlar gibi! Köylülerin kendisine bakışlarını hiçbir zaman kabullenememiş kadıncağız. İki tepenin arasında kırık sesine asılı ağıtları yankılanıp durmuş.

Büyükannenin çocuklarına bakmak için yapmadığı şey kalmamıştı. Ama neyse ki Rıza'nın amcası Mahmut erkenden yetişmişti. Gündelik rençperlikle babasız eve bir parça ekmek girmesini sağlayabiliyordu. Ta ki kahrolası dünyanın kahrolası yeni derdi çıkıncaya kadar. Bitmiyordu Birinci Cihan Harbi... Uzadıkça uzamış, yeni askerlere ihtiyaç duyulmuştu. Fukara neden yeşerir ve büyürdü ki? Bu kahrolası dünyada eziyeti fukaradan çok kim çekti ki? Devlet, babasından sonra amcasını alıp götürmüştü. Emir in demiri keseceğini çoktan öğrenmişlerdi. Aslında Rıza'nın amcası, dağlara kaçmayı ve eşkıyaya katılmayı en azından Allah ömür verdiğince yaşayıp elden geldiğince ekmeğini kazanmayı düşünmüş o kara düzende! Yıllarca babası askerdeyken ne yediklerini, ne içtiklerini mi sormuştu ki bu devlet!

Sıra kendisine geldiğinde asker kaçığı olup dağa çıkacağını bütün utancıyla karısına anlatmış Mahmut Amca'sı. Her anlattığında da aslında o kadar küçülüp durmuş aynı zamanda. Sanki karısının önünde diz çöktüğü yere serili utancı, onu yutan bir bataklik olmuş da çekmiş içine onu. Nasıl utanmasın ki? Bütün köylü

ayıplayacaktı, "Padişahın ordusuna karşı gelip kaçtı," diye. "Babasının oğlu değilmiş," diyeceklerdi. "Ciğersizin, korkağın teki," diyeceklerdi. Padişahın zabitleri gelip de köyün erkeklerini tek tek topladıklarında bir tek o olmayacaktı. Ama her türlüşünden yakıştırmaları kabullenerek kaçacağını söylemişti karısına. Bütün onursuzluğu kabul edecekti. Nasıl olsa korkaklıktan değil, babasını askere yollamış anasını, kardeşlerini, karısını ve çocuklarını aç bırakmama derdindendi kaçacak oluşu. Ne derlerse desinler diyordu artık.

Ama istediği gibi gitmemişti işleri Mahmut Amca'sının. Zabiter bir manga askerle bir gün öncesinden gelmişlerdi köye ve apar topar götürmüşlerdi onu da.

Rıza'nın babası amcasının gidişini apaçık hatırladığını söylemişti. Köy meydanında köyün yirmi yedi hanesinden insanlar tek tek toplanmış. Büyük bir sessizlik ve korku hâkimmiş. Erkekler, kadın ve çocuklardan ayrılmış, geride köyün ölebilecek cesarette ancak dokuz erkeği kalmış yaşı on beşten yukarı olan. Her birisi hükümetin zabiti ve bir manga asker arasında çıplak ayaklarla köyden götürülmüş. Hiçbirisi de sormamış, "Niye, neden?" diye.

Büyükannenin, bu sefer de oğlunun gidişıyla soğuk, gri bir duvar gibi taş kesmiş bakışları. "Cehennem!" demiş bu dünya için. Bir de oğlu Mahmut'u götürdükleri günün ertesinde, gün batarken köyün yamacına çıkıp bir yılan gibi sonsuzluğa uzanan o kızıl topraklı yolun ucunda oğlunun görünmesini beklemeye başlamış bıkıp usanmadan. Bu bekleyişini öyle bir sadakat ve tutkuyla sürdürmüş ki bir gün aksatmamış. Ve kızıl topraklı yılanın ucunda beliren her insan silüetini gördüğünde, bulunduğu yamaçtan; taşların, dikenlerin üzerinden kâh koşarak kâh düşüp yuvarlanarak, karşılamış geleni, kocası ve özellikle de oğlu Mahmut mu diye. İlk haftalarda bütün köylü önüne geçip, "Hatice nene, dur!" dediyse de kimsecikler durduramıyormuş. Köylünün kolları arasında bir çocuk gibi ağlıyormuş böyle anlarda. Çaresiz, bırakırlarmış. Yaşlı kadın, koşturup gelenin önüne çıktığında, köye gelenin oğlu olmadığını görünce kendini yerden yere atar, gelene küfürler edip dururmuş. Köylü, adını Deli Hatce koymuş günler geçtikçe. Rıza'nın babası, annesinin ayaklarına ağlayarak yapışıp durdurmaya çalışmış ama nafiye. Yaşlı kadın, sakinleşir gibi olsa da aslında bu

sakinleşme, yeniden kendi karanlık cehennemine dönmesinden-
miş. Bu sırada ağzından dökülen sözler, buz bir hançer gibi, onu
avutmaya çalışanların yüreğine saplanırmış:

- *Mehmudemîn sibeyê bê* (Mahmudum yarın gelecek).

Bu gelgitler sırasında sanki acısının hıncını küçük oğlundan
yani Rıza'nın babasından çıkarırmış. Sürekli sorarmış küçük oğlu-
na:

- *Rizayemin, birayê te li ku derê yî?* (Rızam benim, abin nere-
de?)

Küçük çocuk, gözleri dolu dolu yanıtlarmış annesini:

- *Dayîkamin, hikûmat birye Qafqas'ê, ew welat li ku derê yî
nizanim* (Anacım, devlet Kafkas'a götürdü, neredeyse o memle-
ket?).

Bunun ardından giderek çıldırtıcı bir döngüye girermiş sorgu
sual...

- *Dûre an nêzikî me ye?* (Buraya yakın mı yoksa uzak mı?)

- *Nizanim, dayîkamin walle nizanim* (Bilmiyorum, anam val-
lahi bilmiyorum).

- *Her hal Baxda de dûr nine* (Herhalde Bağda'dan uzak değil-
dir).

- *Herhal, tu rast dibejî* (Herhalde, doğru diyorsun.)

Gelecekti oğlu... Gelecekti kocası... Evet gelecekti! Bekleyiş
uzadıkça tükeniyor, tükendikçe de kendisini her geçen gün ölüme
daha yakın hissettiğini ama onlar gelene kadar ölmeyeceğini söy-
lüyormuş yaşlı kadın.

Ama ne kendi yaşamı ne de oğlunun yaşamı için inandırdığı
şeylerin hiçbiri olmamıştı. Ta ki o güne kadar! Oğlunun gidişinin
üzerinden aylar sonra, "Direj" bir babayiğit görünmüş ufukta.
Çöktüğü kaya tepesinde dikilivermiş, o gölge belirlediğinde yaşlı
kadın. Evet, bu o demiş kendi kendine... Bu oğlum! Köyün yama-
cından yolun gelenle birleştiği ufka doğru bağırması, "Mahmuuu-
ut!" diyerek! Sesi iki tepe arasında gidip gelmiş. Ama köylülerin
hiçbiri Hatice Ana'nın tarafına bakmamış bile... Herkes köyün
çevresindeki tepeye doğru uzanan tarlalardaki işlerine devam et-
miş. Rıza'nın babası yani küçük oğlu dışında! Babaannesinin bir
dağ keçisi gibi tepeden savruluşunu acır gözlerle izlemiş küçük
çocuk. Bu kez nedense öyle hızlı, öyle bir kontrolsüz vurmuş ki

kendini bayırdan aşağı... Yuvarlanması da çok sert olmuş. Sırtüstü yolun kenarına düşmüş kadın. Herkes onun her zamanki gibi sıyrıklar içinde kalkacağını düşünmüş. Ama bir türlü yerinden kalkmadığını görünce yanına koşmuş köylüler.

Yanına ilk varan, küçük oğlu olmuş. Kadının başını kaldırıp sarsmış, en derin uykusundan uyanması için. Başının arkasından koyu kızıl renkte bir kan süzülüyormuş. Yüzünde uzun zamandır görmediği tatlı bir tebessüm varmış.

Gün henüz köyün üzerinden kızıl ışıklarını çekinemişken yoldan gelen adam, Hatice kadının cansız bedeninin başında toplanıp ağıtlar yakan kalabalığın olduğu yere ulaşmış. Toprak ve terle karışmış haki üniforması içinde bir askermiş gelen. Az ötede, üzerine bir bez parçası koyulmuş cenazeye bakıp, başını üzüntüyle sallayıp başsağlığı diledikten sonra:

- "*Mala Mahmud li ku ye?*" (Mahmut'un evi nerede?) demiş.

Suspus olmuş kalabalık. Asker sorusunu tekrarlamış:

- *Mala Mahmud li ku ye?* (Mahmut'un evi nerede?)

Zavallı kadının başında toplananlar, hiçbir şey söylemeden toprağın üzerinde yatan ve gülümsemeye devam eden Hatice anasını elleriyle işaret etmiş. Hatice kadının kocası ölmüştü, oğlu Mahmut ölmüştü ve şimdi o da artık çekip gitmişti bu dünyadan. Savaşın üstüne çöktüğü cefa, eza ve ölüm de o fakirliğin mirası olup atadan çocuğa geçiyordu.

Savaş bitmiş, cumhuriyet kurulmuş, düzen gelmişti birkaç on yıllığına. Ama işte, dünyadan savaş eksik olmayınca o savaş gelip bir şekilde fakirliğin yakasına yapışıyordu kendi payına düşen canları almak için!

Her ne kadar köylüler o kötü günlerin geçtiğini düşünse de gitgide başka bir fermanın başka ölümlerin yaklaştığının farkında değillerdi. Hani hiçbirisini de zaten bilmemişlerdi, bunu da bilmeyeceklerdi. Zaten bilip de ne yapacaklardı ki hiçbirisi için sonucu değiştirmedikten sonra! Hükümet, asker toplamak için bile daha az sorar olmuştu. Ne olur ne olmaz diye, evlerinde erkek kalmayan evler çocuklarının doğumunu hükümete haber vermemişlerse de tasalarının yersiz olduğuna bile inanmaya başlamışlardı. Rıza da doğduğu zaman kaydedilmeden beş yıl yaşamıştı böyle hatta. Bilinmezliği yaşama sırası bu kez Rıza'daydı. Ama gel gör ki

yıllardan beri değişmez bir kaderin alışkanlığından vazgeçmesi mümkün müydü? Sıra o kadının, Hatice ninenin, torununa gelmişti!

En çok da küçük kardeşi Nazif ağlamıştı Rıza'nın gidişine. Her zaman zayıf ve hastalıklı görünen kardeşine bir taraftan üzüldükten bir erkek çocuğu bu kadar yufka yürekli olmamalı diye düşünmüştü. "Cihanı yaratan, erkeği de bunun için yaratmıştır," demişti kendi kendine askerlik yoluna düşerken. Sadece ayağında kötü bir çift çarıkla ve yırtık bir sırtlığın içinde bir somunla çıkmıştı yola.

Anadolu'nun dili farklı, âdeti farklı topraklarından toplanmışlardı. Ve hepsi tek yürek olup, "Allah Allah" diye saldırmışlardı dillerini, âdetlerini bilmedikleri insanlara bedenleriyle! Hem de ellerindeki tüfeklerde merminin kalmadığını bile bile!

Er Rıza bütün bunları Hasan Çavuş'la paylaşıırken sık sık anesini düşünerek iç geçirmişti.

- *Dayîka min reben, gelo niha çi dikî?* (Benim fakir anam, acaba şimdi ne yapıyor?)

İnsan ölürken daha büyük bir özlem çekiyordu, o anda sahip olamadıklarına. Rıza da buna şahit olmuştu Hasan Çavuş. Bu uzak, bu kendilerine ait olmayan soğuk, kanlı topraklarda ölüme doğru yol alan bu beden; memleket ve ana özlemini dile getiriyordu. Sanki yaşadığı özlemi ve ölüm yolundaki yalnızlığın ıstırabını geride kalana miras bırakmak ister gibi, cephedeki yoldaşına teslim ediyordu yadigârlarını. Er Rıza... Ölüme koşan Rıza! O da bırakıyordu emanetini, son zamanlarının tanıklarına!

- *Ger ez bimirim, tu vî bidî doxtore min!* (Eğer ölürsem, bunu unutma, doktorumuza emanet olarak ver!)

Yastığının yanında duran ikiye katlanmış olan beyaz bir kâğıdı göstermişti Hasan'a. Kâğıdın üzerinde çengelli bir bez parçasına bağlanmış, kirli kahverengi, yuvarlak büyükçe bir demir paraya benzeyen bir metal vardı. İki gün önce bir grup komutan gelmişti. İçlerinden birkaçı Amerikalıydı. Amerikalı, yatağının başucuna koymuştu bu demir parçasını. Kahramanlık madalyasıydı... Rıza'nın hayatına biçilen değeri... Rıza'nın ölümünün ne kadar anlamlı olduğunun göstergesi... Rıza'nın sevenlerinin avuntusuydu! Yaralı askerlerin her birisine birer tane verilmişti bunlardan.

Onlar gittikten sonra eline alıp bakmıştı Rıza, “*Wa çiye* (Bu ney ki)” diyerek. Üzerinde çapraz iki silah mermisi kabartılmıştı. Ona bunun madalya olduğunu söyleyen Hasan Çavuş’a, alaylı bir tebessüm edip, madalyaya üzgün bir şekilde dokunup, tekrar çavuşa verdiğiinde:

- *Ji niha ez qehramanim?* demişti. (Şimdi ben kahraman mıyım?)

Ne diyeceğini bilememişti Hasan Çavuş. “Bak sana madalya verdiler, ne mutlu sana,” mı diyecekti? Diyemezdi elbet. Ama işte insan aklından geleni de söyleyemezdi ki böyle bir anda. Nasıl desin, “Madalyaları batsın!” diye. Zar zor, kendini toplayıp kaçamak bir cevap vermişti onun yerine:

- *Erê bira, ji niha û pê ve tu qehremani. Komutane Amrîkî wisa got û ji bo vî ev xelat da te.* (Evet, gardaş sen kahramansın, Amerikalı komutan bunu söyleyip sana madalyanı verdi).

- *Çima didin min. Ma ew zanin min dûjmin şerjê kiriye?* (Neden bana verdiler ki, düşmanı kestiğimi de biliyorlar mı?)

Cevap verememişti bu soruya, sessiz kalmıştı. Çünkü o da bilmiyordu kahramanlık sıfatının ne zaman bir askere verildiğini. Düşman öldürdükleri için mi, yaralandıkları, yoksa öldükleri için miydi bütün bu kahramanlık payesi? Hangisi içindi, gerçekten de bilmiyordu. Şaşkın bakışlarla omuz silkmiş, konuyu değiştirmeye yeltenmişti.

- *Nizanim, le tu bûyî serdeste, edi tu qomutani.* (Bilmiyorum ama sen onbaşı oldun. Sen de artık bir komutansın.)

Rıza bu söyleneni duymamış gibi davranmıştı. Bir süre sonra acı bir tebessümle kendi kendine dalga geçer gibi mırıldanmıştı.

- *Serdest Rıza! Wisa? Min çavê te xwaro!* (Rıza Onbaşı öyle mi, gözünü yiyeyim!)

Ardından acı acı gülümseyerek başını sallamıştı:

- *Ve çîpa xwe, wisa? Serdetse, wisa?* (Bu bacakla öyle mi, onbaşı öyle mi?)

Çok sürmemişti Rıza’nın kahramanlık madalyasıyla kurduğu bağını koparması. İşte şimdi onu geride kalan sevdiklerine ulaştırması için Hasan Çavuş’a ve doktoruna veriyordu. Madalyanın altındaki kâğıt parçası Rıza’nın Hasan Çavuş’a yazdırdığı, annesinden helallik isteyen kısa bir nottu. Nota bir de bir dolarlardan

oluşan küçük bir para destesi de sıkıştırılmıştı. Bu paralar, haftada er başına verilen beş doların birikmişiydi. Tam tamına otuz beş tane saymıştı Hasan Çavuş. Son haftadaki kısmı henüz dağıtılmamıştı. Anasını son kere Ankara'dan gidip görmek için bile parası denk düşmemişti. O da birçoğu gibi yola çıkmadan önce verilen iki haftalık izinde garnizonda sefilce beklemişti. Hiç kimse de sormamıştı onlara analarını, atalarını ve topraklarını son kere gidip neden görmediklerini. Zaten fukaraya göre değildi fazladan bir parça sevgi ve şefkat. Çavuş, Rıza'ya bakıp "Olur," anlamında başını salladı ama hemen ardından da itiraz etti:

- *Tu namirî, merak nekî.* (Sen ölmezsin merak etme).

Çavuş bu sözleri sarf ederken yüzündeki çizgiler açık bir yalanı telaffuz ettiğinin farkındaydı farkında olmasına. İçinde inandığı o şey neyse, ona hiçbir zaman yalan söylemeyi başaramamıştı. Ama neyse ki o anda Onbaşı Rıza, çavuşunun yüzüne bakmamıştı. Sanki çavuşun söylediklerini bile duymamış gibiydi. Rıza bu esnada gözlerini kederli ve yorgun bir şekilde kapatmıştı, ağlamaklı ve yalvarır bir ses tonuyla sordu:

- *Guneh me çan ten nivîsandin gelo?* (Amel defterimizde günahımız nasıl yazılır acaba?)

Birkaç gündür çektiği acıları düşünmüş, öldükten sonra da bu acıların sürmesinden korkmuştu. Rıza. Vurulmadan önce bir çukurda göz göze geldikleri o Çinli askeri hatırlamıştı. Tabii asker denebilirse! Zira yalnızca küçük bir çocuğun üniforma giydirilmiş haliydi karşısındaki. Hatta bunu Hasan Çavuş'a da anlatmıştı Rıza. Çatışmada bir derenin içinden çıkıp o çukura düşmüş. Çukurdaki o Çinli çocuk, karnındaki yarayı tutuyormuş o esnada. Acılar içinde inliyor, Çince bir şeyler fısıldıyormuş. Çukurdan çıkıp tepeye doğru gitmeyi düşünmüş ama yapamamış. Çukurun üzerinden vınlayarak geçen mermiler, sağda solda patlayan bombalar, elini ayağını bağlamış âdeta.

Bu yüzden, kalakalmış o Çinliyle birlikte çukurda. Düşmanla aynı çukurda olmak! Yaralı bile olsa, ölmek üzere bile olsa yine de ondan korkmak! Rıza'nın düşmanıydı belki ama Rıza da onun düşmanıydı. "Düşman neydi," diye düşünmüştü o anlarda. O âna kadar anlatılan tek düşman vardı o da, "komünistlerdi". "Nasıl bir şey ki komünist," diye düşündü tekrar. Bizden olmayan herkes

komünist diye belletilmişti. Düşmanın ne demek olduğunu o zaman daha iyi anlamıştı Rıza. Düşman aslında ölmek için öldüreceğin herkesmiş. İşte bu korku Rıza'yı katil etmiş!

Uzunca bir tereddütten sonra yanında yatan Kuzeyliyi çıplak boynundan hançerlemişti. Ama bu katillik Rıza'nın boynuna dolanan bir ilmik olmuştu âdeta. Kaderine boyun eğmişti Çinli. Öleceğini bilmiş. Hatta istemişti bunu sanki. İmkânsızın acısı daha çekilmezdi. Hançeri batırırken Rıza'nın işini daha kolay yapabilmesi için gözkapaklarını kapatmıştı. Bir insan canlı canlı bakarken en azılı katilin bile kurbanını öldüremeyeceği inancıyla kapatmış olabileceğini düşünmüştü Rıza. Savaşlarda düşmanın gözlerine bakılmaması gerektiği söylenmişti ona. Yoksa öldüremezsiniz... Tereddüt edersiniz... Ve ölürsünüz! Çaresiz bir şekilde yanı başında karanlığın içinde uzanan düşman dedikleri. Mavili kırmızılı sarılı parlayıp kaybolan ışıklarla birlikte düşmanın yüzünü görebiliyordu. Gözlerini ve bakışlarını görmüştü, o ışıklar her vurduğunda. O anda, o Çinlinin gözlerinde kendini görmüştü. En zavallı, en acınası haliyle... Kendisi de yaralıydı, kendisi de hedefti, kendisi de ölümün en yakın dokunuşunda duruyordu. Bu tereddüt içinde, Çinli gözkapaklarını zorlukla araladı. En konuşkan, en haykıran, en yalvaran bakıştı. O gözler, herkesin anlayabileceği ortak bir dille konuşmuştu. "Öldür beni!" Gözkapakları, ağırlıklarına dayanamayarak tekrar kapanmıştı. Direnmemiş, yalvarma işareti sayılacak bir ses çıkmamıştı. Rıza, bitmeyen o patlama gürültüsü içindeki o vadide, beynine kazınır şekilde sadece bir tek o "İhh!" sesini işitmişti. Patlamaların lacivert mavisini ışığı altında, Çinlinin ince ince titreyen kirpiklerini izlemişti Rıza. Bir süre sonra, toprağa ve Çinlinin yüzüne vuran dans eden en çokça da lacivert mavisini ışıklar tek canlılık belirtisi olarak kalmıştı.

"Oysa," demişti Rıza Hasan'a "Ben böyle biri miydim gardaş" demişti. "Bir hayvanı bile öyle acılar içinde izlemeye dayanamazdım... Bir keresinde köyündeki köpeğinin eniklerinden birisini akrep sokmuştu. Hayvan bütün gün acılar içinde yalvarır gibi durmuştu. Onu bile öldürememiş, götürüp bir dağ başına bırakmıştı, ölümünü görmeden geri geldiğini anlatmıştı Hasan'a.

- *Ez terim cinnete an cehenneme?* (Ben şimdi cennete mi, cehenneme mi gideceğim?)

Hasan Çavuş arkadaşının amel defterine neler yazılacağını düşünmüş, bir süre sonra arkadaşının daha da soluklaşmış balmuna benzer yüzüne bakmıştı.

- *Xwedê zane, em bêşûcun!* (Yaratan da bilir ki bizim suçumuz yok!)

Bunu mırıldanarak söylemişti. Sonrasında karanlık ve bilinmez bir dünya, içine çekmişti Rıza'yı. Kaygılı ve acılı yüzü o anda alabildiğine huzurlu göründü. Hiç kimseyi hançerlememiş kadar huzurlu!

Onbaşı Rıza'nın Ölümü

Günler geçtikçe olmayan bacağıının ağrısı ve kaşıntısı geçmişti Er Rıza'nın. Bütün bunlar geçerken bir bacağıının artık sonsuza kadar olmayacağını da kabullenmişti. Bütün bunlara rağmen ateşi devam ediyordu. Her geçen gün kendini bir önceki günden daha bitkin ve tükenmiş hissediyordu. İnleyerek çektiği ıstırabı sesine katarak akıbetine hazırlıyordu Hasan'ı...

- *Birayê Hesen, edî takete min nemayê, ruhê min dikêşe, ez dimirim.* (Hasan gardaş, canım bedenimden daha fazla çekiliyor gibi, ben yavaş yavaş öldüğümü hissediyorum).

- "Na bira," (Yok kardeşim) diyordu Hasan, yürekten gelen bir itirazla.

- *Na bira tu namirî. Her tim tu baş dibî. Niha en te bibin nexweşxane. Dawîyeda ezê te bibim ba dayîka te.* (Yok gardaş sen ölmeyeceksin, giderek iyileşeceksin, seni alıp hastaneye götürecekler, sonunda annene teslim edeceğim).

Ama "Yok" diyordu Rıza, "Yok, ben öleceğim!" diyordu. Onun her "Ölümüm yakın," deyişine Hasan Çavuş da bıkmadan usanmadan karşılık veriyor hatta Rıza'ya onun neredeyse kendisinden daha şanslı olduğunu bile söylüyordu:

- *Birayêmin Rıza, birîna te heye, ji bo vî tuyê herî welate xwe. Lê ez be talihîm, hê jî sekinîme û tu hêviyeke min jî tune ye.* (Gardaşım Rıza senin artık yaran var, iyileşince seni memlekete gönderecekler. Asıl şanssız olanlar burada benim gibi hâlâ kalmaya devam edecek olanlar).

Gerçekte de öyle olması gerekmez miydi? Rıza ciddi bir yara almıştı. Kopuk bacağıyla iyileşir iyileşmez memleketine gönderilecekti. Yaralandığında ölmemişti. İyileşsin diye bacağıını da kesmişlerdi. Artık o şekilde ölmesine kimse razı gelmezdi. Ama diğer taraftan, bütün bunları düşünürken Rıza'nın söylediklerini ve kendisinden yapmasını istediği şeylerin hiçbirisini unutmaması gerektiğini de düşünerek huzursuzlaşıyordu, Hasan Çavuş. Bir

kez daha arkadaşının söylediklerini içten içe tekrar etmişti.

- *Na bira, ev welate me nine.* (Hayır, burası bizim memleketimiz değil).

Saatler, günler geçiyordu böyle. Rıza'nın ateşi düşmüyordu. Artık gözkapaklarını bile açamıyor, zar zor açtığında da aynı soruyu Hasan Çavuş'a soruyordu.

- *Ev vir ne welate meye, wisa. Lê ma wisa, em li vir çi karê di-kin?* (Burası bizim memleket değil öyle ha, ne yapıyoruz burada?)

Saatlerin geceyi vurduğu sıralarda Onbaşı Rıza takatten daha fazla düşmüştü. Gözkapakları artık hiç açılmıyordu. Şuuru her geçen saatle birlikte daha fazla kaybolmuştu. Dudaklarında ve yüzündeki kırmızılık da giderek daha fazla soluklaşmıştı. Hasan Çavuş, arkadaşının saatler içinde değişen durumunu çaresizlik içinde izledi. Niye hep doğruyu söylemek gerekiyor diye düşünmüştü o anda. İçinde bir ses onu dürtüklüyordu. Bir kez daha sorduğunda Rıza'ya yine yalan söylemeye karar vermişti.

Sorarsa:

- *“Erê bira, vira welate meye. Naha terin gund. Dayîka te benda te be, ser rîya gund û ser çoken xwe runîşkandî tuye we bibî-nî,”* (Evet, gardaş burası bizim memleket birazdan köy yoluna düşeceğiz, ananı dizleri çökük bir şekilde seni bekliyor bulacaksın) diyecekti.

Yoktu bunda bir günah diye düşünmüştü. Olsaydı da o günahı sonuna kadar sahiplenecekti. Garibin hiç olmazsa ölürken mutlu ölmesini istemişti. Bütün bunları düşündükten sonra kesinlikle karar vermişti yalan söylemeye. Gözkapaklarını aralamasını çaresizce bekledi saatlerce. Ama Rıza bir türlü açmıyordu gözkapaklarını. Sormuyordu o kahrolası soruyu. Sonunda Hasan Çavuş yorgunluğa yenik düşmüş, Rıza'nın başında, başını yatağa dayayarak yorgunluktan uyuyakalmıştı. Yaşadığı huzursuzluğun içinde güzel başlayan bir rüyaya dalmıştı.

Rüyasında köyünün oradaki Kömürlü Deresi'nin ısıltısı sol tarafındaki küçük mağaralardan oluşan tepenin karanlık köşelerini aydınlatıyordu. Ellerine, ayaklarına bakıyordu; çok şükür hepsi tamdı. Yoldaki çakıl taşlarından birkaç tanesini eline aldı ve çocukluğundaki gibi dereye savurdu. Küçük kayaların üzerinde şırlıl şırlıl akan dereye ilk atışında isabet ettirmişti. Kavaklı bahçeler

arasına koşturarak girmiş, nefes nefese kalmıştı. Alnındaki terin gözlerinin içine ve boynuna doğru aktığını hissetti. Yavaşladı ama durmadı. Nihayet son tepeyi de aşmıştı. İşte oradaydı. Hepsi bıraktığı gibi oradaydı. Bütün fukaralığıyla tam karşısındaydı. Bir derenin kupkuru sol yamacında duruyordu köyü. Çatısız, toprak, çamur ve samandan yapılmış evlerin küçük pencerelerinden güneş ışıkları beyaz harelerle yansıyor. Koşmayı bıraktı, büyük adımlarla yürüdü. Koşarak erkenden bitirmek istemedi en sevdiği bu manzarayı. Yaklaştı. Yaklaştıkça köyün önünde birer bodur ağaç gibi insan gölgelerini gördü. Sağ tarafındaki diğer kuru yamaca baktı. Birbirinin peşi sıra dikilmiş iri sivri kayaların altında yatanın nöbetlerini tuttuğu, köy mezarlığını gördü. Yaşayanlar ve ölenler bir derenin iki yanındaydı. İnsan gölgelerine yaklaştı. Tıpkı onu uğurladıkları gün gibi hepsi oraya gelmişti. En önde siyah peştamallar içinde bir heykel gibi duran, bastonuyla bir kadın vardı. Elleri ve yüzü kırış kırıştı kadının. Hasan, giderek ona doğru yaklaştı. Ellerinin ve yüzünün üstünde toprak renginde lekeler gördü. Eline sarıldı. Ellerinin sırtını, avucunun içini defalarca öptü.

- *"Dayîka min, ez hatim,"* dedi. (Ana, ben geldim)

Kadın oğlunun kafasını elleriyle yoklayarak buldu. Bir serçeyi incitmeden okşar gibi okşadı.

- *Hesene mîn tu yî, ev raste?* (Hasan'ım sen misin, doğru mu?)

Sonra cevabını beklemeden, oğlunun başını elleriyle kavradı ve kokusunu içine çekti. Hasan anlam veremedi anasının yaptığına. "Heyecandandır herhal," dedi. Kadın kokladığı başını öpüp durmaya başlamıştı bu sırada.

- *Yarebbî şukur! Tu carek dî hatî ba me.* (Yaradanıma şükür ki, tekrar bizim yanımıza dönebildin.)

- *Belê dayîka min, ez hatim. Her tim bat e me. Edî naçim.* (He anam, benim, artık bir daha bir yere gitmemek üzere döndüm.)

Bunu söylerken bastonun üstünde annesinin ellerine dayalı başını kaldırdı ve bakışlarını buluşturmak üzere annesinin o ela gözlerini aradı ama bulamadı. O ela, güzel gözleri kapalıydı. İçinde bir sızı gezindi, bütün bedeninin en ücra noktasına kadar dokundu o sızı. Ezildi sızıdan, kırıldı sesi.

- *Çi bo dayîka mina rindik û çav xweşik?* (Ne oldu sana gözleri güzel, kendisi güzel anam?)

Cevap vermedi annesi, duraksadı. Anasının hemen yanında bacısı Ruken duruyordu. Hep adı gibi o anda da gülümsemeye devam ediyordu şaşı gözleriyle. Aynı soruyu gözleriyle sordu Ruken'e. Ruken'in verdiği cevap, tıpkı bir yılan gibi soktu yüreğini:

- *Birayê min, dayîka min kor bu. Ev çave we xweşik berî ziwa-bun, piştra birîn deketîn û kor bu.* (Anam kör oldu, önce gözleri kurudu sonra yaralar çıktı o güzel gözlerin üzerinde, puslu gördü önceleri sonra, sonrası işte böyle oldu gardaşım.)

İnanmadı Hasan söylenenlere. Diz çöktüğü yerden ayağa kalktı. Titrek ellerini annesinin gözkapaklarında gezdirdi.

- *Dayîka min, çaven xwe yen bedew veke. Veke û ev çeven xweşik bila min hez bikin.* (Aç anam o güzel gözlerini, aç ki gözlerinle okşa beni.)

Kadın titreyerek her iki gözkapasını açtı. Gözbebeklerinin üzerini kaplamış yeşile çalan ürkütücü beyazperdeyi gördü bir anda Hasan. Ela güzel gözler kesifleşip yok olmuştu. Kız kardeşi konuşmaya devam ediyordu o sırada

- *Paş te her roj giriya, me çikir dev jê berneda.* (Senin arkandan her gün aynı gözyaşlarını döktü, ne yaptıksa nafîle.)

Duraksadı, boğazına takılan elemle yutkundu Hasan. Ağlamamalıydı. Bütün olanlara inat yine de dik durmalıydı. Onca ölüm gördükten sonra körlüğün ne önemi vardı yaşamda? İşte anası karşısındaydı. Elini öpüyordu, sarılıyordu. Soluğunu, göğsünde atan kalbini hissediyordu ona sarılırken. Kalabalığın içinden baştan aşağı karalar giymiş bir kadın sıyrıldı o sırada. Köyde daha önce gördüğü bir kadın değildi bu. Ama kadın sanki tanıyor-du onu. Kırk yıllık tanış gibi yaklaşıyordu ona. Bir şey diyecekti kadın besbelli. O da kadına doğru dönmüştü ki kadın seslendi ona:

- *Hasan, Rıza çawaye, a naha li kuye. Çima hevra ne hatin?* (Hasan, Rıza nasıl, şimdi nerede, ne zaman gelecek, niye birlikte gelmediniz?)

Hiçbir şey söylemedi Hasan. Şüpheli, inanmaz bakışlarla annesine baktı. O esnada başıyla kadını işaret eden annesi aklının almadığı bir şey söyledi.

- *Ev jinik, dayîka hevalen te Rıza ye.* (Bu kadın, arkadaşın Rıza'nın anası mı?)

Nasıl olurdu bu? Rıza'nın annesi nasıl olur da köylerini bilirdi? Nasıl gelmişti buraya? Hem ne diyecekti şimdi bu kadına? Hiçbir şey demedi uzunca bir süre. Siyah perçemi sol gözüne düşmüş olan kadın gözlerini kırpmadan Hasan'a bakıyor cevap bekliyordu bu sırada.

- "Rıza," dedi Hasan.

Durdu, yutkundu, boğazını temizledi. Her nasıl olmuşsa bilmiyordu ama sağ elinin avucunda tuttuğu mektuba bakıyordu. Hasan, utana sıkıla elindeki mektubu kadına doğru uzattı. Kadın korkuyla Hasan'ın uzattığı kâğıdı aldı. Kâğıdı alan kadın, ikiye katlı kâğıdı açınca içindeki yeşil banknotlar dökülüyordu. Bir tek döken paraların sarıldığı kâğıt kaldı elinde. Açtı, baktı. Beyaz kâğıtta bir şeyler yazılıydı ama bir şey bilemedi. Tekrar Hasan'a uzattı. Tek bir cümleydi. Hasan tek çırpıda okudu yazılı olan kelimeleri.

- *Dayîka min, heqê xwe helal bike!* (Anam, hakkını helal et!)

Bu tek cümleyle sanki yer sarsılmış ve az önce dimdik karşısında duran kadın yıkılmıştı olduğu yerde. Derin köklerinden koparılan bir ağaç gövdesi gibi yere kapaklanmıştı. Hasan, başka da bir şey yapamadan çömelivermişti kadının yanı başına. Yattığı yerde sırtüstü çevirdi kadını.

Bir gözünden kan, bir gözünden yaş geliyordu. Kadın, Hasan'ın avucunda sıkılı kâğıdı aldı elinden, kokladı. Gözlerinden sessiz sedasız akmaya başladı gözyaşları. Dudakları titredi. Sonra birden katılaştı yüzü. Buz kesti, ayağa kalktı ve köyü ortadan ikiye bölen derenin üzerindeki derme çatma tahta köprüden geçip, mezarlara doğru koşmaya başladı. Varır varmaz da bir mezardan bir diğerrinin başına koştu, bütün taşlara bakındı, tek tek dolandı mezar taşları içinde. Bütün köy büyük bir sessizlik içinde uzaktan, mezarlıkta koşturup duran kadını izliyordu. Bir süre sonra yoruldu kadın. Başörtüsü başından sıyrılıp düştü ve sıyrılıp düşen örtüsünün altından ortaya çıkan siyahlı aklı saçlarını yolmaya başladı bir mezarın başında. Ardından da vadide hapsolan bir çığlık koptu dağdaki dev kayaları bile titreterek:

- Ooooooy, Rizayemin!

Çığlıkla beraber sanki bir kuyudan çekilirmiş gibi uzun süre soluksuz kalmış gibi derin bir nefesle uyandı Hasan. Kan ter içindeydi. Kalbi göğsünden fırlayacakmış gibi atıyordu.

Uyandığı anda da Doktor Nedim'i başını yasladığı Rıza'nın yatağına doğru gelirken gördü Hasan. Yanı başlarına gelen Doktor Nedim, yatağın başucundaki gaz lambasının ışığını biraz artırdı ve yaralı askerin yüzüne baktı. Er Rıza'nın yüzünün rengi sarı ışığın altında bile belli ediyordu kendini. Külrengine dönmüştü. Elinin sırtıyla alnına dokundu Doktor Nedim. Artık günlerce devam eden ateşine inat âdeta buz kesilmiş gibiydi. Rıza'nın başında kısık ve titrek bir şekilde yanan lambanın Rıza'nın boynunda yarattığı sarı gölgesinin içinde parmak uçlarına dolgun bir şekilde çarpan bir damarı yakalamaya çalıştı, bulunca da bir süre tuttu parmaklarını orada. Lambanın fitilini biraz daha çıkardı. Yatağın çevresi daha parlak sarı bir ışıkla daha fazla aydınlandı. Doğruldu Doktor Nedim:

- "Hasan Çavuş," dedi soğuk ve kati bir sesle.

Uyku sersemi Doktor Nedim'i izleyen Hasan Çavuş, tepki vermedi önce. Doktor bir kez daha yüksek sesle seslendi:

- Çavuş kalk!

- "Emret gomutanım!" diyerek âdeta yerinde sıçradı Hasan Çavuş.

- Kulaklığımı getir!

Çavuş uyku sersemliği üzerinde olmasına rağmen telaşla çadırın içinde bir süre bir o yana, bir bu yana döndü durdu. "Nerdeydi bu kulaklık," diye kendi kendine soruyordu. Kısa bir duraklamadan sonra masa haline getirilmiş olan küçük seyyar sehpanın çekmecesine koyduğunu hatırladı. Doktor Nedim, Çavuş'un getirdiği cihazı takarak Rıza'nın göğsünü dinledi. Çok uzun sürmedi bu dinleyiş. Derin bir nefes aldı, gözleri buğulandı ve iki yana doğru başını hafifçe salladı. Sonra doğrulup Rıza'nın yanı başındaki pardösü askısına bağlanmış serumları kapattı. Bütün bunları yaparken Hasan Çavuş, fal taşı gibi açılmış gözlerle bir yatakta yatan arkadaşına bir Doktor Nedim'e bakıyordu. Sonra Doktor Nedim'den aldı bakışlarını ve son kez uzun bir süre arkadaşına baktı. Anlamıştı Hasan Çavuş... Tüm acılarından sıyrılıp kurtulmuştu Rıza!

Çadırın tavanıyla toprak zemin giderek yaklaşıyordu sanki. Soluğu daralıyordu. Yatağın kenarındaki toprak zemine dua eder gibi çömelme ihtiyacı duydu. Ama yapamadı, yapamazdı. Boğula-

caktı, birkaç derin nefes daha alıp verdi. Sanki gırtlığına bir kemik takılmış da çıkmıyordu. Bu sırada Doktor Nedim'in sesi kulaklarındaydı:

- Öldü!

Doktor Nedim, bir süre aynı pozisyonda artık hiçbir zaman ağrısından şikâyet etmeyecek olan Rıza'yı izledi. Hasan'ın yerde çömeldiğini yatak ucundan ayrılırken fark etti. Bir şey söylemedi ve kurşun gibi ağırlaşmış bakışlarını odada gezdirdi bir süre. Omuzları düşmüş sanki üstünde tonlarca yük varmış gibi ezilmişti Doktor Nedim. Bir an etrafında dönüp bir şey aranır gibi oldu, sonra durdu. Ardından sarhoş gibi çadırın ucundaki masaya yöneldi. Bu sırada Hasan hiçbir şey söylemeden arkadaşını seyretmeye devam etti. Rıza'nın annesini düşündü, kardeşlerini... Hiçbirisini tanıımıyordu ama ateşin düştüğü yeri yakacağını çok iyi biliyordu. Nasıl dayanacaklardı bu acıya, nasıl unutacaklardı bu acıyı? Aslında unutmak ne demektir ki? Acı unutulmaz... Sadece alışırdı. O halde nasıl alışacak, nasıl yaşayacaklardı bu acıyla?

Azrail'in işi bitmişti Rıza'yla. Acısıyla beraber canını da almış, karanlıklara götürmüştü ruhunu. Ama... Azrail'in işi sadece ölenlerle değildi. Zira bir canı alırken o canın yoldaşlarına onulmaz acılar bırakıyordu geride. Rıza ölmüştü... Her insan bir kere ölmüdü ama geride kalanlar, acısıyla bazen ölmekten beter olurdu.

"Kible neresi," diye sormuştu geride duran Hasan Çavuş diğer askerlere. O anlarda, en yakın arkadaşı Rıza'nın bedenine yapılanları ürkek ürkek seyretmişti... Mangasındaki askerler, onun bedeni sarmalanıp götürülürken bir yabancıyı izler gibi izlemişlerdi. Erattan hiçbirisi kiblenin yönünü söyleyememişti. "Karanlığın hangi tarafında acaba," diyerek bir şeyi arar gibi başlarını çevirmişlerdi. Yine de görebildikleri sadece ve sadece gözlerine yapışmış bir leke gibi düşmeyen karanlıktı. "Ne önemi var" diye düşündü bir süre sonra... Her yön cehennemi işaret ederken ne önemi vardı? "Nice askerin, bir mezarı bile olamamışken..." dedi kendi kendine. Yabancı, soğuk ve ölüm bulaşmış topraklarına gömecekti arkadaşını. Bu bir suçtu kendince ve bütün bu suç için arkadaşından kendisini affetmesini diledi.

Can arkadaşı, yoldaşı Rıza'nın üstüne az sonra kendi elleriyle toprak atacaktı. Bu nasıl bir işti böyle? Onca şey yaşıyordun,

dertleşiyordun, konuşuyordun. Memleket hayalleri kuruyordun ve sonra. Sonrası işte böyle... Gerisini getiremiyordu Hasan Çavuş.

Şimdi arkadaşını yolcu etme vaktiydi. İşte çukurunu bile açmışlar, onu bu çukura sırtüstü yerleştirmeye çalışıyorlardı. Ama açılan çukur Rıza'ya küçük gelmişti. Boynu bükük durduğu için, çukurun o yanını eliyle, toprağı tırnaklayarak biraz daha genişletti Hasan. Ardından, boynunu düzeltti, boynundaki künyeyi aldı. Ama öyle kocaman bir adamdı ki Rıza, bu kez de bacağı sığmamıştı çukura. Çukuru biraz daha açmalarını isteyecek gibi oldu asker arkadaşlarından ama onların perişan ve yorgun hallerini görünce vazgeçti. Hangi ölüyü hakkıyla gömmüşlerdi ki zaten? Hiçbiri ötekinden farklı değildi. Açtıkları siperlerde yan yana üst üste koyabilmişlerdi, en iyi şekliyle. Ahmet, Hasan, Mustafa, Recep, Osman, Ali, Halil... Halil'i hatırladığında duraksadı.

İlk günlerde birbirlerine "Dört yollu Halil kim?" diye sormuşlardı. Şu annesinin İskenderun'dan yolculuğa çıktıkları gün vermeyi unuttuğu bir elma ve birkaç cevizi ulaştırmaya çalıştığı askerin kim olduğunu sormuşlardı. Aradıklarının neredeyse çocuk denebilecek birisi olduğunu bulduklarında anlamışlardı. Bu yüzden Halil Çocuk diye seslenmişti herkes bundan sonra ona. Haftalar sonra itiraf etmişti. Annesinin "Dört yollu Halil" bağırtılarını uygun adımlarla yürürken duymuştu oysaki. Nerdeyse gözlerini kapatacak derecedeki büyük kepi yüzünden etrafına bakamamış ancak göz ucuyla yanında, önünde yürüyen askerlerin arasında annesinin gövdesini ve ayaklarını yakalayabilmişti. Tanıyordu o çiçekli siyah libası, o çarıkları, o güneşte kuruyan elleri. Zaten o elleri nerede görse tanırdı. İşte o anda ellerini görmüştü. "Bu Naze Anam!" demişti. O ellerde bir şeylerin kaydığını fark edememişti kendini saklarken. Neden saklandığını ancak o bilebilirdi. Sır gibi de saklamıştı. Sakladığı o sırrı, o ölüm boğazında ağlamaklı bir şekilde ancak kendine söyleyebilmişti. "Anemin" demişti. Her önünde patlayıp gövdesinde parçalanan, toprak parçasıyla botları arasında çıtırtılarla ezilen ceviz tanelerini hatırlamıştı. O çıtırtılar içinde "Dört yollu Halil" sesleri yankılanmıştı.

Kendisinden beş yaş büyük, ölmüş abisinin kütüğüyle nüfusa kaydedilmişti Halil. Askere alındığında on dört veya en fazla on beş yaşlarında olsa gerekti. Üst dudağındaki ince tüyler yeni

kararmıştı. Kendisini “çocuk” diyerek çağırnlara inat her sabah usturayı sert dikenleri kazırcasına yüzüne çalıyordu. Hasan Çavuş en son Wavon cehenneminde yanında bir onbaşıyla birlikte yaralıları sedyeyle toplamaya çalışırken bir siperin içinde fark etmişti onu. Elindeki tüfikle tir tir titriyordu, başının üzerinde duran miğfer yüzüne doğru düşüyordu. Bir iki dakika içinde tekrarlanıp duran bu manzarayı siperin içinde seyredip durmuştu Hasan. İzlediğini fark ettirmemeliydi, bilirdi ki utanırdı. Aynı annesinin onu görmesinden utandığı gibi utanırdı. Naze Anası, sarılırdı ayaklarına “Halilim!” diyerek. Artık gitmesini engelleyemediğini bilerek sarılırdı. Aklına gelen son bir şeyleri verememenin huzursuzluğuyla o uzun yolu çürük çarıklarla almıştı, bükük beliyle. Utanmaması gerekirdi ama Anadolu çocuğu böyleydi. Utanacağına kafasını uzatıp “Öldürün beni!” derdi. Halil de öyleydi. “Be Halil Çocuk...” savaşta “Ne eden?” derlerdi hep ona. O da “Sen ne edesen aha ben de ondan edem,” derdi. “Ben savaşta ölürem belkim Halil, ya sen?” dediklerinde de yapıştırdı cevabı “Ölmek bizde en kolayı bilmen mi çavuşum!” Susarlardı sonra bütün askerler. Oralarda, ölümün en yakışmayacağı âdemin Halil olacağını bilir, iç geçirirlerdi.

Doğruydu söylediği. Ölmek ne kadar da kolaydı, her yaşta insan için Anadolu topraklarında. Ateşten, hastalıktan, ekmeksizlikten, savaşlardan... Her yaşta tatmışlardı, o zehri. En çok da fukaralıktan... Fukara olmasalardı ne işleri vardı bu lanet yerde? Şimdi ise bir oyundu ölüm. Halil’in duraksayıp iç geçirdiği son sözünü unutmamıştı.

- Ölüm Allah’ın emri ama en çok da anama üzülirem, ölürem. O garibanın bitmez acısına bir de ben...

Aslında bir çocuğun o çukur içinde kendini saklamaya çalışırken yaşadığı korkuda utanacak bir şey olmamalıydı. Sadece onun mu? Hiç kimse için utanacak bir şey değildi ölümden korkmak.

İşte o gecenin güne vuran saatlerinde son yaralıları toplarken onu en son gördüğü siperin on beş metre ilerisinde önünde yüzüstü yatan o küçücük bedeni görmüştü Hasan Çavuş. Yerde uzanırken bile o büyük miğfer hâlâ başındaydı. Bedeninin gökyüzüne bakan tarafında hiçbir yarası görünmüyordu. Omzundan tutarak tersine çevirmişti yerde yatan o küçük bedeni. Yüzünün sol

yarısını kurumuş kanla toprak parçası kaplamıştı. Oradan beynine doğru giren bir kurşunla can vermişti. Bir süre duraksamıştı Hasan Çavuş. İlk kez bir cesedi kaldırırken elleri titremiş, gücü tükenmişti. Hem de o beden bu denli hafif ve küçük olmasına rağmen! O anda soğuk havanın bir anda ısındığını hissetti. Tamamen kucağındayken ellerindeki titreme artmıştı. Başında sallanıp duran miğfer sonunda yere düşmüştü. Nereye koyabilirdi ki şimdi bu masumiyet uykusundan hiç kalkmamış olan bu yavrucağı? Yattığı yerde bıraksaydı orada çürüyüp yok olup gidecekti. Nasıl yüreği razı gelirdi ki, o şekilde bırakıp gitmeye. Başka bir ölüm pahasına da olsa yapamazdı bunu. Halil'i en son gördüğü sipere doğru baktı. Hâlâ kazılmış olan çukurun içinde boşluklar görünüyordu. Başka arkadaşlarını doldurmuşlardı altı üstü o siperlere. Uyumaya devam eden bir çocuğu yatağına yatırır gibi siperde gördüğü en büyük, en derin boşluğa usulca koymuştu bedenini. Yüzü çavuşuna bakıyordu. Sol yarısı siperin karanlık gölgesinde saklanmış, sağ gözü ilk günlerdeki gibi utangaç ve sıkılgandı. Boynundaki künyeyi fark etmişti bu sırada. Bir sıhhiyecisi olarak en can acıtıcı şeyi yapıp onun da boynundan künyesini koparmıştı şimdi olduğu gibi. Bu esnada başı sol yana düşmüştü. Sağ gözü de artık siperin karanlık sonsuzluğuna bakıyordu. Onu annesinin kucağında uyuyan bir yavrunun masumiyetiyle izleyişini seyreden sadece kendisi değildi. Mahir Onbaşı da oradaydı.

- "Vay uşşagım sende mi?" demişti titreyen bir ses tonuyla.

Üniformasından parlamaya devam eden tabakasını çıkarmıştı.

Onbaşı tabakasının üstündeki işlemelerine parmak uçlarıyla dokunmuştu. Halil Çocuk'un yaptığı gibi... Artık dokunup hissedemezdi belki o çocuk ama bu oyuncak, o çocuğun yanında kalmalıydı. Yüzünü çevirmeden sol elinin düştüğü boşluğa bırakmıştı Mahir Onbaşı o kıymetli tabakasını. Sonrasında çavuş ve onbaşı sessizce o cehennem alanında yürümüşlerdi, benzer şeyleri düşünerek. İnsanın nasıl bir canavara dönüştürüldüğüne tanık olmuşlardı. Yok edilemeyen bir kötülüğün içindeydiler. Öyle olmasaydı bu kadar masum bir çocuk, nasıl önce katil namzetine dönüştürülüp sonra da kendi ölümüne gönderilirdi?

Küreğine doldurduğu çamurlu toprağı Onbaşı Rıza'nın ayaklarına doğru atarken bunları hatırladı. Mezarı olmayan, kolu bacağı

dört bir yana savrulmuş askerleri düşünerek kendini teskin etmeye çalıştı. Ama olmuyordu. Arkadaşı önündeki çukurda yatıyordu ve o, arkadaşının üzerine toprak atacaktı. Daha düne kadar konuştuğu arkadaşının üzerine toprak atmak.. Kabullenilemez, dayanılmaz bir acıydı. Onun ilk toprağı atmasının ardından diğer askerler de çamura kesmiş toprağı attılar Rıza'nın cansız bedeninin üzerine. Sonunda Rıza'nın kıvrılmış sol bacağı da topraktan görünmez oldu.

Ağlamayacaktı, ağlamaması gerekirdi askerlerinin karşısında. O güne kadar hiç ağlamamıştı; en zayıf, en sefil, en yardıma muhtaç ânında bile. Kendini bildiğinden bu yana ömrünü devam ettirebilmek için hep sert ve dik durmak zorunda kalmıştı. Ama hiçbir döneminde böyle zayıf, böyle çaresiz hissetmemişti kendini.

Ama nereye kadardı? Daha ne kadardı? Ona fukaralık, ona arkadaş acısı veren bu zalim hayata karşı ağlamayarak dik durmak neye yarardı? "Etme Hasan," dedi kendine. Ağla! Halil'in, Rıza'nın toprağına rahmet olur gözünün yaşı sadece!

Dudaklarına tuzlu bir ılıklik dokundu. Ne ola ki diye düşündü. "Gardaşlarım ölmüş... Ben ağlamışım çok mu!" Biliyordu ki akıttığı bir damla gözyaşı değildi. Olanları değiştirememiş olmanın azabıydı. Dudaklarının kenarına dokunan ılıkliğin boynuna doğru indiğini hissetti. Dayanamadı daha fazla, şu yeryüzündeki en zayıf görünen insan olmak istedi. Günlerdir içinde biriktirdiklerini bu can alan, bu adamı dininden imanından soğutan topraklara döktü. Geri çekilip uzaklaşmış olan askerlerin hiçbirisi gecenin kahpeliğinde fark etmedi Hasan'ın o halini.

Katil Kahraman Asker

Açık gri tülün arkasında, çınlıçplak bir kadın gölgesi belirdi. “Kim acaba?” diye sordu kendi kendine ama yüzü seçilmiyordu. Görmek bir tutkuya dönüştü o anda, birkaç adım attı ve incecik tüle doğru yaklaştı. Yaklaştıkça kadının görüntüsü belirsizleşiyordu. Uzanıp tülü bir ucundan tutup diğer yana doğru toparlayarak aradaki kadını çıkarmak istedi ama nafile! Sanki tül değil, demirden bir ağıdı! Tavana çelik çivilerle saplanmış, betona yapıştırılmış gibiydi. Çekti, çekti. Boğazından yükselen hırıltılarla yüzü kıpkırmızı oluncaya kadar asıldı ama olmadı!

Kollarını kaldıracak hali kalmamıştı. Üstelik o çabaladıkça gözünü ayıramadığı o kadının görüntüsü giderek kayboluyordu. İçindeki dayanılmaz isteğe rağmen başaramamış olması, yormuştu onu. Sonunda vazgeçti, tülü bıraktı. O bırakınca tülün arkasında görüntüsü silikleşen, bir tanrıçaya benzeyen o kadının silüeti yeniden belirginleşmeye başlamıştı.

Erkeksi bir meraktı bu. Başını tüle daha fazla yaklaştırdı. Bir gözünü kapatarak diğer gözünü o ince tülün küçük kare boşluklarından birinin hizasına getirdi. Anahtar deliğinden bir kadının mahremini gözlüyordu. Kadın giderek tüle doğru yaklaştı, bu esnada yakalanacağını düşünüp kaçmayı düşündü ama vazgeçti. Görmeliydi o kadının yüzünü! Sanki kadın da onu merak ediyordu. Tıpkı onun gibi yapıp yüzünü tüle yaklaştıırıp gözlerini tülün küçük boşluklarına dayadı kadın. Uzun kirpikleri tülün deliklerinden zehirli birer diken gibi uç vermişti.

Göz göze gelmişlerdi. Elini kaldırıp tülün ardındaki dudaklara dokundu ve hissetmeye çalıştı. Derin bir solukla yüzüne yapışan tüle birlikte kadının eksik kokusunu içine çekti. O anda dizlerinin kesilip bir boşluğa düştüğünü hissetti. İçindeki yalnızlığın o anda kopup gittiğini hissetti ve üzerinden atamadığı şaşkınlıkla fısıldadı:

- Raşel!

Tepki vermemişti kadın, öylece duruyordu tölün arkasında. Sarılmak istedi, kollarını açtı ve tölle birlikte kucakladı onu ama sanki Raşel'e değil, taştan bir sütuna sarılmıştı. Kollarında bir ağrı belirmişti ama her şeye rağmen uzunca bir süre sarılma uğraşından vazgeçmedi. Ne kadar sürdüğünden emin olmasa da uzunca bir süre böyle kaldı. Sonunda karşısındaki kadının hiçbir şey söylemeden, donuk donuk ona bakması üzerine kolu kanadı kırıldı âdeta. Sarılmayı bıraktı, bırakır bırakmaz kadın ondan uzaklaşmaya başladı. Acıyla seslendi kadına:

"Dur... Gitme. Beni bırakma burada, gitme!"

Ama söz kâr etmiyor, uzaklaşıyordu Raşel. O uzaklaştıkça töl de değişiyor, o küçük karelerden oluşan delikleri giderek genişliyor ve bir demir parmaklığa dönüşüyordu. Buz gibi demir parmaklıklar! Bu esnada karşısındaki kadının yüzünü artık daha net görür olmuştu. Bu yüzü görünen kadın, o değildi! "Olamaz," diye mırıldandı kendi kendine. Titreyen, hüznölü bir sesle söyledi karşısındaki kadının adını: Nadire Abla!

Birbirlerine, o odada son kez karşılaştıklarında olduğu gibi bakakaldılar. Bir şaşkınlık, bir eziklik, bir acıma, bir öfke, bir korku... Nedim, kadına onu rahatlatacak, mahcubiyetini azaltacak tek kelime bile söyleyemedi. Bu sefer karşısında duran o kadın da tek kelime konuşmadı. Onu en son gördüğü günkü o utancı vardı yüzünde. Bir süre sonra kadının arkasında karanlık dalgalanmaya, içinde koyu gölgeler belirmeye başladı. Sonra o gölgelerden mırıltılar çıkmaya, mırıltılar giderek yerini homurtulara bırakmaya başladı.

Gölgelerin ve gürültülerin içinden adamlar çıkmış, kadının çevresini sarmışlardı. Nadire Abla görünmüyordu artık aralarında. Çığlıklar yükseliyordu kalabalığın içinden. Nadire Abla'nın çığlıkları! Bir süre sonra sesi kesildi. Yüzleri gözleri görünmeyen adamlar büyük bir gürültüyle bir şeyi sürekli tekrarlıyorlardı: "Juk um!" Bu sözlerin anlamını biliyordu ama hatırlayamıyordu nedense.

Gölgeler ona doğru yaklaşıyordu yavaş yavaş. Ellerindeki karmaları gördü bu sırada. Tam da o anda hatırlamıştı anlamını o sözlerin. Ölüm... Kore dilinde ölüm demekti o sözler. O anda elinde kama tutan adamlardan birisi, demir parmaklıklara yöneldi. Giderek yaklaştı, yaklaştıkça daha tanınır hale geldi.

Kasap Cabbar!

Yatağında panikle doğrulduğunda korku ve yarı karanlık içerisinde bulmuştu Doktor Nedim kendini. Belki kâbus görürken haykırmıştı bile ama onu duyabilecek kimseler yoktu inleme ve bağırıtların eksik olmadığı bu çadırın içinde. Boynu sıırıslıklam olmuştu. Eliyle ensesindeki nemi sıyırdı ve dönüp yatağının kenarında oturdu.

Hâlâ kâbusun etkisindeydi. Bedenini örten o mutsuzluğu atamamıştı. Artık neredeyse her uykusunda karabasanlar içinde boğuluyordu. Cehennemden kurtuluş gibiydi son günlerde yaşadıkları. Knuri'den Pyongyang'a giden Sunchon yoluna sapmışlardı. Bu sırada birlikler ayrılmak zorunda kalmıştı, zira aynı şoseyi kullanmaları kaçışlarını yavaşlatacaktı. Ama ne yazık ki, Sunchon şosesinde bir kez daha düşmanla karşılaştılar ve ağır kayıplar verdiler. Yaralı sayısı daha fazlaydı.

Yaralıları önce Pyongyang'daki Sahra Hastanesi'ne toplamaya çalıştılar. Sonra Kaesong'a hareket edildi. Buraya Seul'deki birlikler de katıldıktan sonra, en son olarak bulundukları nokta olan Kimpo Yarımadası'ndaki Sosari'ye hareket edilmişti. Yorgunluk ve yaşadıklarının yarattığı tükenmişlikle yarımadaya ulaşabilmişlerdi.

Yorgun ve kederli gözlerle çadırın içine bakındı. Çadırın ortasındaki küçük portatif masada Hasan Çavuş'u gördü. Başı öne doğru düşüp duruyor, her düştüğünde bir anlığına da olsa tekrar dik tutup sonrasında tekrar yavaş yavaş göğsüne doğru düşüyordu:

- "Hepsi ölümü hak ediyor," diye fısıldadı.

Çadırdaki yaralı askerlere, kimler olduğunu düşünmeden bakınmıştı. O anda her birisinin, elinde kamalarıyla, Nadire'ye saldıran adamlar olduğunu düşünmüştü. Bir süre sonra kısmen de olsa şuuru toparlanmaya başlamıştı ama yine de her şeye ince bir tülün arkasından bakar gibiydi. "Evet," diye tasdikledi kendini:

- Onlar da öldürmeye gelmediler mi buraya?

Bir bulantı belirdi midesinde bu sırada. Bulantı hissine engel olmak için birkaç kere derin nefes aldı. Bu esnada alnında birikmiş birkaç ter damlasının boynuna doğru indiğinin farkına bile varmadı. İstemsiz bir şekilde iki defa boynunu ovuşturdu.

Askerlerine yönelik bu kızgınlık huzursuz ediyordu onu ama yine de içinden bir ses aksini söylüyordu. Hiç tanımadıkları insanları öldürmek için geldiler ama savaştı bu, öldürmeye gelirken işte böyle öldürülür ve çokça bir vakit geçmeden unutulursunuz! Hasan Çavuş'a baktı bir daha. Çok sürmez yarın bir gün sen de Rıza'yı unutursun, hatta sen bile unutulacaksın, diye aklından geçirdi.

"Ölüm!" dedi sonra ve durdu. Bulantısı daha da arttı. Yatağın kenarına koyduğu kumanya torbasını açtı. İçindeki ekmeği ve konserve­leri çıkardı. Ekmeğe baktı, yer yer küf kaplamıştı. Ekmeği görünce en son ne zaman bir şeyler yediğini hatırlamaya çalıştı. Üzerindeki yeşil küf noktalarını tırnağıyla ayırdı. Sertleşmiş ekmeği küçük parçalarla dişleyip çiğnedi. Bulantısı ve öğürtüsü kesilir gibi oldu. Ama içindeki ses durmuyor, askerlere karşı öfkesi gittikçe kabarıyordu.

"Kahraman olacaktınız öyle mi?" diye sayıkladı öfkeyle Doktor Nedim ve devam etti içinden konuşmaya. "Nasıl iş bu böyle? Ölseniz kahramansınız, öldürseniz kahramansınız. Öldürmenin neresinde kahramanlık varsa? Tabii bir de çektiğiniz acılar var. Bu hesapta yoktu değil mi? İşte buradasınız. Acı çekiyorsunuz ama sizi duyan yok! Anacığım diye inliyorsunuz ama sizi duymuyor analarınız! Ne için? Kahraman olmak için!"

Bir avuç büyüklüğündeki ekmeğin yarısını tüketmişti. Yatağın üstüne koyduğu konservenin yanındaki çürük elmayı aldı. Sağlam tarafından dişledi. Isırdığı yere baktı, siyahlaşmıştı, zaten geri kalanı da çürümüş­tü. O siyahlığın içinde bir kurdun kıpırdadığını fark etti. İğrenmedi ama ikinci kez ısır­mak gelmedi içinden. Elmayı yatağının kenarındaki komo­dine koydu ama sertçe bırakıldığı için yuvarlanan elma yataktan toprağa düştü. Postalıyla ezdi elmayı. Postalın izi kaldı çürümüş elmanın üstünde, kımıldayan bir şey de yoktu. Elma kurdu ölmüş müydü acaba?

Ensesinden yayılan bir sertlik ve ağrı hissetti. Uzandı ve başını tekrar yatağa koydu. Gözleri hâlâ açıktı ama giderek yatağın içine battığını hissetti. Derin bir uykuya daldı ama uykunun derinliklerinden kopup gelen başka bir sesle irkildi. Zehra'nın sesi­ydi bu. Gözlerini açtı tekrar. Saatlerce uyumuş gibiydi ama aslında sadece birkaç dakika süren bir uykuydu. Ensesindeki ağrı da biraz

hafiflemişti. Zehra'nın sözlerini hatırlamaya çalıştı ama başaramadı. Bedeninin dinlendiğini hissetti, uykuya kaldığı yerden devam etmek istedi. Ama bu kez uykuya dalamadı ve gözlerini çadırın tavanına dikip öylece kaldı. Sonra iç cebinden babasının açılıp kapanan aynasını çıkardı. Kenarlarının simleri silinmiş ve siyah bir cam parçası haline dönmüş aynanın içinde kendini aradı. Aynada yüzüne uzun uzun baktı. Kansıız ve mimiksiz o yabancı suratta kendine ait tanıdık çizgiler bulmaya çalıştı. O görüntüyü daha fazla görmek istemedi. Aynayı tekrar iç cebine koydu.

"Zehra" diye inceden inledi bir susuzluk hissi gibi. Zehra ile konuşmak isteği duydu. Ona seslenmeli, anlatmalıydı. Hem de en başından başlayarak! Tokchon'da yazmaya başladığı ama iki kelimededen sonra devamını getiremediği mektubu hatırladı. Bir kitabın arasına koymuştu ama neresine? Kalktı ve masaya doğru gitti. Masada üst üste duran üç kitabın sayfalarını bir kenarından hızlıca tekrar harmanladı. Sonunda bulmuştu. Başındaki o iki kelimeyi, tekrar tekrar okudu:

- *Sevgili Zehra!*

Elinde, babasından kalmış "Parker" marka dolmakalemi tutuyordu. Paylaşmak istiyordu her şeyi Zehra'yla. Bir günah çıkarır gibi paylaşmak! Nitekim tam da öyle oldu. Haftalardır kâğıdın üzerinde âdeta asılı duran o iki kelimenin devamı gelmeye başlamıştı.

Sana söylemem gereken şeyleri, sana dair bütün hislerimi mümkün olduğunca aktarmak arzusundayım. Belki de ilk satırını okurken vazgeçecek ve devamını okumayacaksın yazdıklarımın. Böyle bir talihsizliği yaşama pahasına da olsa yazacağım. Olsun diyorum. Bütün yaptıklarımı düşündükten sonra hak ettin bunları diyorum kendime. Bir harfinin okunma ihtimali için bile olsa yazmak istiyorum.

Belki kızarak anıyorsundur beni. Hatta belki hayatın boyunca hiçbir şeye öfkelenmediğin kadar öfkeleniyorsun bana. Güzel olan her şeyi mahvettikten sonra, her şeyi yiktikten sonra mı hatırladın, diyeceksin. Ya da belki artık bana dair hiçbir his kalmamıştır sende ve alaylı bir gülümseme belirecektir yüzünde.

Ama yine de yazacağım. Yazarak bedenimde dolaşan irini söküp atacağım ve onun bana yaşattığı ıstıraptan bir parça olsun

kurtulabileceğim. Zira, eğer şimdi yazmazsam sonrasında burada yaşadıklarımızı unutmuş olacak ya da belki anlatmak istemeyeceğim.

Ne biçim adam olduğumu sıkça sorar oldum burada kendime. Ama Nafî! Hâlâ cevap bulabilmiş değilim. Kesin olan şu ki bu topraklara gelinceye kadar gerçek sevgiyi ve sevgiliyi tanıyabilen bir insan değilmişim. Ne acıdır ki sevginin anlamını, sevginin ve sevdalanmanın unutulduğu, ölüm dışında insana ait olan her şeyin bir gölge gibi saklandığı bu topraklarda anladım. Bu topraklarda sana karşı duyduğum hisler aydınlandı, berraklaştı.

Ama artık ne kadar arzu etsem de hayal dışında ulaşılmaz olduğunu bilmekteyim. Oysaki hayatta kendisi için en değerli olanı değersizleştiren, sevdiği şeye hoyrat davranan, yine insanın kendisiymiş! Bunu anladım buralarda. Ve artık her gün biraz daha mutsuzlaşıyorum. Meğer bir zamanlar karşımda gördüğüm, dokunduğum ve kokladığım yaşamımın ta kendisiymiş. Avuçlarımın içinde tutmam gereken o beni, karanlık bir boşluğa savurmuşum. Bugün artık senin sevgine duyduğum ihtiyaç, yüreğimin derinliklerinde perçinlenmiş durumda ki eğer yüreğinde o sevgiye ait kaybolup gitmemiş küçücük bir parça duruyorsa bile onun yitip gitmemesi için ölümüne bir mücadele vereceğim.

Eğer kısmet olur da bu cehennemden çıkabilirsem tabii!

Her yerimizin, her yanımızın katran karası çirkinliğe bulaştığı, ruhlarımızın lime lime edildiği bu günah çukurundan çıkabilirsem!

Birileri bizi bu cehennemden çıkarır mı bilmiyorum. Zira artık bizleri kimselerin merak ettiğini de zannetmiyorum. Burada öyle şeyler oluyor ki çoğu zaman bu savaşın, geride kimse kalmayınca dek süreceğini, son asker ölmeden bu savaşın bitmeyeceğine inanır oldum. Hatta bu yüzden, hiçbir insan burada olanları bilmemeli ve duymamalı diyorum bazen. Başkaları burada olanları bilerek mutsuz olmasın! Hatta unutmak en iyisi belki de! Zaten bilinmesi neyi değiştirebilir ki? Senin veya başka birisinin yüreğine zehir akıtmak kime ne kazandırır, değil mi?

Aslında gitme demekle o kadar haklıydın ki. Ama nasıl gidilmezdi! En büyük onursuzluk, en büyük korkaklık ve de en utanç verici davranış denmemiş miydi bu oyuna katılmamak için? Tek

bir kelimeden oluşan o sorunu cevaplayamamıştım: "Neden, neden, neden?" diye sormuştun bana.

Biliyor musun o sabah kollarından kopmak istememiştim aslında ben. Daha güçlü sarılmanı ve beni bırakmamamı dilemiştim içten içe. Cevap vermediğim o soruyu hiç durmaksızın bana sormamı istemiştim. Şimdi bu satırları okurken neyi değiştirirdi ki diyeceksin. Hele ki benim gibi boş gururunu yenemeyeceğini bildiğin bir insan için! Kaçamazdım, korkamazdım, reddedemezdim, değiştiremezdim o verilmiş kararı boş gururum yüzünden! Gurur denilen zıkkım, keskin ve acımasızdı. O acımasızlık, sevgiyi bile ezip geçmeliydi.

Belki ben de buradaki diğer kandırılmış masumlar gibi, yaşanacak olanları kısa süreli bir macera ya da ne bileyim bir oyun olarak görmüştüm. Ömrün kendisi, adı konulmamış bir oyun değil miydi zaten? Sevmek de savaşmak da ölmek de bir oyundu. Ama seyrederken başka, yaşarken başka oluyormuş. Hatırlar mısın, fakültenin son sınıfındaydık. Sekiz yaşlarında bir çocuğu acile getirmişlerdi. Evlerin toprak damlarında loğ denen, yağmur yağınca tavanı sertleştirmek için kullanılan silindir taş düşmüştü çocuğun üzerine. O koca taş, çocuğun karnını ezmiş, karnının her iki yanından bağırsakları çamur gibi dışarı fırlamıştı. Bilinci yoktu ama zaman zaman büyümüş gözleriyle etrafa boş boş bakıp durmuştu. Zavallı çocuğun titremeleri, dakikalar içinde kesilmişti. Birbirinin peşi sıra önce bedenin alt kısmı ölmüştü, sonra da üst kısmı. Annesinin ağıtları arasında bir şey yapamadan parça parça ölümünü seyretmiştik. İşte o çocuğun öyküsünden yüzlercesini görmek ve yaşamak zorunda kaldım buralarda Zehra! O çocuğu yıllardır unutamamama rağmen buradakileri hemen unutmam ise imkânsız gibi bir şey. Zira birinin hatırası, bir sonraki gün gelen tarafından hemen siliniyor zihnimden. Bunca ölümün arasında yaşama-ya devam etmek belki de ancak böyle mümkün olabiliyor.

Vurulduğun anda ya da yanında bomba patladığında ölmek bir şans buralarda Zehra... Çoğu ölümcül yaraları bir gazlı bez ile bastırılıp, sarılmadan kaybediyorlar yaşamlarını. Geride kalanlar acı çekmedi diye avutuyor kendini.

Bize öğretilen neredeyse her şeyin tersyüz edildiği bir yer burası. Fakültede öğrenciyken önce en ölümcül olan hastaya müdahale

et, diğlerleri bekleyebilir denmişti. Ama buralarda sedyeyle taşınıp gelenleri bir meyveyi seçer gibi seçmek zorundayız; işe yarar, yaramaz, çürük, kullanılabilir diyerek. Evet, seçmek zorunda kalıyoruz yaralıları! Bir insan gibi değil bir malzeme gibi... Bir sonraki çarpışmada işimize yarayacak olanlara öncelik sunarak! En fazlasından bir ağı kesici veriyoruz çok ağırsı olanlara. Ölecek olanlara! Ve sonrasında ölüm bekleniyor. Ben de bu insafsız seçimin parçası oldum!

Hiçbir şey değişmiyor gün ışığında da günbatımında da. Senin bana son gün sorduğun o "neden" sorusunu her gün defalarca kendime sorup duruyorum. Ne işim var benim burada, diyorum... Senin olmayan bu savaşta ne işin var! Gelen askerlerin yüzlerine bakıyorum böyle anlarda. Hepsi çocuk! Korkuları, ürkeklikleri yüzlerine yansımış, fukaralıkla yoğrulmuş bir ürkeklik! Gözlerine ışık vuran bir tavşan gibi her biri, şaşkın, donmuş, dehşet içinde. Üzülüyorum.

Bazen hepsinin ölmesi gerektiğini düşünüyorum. Hatta ben de ölmeliyim, diyorum o anlarda. Türlü türlü renge ve şekle girerek hem de en komik biçimleriyle. Zaten savaş denen şey, zavallılar, masumlar ve fukaralar için yaratılmış. Öldükçe kahraman olacaklarına inandırılmışlardı. Hal böyleyken ölümcül bir yarayı sarmanın ne anlamı olabilirdi ki? Hem zaten tek yaptığım şey, seyretmekten ibaret! Anlayacağın giderek deliriyorum. Ama delirmek, bu savaş unutmak demek aynı zamanda... Ve ben... Unutmak istiyorum! Baksana halime Zehra, ben neler istiyorum! Bunu gördükçe ürperiyorum, sen geliyorsun aklıma ve bu kez başka bir tekrar başlıyor içimde. Delirmeyeceksin ve ölmeyeceksin. Bütün bu olanların unutulmasına izin vermeyeceksin!

Bir haftadır yorgun bedenimi yatağa her attığımda korkunç kâbuslara dalıyorum. O kâbuslarda yine devam eden bir savaşın içinde oluyorum hep. Allah kahretsin ki o kâbuslarda da yine aynı sıhhiye çadırındayım. Yine inleyen, çaresizce yataklarından bana bakan aynı askerlerle uğraşıyorum! Aslında biliyorum biraz da sebebini. Ağı kesicimiz bitti üç gündür. Amerikan sıhhiyesinden destek bekleniyordu ama beklenen destek bir türlü gelmedi. Tugayın kahramanlıklarını anlattıkları ve madalyaları dağıttıkları gün sormuşlardı oysa eksik ve ihtiyaçları. Ağı kesici demiştik,

antibiyotik demiştik! Ama gelen giden olmadı. Kimsenin hesap soracak bir durumu da yok zaten.

Rüyamda kimi askerler, "Beni öldür" diye yalvardı Zehra! Beni öldür! Nasıl öldürebilirdim ki? İçlerinden birisi öldür ki sen de kahraman ol, diyordu. Rüyamda bile olsa nasıl yapabilirdim? Duraksayıp onların yakarışlarını seyrediyordum kocaman sessizliğimle. O gürültüler arasında insanın korkunç yalnızlığını yaşıyordum.

Ben nasıl adam öldürebilirim Zehra? Ben ki silah tutmasını bile bilmeyen bir adamım. Buraya gelmeden önce Etimesgut'ta bir atış taliminde elime bir kez tüfek vermişlerdi. Onda da komutan namluyu düzeltmese ya kendimi ya da komutanı vuracaktım az kalsın. Komutan, "Buna tüfek vermeyin," dedikten sonra, bana "Tabip sen revire git, yoksa elimizde asker kalmayacak," demişti.

Hatta bir kez rüyamda, gerçekten birini öldürmeye çalıştığımı da gördüm. Nefesim daralmış boğulacak gibi olmuştum. Silah dayamıştım bir askerın alnına. Daha önce gösterildiği sırayla ve düzenle her işi yerine getiriyordum. Ama olmamıştı. Bir şeyi unutmuş, ateşlemeyi engelleyen emniyeti açmamıştım. Sonra vazgeçip silahı alnından çektim. Askerin alnında namlunun izi kalmış ve o izden kan sızmıştı gözlerine doğru.

Ama kararlıydım. Öldürecektim. Emniyeti açtım, namluya mermi veren mekanizmayı çektim, birbirinin içine girip çıkan metalden bir şeylerin soğuk ve keskin çıtırtıları yankılanıyordu her tarafta. Artık namludan kızgın top gibi dönerek çıkacak bir mermi olduğuna çok eminim. Namlunun ucunu askerın alnında bıraktığı, kanın sızmaya devam ettiği izin üstüne koydum. İşin en kolay kısmına gelmiştim. İşaret parmağımla küçük bir baskı uygulamak dışında başka bir şey kalmamıştı. Ama tam bu sırada ölmek üzere olan asker içine kan dolmuş gözlerini açarak bana baktı ve mırıldandı:

"Suç bende değil!"

Donup kaldım. Anlayacağın ben rüyamda bile bir asker olarak benden bekleneni yapamayacak bir adamım.

Her şey üstüme üstüme geliyor. Ama belliydi bunun böyle olacağı. Bu yolculuk, daha baştan uğursuz başlamıştı. Ankara'da, Tandoğan'da trenle İskenderun'a gideceğimiz günden beri belliydi. O

gün, sıkıntım geçsin diye kalabalığın arasında dolaşan gazeteci çoktuktan bir gazete satın almıştım. Ama sonra gazeteyi okumaya fırsat bulamamış ancak gemide okuyabilmişim. Sen bilirsin bizim Nadire Ablayı. Sana bahsetmişim hani o güzel mi güzel komşu kızından ve başına gelenlerden. İşte o Nadire Ablayı babasının bir kuzu gibi doğradığını gazeteden öğrenmişim. Kasap Cabbar, şimdilerde bir suçluluk duygusu içinde midir bilinmez ama eğer o cinayetin bir benzerini buralarda işlemiş olsaydı belki Kasap Cabbar da bir kahraman olacaktı.

Olacaktı olmasına ama neyin kahramanlığı olacaktı ki bu? İlk günlerde bir esir gelmişti siperlerimizin karşısından çıkıp, düşe kalka yaklaşarak. Solgun bir gölge gibiydi. Buradaki diğer askerler gibi bitmiş tükenmişti. Yaralıydı. Elleri nasırlıydı ve derin yaraların kurumuş, kalınlaşmış yarıkları vardı. Belli ki o da bir çiftçiydi. Büyük ihtimalle de çeltik çiftçisiydi. İniltiler içinde sürekli mırıldanıp söylemeye çalıştığı şeyi anlamaya uğraşıyorduk. Sonunda anlaşılabilmişti. Bütün yarasına ve acısına rağmen ilk istediği şey ekme olmuştu. Açtı, yorgundu ve yaralıydı. Günlerdir savaştıkları o canavar gölgelerden birisinin o olduğuna şaşırıyordu bütün askerler. İlk kez görmüşlerdi kuzeyli bir askerin de aslında kendileri gibi çaresiz olduğunu!

Yarası bacağındaydı. Uyluğuna bir şarapnel parçası gömülmüştü. O şekilde almıştı onca kilometre yolu. Askeri aldım ve bacağına sardım. İlk başlarda garipsemişlerdi çadırdaki bizim diğer yaralı askerler, onun yarasını sarmamı. En nihayetinde bir düşmandı ve oradaki askerlerin arkadaşlarını öldürenlerden biriydi belki de.

Ama ben neydim, kimdim ki? Nasıl değiştirebilirdim o savaş denen şeyin acımasız ruhunu? O yaralı ve aç askeri, tercümanla birlikte birkaç asker alıp götürdü. Çok geçmemişti üzerinden ki vadide tek el bir silah sesi duyuldu. Sıhhiye Çavuş'u kan ter içinde çadıra geldiğinde olayın içyüzü ortaya çıkmıştı. Tercüman esiri öldürmüştü.

Şimdi ben neyim? Burada en çok öldüren en onurlu ve kahraman olurken ben neyim? İnsan ömründe kutsal olan şey yaşatmak mıydı yoksa öldürmek mi? Eğer öldürmekse yaptığım iş nasıl kutsal olabilir? Yaşatmak yerine öldürmeliydi, hem de söylendiği gibi,

emir buyrulduğu gibi acımadan! Öldüreceğın kişinin gözlerine bakmamalısın deniliyor askerlere. Ama ben kâbuslarımda bile, diğerk anlardaki gibi gözlerine bakıyorum karşımdaki askerin. Hangi tarafta olursa olsun hazin hayatlardan başka bir şey değıl gördüğüm.

Yok yok, biliyorum aslında. Bir hiçim ben! Öldürmediğim için kahraman değılim ama yaşam da kurtaramıyorum sonuçta! Kaçının ölümünü engelleyebildim ki bu savaşta?

İşte bu çirkin savaşın ortasında, en zorlu ve sıkıntılı anlarımda seni hatırlıyorum Zehra. Senin hayalinin gelip içimi ısıtmasını istiyorum. Hep öyle olmamış mıydı? Annemin son nefeslerini verdiği günkü gibi... Büyük bir sıkıntıyla kapının aralanmasını beklediğim zamanlarda olduğu gibi! Olmayacağını bilsem de bir yerlerden senin her zamanki gibi mahcup ve sevecen tebessümünle çıkıp gelmeni hayal ediyorum. Son kez ve bir daha yanımdan hiç gitmemek üzere!

Ne çocukça ve aptalca bir beklenti değıl mi? Çocukluk anılarımdın dönüp durduğu Âşık Yusuf Sokak'tan dirhem dirhem küçülerek uzaklaşışın, gözlerimin önünden gitmiyor. Gitmesine engel olmalıydım diyorum kendi kendime... Bağırıyordım, ciğerlerim yırtılıncaya kadar bağırıyordım ardından. Koşsaydım, yetişseydim sana, sımsıkı sarılıyordım. Bedenime perçinlenip duran gururu hiçe sayarak tüm suçluluğumla sarılmalıydım sana. Yolundan dönmeseydin bile, unutma beni diyebilirdim sana son bir kez!

Bir insan için en büyük zenginlik kendisinde sonsuzluğu yaşarcasına seven birisiymiş. Bu kısacık musibet sayesinde gerçek değerkın bu olduğunu öğrendim. Ama ne yazık ki bu dersi insanlığın yüz karası bir boğazlaşmanın ortasında ve senden binlerce kilometre uzakta anladım.

Kalbim ağrıyor Zehra. Yüreğim sızlıyor sensizlikten ve seni sevmekten. Bunu bil, bunu unutma. Benim için her zaman varsın. Senin varlığını hiç kopmayacak bir parça olarak benliğimin derinliklerinde duyuyorum.

Kalan ömrümüzü bilmiyorum ama...

Bundan öte bildiğim tek şey var ki yaşanmamış anların, yaşanmış olanları da alıp götürmesine bu kez izin vermeyeceğim.

Ömrümün ve ömrünün kalan anlarında, seni seveceğimi bilesin.

Suç Sende

Saman rengi iki yaprak kâğıda sığdırmıştı anlatmak istediğini. Bütün bunları yazdıktan sonra bir taraftan içinde sakladıklarını söylemiş olmanın rahatlığı, bir taraftan da duygularını anlatmanın ruhunda yarattığı boşluğu yaşıyordu. Değişmeyen tek şey, içini ezip duran o buruk his ve huzursuzluktu.

Hasan Çavuş, az önce uyukladığı yerde yoktu. Hâlâ uykulu ve yorgun haliyle yaralı askerlerin arasında dolanıyor, inleyip duranlara anlaşılmaz bir şeyler mırıldanıyordu. Doktor Nedim, Hasan Çavuş'u yanına çağırırdı. Kendine ait eşyaların ve artık içinde kuvvetli ağrı kesici namına saklanması gereken bir şeyin kalmadığı dolabın anahtarını istedi. Çavuş uykusuzluk ve yorgunluğun etkisiyle bir an hatırlayamadı ve bocaladı. Ceplerini yokladı, heyecanlandı, heyecanı telaşa dönüştü. Sonra birden masa başında oturduğu yerde uyuklamadan hemen önce anahtarların elinde olduğunu ve bir tespih çevirir gibi elinde çevirdiğini hatırladı. Masaya bir bakış attı, görünürde anahtarlar yoktu. Kitapların, masanın üzerinde dağılmış olduğunu fark etti. Kitapların arasında küçük bir arayıştan sonra anahtarlar ortaya çıkmıştı.

Anahtarları aldı, en küçüklerinden birisini parmaklarının arasında tuttu ve masanın kenarında duran dolabı açtı. Dolap bir çekmece ve yekpare bir boşluktan oluşuyordu. Doktor Nedim yazdığı ve henüz zarflamadığı mektubu dörde katlayarak postanın gideceği güne kadar muhafaza edeceği yere, çekmecenin ön kısmına bıraktı. Çavuş tekrar dolabı kilitlemek üzereyken:

- "Dur, kapatma," dedi.

Hasan Çavuş, parmakları dolabın kilidinde duran anahtarın üzerinde olduğu halde bekledi. Doktor Nedim, elindeki kaleme bakıyordu. Bir süre daha baktı kaleme hiçbir şey demeden. Sonra babasından kalan en değerli yadigârı katlanmış mektubun üzerine koydu. Bu sırada çekmecenin en dip kısmına koyulmuş, kendisine zimmetli silahı gördü. Yolculuğun en başından bu yana bu

silaha hiç el sürmemişti. En sıcak çatışmalarda bile o silahı alıp beline takmayı düşünmemişti.

- "İşe bak," dedi kendi kendine, Hasan Çavuş, tam duyamadığı ve idrak edemediği sözlerin kendisine söylenmiş olduğunu düşündü:

- "Emrin olur gumandanım, hangi işe bakayım?" dedi.

Hasan Çavuş'un sorusu üzerine kendine geldi Doktor Nedim. "Hiç, dedi ve ekledi, işe bak dedim kendi kendime çavuş. Bak şu silaha," diye işaret etti sonra. "Savaşın başından bu yana burada duruyor, yaşıyorum. Ama silahı olan bu çocukların kimi öldü, kimisi de burada ölümle pençeleşiyor."

- Demeyin öyle gumandanım. Savaşta kiminin işi silah tutmak, kimininki de can kurtarmak!

Acı bir tebessümle baktı Hasan Çavuş'un yüzüne Doktor Nedim.

- İnsan kurtarmak mı? Ne diyorsun Hasan Çavuş? Kimi kurtarmışız? Kaç kişiyi şu çadırın kapısından sağ salım yolcu etmişiz?

"Başını öne eğdi Hasan Çavuş. "Öyle demeyin gumandanım," dedi. Sizin işiniz ölmeye geleni değil, ölümün paçasından tuttuğunu gurtarmak! Öleceği belli olana ne yapacaksınız? Gurtarmazsınız ki onu... Takdiri ilahi!"

Gözlerine kan oturmuştu Doktor Nedim'in. Sinirden sesi titreyerek çıktı Hasan Çavuş'a.

- Öyle, değil mi Hasan Çavuş? Takdiri ilahi! Savaşı çıkaran insan, savaşa gönderen insan, savaşta kurşun sıkan insan, ölen insan... Ama olan takdiri ilahi!

Şaşırmıştı Hasan Çavuş. Son zamanlarda bir haller olduğunun farkındaydı Doktor'a ama bunun bu kadar açık hale gelmesi ürktülmüştü onu. Bir şey diyemiyordu. Bu arada isyan halinde konuşmaya devam ediyordu Doktor Nedim.

- Peki ya beni kim kurtaracak Hasan Çavuş? Ya seni? Şu çadırın tepesine bir top mermisi düşse? Ya da bezden duvarını bir kurşun delip geçse ve alnımızın ortasına saplansa bizi kim kurtaracak?

Soluk soluğa kalmıştı. Göğsü telaşla inip kalkıyor, alnından ter boşalıyordu. Yataklarından fırlayacakmış gibi bakan dehşetli gözlerini Hasan Çavuş'un gözlerine dikmişti.

- Hiçbirimiz kurtulamayacağız Hasan Çavuş... Hiçbirimiz!

Bir komutandan bu sözleri duymak bir asker için yıkıcı bir şeydi. Gidenler için kederlenmişti, gidecek olanlar için kederlenmişti, aynı anda kendisi içinde kederlenmişti Hasan Çavuş, aslında o da biliyordu bunu... Kurtulmak zordu, sonra kurtulsa ne olacaktı ki. Burada gördüklerini bir ömür boyu unutamayacağını, bir ömür bu ölümlerin yakasını bırakmayacağını farkındaydı. Bütün bunları biliyordu bilmesine ama şimdi ne desindi? Şimdi diyeceği bir şey, her şeyi daha çekilmez kılmaktan başka ne işe yarardı? Sessizce gidip az önce uyukladığı masanın başına oturdu. Kıvrılıp bir nokta gibi küçüldü oturduğu yerde ve son birkaç gündür yaşadıklarını düşündü.

Besbelli gece bitmeyecekti. Gece dipsiz bir kuyu gibi çadırdaki yaralıları, Hasan Çavuş'u ve Doktor Nedim'i içine çekecekti. Buna dayanamayacaktı Doktor Nedim. Artık tahammülü kalmamıştı. Bu berbat histen kurtulmak için bir bardağın üçte birine doldurduğu saf alkolün üzerine su doldurarak yudumlamaya başladı.

"Enkaz!" dedi. Çadırın içinde yaralı insan kokusu... Çadırın içinde insan enkazı vardı!

O yarımada ulaşınca kadar yaşadıkları kayboluşları, kayıpları ve çaresizliği yeniden düşündü. Hangi tarafa kaçacaklarını bile bilememişlerdi. Sabahın alacakaranlığında birinci ve üçüncü tabur Sun-Chan yoluna girmişti. Aslında Pyongyang'a, biri Sun-Chan, diğeri Anyun üzerinden olmak üzere iki yol gidiyordu. Anyun istikameti yaklaşık olarak kırk kilometre daha kısaydı ama bu istikamet kuzeyden saldırıya çok açık bir alandı. Ne yazık ki ikinci tabur yığılmayı engellemek için bu şoseyi seçmişti. En çok kaybolma ve yok olma bu istikametteki askerlerde olmuştu. Birçoğu âdeta karın üzerinde artık kaçacak gücü olmayan birer keklik gibi avlanmıştı.

İçini yakan alkolün etkisiyle çadırdaki yataklara baktı ve birisinin boş olduğunu görünce üzüldü. Rıza'nın yatağıydı. Askerin dizinden damlamış kirli sarı renkli irinin izi hâlâ çarşafın üzerindeydi ama ölümü de çoktan yekûna yazılmıştı.

Sayı bir artmış, Rıza unutulup gitmişti. Dört yüz yetmiş ya da dört yüz yetmiş bir, ne fark ederdi ki? Kimse o birin kim olduğunu düşünmezdi! Herkes o 471'e bakardı. O da düşmanın söyledi-

ği sayılarıyla karşılaştırmak için! İnsana ait bir duyguyu ya da bir anıyı ya da gözyaşını barındırmayan bir kıyaslamaydı bundan sonra yapılacak olan. Ve bir de nutuklar, istatistikler...

- Düşmana çok zayıf verdirdik!
- Düşmanı püskürttük!
- Askerlerimiz kahramanca mevzilerini savundular!
- Korkmadık ve kaçmadık.
- Koca Amerikan ordusunun katledilmesini engelledik.
- Ricat için Amerikalılara hayati üç altın gün kazandırdık.
- Bu zaferi kazandıran şehitlerimizi rahmetle anıyoruz... Onlar bu milletin kalbinde her daim yaşayacak!

Ve sonra... Her iki tarafın ölümlerinin sayılarını birbirinden çıkaracaklardı!. Aritmetiği dünyanın en alçakça hesabında, en rezil şekliyle kullanacaklardı. Sonunda bitmeyen bir öfke ve böğürtüy- le övüneceklerdi!

- Daha çok boğazladık!
- Daha çok katlettik!

Ve sonra yine ölümlerden, yaralılarından, cepheden ruhu yaralı dönenlere zerre aldırmadan, her iki taraf da karşılıklı olarak aynı kibirle çılgınlıklar atacaktı:

- Zafer bizim!

Birkaç şahit dışında hiç kimse Rıza'nın ölümünü bilmeyecek, hatırlamayacaktı! Kimdi o hatırlayacak olanlar? Doktor Nedim, Hasan Çavuş ve birkaç asker arkadaşı! O da bu savaştan sağ çıkar-larsa! Bir de yaşlı anasıydı Rıza'yı hatırlayacak olan.

Birçoğu daha çeyrek asır bile yaşamamıştı. Birçoğu, ilkbaha-rın tadına doyamadan, yaz akşamlarını görmeden, sonbahar bu-ğusunu içine çekmeden, kış dinginliğinde anılarını yâd etmeden yitip gitmişti.

Geride kalan için ne kadar acı bir deneyimdi bütün bu olan-lar. Gidenler hayatın mevsimlerini yaşayamazken kalanların yaşa-yacakları mevsimler şimdiden zehir olmuştu.

Üçüncü bardağını içmişti ki içindeki sıcaklık ruhundaki ke-derle bir olup her yanını yakmaya başlamıştı Doktor Nedim'in. Bu kederli yangından kurtulmak için dışarı çıkmayı düşündü bir an. Ayağa kalktı, çadırın çıkışına doğru ilerliyordu ki bir askerin inlemesiyle durdu. Dönüp sesin geldiği yöne doğru baktı. Göğsü

şarapnel parçalarıyla delik deşik olmuş, gözleri yuvasında dağılmış askeri gördü. Gözleri doldu Doktor Nedim'in.

İçinde sıcak bir çığ kopmuş, boğazından yüreğine doğru akıyordu önüne ne varsa katarak. "Yeter artık!" diye inledi. "Yeter! Ne olur ölün artık!"

Ölseler, acıları bitecekti. Ölseler, acılarıyla Nedim'in canını acıtamayacaklardı. Ölseler artık kendini yaşamak zorunda sayamayacaktı! Annesi yoktu bu dünyada, babası yoktu. Raşel'i sevmişti, hayatından çıkıp gitmişti. Yasef'i kardeş bilmişti, Yasef ölmeye gitmişti! Ve Zehra'yı sevmişti... Zehra'yı sevmişti ama Zehra da çok uzaklardaydı! Ne vardı ki bu yaralı askerlerinden başka? Onları kurtaramıyorken, onlar için bir şey yapamıyorken, sadece seyrediyorken onları ne kadar sahiplenebilirdi ki? Hayatındaki bütün kayıplarda olduğu gibi, babası, annesi, Yasef, Raşel, Zehra hayatından çıkıp giderken nasıl seyretmişse şimdi de öylece seyrediyordu.

Vazgeçti Doktor Nedim, döndü yaralı askerlerin arasında bir kez daha dolaştı. Bu yüzden mi askerlerini öldürüyordu kâbuslarında? Başının döndüğünü ve kanının vücudunun içinde kor alevler gibi aktığını hissetti.

Masanın yanında duran küçük dolaba gözü ilişti. Hasan Çavuş, anahtarı dolabın üzerinde bırakmıştı. Gitti ve dolabın kapısını açtı. Kapak açıldıktan sonra çekmeceyi çekti. İşte oradaydı! Beylik tabancası! Elleri titreyerek uzandı ve aldı silahı. Emniyeti kapalı, şarjörü boş bir halde duruyordu. Savaş alanında emniyeti kapalı şarjörü boş bir silah! Bu savaşın ortasında kendi ahmaklığını daha iyi ne anlatabilirdi?

Kabzanın kavrama noktasındaki düğmeye basarak şarjörü yatağından düşürüp çıkardı. Silahın yanında iki kutu mermi duruyordu. Ankara'dayken her bir askere elli mermi zimmetlenmişti. Mermi neden zimmetlenirdi ki? Savaşa giderken asker mermiyi yollara saçacak değildi ya? Çok sonra anlamıştı sebebini. Savaş yolunda giderken askerler birbirinden mermi çalabilirdi! Bir tanesinin kaybı bile tahammül götürmezdi. O sebepten askerler her akşam silahındaki ve yedeğindeki mermileri sayıp dururdu. Ama yanlış hesaplamışlardı. Bu topraklarda, cephane boldu. Amerikalılar sayesinde mermi zimmetten çıkmış, isteyene yaktığı kadar

cephane verilir olmuştı. Çünkü israf niyetine de olsa çatışmada hovardaca atılan her mermi, bir düşmanın ölme ihtimali demekti!

Hiçbir zaman bu mermi bolluğundan faydalanmadı Doktor Nedim. Tek el bile ateş etmeyi düşünmedi. İşte o iki kutu mermi olduğu gibi, dokunulmadan orada duruyordu. Üzerinde 7.65 tabanca mermisi, "Kırıkkale MKE" yazan kutulardan birisini eline aldı. Mermiler yuvalar oluşturulmuş kutunun içinde sıralanmıştı. Bir tanesini çıkardı, göz hizasına yaklaştırdı. Ana rahmine düşmek, milyonlarca spermin içinden yumurtayı dölemek zordu. Doğmak zordu. Ana kucağında salgın hastalıktan, açlıktan yok-sulluktan kurtulup hayata tutunmak zordu. Emeklemek, yürümek, büyümek, büyüüp ekmek kazanmak zordu ama bu kurşun için onca zorluğun var ettiği yaşamı sonlandırmak ne kadar da kolaydı! Serçeparmağının son boğumundan bile küçüktü ama tereddütsüz, mutlak bir kesinlikle, iki dakikada insanı öldürebilirdi!

Tek tek mermileri şarjöre yerleştirmeye çalıştı. İlkini çok beriksizce yaydan geçirmişti ama daha sonrakileri kolayca birbirinin üzerine sürmüştü. Sonuncusunu yerleştirirken parmakları kaydı. Şarjörün keskin kenarı, sağ başparmağının tırnak yatağını incecik yırttı. Sol avuç içinde tuttuğu mermi kutusu düştü, mermilerden birkaçı toprağın üzerinde dağıldı. Başparmağını bir süre sıktı. Acısı hızla azaldı. Tırnak yatağının daha da pembeleştiğini ve giderek kızardığını fark etti. Toprağa düşmüş olan mermilerden görebildiklerini yerden aldı. Ağrımaya devam eden parmağına rağmen son mermiyi bir kez daha şarjöre yerleştirmeyi denedi ve başardı. Şarjörü kabza yatağına sürdü, tamamen oturttuğuna emin olduktan sonra kilitledi. Artık dolu bir şarjörle beslenmiş olan silahı sağ avucunun içinde tutuyordu.

Ne yapmaya çalışıyordu, bilemiyordu. Tek bildiği şey ruhunun derinliklerinde onu huzursuz eden bir duygunun kol gezdiğiydi. Şeytan sinsiliği ve işgüzarlığında şeyler söylüyordu içindeki o ses! Bütün bunları bitirebilirsin, bir son verebilirsin! Seyirci kalmıştı her şeye, suç ortağı olmuştı. Gözlerini bilerek, isteyerek kapatmıştı. İyi ama dedi içindeki bir başka ses, ne yapabilirdin ki? Görevini tekrar tekrar yeniden düşündü. Neydi görevi? İyileştirmek ve acıları dindirmek! Ama iyileştiremiyordu. Tamam... Bunun için yapabileceği bir şey yoktu ama ya acıları dindirmek?

Bunu yapamaz mıydı? Hem deyaşananlarla dalga geçer, alay eder gibi!

Acının kısa sürmesi yani bir anda yok oluş, inleyip duran yaralı askerler için birer ödöl olamaz mıydı? Askerler arasında gezinmeye başladı. Hasan Çavuş derin uykundaydı, çadırdaki bütün askerler baygındı. Adımlarını yavaşlattı. Tek tek askerlerin yaralarına bakındı. Hangisi ölüme daha yakındı acaba? Şu karnı delik deşik olan mı? Yoksa ötede bir kolu ve bacağı gitmiş, yarası mikrop kapmış olan mı? Nasıl olsa... Öldürmek burada suç değildi!

“Ne diyorum ben,” diye düşündü kendi kendine kısa bir an. Ölümü düşündü. Derin, çok ama çok derin bir uyku kadar huzur verici bir şeysel ölüm, üzülmemeliydi. Ağlamamalıydı. Bu sırada göğsü ve gözleri delik deşik olmuş askerin yanına gelmişti. Elinde tuttuğu, namlusu yere bakan silahı yavaşça doğrulttu askere doğru. Yaklaştı ve namluyu askerin alnına doğru tuttu ve usulca alnına dayadı. İçinde garip bir heyecan belirmişti. “Şimdi tetiği çektiğimde ölecek değil mi bu asker?” diye düşündü. O anda namluyu alnına dayadığı askerin hızla inip kalkmaya devam eden göğsüne baktı. Şoktaydı, biliyordu ki o da kurtulamayacaktı verdiği bu mücadeleden. Gözleri çıkmak çıkmak olmuş, alnında ter zerreleri birikmişti. Alnı kalkmış, gözkapığı gerilerek geri çekilmiş ve gözlerinin akı ortaya çıkmıştı. Yarı ağlamaklı, yarı tebessümlü bir ifade vardı yüzünde. Namluyu biraz daha bastırdı askerin alnına ve mırıldandı.

- Sahibi ne kadar severse sevsin cihanın her yerinde yaralı at öldürölür, acı çekmesin diye!

O anda Kasap Cabbar'ı hatırladı. Tanıdığı tek katil! Bu topraklarda yüzlercesini görmeden önce bir tek onu bilirdi. Nadire'yi öldürüşünü düşündü. Şimdi aklından geçen şeylere benzer düşünceler, onun da aklından geçmiş miydi? Kendi canından birisini bilmem kaç bıçak darbesiyle doğramıştı. Oysa Kasap Cabbar'ınki gibi bir kin yoktu Doktor Nedim'in aklında. Sadece bir öfke vardı sebepsiz. Kasap Cabbar'ın Nadire'ye olan öfkesini, onun zerresi olmayan kendi öfkesiyle mukayese edince şaşırdı.

- “Ne büyük bir öfke,” diye iç geçirdi ve sonra ekledi: Neden? Bilemezdi elbet. Bildiği tek şey Kasap Cabbar'ın, işlediği cinayetin cezasını çekmekte olduğuydu. Peki ya buradakiler?

Tanımadığı, bir ömür boyunca hiçbir zaman karşılaşma ihtimali bile olmayan bir insanı öldürmek! İşte öyle bir şeydi bu savaş. İşlediğin cinayet ve cinayetlerin bir cezası olmuyordu. Bir cinayetten çok öte, farklı bir şeydi öldürmek! Gurur duyulacak bir paye, göğse takılacak bir madalya!

Sağ elinin giderek ağırlaştığını hissetti. Elinde bütün ağırlığıyla silahı tutmaya devam ediyordu. Kâbuslarındaki gibi elindeki silahı patlamaya hazır bir duruma getirmişti. O tabancadan çıkacak olan kızgın bir çekirdek döne döne girecekti alnından. Dinecekti her birisinin acıları.

Bir anda duraksadı. Kâbuslarındaki gibi bir duraksamaydı bu. Tüm bu acılar içinde kıvranıp ölümü bekleyenlerin acılarına son verdiğinde burada yaşananlardan habersiz olanlarca hainlik ve kalleslikle suçlanacağını düşündü. Belki de bu kirli savaştaki bütün masum ölümler, işlenen hunharca cinayetler, katliamlar unutulacak; sadece kendisinin işlemiş olduğu bu cinayet konuşulacaktı. Kendisinin, Doktor Kemal'in, Hikmet Teğmen'in ve diğerlerinin burada şahit oldukları bütün kıyımlar, kötülükler, acılar ve çaresizlikler unutulacak, bir tek onun yaptıkları hatırlanacaktı. O savaşta bir hain, kendi askerlerimizi öldürdü, diyeceklerdi. Bunları düşünürken, "Yok," dedi kendi kendine. Onlar askerlerinin cinnet getirdiğini söyleyemeyecek kadar kibirlidir... Her şeye bir izah bulurlardı. Olması gerektiği gibi bir yalan kılıfına sarılacaktı. Yapacakları, yekûnun içinde kaybolup gidecekti. Hem de neden sorusu sorulmadan!

- "Kahramanca savaştilar ve şehit oldular," denecekti.

Eli tetiğin üzerine gitti. "Şimdi," diyordu içinden bir ses, "Haydi yap!" Ama nedense yapamıyordu. Eli titremeye başlamıştı. Bu sırada "Dur!" dedi içindeki bir başka ses. Bu asker o kadar da acı çekmiyor. Şarapnel gözünden beynine girmiş. Acı hissedemez artık!

Silahı çekti askerin alnından. Çadırın içinde gezinmeye devam etti. Tek tek yatağa gömülmüş acılı ve huzursuz bir uykuda olan askerlerin yüzlerine baktı. Onlar da kendisi gibi pişman mıydılar acaba? Düşündü ama bir türlü karar veremedi. Kapana kısıldıklarında hiçbirisinin gözü, içlerindeki korkuyu inkâr etmemişti. Korkuyla yapılan bir şeyin ne kadar suçluluk ve üzüntü yaratabileceğini kim bilebilirdi ki?

Bir diğ er yaralının başında durmuştu. Bu askeri iyi tanıyordu. Aslında ilk zamanlar, sıhhiye görevlisi olarak bu askeri d ş n m şlerdi. Ama beceremeyince Hasan  avuş'u sıhhiyeci yapmışlardı. Er Satılmış'tı bu. Arkadaşları " orumlu Satılmış" diye  ağırıyordı. Kısa boylu zayıfça bir çocuktur. Kaç yaşında olduğunu kendi de bilmiyordu. Annesinin on iki çocuğunun hangisinin hangi yılın hangi mevsiminde doğurduğunu bile karıştırdığını anlatmıştı arkadaşlarına.

Babası   m şt , kendisi daha iki buçuk yaşındayken. Çocukları olmayan bir aileye bir miktar para karşılığında verilmiş. Ama sonra o evin kadını da bir sebeple   l nce adam, çocuğu geri getirip ailesine bırakmış. Annesi korkmuş, adam verdiği parayı tekrar ister zannetmiş.

- "Gadın, para mara istemez uk," demiş çocuğu getiren.

Annesi çocuğunu almış, bir daha da başkasına satmamış. Bir yıl sonra k t k sayım zabitleri köye geldiğinde adı nedir çocuğun demişler. Düşünmeden cevap vermiş kadın.

- Satılmış!

Arkadaşları kızdırmak amacıyla zaman zaman kendisiyle dalga geçmişlerdi. Etimesgut'taki garnizonda o  ocukların Satılmış'la şakalaşmalarını hatırladı Doktor Nedim.

- Oğlum, bu memlekette beleşesin, bidem Kore'de satsak derem, oralarda ga a gidersin acep?

Kızardı,  ileden çıkardı Satılmış.

- Ulan dinine imanına goyduklarımını gendinizden habarınız var mı ki?

Arkadaşları tahminlerinde yanılmışlardı. Satılmış Kore'de beleşe gitmemişti. O da diğ er arkadaşları gibi günlüğü seksen beş sente satmıştı hayatını!

Doktor Nedim, Satılmış'ın o cehennemden sedyeyle getirildiği geceyi hatırladı. Sol bacağının üstündeki kaslarını birer lahana yaprağı gibi soyan şarapnel parçası karnına saplanıp kalmıştı. Bağırsaklarının bir kısmı kasıklarının arasına çıkmıştı. O halde bir süre acılar içinde boğazını yırtarcasına hırıldayıp, bağırarak beklemişti. Kendisine müdahale sırası gelinceye kadar gözleri açıktı. Bir ara başını doğrultmaya çalışarak yarasına bakmıştı. Bağırsaklarını karnına geri koymaya çalışmıştı garip bir i  ğ d yle. O anda

böğürtüyle karışık bir acı haykırış yankılanmıştı sıhhiye çadırında. Su diye saatlerce inleyip durmuş, durumundan dolayı su içirilememiş, ardından da bilinci tamamen kaybolmuştu.

Müdahale sırası ona geldiğinde bağırsaklarının içeriden de parçalanmış olduğu görülmüştü. Bu sebeple bağırsaklarının büyük bir kısmı alınmak zorunda kalınmıştı ama bu seferde düşen tansiyon ve sonrasında bir türlü açılmayan bir bilinç kaybı gelişmişti. Son bir gündür sidik çıkaramıyordu ve solğunun düzeni bozulmuştu. Doktor Nedim, Satılmış'ın uzun uzun masum ve acıklı duran yüzüne baktı. Gözleri doldu. "Sen daha çok acı çekiyorsun Satılmış! Ve daha uzun yaşayacaksın," dedi içinden. Sözler içine değil, artık mırıltı olup dışına taşıyordu.

- Seni öldürmem gerek Satılmış. Seni yaşatmak için yapabileceğim bir şeyim yok. Yaptıklarım, sadece seni biraz daha uzun yaşatıp daha fazla acı çektirebilmekten ibaret!

İki damla gözyaşı süzüldü yanaklarından. Doktorluk sadece yaşatmak mıydı? Peki ya acıları dindirmek? Burnunu çekti, gözlelerini sildi ve bir daha baktı Er Satılmış'a. Baygın yatıyor, göğsü inip kalkıyor, derin derin inliyordu. Tabancasını Satılmış'ın alnına dayadı. Kararlıydı.

- "Yapmalıyım, yapabilirim," dedi.

Acı çeken birisinin acısını dindirebilirdi bu sayede. Alnındaki ter damlaları giderek büyüdü. Kollarındaki kaslar gerildi. Tetiğe yüklendi ama tetik kıpırdamadı yerinden. Direnç gösterdi. Silahı geri çekti, baktı; emniyeti kapalıydı. Emniyeti açtı. Satılmış'ın alnında silahın namlusunun yarattığı iz henüz kaybolmamıştı. Tekrar namluyu aynı yere dayadı. Artık her şey olması gerektiği gibi hazırды. Ölüm onun için bu kadar gerçek ve çıplak olduğu halde neden fazladan bir dakika, bir saat veya bir gün acı çeksindi ki?

Elleri titriyordu ama kararlıydı. İçindeki karanlık deniz kabarmış, kalbi hızla atmaya başlamıştı. Tetiğe parmağını yasladı. Satılmışın gözlerine baktı. Gözkapakları tam olarak kapalı değildi. İnce bir yarıktan sanki kendisini izlediğini düşündü. Bir ara gözlerinin yuvasında dönüp durduğunu fark etti. Sanki gözkapakları biraz daha açılmış gibi geldi. O his içinde bir ürperti yaratmıştı. Kendisini izler gibi duran ama o an için görmeyen gözleri bir süre

daha izledi. Girdaplar halinde yükselen denizin dalgaları gibi, içi-
nin derinliklerinden kabarıyordu keder.

- Şu anda boğazıma takılan sensin. Birazdan bitecek her şey.
Acını dindirdiğimde bitecek benim de acım! Buralarda olmak na-
sıl suçun değilse senin, seni öldürmek de suçum olmayacak be-
nim!

Bunları düşündükçe alnındaki damlalar bir araya geldi. Sol
gözüne döküldü. Gözleri yandı. Gözlerini açmakta zorluk çekti.
Ellerini bile göremeyeceği yoğun bir sisin içinde gibiydi. Bedeni-
nin her yanı uyuşmuştu. Elindeki titreme, bedenini sarsıyordu.
Gözlerini kapattı ve "Haydi," dedi. "Allah günahlarımı affetsin."

O anda korkunç bir gürültü duydu. Yerle göğü paramparça
ediyormuşçasına şiddetli bir patlama sesi. Kore'nin tepelerine bir-
birinin peşi sıra yıldırımlar düşüyordu. Çakan şimşeklerin yüzün-
den gerilmiş, irkilmişti Doktor Nedim. Gözlerini açtı ve o puslu
aydınlıkta, alnına silah dayadığı Er Satılmış'ın yarı açık gözleriyle
bakışları buluştu. Er Satılmış yavaşça kapattı gözlerini, sonra ye-
niden açtı. Yüzünde acıyla karışık belli belirsiz bir tebessüm belir-
di Doktor Nedim'i görünce. Doktor Nedim'in ensesinden sırtına
doğru bir ürperti aktı. Kurbanıyla göz göze gelmişti ve bu, haya-
tındaki en yıkıcı yüzleşmeydi.

Satılmış acıyla bakıyordu ona. Alnına silah dayandığının far-
kında mıydı değil miydi, belli değildi. Anlayamadı bunu Doktor
Nedim. Diliyle dudaklarını ıslattı Er Satılmış. Yutkundu. Bir şeyler
demek istediği belliydi. Doktor Nedim ona doğru eğildi, kulağını
ağızına yaklaştırdı:

- Gumandanım... Bitti mi savaş? Dönüyoğ mu memlekete?

Akşamdan beri içinde gezinen canavar yanıp küle dönmüş,
içindeki o granit öfke bir anda tuz buz olmuştu Doktor Nedim'in.
Bitti mi savaş? Dönüyoğ mu memlekete? İnsan ölüm döşegindey-
ken bile vazgeçemiyordu hayatından. Yarına dair hayaller kuru-
yordu... Satılmış, evine dönmek istiyordu!

Kollarındaki gerginliğin giderek gevşediğini hissetti. Birkaç
kez kuvvetli bir şekilde yumup açtıktan sonra gözlerinin ferinin
yavaş yavaş tekrar geldiğini fark etti. Pus ve sis dağılmıştı. Satıl-
mış'a baktı, gövdesine. Bir daha baktı, daha dikkatlice. Satılmış'ın
göğsünün artık inip kalkmadığını gördü. Satılmış'ın yüzündeki

masumiyet hâlâ duruyordu, acının kayboluşuyla birlikte sanki daha da belirmiş gibiydi.

Boğazı düğümlenmişti. O şeyi bir an önce çözmesi gerekliydi. Kurtulmalıydı bu histen. Yoksa boğulacaktı. Hızlı bir şekilde sigarasını ve kibritini kontrol etti. Her ikisi de cebinde değildi. Bulamayınca canı sıkılır gibi oldu. Tekrar etrafına bakındı, masanın olduğu yere gitti, üstündekilere göz attı ve çok sürmeden buldu. Bu arada kendi kendine konuşmaya devam ediyordu. Delirmiş gibiydi. Hep aynı sözleri tekrarlıyordu:

- Suç sende değil!

Az önce işlemek üzere olduğu cinayeti düşündükçe eli ayağı boşalıyordu. Şuurunu kaybetmiş gibiydi. Delirmeye başladığını düşündü. Suçlulukla karışık bir tiksinti dalgası içinden yükseldi. Zihninde türeyen düşünceye yine kendisi başka bir iç sesiyle karşı geliyordu. Çıkamıyordu işin içinden. Çadırın çıkışındaki bir kapı gibi duran branda parçasını sağ eliyle açarken tekrar irin ve acı kokan çadırın içine doğru baktı:

- “Suç sizde değil,” dedi bir kez daha.

Sigarasını yakar yakmaz kendini çadırın dışına attı. Hava karanlıktan sabah grisine dönüyordu. Şiddeti değişerek devam eden yağmura karşın, uzaklarda dağlar uçları mavi çizgili gökyüzü ışıklarıyla aydınlanıyordu. Saniyeler sonrasında o dağların çevrelediği vadilere bombalar atılmaya başlandı.

Karargâhın bulunduğu alan yoğun bir balçık tabakasına dönüşmüştü. Çamuru çamur, balçığı balçık yapan neydi ki? Üstüne basan olmadığı sürece ıslak toprak sadece ıslak topraktı. Ve bu toprağı bu yerde insanlar çamura çevirmişti. Doktor Nedim her adımında daha çok anlıyordu bunu. Her adım atışıyla birlikte ayağını kaldırmakta daha fazla güçlük çekti. Kendine söverek, insana söverek, çamura söverek adımlamaya devam etti ve insanın yaratıldığı söylenen o çamurdan nefret etti. Ana avrat, neye küfredeceğini bilemeden rastgele küfretti. En çok da insanın kendisine!

Biten sigarasını atmış, yenisini çıkarmıştı paketten. Umursamıyordu artık karanlıkta kibrit çakılmaması, sigara içilmemesi emrini. Kimsenin acısını dindirebileceği yoktu. Elleri titreyerek sigarasını yakmaya çalıştı. İlk denemesinde başarılı olamadı, kibritin ucunda beliren alevin yanmasıyla sönmesi bir olmuştu. İkinci

denemede, kibriti avucunun içine aldı, alevi belirginleştirdikten sonra sigarasını yaktı. Derin bir nefes aldı. Güçlü bir soluk çekti ikincisinde. Giderek uzaklaşıyordu çadırdan. Cephe hattının az gerisinde, geziniyordu amaçsızca.

Çok sürmedi. Bir adam boyunda, bir diz derinliğinde açılmış bir mezar çukuru gördü. Mezar kazılırken çıkan çamura dönmüş toprağın yanı başına bir taş konulmuştu. Oraya doğru yürüdü. Çukura baktı, yarı aydınlık yarı karanlık göğün aydınlattığı kaya parçasını fark etti. Artık mezarlar, ölenler için değil, ölecekler için açılmaya başlanmıştı. Bu da o kime nasip olacağı belli olmayan açılmış mezarlardan biriydi. Çukurdan çıkan taş, mezara gömülecek kişinin başına konulmak niyetiyle ayrılmıştı. Kenara konulmuş taşın üzerine oturdu, ayağını çukura doğru uzattı. Başını ellerinin arasına alarak her iki ayağını bir çukurluğa yerleştirerek oturdu. Alnı bütün soğuğa rağmen terliydi, göğsünün üzerine çöken ağrıyı hissetti. Zarardı hepsi...

Kıyıları boyunca siyahın parlak tonundaki nehri fark etti. O da sessizliğe bürünmüştü. Ucundaki yanık kızılığı belli belirsiz hale gelen sigarasından birkaç kez üst üste çekti. Öksürdü, birbirinin peşi sıra birkaç kez kuvvetlice. Öksürdükçe boğazında kendini boğan şeyin giderek kaybolduğunu hissetti. Derince bir nefes aldıktan sonra birkaç kez daha kuvvetlice öksürdü. Gözlerinde uçuşan yıldızları hissetti. Güneşin henüz aydınlatmadığı gökyüzünde, ateşböceği gibi belirip kaybolan yıldızlara baktı, bayılacak gibi oldu. Parça parça koyu bulutların, yıldızların önünden hızla savrulup bir tarafa gittiğini gördü. Parıldayan yıldızların arasında kapkara bir sonsuzluk uzanıyordu. Bir süre duraksadıktan sonra Han Nehri'nin çizgisel siyahlığını sesiyle birlikte fark etmeye başladı. Az önceki boğucu huzursuzluktan sonra bu dingin manzara ona iyi gelmişti. Gözlerini kapadı, kısa süre için de olsa öylece kalmak istedi. Artık kabul etme vaktiydi yenilgiyi, tükenmişliği, bir başınalığı!

Derin bir hıçkırıkla sarsıldı. Sonra bir daha, sonra bir daha! Ağlamaya başlamıştı. Önce sessizce, sonra hüngür hüngür ağlamaya başlamıştı. Sarsılıyordu oturduğu yerde. Bu karanlık ve kimsenin olmadığı mezarda yüzünü kapatarak hıçkırıklarla ağlıyordu. Artık biliyordu, bu dünya onu içine almıyor ya da bedenini dişlerinin

arasında öğütüp, ruhunu parça parça ediyordu. Uzun bir süre böyle ağladı Doktor Nedim. Artık ağlayamayacak hale gelene kadar, gözyaşları kuruyana kadar ağladı. Nice sonra derin bir nefes aldı ve elinin tersiyle gözlerindeki, yüzündeki gözyaşlarını sildi. Ayağa kalktı. Nehrin kenarına doğru zorlu adımlarla bir süre yürüdü. Şimdi ıssız, sahipsiz olan bu nehirde, barış zamanları halkın geçimini teknelerle balık tutarak sağladığını anlatmışlardı. Savaşla birlikte onlar da yok olup gitmişti.

Çiseleyen yağmurla en son yaktığı sigara elinde sönmüştü. Bir süre sonra ardı ardına kaçınıcısını yaktığını bilemediği tütünün acılığını ve balgamını gırtlğından atmaya çalıştı. En iyi yöntemin üzerine bir tane daha yakmak olacağını düşündü. Sigaranın ağzına dolan tütününü ayaklarının ucuna tükürdü.

Bu sırada uzaktan uzağı silah sesleri duyulmaya başlamış, gecenin uysallığı ve soğığı delinmişti. Hiçbir tepki vermedi Doktor Nedim. Hiçbir şey olmuyormuş gibi davranıyordu. Olsa olsa, birbirini bezdirmek için yapılan tacizlerdir, diye düşündü. Ya da buna kendini inandırmak istiyordu. Çünkü burada hiçbir şey ürküt-müyordu artık onu. Ölümcül bir hata olduğunu bilmesine rağmen ağzındaki sigarayı yere atmadı. Nehrin karşısında hemen ilerideki tepelerin ardında meydana gelen patlamaları makineli tüfek atışlarını, ara ara duyulan tek el ateşleri dinlerken hâlâ sigarası dudaklarının arasında tütmeğe devam ediyordu. "Olsun," dedi kendi kendine, "Geride ne kaldı ki zaten?"

Korkmadan, umursamadan yürümeye devam etti. Buraya geldiğinden beri ilk defa bu kadar dinginleşmiş, sakinleşmiş ve hatta belki de huzur bulmuştu. Tam bu sırada, geceyi yırtan bir başka patlama sesi çınladı kulaklarında. Bambaşka bir ses! Ardından bir saniye bile geçmemişti ki bedeninin bir anda büyük bir acıyla kas-katı kesildiğini hissetti. Sarsıldı, sallandı olduğu yerde. Yıldızlara baktı. Kimisi toplu, kimisi tek tek ölgün kırpıştıran ışıklarını göndermeye devam ediyorlardı. Birdenbire uzak ufuktan ortaya çıkan başka ışıklar onların parıltılarını sönükleştirdi sanki.

Annesinin kırlaşan saçları, ona sevgiyle bakan yüzü belirdi. Onu avuçlarına alıp hissetmek ve okşamak istedi. Evlerindeydi ve annesi karşıındaydı. Gaz lambasının ışığı vuruyordu karanlık gölgelerin düştüğü yüzüne. Lambanın fitili giderek tükeniyordu, fitil

gazın içine düşmek üzereydi. Fitolini yenilemek gerekecek diye düşündü. O sırada babasını gördü annesinin hemen ardında, omuz başında. Sevgi dolu bakışlarla bakıyorlardı ona.

Sonra ışık huzmeleri tel tel yok olmaya, babasının yüzü de giderek silikleşmeye başladı. Önce dudaklarındaki sevimli tebesüm kayboldu. Sonra da giderek annesinin görüntüsü zayıflamaya başladı. Koşmak, yakalamak istedi karanlık boşluğun ötesine doğru. Hatta denedi de ama çok geçmeden aynı boşluğa kendisi düştü. Son bir kere daha avuçladı karanlığı ama nafile! Ne gücü kalmıştı ne de ışık!

Bir yorgunluk çöktü bedenine. Gözleri kapanır gibi oldu. Bu duygudan kurtulmak için gözkapaklarını olabildiğince kısma ihtiyacı hissetti. Bir süre sonra tamamen kapadı. Gözlerini tekrar açtığı anda, katman katman olmuş gökyüzünü gördü. Soluğu yetmiyordu ciğerlerini doldurmaya. Gözleri yaşarır gibi oldu, karanlığın içinde giderek bulanık gördü her şeyi. Bir süre sonra belli belirsiz hayallere döndü.

Bedenine soğuk bir ıslaklık yayılmıştı. Üşüyordu. Gözlerini gökten aldı, bedeninin hizasına çekti. Yerde yatıyordu. Bir adamın ayaklarını gördü başucunda.

- "Niye buradasın," diye soruyordu o bacakların sahibinden gelen ses.

Yüzünü görmek istedi ama bir türlü mümkün olamadı. "Bilmiyorum," diyemedi bile. Dudaklarını oynatmaya çalışıyordu ama başaramadı. Niçin gücünü yitiriyordu, neden bu kadar yorgundu ki?

Uyumak istiyordu, içinde hiçbir ses ve görüntünün olmadığı, rüyasız ve kâbussuz bir uykuya ihtiyacı vardı. Ses bir daha sormuştu. Burada ne işin var? Kimindi bu ses? Babasının mı? Evet, evet, onun sesiydi.

Yanağının sağ tarafının çenesinin arasında sıkıştığını, kanının ılık ılık ağzının içine aktığını hissetti. Kan tadı, iğrenti uyandırdı. Çocukluğunda sık sık kanayan burnundan geriye doğru akarken hissedirdi bu kokuyu ama hiç bu kadar iğrenç gelmemişti; zehir gibiydi, yutkunamıyordu.

Bir bulantı peydahlandı içinde. Boğulur gibi oldu ve bir böğürtüyle uyandı. Sırtüstü yatıyordu. Ve komutan tepesinde duraklıyordu. Gözlerini kararmış gökyüzüne doğru çevirip sımsıkı yumdu

sonra açtı ve giderek aydınlanan gökte parlaklığını kaybeden yıldızları gördü. Bir daha kapadı gözlerini. Tekrar açtığında aynı tek katmanlı karanlıkta buldu kendini. Ayakları hâlâ çukurun içindeydi, toprak bir suçluyu yutmak ister gibi ayaklarını kavramıştı. Bu kez bir kadın sesi çınlıyordu kulaklarında. Bir süre kıvrandı durdu o sesin anlamsız dokunuşuyla birlikte. Duyduğu o sesin kimine ait olduğunu sonunda hatırladı. Zehra'nın sesiydi! İliklerine kadar üşümüştü. Kendi karanlığında hızla kaybolacak olan bir tebessüm belirmişti. Bir akrebin tereddütsüz, en zehirli dokunuşu gibi hissettiren o soğukta, hareketsiz bir şekilde kıvranırken Zehra'nın sesiydi, o tebessümü yaratan.

Her zaman olduğundan daha güzeldi Zehra. Sol kulağının üzerinde bir papatya duruyordu. Taptaze bir papatya... Zaten en çok da papatyayı severdi. Bahar zamanı bir tanesini saçlarının arasına sıkıştırdığını hatırladı. Raşel'den daha güzeldi. Evet, daha güzel! Ama nedense acı bir tebessümle bakıyordu Zehra ona. Kadının sessizliğine karşın bir şeyler söylemek istedi. Ama söyleyemedi. Önce papatyanın beyazlığı sonra sarısı sonra da Zehra, gözlerinin önündeki derinleşen karanlıkta kayboldu.

Kendisini giderek daha fazla sarmalayan, sarmaladıkça hafiflediğini hissettiği karanlık, bir boşluğa teslim ediyordu. Zehra'nın sesinin kayboluşuyla birlikte acı veren kramplar da azalmıştı. Son olarak... Doktor Kemal'in acı bir çılgınlıkla yankılanan sesini belli belirsiz bir tını şeklinde duydu.

- Nediiiiim!..

Sonunda o tınının da bilinmez bir sonsuzlukta yitmesiyle birlikte, hiçbir kasılması ve acı da kalmamıştı!

Ağula

Sehpanın üzerinde duran Amerikan mecmuasının kapağında iki Amerikalı generalin yan yana çekilmiş fotoğrafı vardı. Bir tarafta General Macarthur diğer tarafta ise General Ridgway. General Macarthur'un üzerinde sivil bir elbise vardı, General Ridgway ise göğsündeki şeridin madalyayla dolu olduğu askerî bir kıyafetle fotoğraf çektirmişti. İkisinin de yüz hatlarında kendinden emin bir görüntü hâkimdi.

Teğmen Hikmet masada duran derginin kapağına tiksintiyle bakıp pencereye doğru yöneldi. Birkaç gündür ılımış hava, yağmaya başlayan yağmurla, yeniden soğuyacağının işaretlerini veriyordu. Nehrin iki yakası tamamen sessizliğe gömülmüş gibiydi. Günlere orada konuşlanmış olmalarına rağmen bir anda her şey biraz daha yabancı, ürpertici ve soğuk görünmüştü Hikmet Teğmen'in gözlerine. Yağmur damlalarının bir kısmı direnir gibi pencerede asılı kalıyor, bir kısmı ise gerisinde bir iz bırakarak akıp gidiyordu.

Dışarıda askerler sabah içtimasındaydılar. Topu topu iki hafta kadar öncesine kadar bitmez tükenmez büyük bir kalabalık halinde görünen asker topluluğu, trajik bir şekilde küçülmüştü. Hüznle baktı asker topluluğuna Teğmen Hikmet. Biliyordu ki sorun sadece azalan sayı değildi. Sorun, bu genç insan topluluğunun savaşma gücünü yitirmiş, moralsiz ve bitkin bir topluluğa dönüşmüş olmasıydı. Yanı başlarında arkadaşları hayatlarını kaybetmiş ve geri çekilme, daha doğrusu kaçma esnasında ölümün soğuk nefesini enselerinde hissetmişlerdi. Arkadaşlarına üzülemeyecek kadar korkmak, onları kurtaramamak mahvetmişti hepsini. Omuzları çökmüş, bakışlardaki ferî kaçmış topluluğun hali pek de iç açıcı değildi.

Bütün olanlara rağmen hiçbir şey değişmeyecek diye düşündü. Komuta konseyi Amerikan Komutanlığı'ndan yapılmış olan aldatmalara, yanılmalara, daha doğrusu o cehennemin içinde nelerle

karşılaşacaklarına ait hiçbir bilgilendirme yapmamış olmalarıyla ilgili olarak hiçbir sorgulamaya gidememişti. Bu bir gerçektir ki Amerikan Tümen Komutanlığı, Türk Tugayı'nı tümüyle gözden çıkarmıştı. Zira o kadar kayba rağmen, durumlarını sorma gereksinimi bile duymamışlardı.

Sadece kendilerini ölüm ve yok edilmekten kurtardıkları için, tugayı kahramanlık nişanıyla, geriye kalan erati da birer madalyayla ödüllendirmişlerdi. Kendisine verilen o madalyayı bile nereye koyduğunu unutmuştu Hikmet Teğmen. O anda üniformasına iliştirilen o metal parçasına hiç bakmamıştı. Sadece rengi dikkatini çekmişti, kirli bir kahverengiydi. Beklemiş ve kurumuş bir insan kanı rengiydi. Bir de zeytin dalları arasında iki mermi kabartması olduğunu fark etmemişti.

Pencerenin önünde kıpırdamadan dakikalarca bu zavallı çocuklara baktı Teğmen Hikmet. Bu hüzünlü seyir, içtimanın sonunda yapılan madalya takma töreniyle daha da buruk bir hal almıştı onun için. Ama Teğmen Hikmet'in aksine tugayın komuta konseyinin gururu okşanmıştı bu sırada. Memlekete haber salınacağını söylüyorlardı askerlere.

Bu ölümlerin çoğunun bir Amerikan askeri daha az ölsün diye olduğu söylenmeyecekti ama. Nasıl olsa herkes, "Olsun," diyecekti. Nasıl olsa amaca ulaşılmıştı kahramanca ölümler sayesinde.

Teğmen Hikmet, bunları düşünürken karargâhın sol tarafından sıhhiye çadırlarına doğru yol alan iki Kızılhaç cemsesini fark etti. Sonunda gelebilmişlerdi. Kızılhaç'a ait cemselerden öndekinin çamura batıp patinaj yaptığını, içtimada olan eratın bir kısmının da oraya yöneldiğini gördü. Askerler yan tarafından iteleyerek cemsenin daha fazla çamura gömülmesini engelledi. Arkadaki cemse ise biraz daha aşağıdan yol alarak sıhhiye çadırına ulaşabilmişti. Bu görüntüleri izlerken Teğmen Hikmet, sert bir topuk selamının sesiyle irkildi.

- "Komutanım posta geldi," dedi arkasında selam duran asker.

Teğmen Hikmet, arkasında duran Ahmet Çavuş'a doğru döndü. Olsa olsa arkadaşı Yaşar'dandır gelen mektup diye düşündü. Ama arkadaşından merakla beklediği mektubu geçen hafta almıştı. Mektubu askerin elinden merakla aldı. Ama o sırada kendini toplayıp mırıldandı.

- “Mevzu Yaşar’sa her şey olabilir,” dedi kendi kendine.

Yaşar’ın göndermiş olduğu en son mektubu hatırladı. Her zaman olduğu gibi sevdiği kızlar, aşkın ne güzel bir şey olduğuna dair nutuklar atmış, sonrasında da aşkı yüceltmesine tezat, hovar-dalıklarıyla övünüp durmuştu. Sanki dünya başka bir yana, Yaşar’ın dünyası ise başka bir yana dönüyordu. Aslında hak veriyordu da ona. Zira o siyasi faaliyetlerin içerisindeyken, hafiyeler onu takip ediyorken başka neden bahsedebilirdi ki? İkisi de yarattıkları ortak dile alışmışlardı. Ama bir önceki mektubun gelişinin üzerinden şunun şurasında kaç gün geçmişti. Yeni mektup da şimdi neyin nesiydi? Bir anda sert ve soğuk rüzgârın yüzünü kırbaçlaması gibi sarsıldı ve sonrasında yüzü ânında kızardı. “Yoksa Yaşar...” dedi içinden. Yoksa askerin uzattığı o zarf, bir felaketin haberi miydi? Askerin uzattığı zarfı o anda kapar gibi elinden aldı.

Tam bu esnada Ahmet Çavuş, “Komutanım,” dedi. “Aslında size gelen bir posta değil... Posta, Nedim Komutan’ıma gelmiş ama birliktekiler olanı bildiği için size gönderdiler”

- “Nedim mi?” dedi Teğmen Hikmet.

Sesi çatallaşmış ve ağlamaklı hale gelmişti... Ölümün ardından adresini hiçbir zaman bulamayacak olan o mektubun hüznüyle sarsılmıştı. Zarfın üzerindeki ismi üzerinden atamadığı o hüznün etkisiyle parça parça okudu.

Gönderen: Zehra İnanç

Alıcı: Nedim Yazar

Kore Türk Tugayına, Kore

Tugaya gelen her mektupta olduğu gibi pul yapıştırılmıştı. Tugaya gönderilecek mektuplardan gönderi ücreti alınmayacağı daha önce söylenmiş olmasına rağmen, zarfın üzerinde Aydın Merkez Postanesi damgası basılmış olan iki buçuk kuruşluk bir pul, damganın altında tütün toplayan gözleri seçilemeyen bir genç kızın resmi fark ediliyordu. Az önceki şaşkınlıkla karışık derin hüznün, bu kez yerini buruk, tarifi imkânsız ince bir sızıya bırakmıştı. Nedim’le daha önce yapmış olduğu sohbetleri hatırladı Teğmen Hikmet. O uçsuz bucaksız topraklarda, yakını diyebileceği kimsenin kalmadığını söylemişti. Onu hep yalnız bilmişti. Bu

mektup her şeyi değiştiriyordu. O acının içinde içini bir parça da olsa rahatlatan bir esinti yayıldı. Zira len askerlerin özel eşyaları Ankara Genelkurmay'a gönderiliyor, oradan yakınlarına iletiliyordu. Nedim'in eşyalarını toparlayıp göndermek Teğmen Hikmet'in işiydi ve ne yapacağını bilemiyordu. Eğer bu mektup gelmeseydi Nedim gibi yalnız bir insan için tek bir adres vardı o da Genelkurmay'dı. Ama bu mektupla her şey değişebilirdi.

Zarfin her iki yüzünü birkaç kere çevirdi ama yazılı başka da bir şey göremedi. Mektubu açıp açmamakta tereddüt etti. Bir insanın yaşamına ait sırları o insanın ölümüyle birlikte bir daha aılmamak için gmlmeliydi. Öyle düşünmüştü Teğmen ama eşyalarını iletmesi de gerekiyordu. Doktordan geriye kalanlar onu tanıyan insana iletmeliydi. Ve nedense okumaması gerektiğini düşünse de bu topraklara verdiği yakın bir arkadaşının dünyasına dair bir şeyleri bilmek, onun hatırası namına bu anıyı ömrü boyunca taşımak istiyordu. Büyük bir titizlikle zarfı açmaya çalıştı, olmayınca alalecele kenarını yırtıp mektubu çıkardı.

Oldukça uzun yazılmış, beş altı sayfaya sığdırılmış ve dörde katlanmış bir mektuptu. Teğmenin o na kadar gördüğü en güzel el yazısıyla yazılmıştı. izgisiz kğda harflerin düz bir çizgide sıralandığı o muntazam yazıya baktı bir süre. Ahmet avuş, karşısında hâlâ hazır ol vaziyette duruyordu. Başını kaldırdı avuş'a baktı. O anda avuş bir emir verileceğini düşünerek, ciddiyetiyle başını dikleştirdi ama Teğmen Ahmet avuş'a hiçbir şey söylemedi. Öyle bir ruh halindeydi ki aslında o anda karşısında avuş'un varlığının farkında bile değil gibiydi. Çavuş'a arkasını dönerek yüzünü tekrar pencereye doğru döndü. Asılı duran damlaların sayısı azalmıştı, su çizgileri de. Kızılhaç cemseleri sağlık çadırlarının önüne park etmişti. Mektubu dzelitti ve içinde yankılanıp duran bir i sesle okumaya başladı:

Canım sevdiğim,

O ayrılık gününden sonra tekrar ve yeniden selam diyebilmem hiç de kolay olmadı bilesin. Düşündüm durdum uzunca süre yazmayacağım diyerek. İlk anda bir daha adını anmayacak şekilde sana karşı yoğun bir şke duydum. Evden ıkıp Haliç'e inen o sokağa sapıncaya kadar geçen zamanda, uzun ve karanlık bir t-

nelden geçiyor gibiydim. Yüreğim duracak, oracığa yığılvereceğim sandım o anlarda. Başımı çevirmek, seni orada son bir kere de olsa görebilmek istedim. İçimden bir ses, orada olduğunu söylüyordu nedense. Ama bana tepkisiz kalan son bakışlarıyla tekrar göz göze gelmekten çekindim. Biliyordum ki öyle bir şey benim en büyük çaresizliğim olacaktı. Bakmadım, bakmayacağım dedim... Bakamadım! Belki, dedim kendi kendime... Belki o seslenir bana! O sokağa döndüğüm andaki son adımda bile bekledim. Sokaktaki çocuk bağrıışmalarına rağmen o kadar büyük bir sessizlik vardı ki. Sadece senden çıkacak bir fısıltıyı bile duyabilecek, içine alıp yok olabilecek bir sessizlik. Ama sessizlik giderek büyüdü, çoğaldı içimde.

Haliç'e bakan Muallim Sokak'tan yürümeye devam ettim. Farukunda olmadan Haliç'in kıyısına gelmiştim. Haliç'e turuncuyla karışmış çizgiler gün ışııyla beraber vuruyordu. Bir anda hangi yöne doğru gideceğime karar veremedim. Süleymaniye Camisi'ni gördüm. Haliç'e bakan minaresi eğilmiş gibi geldi. Sanki Mahmutpaşa Çarşısı'na düşecek gibiydi. Ruhumdaki yorgunluk, bacaklarımdaki dermanı kesti, yürüyemedim daha fazla. Oturdum kıyıdaki bir yere; en ıssız görünen, en insansız kısmına. Haliç'in karşı kıyılarına doğru bakındım. Galata Kulesi'nin hâlâ orada duruşu zoruma gitti. Beni seyretmişti ve sırrıma ortak olmuştu. Her bir penceresi bir göz gibiydi. Bazen bir zümrüt gibi neşe ve umut saçan, bazen bir kömür gibi karanlık duran bu kentin hallerini oysaki yıllarca seyretmişti Galata Kulesi. Ama nedense beni seyretmiş olmasını o anda kabullenememiştım.

Neden her şey o kadar kısa sürede griye dönüşmüştü ki? Neden bu için için gözlerimin içine düşen grilik? Günbatımının o güzel kızılığı bile griydi o akşam. Bir süre sonra yanımda küçük bir gölge hissettim. Bakmadım sol yanımdaki o küçük gölgeye. Sonra o gölge yaklaştı, oturdu yanı başıma. Bir çocuğun utancını gizler gibi gizledim gözlerimi.

"Merhaba kızım," deyip bana selam verdi, cevap bile veremedim. Sadece bakmadan selam verir gibi başımı sallamıştım. Gözlerim hâlâ griydi, onların susmasını bekledim. Sessiz kalıncaya kadar bir giz olarak sakladım onları. Bir süre daha öylece kaldım her iki elim saçlarımin arasında durarak. Sonra baktım, göz ucuyla;

yaşlı bir kadın elini bastonun üzerine koyarak karşı kıyıları seyre-
diyordu. Yüzü susuz toprak gibi kırış kırıştı. Sonrasında karşı kı-
ylara birbirimize bir şey söylemeden bakmaya devam ettik. Şişha-
ne'ye kadar uzanan irili ufaklı binaların bir yüzü giderek koyula-
şan turuncu renge boyalıydı. Kürek şakırtıları Haliç'in üzerinde
âdeta okşar gibi yayılıyordu. Tam karşımızda duraksadı o kayık.
Yaşlı bir adam oltasını denize salladı. Bir süre sonra yaşlı kadın
yüzünü bana çevirdi. Ben de ona baktım. Çakır gözleri tamamen
aklaşmış saçlarıyla ne kadar da uyumlu duruyordu. Yaşlılığına
rağmen duru bir güzellik saçılıyordu üzerinden. Tereddütlü bir
tebessümle bakmıştı bana.

- "Ağulamak, acılarımızı ufaltan en güzel şey. Utanma," dedi.
Hepimiz ağlayarak içimizde erittik tüm acılarımızı! Ağula kızım!
Sevdiğine mi ağularsın, ananın babanın öldüğüne mi ağularsın bi-
lemem ama ağula!

Sözleriyle başımı okşuyordu âdeta. "Ağula kızım!" Bunları
söylerken içimin daha da burkulduğunu hissettim. Tekrar ağla-
mak istedim ama engellemeye çalıştım bir yandan da kendimi. İki
martı birinin ağzındaki küçük bir balık için suyun üstünde kıyası-
ya bir mücadeleye girmiş, balığı kapan, Piyer Loti Tepesi'ne doğ-
ru kanat çırpmaya başlamıştı. Geride kalan çığlıklar attı, balıkçı,
geride kalana da bir parça balık fırlattı. Sanki dünyada benden
başka herkes, istediği şeye kavuşuyor, bir ben öksüz kalıyordum!
Öyle öksüz kalıyordum ki, bu yaşlı kadın beni öksüzlüğümden
kurtarmaya çalışıyordu.

Harfleri kelimelere döndürebilecek gücüm yoktu. Daha fazla
dayanamadım. Tekrar başımı kollarımın arasına alarak, bu kez hiç
utanmadan ağladım. Gövdem sarsılırken o mavi damarlı zayıf el-
ler, saçlarımın arasındaydı. Şefkatle, sevecenlikle başımı okşuyor-
du yaşlı kadın.

Günlerce içimi kemiren bir üzüntüyle dolanıp durdum. Her
gün her adımda düşünmeye devam ettim seni. İçimde hiçbir za-
man yitip gitmedin. Sana ait olan her ânı ve her görüntüyü zih-
nimden atmak istediğimde, bende bıraktığın anılar, yüzün, bakış-
ların daha da yoğunlaşarak geliyordu üzerime. "Ne zaman?" di-
yordum. "Ne zaman çıkacaksın içimden? Ne zaman unutacağım
ben seni?"

Olmadı. Olamadı! Ayrılığımızın üzerinden yedi hafta geçmişti. Senin hâlâ Ankara'da olduğunu biliyordum. Henüz yola çıkmamıştınız o bilinmedik topraklara doğru. O sıralarda hiç ummadığım bir şey oldu. Bütün o girdaplı günlerde bedenimde meydana gelen değişiklikleri fark etmemiştim. İnanılmazdı ama içimde kaban, sana ait en değerli anıyı taşıyordum! İçimde yeşeren sana ait bir şey. İlk anda ne yapacağımı şaşırdım. Bilemedim. Bir tarafımda acımı hafifleten bir sevinç, bir tarafımda ise korku vardı. Bütün olanları kiminle paylaşabilirdim ki?

O an için önce ve sadece senin bilmeni istedim. İki duygu arasında gidip geldim günlerce. Yüreğimdeki yara sanki bu değişiklikte birlikte hızlıca kabuk bağlamaya başlamıştı. O kadar sevinçliydim ki birkaç gün üst üste Haliç kıyısına gittim. Haliç'in yüzüne vuran kırmızının ve sarının en güzel tonları bitip gidinceye kadar o yaşlı kadını aradım. Balıkçı teknesi yine aynı yere gelmişti. Martılar bile aynı martılardı sanki. Ama hiçbir tarafta bulamamıştım o yaşlı kadını. Sana anlatmalıydım. Ama cesaretimi toplamam o kadar zordu ki. Zihnimde provalar yapıyordum. Bir müsamereye çıkar gibi çıkıyordum senin karşına. Konuşuyordum seninle.

"Nedim, benim yarım artık sensin," diyordum. Kollarına sarılıp hıçkırma hıçkırma ağlıyordum. Sulugöz bir çocuk gibiydim. Halimi gördükçe kendi kendime gülüp duruyordum. "Herhalde deliriyorum," diyordum kendi kendime. Bu halet-i ruhiye birkaç gündür annemin de dikkatini çekmiş olacak ki gelip gidip bir derdimin olup olmadığını sormuştu. Tam söyleyecekken son anda korkuyor "Yok bir şeyim," diyordum.

Çünkü ilk önce sana söyleyecektim bu sırrı. Plan yaptım, bir günlüğüne arkadaşım Zahide'nin yanında kalacağımı söylemiştim anneme. Zahide'yi bilirsin bir üst sınıfta şu kıvrıkcık saçlı çokça konuşan kız. Sen pek haz etmez, "Bu kıza fazla güvenme," derdin. Şimdilerde Üsküdar'da çalışıyor. Zeynep Kâmil taraflarında bir evde kalıyor, yalnız başına. İyi de bir zamandı, o hafta babam da İstanbul dışındaydı. Yine partililerle İzmir'de mi ne bir toplantısı varmış.

Zorla da olsa bir bilet buldum ve Ankara'ya geldim. Etimesgut'taki garnizonun kapısına ulaştım. Bir sessizlik vardı her tarafta. Kapıdaki inzibata ismini söyledim. Bir asker garnizona doğru gitti. Neredeyse iki saat o askerle birlikte uzaklardan görünmeni

hayal ettim. Ama sonra gelen askerin haberiyle kurduğum hayaller yıkılıverdi. Asker, "Komutanım şu anda tren garındalar, bugün Kore'ye gidiyorlar," dedi.

Ne yapacağımı bilemedim. Nasıl gidildiğini dahi bilmiyordum. Tandoğan'da olduğunu söylediler. Güç bela vardım. Mahşeri bir kalabalık vardı. Askerler hareket edecek trene çoktan yerleştirilmişti. Yaklaşmaya çalıştım ama nafile! Olmadı. Uzaktan izledim olanları. Vagonlara bakakaldım. Pencereden el sallayan o askerlere baktım, sen yoktun. Korkunç bir ısıklık sesi defalarca yankılandı. Orada olduğunu bilmek ama sana ulaşmamak ne ıstırap vericiydi bilemezsin! Tren hareket etmiş, uzaklaşmaya, giderek ufukta küçülmeye başlamıştı. Gürültü ve çığlıklar arasında uzaklaşıyordun bizden. Sadece el salladım arkandan.

Kısık bir sesle sayıklar gibi, ismin dudaklarımın etrafında döndü. Kendim bile duyamamıştım o anda söylediğimi. İstasyonda çevreme bakındım. Tanıdık birisini arar gibi. Yerinde kımıldamadan duran büyük bir kalabalık içinde yapayalnızdım. O kalabalığın gruplar halinde seyrettiğini bile fark edememiştim. Az ötede, bir deste kadar koçun kanlar içinde yere serili olduğunu fark ettim. Ürktüm o manzaradan. Bir adım geriye çekildim. O anda bir kadınla çarpıştım. Kadın bana baktı ben de kadına... Birbirini tanır da çıkartamaz gibi.

"Allah kavuştursun," dedi. "Kocan mıydı giden?" diye sordu. Kadının yüzüne baktım, bez mendille hâlâ yüzünü kurulamaya çalışıyordu. "Evet kocamdı," dedim. Bir tarafta kederimin giderek hafiflediğini hissettim bu cevapla. Kadın, sessizce ayrıldı yanımdan. Hareketsiz yatan koçların boynundan parlayan kana işaretparmağını bulandırdı. Parmağını alnımın ortasına bastırdı. "Benim de oğlumdu giden," dedi. Bindüğünüz tren çoktan gözden kaybolmuştu. O andan, İstanbul'daki eve gelinceye kadar her insanın şaşkın bakışlarından kaçamamıştım. Artık halim nasıl göründüyse! Ertesi sabah evde annem karşıladı beni. Öfkeli, yerinde duramaz bir hali vardı. Sürekli üzerime geliyor ve aynı soruyu soruyordu:

- Nerdeydin sennn!

Son günlerde kendi içime kapanma halim, ağlayışlarım huzursuz etmişti onu da. Zahide'yi o da tanıyordu. Nerede çalıştığını benden öğrenmişti, bulmuş kızı. Ona uğrayacağımı söylemiş.

Bütün gece Zahide'nin evinde gelişimi beklemiş. Büyük bir öfkeyle ertesi sabah tekrar evine dönmüş ve erkenden de geri gelmiş. Hayatımda ilk kez ona yalan söylemiştim. Her şeyi anlatacağım dememe kalmadan, yanağımdaki acıyı hissetmem bir oldu. Biliyor musun, o tokat bana o kadar iyi geldi ki! "Ne güzel," dedim, daha önce neden hiç vurmamış ki bana diye düşündüm. Ağlamadım. Hatta küçük bir tebessüm bile ettim sanırım.

Annem, halimin tekinsiz olduğunu görünce biraz duruldu. "Haline bak, ilk önce bir yüzünü yıka," dedi. Lavaboya gittiğimde kahkahalar içinde gülüyordum. Yüzümün sol yanı kıpkırmızıydı. "Delirdin mi kızım," dedi bana. "Evet," dedim, "Vallahi de billahi de delirdim anne," dedim. Lavaboda yüzüme çarptığım suyun zerrelere gözyaşım ile karıştı. Tebessümle karışık hıçkırıklar içindeydim.

Annem karşıma oturmuştu. Meraklı, şaşkın ve sessiz benim bir şeyler söylememi bekledi. Dinledi bütün anlattıklarımı. Her anlattığımla birlikte şekilden şekle girmişti kadıncağzı. Dizlerine vuruyordu, elleriyle yüzünü kapıyordu, sonunda o da ağıt dinleyen bir Anadolu kadını gibi içli içli ağladı. Ama garipti, içimde bir ferahlık vardı. Garip bir mutluluk hatta!.. Annemin hıçkırıkları bile onu bozmadı. Bu sırada sürekli aynı şeyi söylüyordu:

- Bunu bize nasıl yaptın?

Bir süre sonra o da ben de uyuyakaldık. Uykudan sonra annem de acısına alışmış gibiydi. Çaresiz kabullenecekti bu durumu. Sonra birlikte planlar yaptık günlerce. Günler sonra gelebilmişti babam. Konuştuk her zaman ki konuştuğumuz şeylerden, bir de daha önce hiç konuşmadıklarımızdan birbirimize şaşıarak.

Arkadaşım Kore'ye gitti dedim. Bir şey demedi. Tekrar söyledim. Yüzüme anlamsızca baktı. Artık o burnundan aşağıya sarkan bıyıklarını kesmişti. Yüzü aynı başbakanın yüzü gibi kılsı, tüysüzdü. Sürekli daha Avrupalı olmak lazım deyip duruyor. "Tanrın kim?" diye sorsan neredeyse Menderes diyecek. Sürekli cevabı olmayan sorular zihnimde dönüp durmakta. Her yanıt bulmayan soru, yüreğimin bir parça daha kabarmasına yol açıyor. Kore'ye, hükümetin politikalarına dair sorular sordum, belki ne zaman geri döneceğinizi hükümet yetkililerinden öğrenmiştir, biliyordur da, söyler diye. Ama nafile diyorum içten içe. Onun tek bildiği yeni iş planları ve kazandığı paralar.

Tekrar ona dönüyorum. Dudaklarından başka sözlerin çıkmasını bekliyorum. "Kore'ye giden askerlerden başka haberler var mı?" diyorum. Bu sefer aynı bakışları hissediyorum.

- "Kore mi?" diyor.

- "Evet," diyorum.

- "Ben nereden bileyim Kore'yi kızım? Niye soruyorsun ki?" diyor.

Bunu söyledikten sonra duraksıyor ama bu sefer paradan başka kelimeler çıkıyor dudaklarının arasından. "Ne yaparsın kızım, bazılarının da oraya gitmesi gerekli. Vatanın o insanlara da ihtiyacı var," diyor.

Bir süre sonra bazıları diyorum, vatan diyorum, ihtiyaç diyorum. Vatan neresi, o insanlar ne, ihtiyaç nedir diye. Bulamıyorum aralarındaki ilişkiyi. Delireceğimi düşünerek o odadaki konuşmalardan kaçıyorum.

O akşam ne annem, ne de ben, planlarımızdan bahsetmeye cesaret edemedik. Ertesi gün senin de tanıdığın bir misafirimiz geldi. Şu Yasef'le birlikte fakir Yahudilere yardım toplamaya gittiğimiz Sultanahmet'te dükkânın sahibi Solomon Amca... Babamı tanıyormuş. Babamla bir şeyler konuştular. Ne konuştular tam dinleyemedim ama özeti yine paraydı. Hükümetle iş konusunda bağlantı kurmasını istiyordu babamdan. Ama ben o sırada Solomon'un geldiği ilk anlarda bana sorduğu soruya takılıp kalmıştım. "Nerede o garip çocuk?" diye sormuştu.

Garip, diye düşündüm. Evet, doğru söylemişti. Bir kalıba sığmayan, sürekli kendi içinde boğuşup duran garip bir adamsın. Senin için en doğru tabiri bir Yahudi esnaf bulmuştu. Babamın "Yahudiler iyi esnaftır," demesini şimdi çok iyi anlıyorum. Bundan sonra sana garip adam diyeceğim bunu bilesin. Neyse bu başka bir mevzu. Dönersek sorusuna, "Kore'de," dedim senin için.

- Kore'de, savaşta mı?

- Evet.

- Yüce Davut, nedir bu âdemoğlunun savaş ve ölüm merakı. Bir savaştan, diğerine, bir ölümden diğerine...

Bunu söyledikten sonra duruldu, o her şeyi para olan Yahudi sanki büküldü. Çenesini sağ elinin arasına aldı. Sanki çenesi düşecekmiş gibi avuçlarıyla kavradı. Gözleri dolar gibi oldu. "Vatan sağ

olsun!" dedi. Bu sırada babam söze girdi, "Sevgili Solomon senin için önümüzdeki hafta içinde bir iki mebustan randevu alacağım!"

İşte böyle saatlerce konuştular. Mektuplar, dedim. Yasef, dedim ve de Raşel, dedim kendi kendime. Her ikisinin senin için ne kadar önemli olduğunu bilirim. Hele ki Raşel'in. Olsun diyorum bir insanın bir insanı sevmesinin ne kötülüğü olabilir ki? Hem ben, ona rağmen sevdim seni.

Solomon evden çıkarken, "Eskici İsak'ın bana gönderdiği bir iki şeyin arasında Yasef'in de o çocuğa yazmış olduğu birkaç mektup vardı ama kendisine ulaştıramıyordum. Meğerse Kore'ye gitmiş, haa!" demişti. Hiçbir şey söyleyemedim babamın yanında. Ama ertesi sabah ilk işim gidip mektupları almak oldu. Babîâli yokuşundaki Kumaşçı Solomon'un dükkânına gittim. Solomon Amca dükkânı iyice büyümüş. İki mektubun gelmişti. Onları sana bu mektupla göndermeyi düşünmüştüm ama telaş içinde, İstanbul'da unutmuşum. Artık kismetse dönüşte... Müsaaden olmadan açtım okudum. İlk mektup Yaseften gelmişti. Drahoma olmaksızın Raşel ile evlenmişler. Güzel sarı bir kızları varmış. Adını hatırlayamadım ama gemide doğmuş anasız bir kız çocuğuymuş. En büyük sevinçleri olmuş. O kız, hayata daha büyük bir umutla bakmalarına sebep olmuş. Yaşanan bütün sıkıntılara rağmen yaşam hep onunla birlikte var olacak diyordu. Ne güzel değil mi? Bir çocuk şu dünyayı ne kadar da güzelleştiriyordu.

İkinci mektup sadece Raşel'dendi. O mektuptakileri sana yazıp yazmama konusunda çok tereddüt ettim. Kız çocuklarından hiç bahsetmiyordu Raşel. Sadece Yaseften bahsediyordu. Evet Yaseften. Artık sadece her geçen gün silikleşen anılarımızda kalacak olan Yaseften. Batı Şeria denen bir bölgeye çatışma çıkması üzerine gitmişler. Arada bir yerde, Filistinli bir çocuğun yaralı olduğunu görmüş. Çocuklara hep hassastı zaten. Belki de bir kızı olduktan sonra, bir o kadar daha fazla hassaslaşmıştır. Çocuğa doğru ulaşmaya çalışmış ve sonunda ulaşmış. Çocuk karnından yara almış. Kucağına almış, dönmek için doğrulduğunda bir kurşunla yere yığılmış. Evet, Yasefmiş o yerde yatıp duran. Filistinli çocukla gözleri birbirine bakar şekilde saatlerce üzerlerinden vınlayıp duran kurşunların farkına varmadan soluksuz kalakalmışlar. Yattıkları yerden bir daha kalkamamışlar ne Filistinli çocuk ne de Yasef...

Ne acı değil mi? Ne kadar çirkin bir dünya. Bazı insanlar kötülük için yaratılmış gibi.

Sonraki gün planımızı uygulamaya çalışabildik. Son gecemizdi. Ertesi gün ve günlerce babam yine olamayacaktı. Ben Anadolu'ya gidecektim. Babamı ikna edebilecek bir şeyler bulmamız gerekecekti. Bulmuştuk. Başbakanımızın memleketine gidecektim. Oradaki insanlara hizmet edecektim. Babama kendisi için ne güzel bir siyasi malzeme olacağını anlatıp ikna edecektik. Başbakanı söylediği ve takdir toplayacağı anılar hayal etmesini istemiştik. "Kızım gölgemi bırakarak sizin marabalarınıza hizmete gidiyor," diyecekti. Bir süre sonra babamın dudağında bir tebessüm belirdi.

- Tamam, ama uzun süreli olmayacak!

Annem ve ben derin bir nefes almıştık. Aralık ayının ilk cuma günü İzmir'e gidecek trenin, birinci mevkiindeki yataklı vagonundaydım. İlk önce İzmir sonra oradan Aydın'a geçeceğim. Şu anda trende bu mektubu yazdığımı göre seninle birlikte geçeceğiz. Kulağa ne kadar hoş geliyor değil mi? İçimde kıpır kıpır bir mutluluk var. Küçük bir kelebeğin ince ince kanat çırpışı gibi. Ama ruhumun bir yüzünde, seyrek de hissetsem bir huzursuzluk var. Bir belirsizlik daha doğrusu... Belki de sana ulaşamamanın huzursuzluğu. İçimde her geçen gün büyüyen o sıcaklığın bütün olumsuzlukları ortadan kaldıracığına inanıyorum. İzmir'e giderek yaklaşıyoruz. Sol taraftaki camdan kopmaya yakın bir film makarasındaki kareleri gibi topraktan köylerin, topraktan insanların geçişini izledim az önce. Çapaları omuzlarında kadınlı erkekli insanların içinde koşuşturan neşeli çocuklar vardı. Ne güzeldi, tüm fukaralığa rağmen yaşama tutunan insanların var olması. Vazifelerini yapıyorlar, kendilerine ait olmasa bile hayata bir şey ilave ediyorlardı.

Şimdi sevdiğim bir savaştayken bile cihan güzel diyorum. Daha güzelleşecek diyorum. Korunacak o güzellik, bizler için... Daha da güzelleşecek sonrasında, uçuşurcasına. Dışarıda zemheri ayazında solmuş yüzlerine gün sarısı vuran çocuklar için de güzelleşecek. Yanı başımda duran gazeteyi tekrar tekrar okuyorum. Askerlerden gelen mektuplar yayımlanmış. Kimisi anasına, kimisi karısına, kimisi nişanlısına, kimisi ise kardeşine yazmış. Sol yanımdan akan korkunç bir sıcaklık... Tek tek isimler... Sonsuza kadar o topraklarda kalacak sahipsizlerin listesi... Sen yoktun o

listenin içinde... Kim bilir kimin acılarıydı o liste... Kızma ama ilk kez şükrettim. Sol elimle karnıma var olduğunu bilmenin hissiyle dokundum. İkiniz de bedenimin sıcaklığında hapsoldunuz. Üçümüzle cihan ne güzel bir yer olacak.

Deliler gibiyim. Dönüp dönüp aynı şeyleri düşünüyorum. Senin oralara giderken hangi akla hizmet ettiğini bulmaya çalışıyorum? Deli diyorum sana... Seni düşünüyorum. "Bir deliyi seviyorum," diyorum. Her ne kadar beni duymasanız da ikinizin bundan öte böyle delilikler yapmasına izin vermeyeceğim. Sen ne düşünsen düşün ama eğer yavrumuz bir erkek olursa onu büyüyce asla göndermeyeceğim bir savaşa. İnsanca bir yaşamı seçecek. Doyasıya mutluluk ve tüm güzellikleriyle... Benim yavrum, sebepsiz ölmeyecek ve öldürmeyecek hiç kimseyi!

Koridorda bir memur artan metal şakırtıları arasında İzmir diye bağırıp duruyor. Alsancak yazıyordu garın çatısında. Tren-den artık inme vaktim! Maalesef artık mektubuma son vermek zorundayım. Senden gelecek haberi bekliyor olacağız. Bizim bu dünyada tek eksik kalan parçamız sensin ve biz seni çok ama çok seviyoruz ve bekliyoruz.

Ne olur kendine dikkat et, sağlıklı, sıhhatle dön yanımıza. Sevdalın ve çocuğun.

Kandırılma

*Bir göz kırpması süresince görülen,
karanlıkta kayan bir yıldızdı...*

*Unutulan tüm yaşanmışlıklar gibi bir hiçti hepsi...
Dokunamadıkları ve hissedemedikleri yaşamları gibi...*

Hikmet Teğmen mektubu katlanmış yerlerinden tekrar kapattırırken gözlerine düşen pusun dağılmasını bekledi, kıpırdamadı yerinden. Bir süre pencerenin önünde hiçbir şey söylemeden durdu. O sırada karargâhın içinde bir taraftan diğer tarafa koşturan askerler, ara sıra geçen askerî cipleri fark etmedi bile. Sanki o kocaman ve yaşayan alanda her şey donmuştu. Bu durum çok uzun sürmedi. Sıhhiye çadırlarının olduğu tarafa doğru bakındı. Bir grup askerin Amerikan cemselerinden birtakım paketleri indirmeye çalıştıklarını gördü. Ahmet Çavuş hâlâ iki adım arkasında komutanından gelen emri bekliyordu. Teğmen yüzünü Çavuş'a dönmeden:

- "Çavuş hadi gidelim," dedi.
- "Başüstüne komutanım," diyerek yanıtladı onu asker.
- Postaya haber ver, on beş dakika sonra buraya gelsin.

Bu meslekteki en zor ve en can acıtıcı işlerden birisini daha yapacaklardı. Üstelik bu kez, bu işe konu olan kişi en yakın arkadaşındaydı. O mektupla birlikte tutacakları tutanaktaki gönderi adresi değişmişti. Ahmet Çavuş'la birlikte komutanlık karargâhından çıktılar. Karargâh merkezinden yüzlerce metre aşağıdaki sıhhiye çadırına ulaştılar. Amerikan Kızılhaç cemseleri hâlâ çadırın önündeydi. Cemselerden, içinde tıbbi malzeme ve ilaç olan kutuları indirmişlerdi. Şimdi o cemselere yaralı askerler bindirilecekti ve bunun hazırlıkları yapılıyordu.

Çökmüş ve yorgun haliyle Doktor Kemal, çadırın hemen önüne gelen Amerikalı sıhhiyecilerle konuşuyordu ve Teğmen Hikmet'in yanından geçip gittiğini fark etmedi bile. Zaten kısa bir

konuşmadan sonra Doktor, Amerikalı grupla çadırın içine girmiş, ardından yaralı askerleri sedyeyile tek tek çıkarıp cemseye yüklemeye başlamışlardı. Yaralılar önce Pusan Limanı'na oradan da gemilerle Japonya'daki savaş hastanesine gönderilecekti. Eğer ölmez, hayatta kalırlarsa memleketlerine yollanacaklardı. Onlar için artık savaş bitmişti.

Hikmet Teğmen askerlerin bir kısmının cemselere bindirilişini izledikten sonra diğer çadıra doğru yöneldi. Bir asker, hâlâ çadırda yatağın içindeydi. Dursun'du bu asker. Savaşacak hali kalmamış, bu topraklarda son haftaya kadar ateşler içinde titreme ve terlemeleri devam etmişti. Bir deri bir kemik kalmıştı. Şakakları göz yuvasına doğru çökmüş, gözleri sanki gölgeli iki boşluğun içinde kaybolmuş gibiydi. Ama savaşmak şöyle dursun, ayağa kalkması bile güç görünüyordu. Defalarca ölümün kıyısına gidip gelmişti. Bütün o sevkیاتlar sırasında, çatışmalar esnasında, her seferinde başka bir yerde, başka arkadaşların başında olmasına da şaşırmmıştı. Ne bir gün önceki yeri ne de önceki arkadaşını sormuştu. Ateşin düşmesi ve biten terlemesiyle birlikte başka yerlerde, başka bir yaşamın içindeydi.

Teğmen Hikmet, ilk sıhhiye çadırında bir süre Dursun'a bakıp durduktan sonra bir hafta öncesine kadar Doktor Nedim'in çalıştığı sıhhiye çadırının önüne geldi. Onu düşündü, ölümünü düşündü. Çadırın birkaç yüz metre ilerisinde, çukurun az ötesinde yere kapaklanmış halde bulmuşlardı onu. Yüzü ve göğsünün sol tarafı kanlar içindeydi.

Gözlerine inanmamışlardı hiçbirisi. Bu gerçek olamazdı... Her şey bir hayaldi... Bir kâbustu. Savaşta olsalar bile ölen hep başkaları, tanımadıkları kişiler olacaktı... Doktor Nedimle her zaman, sigaralarını tütürürken, o başka ölümlere hayıflanacaklardı. Böyle olmamalıydı! Bir silah sesiyle bitmişti her şey... Ne olduğunu bile anlamadan, onu o çukurun kenarında kanlar içinde, gözleri yarı açık bir halde can çekişirken bulmuşlardı.

Nedim önce o düştüğü yerde, sonra çadırın içinde karanlığı lime lime etmişti. Arkadaşının artık kendisini duyabilmesi mümkün değildi. "İmkânsız," diye mırıldanmıştı Doktor Kemal. Acı çekmiyordu ve haykırıyordu. Şahdamarına baktı, parmaklarının ucundaki his, varla yok arasındaydı. Her iki bacağı hafifçe bükülerek

kasılmıştı. Yüzüne bakmış, yüzündeki kasların küçük küçük seğirdiğini görmüştü sadece. Ki onlar da kısa bir süre sonra durmuştu. Her iki gözkapağı da yarı açık kalmıştı arkadaşının. Yaradan göğsünün üzerine kan akmaya devam ediyordu. Bütün bunları izlerken göğsünün üzerine bastırdığı büyük bir sargı bezi kanla yoğrulmuş bir hale gelmişti. Başka bir gaz istemişti bu sırada Doktor Kemal. Sonra onu sıkıca bastırmıştı. Ama nafileydi... Kanama devam ediyordu. Keskin bisturi ile göğsünün üstünü tereddüt etmeksizin kesmişti sonra. Bahçıvan makası gibi bir makasla hızlıca göğsünü ayırmıştı. Daha iki saat öncesine kadar insanların göğsünü benzer şekilde açan adamın göğsü aynı şekilde yarılıyordu orta yerinden. Her taraf kan kırmızıydı!

Umudun kalmadığı ölümcül bir yaraya sahip bir hasta için elinden gelen her şeyi yapmıştı Doktor Kemal. Kalbini yakalamıştı. Onu defalarca sıkmasına rağmen, dakikalar içinde bedeni giderek soluklaşarak yitip gitmeye başlamıştı Doktor Kemal'in ellerinden.

Arkadaşı son saniyelerini yaşıyordu. Bu sırada yarı açık gözlerine bakıyordu Doktor Kemal. Huzur bulmuş bir bakışı fark etmişti o anlarda. İnsan sevdiği ölürken yüzünde huzur var diye avutamazdı kendini. İnsan, sevdiğini ölümün eline hiçbir zaman vermek istemezdi. "Üzgünüm kardeşim," demişti Doktor Kemal bu yüzden, "Üzgünüm kardeşim!" Bu sırada onu duymuştu sanki Doktor Nedim. Hayata veda ederken arkadaşının son sözleriydi belki duyduğu sözler. Kirpiklerinde beliren o ince titreme o yüz-dendi belki de. Sonrasında yitmişti sonsuz karanlıklarda Doktor Nedim... Kolları masanın iki yanına, gökyüzünü kucaklar gibi açılmıştı. Yüzündeki acı tebessüm sanki bir daha silinmeyecek şekilde kalakalmıştı. Toprağa konulurken de o tebessümü kaybolmamıştı. Teğmen Safer ve Doktor Kemal, arkadaşlarının son nefesini verirken yüzünde beliren o tebessümü doğuran şeyi ömürlerinin geri kalanında hep merak edeceklerdi.

Teğmen bütün bunları düşünürken Ahmet Çavuş'la birlikte çadırın içine girdiğinde içeride sessiz sessiz gözyaşı döken Hasan Çavuş, kalkıp komutana doğru koşarak sert bir hareketle selam verip hazır ol vaziyete geçti. Hazır ol vaziyetini bozmadan, boşta

kalan sol eliyle gözlerindeki yaşı sildi. Teğmen Hikmet, üzüntüyle izledi Hasan Çavuş'un bu halini ve ondan Doktor Nedim'e ait çekmeceyi açmasını istedi. Çekmece açılır açılmaz ilk görünen, o gece ilk defa belinde takılı gördükleri ve sonrasında Hasan Çavuş tarafından yerine konan zimmetli silahtı. Teğmen, silahı ve birisi açılmış olmak üzere iki paket mermiyi çekmecenin üstüne koydu:

- "Silah mühimmatçılara, teslimata," dedi Hasan Çavuş'a.
- "Emredersiniz komutanım," diye burnunu çekerek yanıt verdi Hasan Çavuş.

Teğmen Hikmet bu sırada dönüp keskin bir ses tonuyla,
- "Ahmet Çavuş buraya gel," dedi.

Teğmenle birlikte sıhhiye çadırına gelen Ahmet Çavuş ona doğru koşarak bir adım yakınında durdu:

- Emredin komutanım!
- Ahmet Çavuş'un elinde içinde kâğıtlar bulunan bir dosya vardı.
- "Söylediklerimi zapt eyle," dedi Teğmen Hikmet.
- Emredersiniz komutanım.

Dolabın çekmecesindeki ikiye katlanmış iki yapraklı kâğıdı eline aldı. Ve hemen bunun postaya verilmemiş bir mektup olduğunu fark etti. Kendisine ait olmayan bu mektubu da açmakta tereddüt etmedi. Sevgili Zehra ile başladığını görünce gerisini okumadı bile. Alıcısına gönderilmemiş bir mektup olmasına rağmen artık bu mektubun bir sahibi vardı. İçindekilerinin kendisi için sır olarak kalması gerekirdi. Çekmecenin içinde başka bir zarf dikkatini çekti. Onbaşı Rıza'nın emaneti diye yazılmıştı. Rıza'nın ölümünden sonra en fazla bir zarfın içine sığabilecek emaneti de o çekmecedeki unutulmuştu. Hasan Çavuş bile unutmuştu. Annesine oğluna ait olan bu emanetlerden önce bir ömrü boyunca yüreğinde saplı duracak olan Genelkurmay'ın standart şehitlik vesikasının çoktan gönderilmiş olduğunu Teğmen çok iyi biliyordu:

Bayan Hanife Kurd,

Kore'de insanlık hak ve hürriyetlerini müdafaa için, Birleşik Devletler safında Türklüğü temsilen düşmana karşı kahramanca dövüşen, ailenize mensup Rıza Kurd'un 3 Aralık 1950 günü şehit düştüğünü öğrenerek size bildiriyorum.

Bu acı karşısında duyduğumuz eleme ordumuz adına ben de iştirak ederim.

Rıza Kurd'un hayatını insanlık hak ve hürriyetlerinin korunması yolunda feda etmiş bulunması bu acımızın başlıca tesellisi olmuştur. Bütün dünya milletleri Kore şehitlerinin feragat ve fedakârlıkları karşısında beşeriyetin huzur ve saadeti için yarına büyük bir ümitle bakmaktadırlar. Bunda en büyük iftihar payı sizlerindir.

Tanrı'dan o şehide rahmet, sizlere de sabır ve tahammül ih-san buyurmasını niyaz ederim.

Acı acı gülümsedi Teğmen Hikmet. Gönderilmemiş zarfın içinde geri kalanlara baktı. Bir madalya dışında birbirinin içine katlanmış bir tomar kâğıt parçası. Tek tek her birisini çıkardı ve zapta geçirmeye başladı.

"Bir madalya," dedi önce. Sonra kırmızı kâğıt parçalarının üzerine kapatılmış yarıya bölünmüş bir saman kâğıdının üzerindeki tek cümlelik yazıyı okuduktan sonra, "Bir mektup," dedi. Sonrasında birbirinin tıpkısı olan ve hepsinin bildiği kan rengindeki dolarları çıkardı saydı.

- 135 dolar.

Oradakiler, zarfın içindeki para miktarına şaşırmışlardı. Bir subay dışında bir askerin o kadar para toplayabilmesi mümkün değildi. Şaşkınlıkları yerini derin bir üzüntüye bırakmıştı. Besbelli Doktor Nedim, kendi payını da vermişti. Derin sızıydı hissettikleri. Hasan'a baktı Hikmet Teğmen:

- Arkadaşının emanetini ne yapalım Çavuş. Genelkurmay şimdiye şehit teskeresini aileye çoktan yollamıştır. Şimdi biz bu parayı emanet yoluyla ayrı bir işlemle yollasak bu paranın ne zaman anasına ulaşacağı belli olmaz. Her şartta bu parayı sen daha çabuk teslim edersin. Ne dersin, sana vereyim mi Çavuş? Sen götürür müsün?

- "Benim ne olacağım belli deel," dedi Hasan Çavuş kati bir ses tonuyla.

Haklıydı artık hiçbirisinin bundan öte ne olacağı belli değildi. Aynı tutanakta yazdı. O emanet için bile ayrı bir tutanak tutup göndermek içinden gelmemiştii teğmenin de. En doğru ve en

güvenilir yolun yine doktorun eşyalarıyla birlikte Aydın'a, Zehra'ya ulaştırmak ve ondan teslimatı yapmasını istemek olduğuna kanaat getirdi. Zarftan çıkardıklarını tekrar zarfın içine koydu ve ağzını mühürleyip imzaladı.

- "Rıza'nın adresini söyle Çavuş," diye seslendi, Rıza'nın acısına alışmadan Nedim'in acısında darmadağın olan gariban çavuşa.

- Van ili, Erciş kazası Hemidiye nahiyesidir komutanım.

Mektubu da doktorun emanet torbasının içine koydu. Ahmet Çavuş'un arada karbon kâğıdı koyduğu iki sayfadan oluşan tutanağa Teğmen imzayı attı. Bir nüshası torbanın içine ölüm tebligatıyla birlikte konuldu. Son olarak aydından gelmiş olan mektubu da zarfıyla birlikte torbanın içine koyarak ağzını bağladı. Torbanın en üstteki bağlı yerine tutanak metni iliştilirildi.

- Hemen postaya teslim edilsin.

- Emredersiniz komutanım.

Ahmet Çavuş elinde emanetle bu emirden sonra sıhhiye çadırından çıktı. Teğmen, bir süre daha çadırın içinde durdu, duraksadı, bir şey söylemeden çadırın çıkışına yöneldi. Teğmen çadırdan çıkarken Hasan Çavuş komutanın çadıra girdiği gibi gürültülü bir selamla Teğmen'i yolcu etmişti.

Sıhhiye çadırından dışarı çıktığında çadırın sağ tarafına doğru birkaç dakika etrafı seyreterek küçük adımlar attı Teğmen Hikmet. Kirli kahverengi bir renkte akmaya devam eden Han Nehri'nin kenarından boylu boyunca uzanan küçük tepelerle sonlanan araziye izledi. Yaklaşık iki yüz metre kadar ötedeki dikilmiş tahta parçalarına gözü ilişti. Yukarı doğru uzanan o tepecikte sıralanmıştı. Yaprak tutmayan kış çalıları gibiydi. O arazide artık küçük bir mezarlıkları vardı. Sıhhiye çadırlarının sağ alt kısmına erat, tepeye doğru kısımlara ise rütbeliler defnedilmişti. Ne fark edeceksen! Taş parçasıyla desteklenen o tahta parçalarının üzerine ölen her bir askerin ismi yazılmıştı. Artık kendilerine ait olmayan bu topraklarda, o toprak ister kabul etsin ister etmesin mutlaka her birinden bir parça kalacaktı. Ölülerin parçası burada kalacaklardı ama ya hayatta kalanlar? Onlarda da bu topraklardan bir parça... Hem de acı... Katran karası bir eza kalacaktı ömürleri boyunca.

Bu sırada üç dört adım arkasında duran iki askerin konuşuklarını işitti Teğmen. Arkasını dönmedi. İçlerinden birisinin sıklaşan adımlarla kendisine yaklaştığını adım adım dinledi ama yine de arkasını dönmedi:

- "Komutanım, Tugay Komutanı sizi çağırmakta," dedi.

Teğmen durdu. Bir şey söylemedi. Çağırma sebebini çok iyi biliyordu. Bağlı bulunan Amerikan tümeninden beklenen yeni emir telgrafi gelmiş olmalı, diye düşündü. Hâlâ tahta parçalarını seyrediyordu. Kaç tanesi burada diye merak etti ve tek tek saymayı düşündü. Ama ilk birkaç taneden sonra birbirinin içine giren tahta parçalarını sayması mümkün olamamıştı. Ne yapıyorum ben böyle diye kendi kendine kızdı ve sadece kendi duyabileceği bir perdeden mırıldandı.

- Kandırıldık işte, hepsi bu!

Yaratmadıkları ve içinde olmak istemedikleri, insanlık adına ne kadar kötü şey varsa yaşanan bir savaşın ortasında kalmışlardı. Bu kadar küçük yaştaki insanları bilerek böyle bir ölüm yoluna sürmenin tek karşılığı vardı, o da cellatlıktı! Kendilerini buraya gönderenlerin şu anda neyle uğraştığını düşündü. Hâlâ beyaz örtülü bir masanın etrafında lokmalarını çiğnerken, keyifle şaraplarını yudumlarken gördü onları zihninde.

Durgun suya atılan taşın çıkardığı giderek büyüyen halkalar gibiydi savaşın yarattığı kin ve öfke. Yeter ki o taş, o suya bir düşmesin! Savaşı çıkaranlar evlerinde rahat rahat otururken sıradan insanlar, işte bu atılan taşın suda yarattığı halkalar gibi, giderek genişleyen ve yayılan bir öfke dalgasında olduğu gibi birbirlerinin canına düşüyordu. Olan, işte buydu.

Teğmen, kendisini çepeçevre saran bir yokluktan kurtarmak için çırpınıyordu. Hükmedemedikleri kör bir kuyu her birisini dipsizliğine çekmişti ve çekmeye devam ediyordu. İçindeki katıksız bir hiçlikti. Her şeyin giderek siyahlaşıp karanlığa gömüldüğü bir hiçlik! Sanki bir daha yeryüzünden silinmeyecek o hiçlik içinde yaşamaya devam edeceklerdi. Yaşamaları gereken hayat bu olmamalıydı. İçine tükürmek istedi böyle yaşamın. Oysaki onu nasıl bir şey zannetmişlerdi. Ama içi boş bir karanlıkmiş bütün olup biten. Hepsi boştu, hayatta elde edilebilecek bir şey yoktu. Yokluk... Sadece o.

Eğer savaşıla ilgili söylenmesi gereken bir şeyler varsa onun için en etkili söylevi söyleyebilecek olanların tepesinde sadece isimlerinin yazıldığı bir tahta parçası duruyordu.

Teğmen Hikmet derin bir nefes aldı, etrafına son bir kez baktı, dudaklarını büzdü, başını salladı ve geriye dönerek karargâh merkezine doğru yürümeye başladı. Sıhhiye çadırlarının bulunduğu bölgeden geçip gitmek üzereyken ilk sıhhiye çadırından küfürler ederek Doktor Kemal'in çıktığını gördü. Öfkeli ve gözü hiçbir şey görmez haldeydi:

- "Ne oluyor, hayırdır Doktor," diye sordu Teğmen.

- "Boş ver," dedi Doktor Kemal.

Burnundan solumaya devam ediyordu konuşmaya devam ederken.

- Tugayın baş belasından sonunda kurtulduk.

- Kim?

- Çetin Yüzbaşı.

- Niye ki?

- Niye olacak? Acımasız ve merhametten yoksun biri de ondan! Giderayak Er Dursun'un Japonya'ya nakline izin vermedi.

- "Neee?.." dedi Teğmen Hikmet şaşkınlıkla.

Duyduklarına inanamıyordu. Yahu o askerin ölüden farkı yok. Savaşmak şöyle dursun savaşacak hale gelinceye kadar savaş biter. Şu âna kadar kurtulması bile mucize zaten.

- Evet, aynen öyle. Ama gel de sen bunu bu insan müsveddesine anlat. Unuttu herhalde daha üç beş gün önce kıcını basit bir şarapnel çizdiği zamanki korkusunu! İyileştirende kabahat. Utanmaz adam... Bütün savaş boyunca yatıp durdu, "Nereden yaralandı, sakatlandı da naklediyorsunuz," dedi. Önce bir yaralansın da ondan sonra öyle bir karar verin diyor.

Teğmen Hikmet, sıkıntılı bir şekilde başını salladı. Karargâh merkezine doğru baktı. Ahmet Çavuş'u gördü. Elinde emanet torbasıyla birlikte karargâha doğru çamurda zorlukla tırmanmaya devam ediyordu. Kendisi de yavaş ve zorlu adımlarla komutanlığa doğru yol almaya başladı. Yaralı askerleri taşıyan cemselere doğru baktı. Cemselerin uzaklaşırken küçülmelerini büyük bir kederle izledi.

Çepeçevre tel örgü ve mayınla çevrili, çamurla kaplı bir alanda hapsoldüğünü o anda daha fazla hissetti. Bu alan başka bir

yaşama müsaade etmiyordu. Yaşama açılan bir yol bile bulamadı. Buruk bir şekilde tırmandı yokuşu. Kahramanlık madalyası olan bir tugaya yeni bir görev emri bekleniyordu. O görev emrini tercüme etmeliydi bir an önce. Komutana söylenmeliydi, tugaya iletilmeliydi o emir. Toplanmalıydı tugay bir an önce, savaş bekleyemezdi. Haykırmalıydı o zafere giden emri, tüm askerlerin kulağına:

- Ölünceye kadar öldürün!

Yapamazdı ki, yapsaydı bile başaramayacağını çok iyi biliyordu. "Yine de," diye düşündü, şu cihanda en değerli şey olan yaşam için yapamaz mıydı en yapılmaz denilen şeyleri? Yıkmalıydı belki de bütün kaideleri kuralları, emirleri ve tel örgüleri.

Cemselerin arkasından koştuğunu hayal etti. Bir çocuk gibi... Koştı, koştı... O anda yakalamak istediği şeyin aslında sadece kendi hayalleri olmadığını çok iyi biliyordu. Bir sıcak rüzgâr vurdu yüzüne. Önce Galata'ya uğramıştı, yüzyılın gölgesi içinde soğuk birasını yudumlamıştı. Başının bir anda giderek hafiflediğini hissetmişti. Hezarfen'in de Galata'nın tepesinden kendini mavi boşluğa bırakırken aynı şeyleri hissettiğine inandı. Şişhane Bayırına geldiğinde o hafiflik hissiyle koşmaya başladı. Koştukça kuş gibi yüzüne, gövdesine vuran ılık rüzgârı daha fazla hissetti. Havalanıyordu âdeta. Bir kuş olmak ne muazzam bir durumdu. Daha hızlı koştı, nefesini giderek daha fazla duymaya başladı. Alnında biriken nemi bile hissetmedi. Haliç'ten iyotla birlikte vuran insan kokusunu derinden duydu. Yeşilin içinde kıvrılıp duran çivit mavisini fark etti. Yaşar'ı görür gibiydi. Buna şüphe yoktu; evet, oydu. Anadoluhisarı'nın tepesindeydi bu kez Yaşar. Mutluluğu yüzündeki tebessüme yansımıştı. Kaçırmayı başarmıştı dünyanın en güzel mısralarını, her birisi bir martı kanadı kadar özgür ve beyaz olan. Bitmesin bu güzel rüya... Sona ermesin bu sonsuz huzur!

O anda bir boşluğa yuvarlanır gibi içinde bir bulantı oluştu, her şeyin etrafında döndüğünü hissetti Teğmen Hikmet. Kanatlarını kaybetmişti, düşüyordu. Yüzüne sert bir rüzgâr kırbaç gibi vurmuştu. Sendeledi, düşecek gibi oldu. Arkadan bir elin sırtında desteğini hissetti.

- Komutanım, komutanım, iyi misiniz?

Öylece gözlerini kapatıp bir süre durdu Teğmen Hikmet. Dönmüştü içinde bulunduğu gerçeğe. Derin bir nefes alıp kendine geldi.

- "İyiim asker bir şey yok," dedi.

Etrafına bakındı. Karargâh merkezi sanki biraz daha uzaklaşmış gibi gelmişti. Duraksadı, başka bir şey daha söylemedi askere. Amerikan Kızılhaç cemselerinin en önde olanı, doğu istikametindeki birbirinin içine girmiş tepelerin arasına girip kaybolmuştu. Arkada yol alan ve artık görüş alanında olanın da tepedeki hâki renkli brandasının küçük bir kısmı görünür kalmıştı. O saniyeler içinde hızlı bir şekilde batan bir sonbahar güneşi gibi kayboldu.

Tepeye doğru çamurun içinde yalpalaya yalpalaya tırmanmaya devam etti Teğmen Hikmet. Yeni bir ölüm ve öldürme emirlerini almak için... Şu cihanın bir yerlerinde bu topraklardaki hikâyeyi her şeyiyle ve de her şeye rağmen unutturmamak için hazine bir özgürlüğü yaşayan şairin yazacağı mısraları bilemeden, dalgın ve yılgın bir halde!

*Yedi deniz ardında kaldı Anadolu
Köy halkıyla beraber.
Onlar bu yıl toprak istedi Ali Bey Çiftliği'nden.
Dövüşüldü candarmalarla
Dursun vuruldu,
Yaralandı koca anan,
Hapse düştü millet.
Kimi öldürmeğe gidiyorsun Ahmet?*

*Ve onların en ucuz ölüm aleti sendin, Ahmet,
Vebalı farelerinden de ucuz.
Kore'de yağmur mu yağıyor?
Dinecek.
Ya defolup gideceksiniz,
Ya denize dökecekler sizi.
Ne halt edeyim? Deme Ahmet,
Teslim ol!*

*Yiğitliğin zerresi kaldıysa sende,
Teslim ol.
Teslim ol ananın başı için,
Teslim ol Türk halkı adına,
Ahmet, kardeşim.*

(Nazım Hikmet)

Yirmi altı senelik uzun bir öykü...

Anlattı, hatırladıkça tüm yaşadıklarını anlattı. Anlattıkça yazıldı kişisel kronolojik notlarıma. Notlar çoğaldıkça olmasaydı olmazdım dedim. O sebeple yazılmalıydı, bütün yaşanmış olanlar. Yazılmalıydı ama babam için değil oğlum için, oğullarımız için. Unutturulmaya çalışılan bir savaşta yitip gitmeyen o kayıtların gerçek sahibi babam Haydar KAŞIKÇIOĞLU.

Evladını askere gönderen bir annenin, kocasını gönderen bir kadının yaşadıklarını görmüştü ve yaşamıştı. Bir başka bakıştan anlattı savaşı annem Zübeyde KAŞIKÇIOĞLU.

Notlar oluştu klasör klasör, dijital ortama aktarılmasında yardımcı oldu Hafize KIRIK.

Bir sabır taşı gibi ilk karalamalarımдан itibaren yazdıklarını hiç yorulmadan defalarca değerlendiren, tartışan, önerilerde bulunan aziz kardeşim, *Sandalye* ve *Her Savaş Bir Tanrı Öldürür* kitaplarının yazarı Süleyman AKBULUT.

Sağlık problemlerine rağmen her karalamamı titizlikle gözden geçiren, fark etmediğim noktalarda önerilerde bulunan, ülkemizin yüreği en güzel Anadolu çiçekleriyle bezenmiş sanatçısı ve *Binbir Renk Binbir Çiçek*, *Çiçek Gibi*, *Yine mi Çiçek*, *Elbet-te Çiçek* kitaplarının yazarı, çiçek ağabeyim Arif KESKİNER.

Başta Kürtçe bölümler olmak üzere tüm metinle ilgili önerilerde bulunan ve düzeltilerde değerli yardımlarını esirgeme-yen Hazad TÜRK ve Raime TÜRK.

Tüm eksiklere rağmen yaptığı okumalarla beni yüreklendiren önerilerde bulunan değerli ağabeyim Ahmet BATMAZ.

Acaba dediğim anlarda tartışmaları ve varlığıyla cesaret veren güzel ağabeylerim Şakir Sinan GÜNGÖR ve Mehmet İÇİN.

Çeşitli önerilerde bulunan, dizgi ve düzeltide yardımlarını esirgemeyen Mehmet Ali VARİŞ, Mesut CİHANGİROĞLU, İrem GÜLEÇ ve Faris KUSEYRİ.

Muharip Gaziler Derneği'ne, Kore gazilerinden Kemal BAYKAL; Kore'yi, askerliği, savaşları anlatan Güney Kore Piya-
de Binbaşı Jongtae LEE.

Döneme ait anılarını benimle paylaşmış olan her biri birbi-
rinden değerli Musevi dostlarıyla beni tanıştıran Mustafa YAĞCI.

Kapak fotoğrafının mimarı Ronald HANCKOK, Kore fo-
toğraflarının ulaştırılmasında yardım eden Damla ÖNCÜ, fo-
toğrafları koşulsuz paylaşan Singong LEE.

Döneme ait anılarını benimle paylaşan Recep AKIN ve Saf-
ter KARTOĞLU.

Askerlik anılarını paylaşan kardeşlerim Sertaç YAKAL ve
Murat HÜRMEYDANI.

İlk karalamalarımı kısmen gözden geçiren Ayşegül TEMİ-
ZEL.

Dönemin müzik arşiv çalışmasını yapan kardeşim Sevtün
ALGAN SOFYALI.

Ladino çevirilerinde destek veren ülkemizin en güzel koşu-
cularından Emel Hanım ve nazik anneleri Ceni Hanımefendi.

İskenderun yolculuğumda beni yalnız bırakmayan Armin
FARSİDFAR, Hilda FARSİDFAR, Ateş KAŞIKÇIOĞLU, Destina
KAŞIKÇIOĞLU, Şerife KAŞIKÇIOĞLU, Derya FARSİDFAR ve
değerli kardeşim Farsid FARSİDFAR.

Kaç kez aynı savaşın içinde yaşadım bilmiyorum ama her
yaşadığımda yaralanmış ve defalarca ölmüş, gergin bir ruh ha-
liyle dönerken tüm kaprislerimi çeken ve beni hiçbir ânımda
desteksiz bırakmayan sol yanımda Hülya KAŞIKÇIOĞLU.

Evet! Evet, sizler olmasaydınız bu eser olmazdı ve de yüre-
ğim bu kadar huzur bulmazdı. Tüm destek, öneri ve yardımla-
rınız için minnettarım. Var oldunuz, var oldum. İyi ki vardınız
ve hep var olarsınız.

ERDEM KAŞIKÇIOĞLU

ÜÇ ALTIN GÜN

Her Yerde Ölüm Vardı

"Gece olduğunda ise bütün isyanlarını, öfkelerini, özlemlerini bu karanlığa gömüyorlardı. Bu yabancı topraklarda ölebilecekleri, mezarlarının burada olacağı, cenazelerinin bile artık yurda dönmeyeceği gerçeği buz gibi dikiliyordu karşılarına. Gündüz birbirleriyle yaptıkları sohbetlerde savaş kahramanlığı, zafer ve şehitlik mertebesi üzerine söylenen sözler yalandı. Asıl olan gecenin karanlığında, yakın bir zamanda hatta belki yarın ölebilecekleri düşüncesiyle yaşadıkları o derin, keskin ve yıkıcı korkuydu."

Üç Altın Gün, çok uzakta kalmış, unutulmuş, unutturulmuş bir savaşı okura hatırlatmak istiyor. Köylerini ilk defa terk eden gençlerin, savaş yolundaki şaşkın, ürkek ve dehşetli günlerinin anlatıldığı bir öykü. Anadolu'dan kopartılan, uluslararası çıkar çevrelerinin hesaplarından habersiz gençlerin yaşadığı kişisel yıkımlara odaklanan bir yüzleşme bu kitap. Belgelerden, tanıklıklardan yola çıkan ama insana dokunmaktan korkmayan Erdem Kaşıkçioğlu, Kore Savaşı özelinde savaşların korkunç yüzünü, sert ve yalın bir dille okura sunuyor. İstatistiklerde kaybolan, okul görmemiş, kimisi Türkçe bile bilmeyen yoksul Anadolu çocukları için yaktığı kişisel ağıtı okurla buluşturarak büyütüyor. Üç Altın Gün, Kore Savaşı ile ilgili ertelenmiş hakiki bir itiraf, bir hesap sorma...

belge
yayınları | MARENOSTRUM

978-975-344-657-0

22 TL